

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
CEZA HUKUKU BİLİM DALI

2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ
KANUNU VE CEZAI HÜKÜMLER

Yüksek Lisans Tezi

Nuray ŞENTÜRK

Ankara - 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
CEZA HUKUKU BİLİM DALI

2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ
KANUNU VE CEZAI HÜKÜMLER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem ÖZEN

Tez Jürileri

Adı-Soyadı *Nuray ŞENTÜRK*

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN

Doç. Dr. Devrim GÜNGÖR

Yrd. Doç. Dr. Devrim AYDIN

İmza

Dr. İsmail
.....
Devrim
.....
Devrim
.....

Tez Sınav Tarihi :.....*19*...../*12*.....*2013*

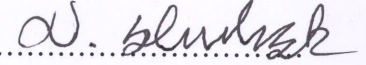
T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(19/12/2013)

Projeyi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Nuray ŞENTÜRK

İmzası

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
CEZA HUKUKU BİLİM DALI**

**2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ
KANUNU VE CEZAI HÜKÜMLER**

Yüksek Lisans Tezi

Nuray ŞENTÜRK

**Danışman
Prof. Dr. Muharrem Özen**

Ankara - 2013

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE ULUSAL VE ULUSLARASI DÜZENLEMELERLE TARİHSEL GELİŞİM

I. Genel Açıklamalar	3
II. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kavramları	3
A. Toplantı	3
1. Toplantının Tanımı.....	3
2. Toplantının Unsurları	5
a. Kişi Unsuru	5
b. Amaç Unsuru	9
c. Süre Unsuru.....	10
d. Yer Unsuru	11
e. Organizasyon Zorunlu Bir Unsur Mudur?	12
B. Gösteri Yürüyüşü	13
C. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Çeşitleri	15
1. Genel ve Özel Toplantılar	15
a. Yer Ölçütü	17
b. Sayı Ölçütü.....	18
c. Üyelik Ölçütü	19
d. Kişisel Davet (Çağrılmış Olma) Ölçütü	19
2. Ani ve Planlı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri	20
3. Açık ve Kapalı Yer Toplantıları.....	21
D. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Diğer Özgürlükler İle İlişkisi.....	23

1. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Temel Hak Ve Özgürlükler İçindeki Yeri	23
2. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü İle İlişkisi	24
3. Dernek Kurma Özgürlüğü ile İlişkisi	26
4. Sivil İtaatsizlik ile İlişkisi	27
5. Dilekçe Hakkı İle İlişkisi	28
III- Uluslararası Belge ve Sözleşmelerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğünün tarihsel gelişimi	29
1. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi.....	29
2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB).....	31
3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS).....	32
4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi	33
5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı	33
6. Paris Şartı ve Kopenhag Belgesi	34
7. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	35
8. Çocuk Hakları Sözleşmesi	35
IV. Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmelerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü.....	36
A. 2911 sayılı kanun öncesi tarihi süreç	
B. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu.....	36
- 1982 Anayasası ve 2911 Sayılı Kanun'da Yapılan Değişiklikler	45

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU KAPSAMINDAKİ SUÇLAR

I. Genel Açıklamalar	50
II. Yasaklara Aykırı Hareket Etmek (m. 28)	53
A. Genel Açıklamalar.....	53
B. Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşleri Düzenlemek, Yönetmek, Bu Hareketlere Katılmak (m. 28/1).....	54
1. Genel Açıklamalar	54

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	55
3. Fiil	56
a. Düzenlemek	57
b. Yönetmek	59
c. Düzenleyenlerin ve Yönetenlerin Hareketlerine Katılmak	60
4. Hukuka Özel Aykırılık	64
a. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşünün Kanuna Aykırı Olması	64
b. Katılmak İçin Geçerli Olan “Bilerek” İbaresinin Maddeden Çıkarılması	80
5. Kusurluluk	81
6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	82
7. Ceza	84
C. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Gerekli Nitelikleri Taşımaması (m. 28/2)	85
1. Genel Açıklamalar	85
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	85
3. Fiil	86
4. Kusurluluk	86
5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	87
6. Ceza	88
D. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Görevlerini Yerine Getirmemesi (m. 28/3)	88
1. Genel Açıklamalar	88
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	90
3. Önşart	91
4. Fiil	91
5. Kusurluluk	93
6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	93
7. Ceza	94
E. Devlet Görevlilerine Toplantı veya Yürüyüş ile İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak (m. 28/4)	95

1. Genel Açıklamalar	95
2. Fail, Hukuki Konu, Mağdur	96
3. Önşart	97
4. Fiil	97
5. Kusurluluk	99
6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	99
7. Ceza	100
III. Toplantı veya Yürüyüşü Engellemek (m. 29)	100
A. Genel Açıklamalar	100
B. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	101
C. Önşart	101
D. Fiil	103
1. Engel Olmak	103
2. İhlal Etmek	104
E. Kusurluluk	105
F. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	105
G. Ceza	106
IV. Huzur ve Sükûnu Bozmak (m. 30)	106
A. Genel Açıklamalar	106
B. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	107
C. Önşart	108
D. Fiil	108
1. Yapılmakta Olan Toplantı veya Yürüyüşte Huzur ve Sükûnu Bozmak Maksadıyla Tehdit, Hakaret, Saldırı veya Mukavemette Bulunmak	109
a. Huzur ve Sükunun Tespiti	109
b. Tehdit	110
c. Hakaret	110
d. Saldırı	110
e. Mukavemette Bulunmak	111
2. Bunlardan Başka Bir Suretle Huzur ve Sükûnun Bozulmasına Sebebiyet Vermek	112

E. Kusurluluk	112
F. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	113
G. Ceza.....	114
V. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanmak ve Bu Vasıtalarla Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik Etmek (m. 31).....	114
A. Genel Açıklamalar	114
B. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanmak (m. 31/1).....	114
1. Genel Açıklamalar	114
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	116
3. Önşart	117
4. Fiil	117
5. Kusurluluk.....	119
6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	120
7. Ceza.....	121
C. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeğe Teşvik ve Tahrik Etmek (m. 31/2-3)	121
1. Genel Açıklamalar	121
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	124
3. Fiil	124
4. Kusurluluk	126
5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	127
6. Ceza.....	128
VI. Direnme (m. 32).....	129
A. Genel Açıklamalar.....	129
B. Direnme Suçu (m. 32/1)	129
1. Genel Açıklamalar	129
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	133
3. Ön Şart	133
a. Kanuna Aykırı Toplantı veya Yürüyüşe Katılmak	133
b. Dağılma Emrinin Mevcut Olması.....	134
(1) Yetkili Makamın Emrinin Bulunması	135
(2) Emrin Kanuna Uygun Olması.....	139

(3) Emrin Amacı	140
c. Toplantının veya Gösteri Yürüyüşünün Zor Kullanılmasına Rağmen Dağılmamakta Israr Edilmesi.....	140
4. Fiil	142
5. Kusurluluk.....	143
6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	144
7. Ceza.....	144
C. Görevini Yaptırmamak İçin Direnme (m. 32/2).....	145
1. Genel Açıklamalar	145
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	146
3. Önşart	148
4. Fiil	148
a. Cebir.....	149
b. Tehdit	149
c. Direnme.....	150
5. Kusurluluk.....	150
6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	151
7. Ceza.....	152
D. Bir Hukuka Uygunluk Sebebi: Toplantı veya Gösteri Yürüyüşlerinin Kanuna Aykırı Bir Şekilde Dağıtılması (m. 32/3).....	153
1. Genel Açıklamalar	153
2. Ferdin Karşı Koyma Hakkı	154
3. Hükmün Hukuki Niteliği	155
4. Fıkranın Uygulanabilme Şartları.....	155
a. 23. Maddede Yazılı Hallerden Biri Gerçekleşmeden ya da 24. Madde Hükmü Yerine Getirilmeden Toplantı veya Yürüyüşlerin Dağıtılması.....	156
(1) 23. Maddede Yazılı Hallerden Birinin Gerçekleşmemesi	156
(2) 24. Madde Hükmünün Yerine Getirilmemesi	156
b. Yetki Sınırı Aşılarak Yapılan Dağıtma ile Karşı Koymak Fiili Arasında İlliyet Bağının Bulunması	157

5. Failin Hatasının Etkisi.....	157
6. İndirim Miktarı.....	157
VII. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Silahlı Katılmak (m. 33)	158
A. Genel Açıklamalar.....	158
B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Silahlı Katılmak (m. 33/1)	158
1. Genel Açıklamalar	158
2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	159
3. Fiil	160
4. Kusurluluk.....	162
5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	163
6. Ceza.....	163
C. Toplantı ve Yürüyüşlerde Silahlı Olarak Dağılma Emrine Karşı Gelmek (m. 33/2)	164
VIII. Kanuna Aykırı Toplantı veya Yürüyüşe Özendirmek ve Kışkırtmak (m. 34).....	165
A. Genel Açıklamalar.....	165
B. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur	166
C. Fiil	167
1. Suçu Oluşturan Hareketler ve Yapılma Şekilleri	167
a. Özendirmek veya Kışkırtmak	167
b. Doğrudan Doğruya ya da Dolaylı Olarak	168
c. Hareketlerin Halka Karşı Yapılması	169
2. Suçu Oluşturan Hareketlerin Araçları.....	169
a. Hareketlerin Doğrudan Doğruya veya Ses Yükselten veya İleten Herhangi Bir Alet veya Araç ile Söz Söyleyerek veya Seslenerek Yapılması	169
b. Hareketlerin Basılmış veya Çoğaltılmış veya Elle Yazılmış veya Çizilmiş Kâğıtları Duvarlara veya Diğer Yerlere Yapıştırarak veya Dağıtarak Yapılması	170
c. Hareketlerin Yukarıda Sayılanların Benzeri Araç ve Yollarla Yapılması	171
D. Kusurluluk.....	172

E. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	173
F. Ceza	175
IX. Çocuklar Hakkında Uygulanmayacak Hüküm	176
X. Usul	178
SONUÇ	181
KAYNAKÇA	185
ÖZET	193
ABSTRACT	194

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHD	: Avrupa İnsan Hakları Divanı
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜSBFM	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mecmuası
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
B.	: Birleşim
BM	: Birleşmiş Milletler
BÜAÇM	: Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi

CGK.	: Ceza Genel Kurulu
Çev.	: Çeviren
D.	: Dönem
DD	: Danıştay Dergisi
DEÜHF	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi
dn.	: Dipnot
DÜHF	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
EHRR	: European Human Rights Review
Haz.	: Hazırlayan
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İHAUM	: İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi
İHFM	: İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
K.	: Karar
k. no.	: Kenar numarası
m.	: Madde
MSHİUS	: Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
MÜHFD	: Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
No.	: Numara

O.	: Oturum
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
RG.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİD	: Türk İdare Dergisi
TODAİE	: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesaire
Y.	: Yıl
Yrg.	: Yargıtay
YD.	: Yargıtay Dergisi
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi
YY.	: Yasama Yılı

GİRİŞ

Tezimizin konusunu, kişilerin en temel hak ve özgürlüklerinden biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünü normatif olarak düzenleyen 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yer alan suçların maddi ceza hukuku bakımından incelenmesi oluşturmaktadır.

İnceleme konusunu oluşturan, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu ve bu kanunun düzenleme alanını oluşturan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün, yalnızca ceza hukuku alanında değil anayasa, idare hukuku gibi diğer hukuk alanlarında da yansımaları görülmektedir. Bu nedenle, tez kapsamında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün bu alanlarındaki yansımalarına inceleme alanı ile sınırlı olmak kaydıyla değinilmiştir.

Ceza hukuku doktrininde, tezin araştırılması sırasında bu alana yeterince değinilmediği fark edilmiştir. Bu alandaki incelemeler ve araştırmalar, genellikle, Anayasa hukuku açısından toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü başlığı altında yapılmıştır ve yapılmaktadır. İnceleme konusu tez kapsamında ise, bu çalışmaların aksine toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü ceza hukukunun temel kavramları ile ilişkilendirerek 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamındaki suçları ve cezaları daha ayrıntılı bir bakış ile ele almak amaçlanmaktadır.

Çalışmamızı zenginleştirmek adına, tez kapsamında, yine de konu ile ilgili diğer alanlardaki yansımalara, kanunlara, anayasaya, uluslararası sözleşme ve belgelere, ulusal ve uluslararası mahkeme kararlarına da yer verilmektedir.

Bu çerçevede, toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunu, asıl olarak ceza hukuku bağlamında ele alan çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde “toplantı ve gösteri yürüyüşü nedir?” sorusuna cevap aranacaktır. Bu bölümde dört başlık altında toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında genel bilgiler, kavramsal analiz, ulusal ve uluslararası düzenlemelere değinilerek tarihsel perspektif de göz ardı edilmeyerek maddi ceza hukuku çalışması için zemin hazırlanmaktadır. Bu bölümde ilk olarak toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamındaki suçların alanını belirleyebilmek için toplantı, gösteri yürüyüşü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü kavramları üzerinde durulmaktadır. Bu kavramlarla birlikte toplantının unsurları, türleri, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün benzer özgürlüklerle ilişkisi ele alındıktan sonra, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün tarihsel gelişimi, önemli uluslararası belge ve sözleşmeler ile Osmanlı-Türk anayasal gelişmelerindeki tarihsel süreç incelenmektedir.

İkinci ve çalışmamızın esasını oluşturan bölüm ise, kavramsal açıklığa kavuşturmaya çalıştığımız 2911 sayılı Kanun kapsamında yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilişkili suçları ve cezai hükümleri konu edinmektedir. Bu bölümde, ilk bölümle tanımlanan kavramlar ve çerçevesi çizilen alan içerisinde suçların incelenmesine geçilmektedir. Bu bölüm kapsamında, suçları içeren maddelerin atıf yaptığı maddelere ve yürürlükten kaldırılan 171 sayılı Kanun’daki düzenlemelerle karşılaştırmak suretiyle suçlar; genel açıklamalar, fail, hukuki konu, mağdur, ön şart, fiil ve kusurluluk, hukuka özel aykırılık hali, özel görünüş şekilleri ve ceza başlıkları altında sistematik bir incelemeye tabi tutulmaktadır. İncelememiz çerçevesinde ceza genel teorisinin teşebbüs, hata, genel kast, özel kast gibi önemli konularına ele aldığımız suç tipleri açısından doktrindeki tartışmalar ortaya konmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE ULUSAL VE

ULUSLARASI DÜZENLEMELERLE TARİHSEL GELİŞİM

I. Genel Açıklamalar

İncelememizin esasını oluşturan 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamındaki cezai hükümleri ve bu kanundan doğan cezai sorumluluğu incelemeden önce, konumuzu daha iyi anlatabilmek ve açıklayabilmek için öncelikle toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin tanımını yaparak unsurlarını açıklamak, çeşitlerini incelemek, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün diğer özgürlüklerle ilişkilerine değinmek gerekmektedir. Ayrıca, yine bu noktada, 2911 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesine kadar geçen dönemdeki ulusal mevzuat ile bunun tamamlayıcısı olan uluslararası belgelerdeki düzenlemelere değinerek tarihsel sürece bakılacaktır.

II. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kavramları

A. Toplantı

1. Toplantının Tanımı

Sözlük anlamı ile toplantı, birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya gelmesi, içtimadır¹. Ancak toplantı kavramında asıl önem arz eden toplantı kavramının sözlük anlamından ziyade hukuki anlamıdır. Zira toplantı hak ve özgürlüğünden söz edebilmek için öncelikle hukuken geçerlilik arz eden ve toplantı

---

¹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, (Haz. EREN, Hasan-GÖZAYDIN, Nevzat-PARLATIR, İsmail-TEKİN, Talât -ZÜLFİKAR, Hamza), Milliyet Yayınları, İstanbul 1992, C. 2, s. 1484.

hakkı kapsamında koruma altına alınabilecek bir “toplantı”dan bahsetmek gerekecektir.

Birçok ülke mevzuatında toplantı kavramı tanımlanmamış bu konu doktrin ve mahkeme içtihatlarıyla şekillendirilmiştir.

Toplantı, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından “bireylerin bir fikir ya da amacı açıklamak için kapalı veya halka açık yerlerde toplantı, gösteri, yürüyüş gibi, hangi şekil altında olursa olsun bir araya gelmeleri” olarak tanımlanmıştır².

Halen yürürlükte olan 06.10.1983 tarih ve 2911 sayılı Kanun’da toplantı kavramı tanımlanmıştır. 2911 sayılı Kanun’un 2/a maddesine göre toplantı, “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzelkişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantıları”nı³ ifade etmektedir.

Türk doktrininde ise toplantının çeşitli tanımları mevcuttur. Yarsuvat’a göre toplantı, “birçok kimsenin, ortak menfaatlerini korumak veya belli görüş ve fikirleri yaymak üzere, geçici bir süre için, genel yollar, parklar dışında bir araya gelmeleri”dir⁴. Kaboğlu’na göre ise “hakiki veya hükmi şahısların muhtelif maksat ve gayelerle geçici olarak toplanmaları”⁵ ve “düşünce değişiminde bulunmak veya belli ortak çıkarları savunmak amacıyla bir araya gelerek belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturma ya da siyasal karar organlarını etkileme ereğine

---

² AİHK, Christians against Racism and Fascism/İngiltere, 16.07.1980, no. 8440/78, DR 21, s. 138’den aktaran GÖLCÜKLÜ, Feyyaz-GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara 1996, s. 337.

³ Türk hukuk mevzuatında toplantı kavramı ilk defa 2911 sayılı Kanun’dan önce yürürlükte bulunan 171 sayılı TGYK’nin genel gerekçesinde tanımlanmıştır. Buna göre toplantı, “Belirli meseleler üzerinde müzakere icra ve karar ittihaz etmek üzere genel yani herkesin girebileceği yerlerde geçici toplantılar yapılmasına teşebbüs ve temin hakkı”dır.

⁴ YARSUVAT, Duygun, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve İlgili Ceza Hükümleri, Doktora Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1968, s. 34-35

⁵ KABOĞLU, İbrahim Özden, Özgürlükler Hukuku, Afa Yayınları, İstanbul 1998, s. 223;

yönelen topluluk”⁶ toplantıyı oluşturmaktadır. Ayrıca Ozanalp toplantıyı “düşünce değişiminde bulunmak veya ortak çıkarları savunmak amacıyla geçici olarak bir araya gelen kişi gruplaşması”⁷ şeklinde ifade etmiştir⁸.

Ortak bir toplantı tanımının olmaması hasebiyle toplantı kavramından ne anlamamız gerektiğini toplantının unsurlarını belirlemek suretiyle açıklığa kavuşturabiliriz.

2. Toplantının Unsurları

Toplantı kavramının yukarıdaki tanımlardan hareketle dört unsurunun olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar; kişi, amaç, süre ve yer unsurlarıdır. Bu unsurların hiçbirisi toplantı kavramını tanımlamamakta sadece kavramı tanımlamakta yönlendirici ve yol gösterici olmaktadır⁹.

a. Kişi Unsuru

Toplantı, kelime anlamından da anlaşılacağı üzere birden çok kişinin bir araya gelmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle tek kişi toplantısı mümkün değildir.

Toplantının varlığından söz edebilmek için asgari kaç kişinin bir araya gelmesi gerektiği hususu ise tartışmalıdır. Anglosakson hukuk sistemine göre bir toplantı için en az üç kişi bir araya gelmelidir. Kıta Avrupası hukuk sistemindeki ülkelerden Almanya’da oluşan içtihatlarla göre toplantıdan söz edebilmek için sayısı

⁶ KABOĞLU, İbrahim Özden, “Dernek ve Toplantı Özgürlükleri”, TODAİE Yayınları, İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri Sempozyumu, Y. 1992, C. 14, s. 118.

⁷ OZANALP, Şevket, İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti-Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957, s. 10.

⁸ Bunların dışında da doktrinde çeşitli toplantı tanımları mevcuttur. Örneğin bkz. BÜYÜKDÖĞERLİ, Ethem, Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992.

⁹ COOLIARD’dan aktaran ATALAY, Esra, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü, DÜHF Yayınları, Doktora Tezi, İzmir 1995 s. 5.

çok az olmayan insan topluluğu gerekmekte, buna göre de en az üç kişinin bir araya gelmesi aranmaktadır¹⁰. Fransız ve İtalyan Ceza Kanunlarında ise toplantının varlığına ilişkin kişi sayısı belirtilmemekte sadece yasak toplantılar için yirmi ve on kişi sayılarının verildiği görülmektedir¹¹.

1982 Anayasası'nın toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen 34. maddesinde toplantı için asgari kaç kişinin bir araya gelmesi gerektiği konusunda bir açıklık yoktur. Anayasada bu konuda bir sınırlama bulunmadığı için, demokraside özgürlükler genel kural; kısıtlamalar istisna olduğundan, asgari iki kişiden müteşekkil bir topluluğun anayasaca düzenlenen toplantı hakkından yararlanacağı sonucu ortaya çıkmaktadır¹².

Toplantıyı oluşturması gereken kişi sayısına ilişkin 2911 sayılı Kanun'a bakıldığında ise Kanun'da buna ilişkin açık bir düzenlemenin yer almadığı görülmekte, Kanun'un 9. ve 11. maddelerine göre ise toplantının düzenlenebilmesi için en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulunun oluşturulması gerektiğinin düzenlendiği¹³ görülmektedir. Ayrıca, toplantının kanuna uygun olabilmesi için oluşturulan bu düzenleme kurulunun en az yedi üyesinin toplantının yapıldığı yerde bulunması gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kişi sayısı ve toplantının varlığı arasındaki ilişkiye değindiği 1977 tarihli bir kararında¹⁴ Mahkeme, başvurusunun bir

---

¹⁰ ATALAY, s. 4.

¹¹ YARSUVAT, s. 30.

¹² Benzer görüşler için bkz. ATALAY, s. 4; İŞGÖREN, Ali, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 59.

¹³ 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun'un 7 ve 8. maddelerinde bu sayı üç olarak belirlenmişti.

¹⁴ Arrowsmith/İngiltere, 7050/75, 16 Mayıs 1977, tarihli kabul edilebilirlik kararı aktaran, TANYAR, Ziya Çağa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, AÜHFD, 2011, C. 60, S. 3, s. 603.

askeri birlikte askerlerin Kuzey İrlanda'ya gönderilmemesi gerektiği fikrini işleyen bir bildiri dağıtmasıyla alakalı olayı, Sözleşme'nin ifade özgürlüğüyle alakalı 10. maddesi altında incelemiştir. Hatta Mahkeme, olay sırasında başvuruçunun yanında başka kişilerin bulunmasını, olayı toplantı özgürlüğünü düzenleyen 11. madde altında incelemek için yeterli bulmamıştır. Çünkü Mahkeme'ye göre eylem bireysel olarak gerçekleştirilmiştir.

Toplantı hakkı kapsamında tartışılması gereken bir diğer konu da hakkın kapsamına giren kişiden ne anlaşılması gerektiğidir. Toplantı hakkının öznesi anayasada “herkes” olarak gösterilmiştir. Düzenleme kurulunu oluşturanlar için ise¹⁵ 2911 sayılı Kanun'a göre herkes kavramını gerçek kişiler bakımından, on sekiz yaşını doldurmuş, medeni hakları kullanmaya ehil herkes olarak değerlendirmek gerekmektedir. Herkes kavramı içine kanunlara uygun şekilde oluşturulmuş tüzel kişilerin de gireceğini doktrinde savunan görüşler mevcuttur¹⁶. Ancak tüzel kişilerin cezai sorumluluğunu kabul etmeyen ve tüzel kişiyi soyut hukuki bir kişi olarak gören sistemimiz nazara alındığında tüzel kişilerin burada geçen herkes kavramı içerisinde yer almadığı görüşündeyiz.

Kanunda düzenleyenler bakımından bir yaş sınırlaması öngörölmüş olmakla birlikte özgürlüğü toplantılara veya gösteri yürüyüşlerine katılmak suretiyle kullananlar açısından herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

Silahlı kuvvetler ya da polis gibi devlet adına şiddet tekeline sahip güçlerin, görüşlerini dile getirmek amacıyla toplanması ya da gösteride bulunması, demokratik

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, 6, a, 1.

¹⁶ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, “Dernek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Anayasada Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu Bildiri Metni, TBMM Başkanlığı Yay., No: 1, Ankara 2003, s. 43; SUNAY, Reyhan, “Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları”, Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara 2001, s. 188-189.

bir işleyiş içinde kullanabilecekleri bir haktır. Ancak bu hakka, bu kişiler açısından sınırlama getirilebilir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre silahlı kuvvetler, kolluk güçleri ve devletin yönetim aygıtında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar getirilebilir¹⁷. Bu özel istisna, yürütülen görevin niteliği nedeniyle genellikle makul bulunmaktadır. Bu kısıtlama, silahlı kuvvetler ya da polis mensuplarının birey olarak toplantılara katılmalarına ise engel değildir¹⁸. Türk hukukunda da; örneğin Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 43. maddesi ve Devlet Memurları Kanunu'nun 7. maddesine göre kamu görevlileri hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar.

Kişi unsurunda iç hukuk açısından son olarak yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına değinmek gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 16. maddesinde yabancıların siyasal faaliyetlerinin sınırlanabileceğine ilişkin hükme göre yine Sözleşme'nin 10. (ifade özgürlüğü), 11. (toplanma özgürlüğü) ve 14. (ayrımcılık yasağı) maddeleri, yabancıların siyasal faaliyetlerinin sınırlanmasına engel teşkil etmemektedir. 2911 sayılı Kanun'un 3. maddesinin 2. fıkrasında 4748 sayılı Kanun ile 09.04.2002 yılında yapılan değişiklik doğrultusunda, yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, İçişleri Bakanlığı'ndan alınacak izne tabi iken artık sadece toplantı ve gösteri yürüyüşünü düzenleme İçişleri Bakanlığı'nın iznine tabi kılınarak

---

¹⁷ ÜNAL, Şeref, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri", TBMM Yay., No: 89, TBMM Basımevi, Ankara 2001, s. 284-285; GENÇ, Mehmet, "İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Ulusal ve Uluslar arası Mevzuat", Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yay., Bursa 1997, s. 53.

¹⁸ ALPKAYA, Gökçen, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Uygulamasında Toplanma Özgürlüğüne Hak", AÜSBF Dergisi, Temmuz-Eylül 2001, C. 56, S. 3, s. 7-8.

topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, o yerin en büyük mülki amirine 48 saat önceden bildirim koşuluna bağlanmıştır.

b. Amaç Unsuru

Bir toplantının varlığından söz edebilmek için insanların ortak bir amaç için bir araya gelmeleri gerekmektedir. Amaç, toplantının alelade toplanmalardan farkını ortaya koyan, “temel karakteristiğini”¹⁹ ortaya çıkaran ana unsurdur²⁰.

Diğer taraftan bu amacın ne olması gerektiği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre bir toplantıdan söz edebilmek için yalnızca aynı amacın taşınması yeterli olmayıp, aynı zamanda bu amacın entelektüel bir amaç olması, fikri boyut taşınması da gerekmektedir²¹. Entelektüel amaç ise, müşterek çıkarların korunması yönünde bir fikir alışverişidir²². Diğer görüşe göre ise bir toplantının amacı sadece insanların bir arada olmak istemeleri de olabilir²³.

2911 sayılı Kanun’da toplantı için yapılan tanımda “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için...” ifadesi kullanılmıştır. Toplantının amacını belirlemeye yönelik bu tanımın, lafzi yorumuna göre toplantının amacı kamuoyu oluşturmaktır. Kanuna göre amaç, ortak çıkarların korunması yönünde fikir alışverişinde bulunmaktır²⁴.

---

¹⁹ YARSUVAT, s. 30.

²⁰ ANAYURT, Ömer, Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti, Doktora Tezi, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1998, s. 14.

²¹ AKIN, İlhan F., “Toplanma Özgürlüğü”, İHFM, Y. 1964, C. XXX, S. 1-2, s. 546; ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Hukuku ve Siyasi Hukuk, Nebioğlu Yayınevi, Ankara 1957, s. 195.

²² ANAYURT, s. 14.

²³ Bkz. ATALAY, s. 5; Atalay’a göre “amaç unsuru geniş yorumlandığında düşünce alışverişi olmaksızın aralarında bir iç bağlantı bulunan ve en azından birlikte olmak arzusu ile bir araya gelen insanların birlikteliğini de bir toplantı olarak değerlendirmek gerekir”.

²⁴ SUNAY, s. 184.

c. Süre Unsuru

Süre bakımından toplantı, belli bir zaman dilimi içinde yapılan ve bunun bitiminde ortadan kalkan, devamlı olmayan bir araya gelmelerdir²⁵. Bu nedenle toplantı, süreyle sınırlı bir dönemsel karşılaşma olup katılanlar arasındaki bağ toplantıdan sonra devam etmez²⁶. Bu unsur, toplantıları dernekten ayırırken greve yaklaştırır²⁷. Ancak belirtmek gerekir ki toplantı, dernek ve grevden önemli ölçüde farklılık arz etmektedir.

Toplantıların ne kadar sürmesi gerektiği veya sürebileceği konuları ise belirsiz ve tartışmaya açıktır. Bu noktada değerlendirme yapabilmek için toplantının süre unsurunu amaç unsuru ile birlikte ele almak gerekmektedir. Eğer toplantılar belirli bir amaç için sürekli tekrarlama gerektiriyorsa bunları bir bütün olarak değerlendirmek gerekecektir. Amacın gerçekleştirilmesi için yapılan toplantı ortak bir amaç etrafında birleşme olduğundan, süreyi amaçla birlikte her toplantı için ayrı ayrı değerlendirmek gereklidir. Derneklerden farklı olarak bir amaç etrafında sürekli birlikte olma anlayışı toplantılarda yoktur. Toplantı düzenleyenler ve katılanlar bir zaman sonra toplantının dağılacağını bilincindedir²⁸.

Belirtmek gerekir ki süre unsuru bu hakkın kullanım alanını belirlemede önemli bir unsurdur. Nitekim, Fransız Yargıtay'ının toplanmanın geçici ve anlık bir grup olduğuna ilişkin içtihadı ile İsviçre Federal Mahkemesi'nin toplantıların birkaç saatle sınırlı olmasına ilişkin içtihadı hakkın kullanım alanını daraltıcı niteliktedir²⁹.

---

²⁵ ATALAY, s. 5; YARSUVAT, s. 30.

²⁶ KABOĞLU, İbrahim Özden, Kolektif Özgürlükler, DÜHF Yayınları, Diyarbakır 1989, s. 62.

²⁷ YARSUVAT, s. 30.

²⁸ KARA, s. 12-13.

²⁹ ANAYURT, s. 13.

d. Yer Unsuru

Yer unsuru, toplantının ancak belirli yerlerde yapılabileceğini anlatmaktadır³⁰. Bir toplantının varlığından söz edilebilmesi için bir araya gelmenin ortak bir yerde olması gerekmektedir³¹. Bu nedenle televizyon, telefon, telsiz, radyo, bilgisayar gibi araçlarla çok sayıda kişinin bağlantıya geçmesi halinde bir toplantının varlığından söz edilemeyecektir³². 2911 sayılı Kanun'da toplantının kural olarak her yerde yapılabileceği belirtilmişken toplantının yapılamayacağı yerler Kanun'un 6. maddesinde belirtilmiştir³³.

Diğer taraftan küreselleşen dünyada bireylerin dünyadaki açlık ve yoksulluğa karşı kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla veya savaşı, onun yıkım, etki ve zararlarını protesto etmek ve ortadan kaldırmak için kamuoyu oluşturmak gibi evrensel amaçlar etrafında ve bu amaç doğrultusunda dünyanın farklı merkezlerinde toplanmaları durumunda bu toplantının, toplantı hakkı kapsamında değerlendirilmesinin uygun olacağını düşünmekteyiz³⁴. Buna göre farklı merkezlerde

³⁰ KABOĞLU, Kolektif, s. 62.

³¹ ATALAY, s. 5.

³² İŞGÖREN, s. 56.

³³ 2911 sayılı Kanun'un toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yerleri düzenleyen 6. maddesi şu şekildedir: "Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il veya ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.

Şehir ve kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantı veya yürüyüş yapılabileceği ve bu toplantı ve yürüyüş için toplanma ve dağılma yerleri ile izlenecek yol ve yönler vali ve kaymakamlarca kararlaştırılarak alışılmış araçlarla önceden duyurulur. Bu yerler hakkında sonradan yapılacak değişiklikler duyurudan onbeş gün sonra geçerli olur. Toplantı yerlerinin tespitinde gidiş gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak biçimde, toplantıların genel olarak yapıldığı, elektrik tesisatı olan yerler tercih edilir".

³⁴ Güncel bir örnek olması açısından "Wall Streeti İşgal Et" protestosuna değinmek faydalı olacaktır. "Wall Streeti İşgal Et Eylemi 17 Eylül 2011'de New York'ta, ABD'nin finansal kalbi Wall Street'te, Kanadalı aktivist grup Adbusters tarafından başlatılan halk eylemleri ve toplumsal hareket olarak tanımlanmaktadır". [http://tr.wikipedia.org/wiki/Wall_Street'i_%C4%B0%C5%9Fgal_Et_\(Eri%C5%9Fim_Tarihi:_10/02/2012\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Wall_Street'i_%C4%B0%C5%9Fgal_Et_(Eri%C5%9Fim_Tarihi:_10/02/2012)). Eylemlerin amacı sosyal eşitsizliği ve şirketlerin ABD yönetimi üzerindeki nüfuzunu protesto etmektir. Eylemler öncelikle tüm ABD'ye ardından tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Sosyal iletişim ağları üzerinden örgütlenen eylemciler dünyanın dört bir tarafında örgütlenerek aynı gün ve saatte toplanmakta ve protesto gösterisinde bulunmaktadır.

yapılan toplantıların her biri tek başına toplantı kavramının bütün unsurlarını içermektedir. Bu sebeple bunların birbirinden bağımsız ayrı ayrı toplantılar olduğu ileri sürülebilirse de bu toplantıların tek bir amaca yönelik olması ve toplantı konularının ve ulaşılmak istenen amaçların küresel olması nedeniyle kamuoyunda daha büyük bir etki yaratma ve bu bağlamda amacın gerçekleşmesine daha büyük katkı sağlama açısından tüm bu toplantıların birden fazla toplantı görünümünde tek bir toplantı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır³⁵.

e. Organizasyon Zorunlu Bir Unsur Mudur?

Organizasyon; toplantının düzenlenişinin ve programının önceden tasarlanmış, kararlaştırılmış olmasıdır³⁶. Organizasyon unsuru toplantıyı bireylerin kendiliğinden bir araya gelişi olmaktan çıkarır³⁷.

Diğer taraftan bir toplantı için önceden düzenleme yapılmasının zorunlu olup olmadığı yakın bir zamana kadar tartışılmamıştır³⁸. Bu öğeyi toplantının zorunlu bir unsuru olarak kabul etmemiz, irade ve istek dışı gerçekleşen toplanmaları³⁹, toplantı hak ve özgürlüğünün kapsamı dışında kabul etmemiz sonucunu doğuracaktır⁴⁰.

Aksi yöndeki görüşlerden ilki tezlerini, toplantının yönetilmesi ve bir program çerçevesinde olması zorunluluğuna⁴¹ diğer görüş ise tezlerini, 2911 sayılı Kanun'un 3. maddesinde belirtilen izin ve düzenleme kurulu zorunluluğuna

---

³⁵ KARA, s. 12.

³⁶ ANAYURT, s. 10.

³⁷ ŞEKER, Güven, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Çerçevesinde Polisin Müdahale Sorumluluğu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2002, s. 13.

³⁸ Krş. KABOĞLU, Kolektif, s. 62.

³⁹ ARSEL, İlhan, Türk Anayasa Hukuku, Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş. Matbaası, Ankara 1959, s. 416.

⁴⁰ Krş. AKIN, Toplanma Özgürlüğü, s. 546.

⁴¹ ATALAY, s. 45.

dayandırarak organizasyonun belirtilen nedenlerden dolayı toplantının zorunluğu unsuru olduğu⁴² savunmaktadırlar.

Ancak her ne kadar toplantıların büyük çoğunluğunda düzenleme söz konusu olsa da toplantı hak ve özgürlüğünün kapsamını önemli ölçüde daraltmak sonucunu doğurduğundan bu unsuru toplantının zorunlu unsuru olarak kabul etmek mümkün değildir. Aksi görüşün kabulü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin özellikle son yıllarda toplantı ve gösteri yürüyüşünün kapsamını genişleten yorumlarına aykırılık teşkil edeceğinden kanımızca yerinde değildir⁴³.

B. Gösteri Yürüyüşü

Gösteri kelimesinin sözlük anlamı, bir istek veya karşı görüşün, halkın ilgisini çekecek biçimde topluca ve açıkça yapılmasıdır⁴⁴.

Gösteride, düşüncelerin kamuya açıklanmasına özel bir önem verilmektedir. Bu nedenle, hukuki anlamda gösteri, kamuya açık, kural olarak saldırısız araçlarla, birden çok kişinin pratik sonuçlara yönelik çoğu kez siyasi bir içerikle ilgili iradelerinin duyurulması anlamını taşır⁴⁵.

Yürüyüş ise, bir olayı protesto etmek, bir konuya dikkat çekmek amacıyla topluca yürümedir⁴⁶. Bu tanımdan hareketle, yürüyüşün toplantının bir türü olduğu sonucuna varılabilecektir. “Yürüyüşler genel yerlerde ve caddelerde yapıldıkları

---

⁴² KARA, s. 10-11.

⁴³ ÖZALP ULUSOY/ TÜRKİYE KARARI (Başvuru no: 9049/06) 4.06.2013, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-120058> (erişim tarihi: 07.07.2013)

⁴⁴ TDK, C. 1, s. 566.

⁴⁵ FÖRSTER'den aktaran ATALAY, s. 6.

⁴⁶ TDK, C. 2, s. 1655.

sürece daima belirli olmayan kişi çokluğuna potansiyel olarak açıklık arz eden, hareketli toplantılardır”⁴⁷.

Sürelî ve geçici olarak karşılaşma, sürekli bir ilişki kurmama, ortak bir amaç ve isteğin varlığı; belli bir işi yürütmek, bir konuda görüş birliğine varmak, ortak yarar sağlamak için düşünce açıklamak, değerlendirmek, yaymak ve benimsetmek amacı; silahsız ve saldırısız olma, önceden örgütlenme, gösteri ve yürüyüşlerin başlıca öğeleridir⁴⁸.

Gösteri ve yürüyüş, iki farklı hareket türü olsa da, çoğu kez bir arada gerçekleştirilmektedir. Nitekim gerek 171 sayılı Kanun’da gerekse de 2911 sayılı Kanun’da her iki kavram birlikte kullanılmıştır⁴⁹.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri arasında ortak noktalar bulunmakla birlikte, aralarında farklılıklar olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Gösteri yürüyüşü, öncelikle, yöntem ve usul açısından toplantılardan ayrılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramları arasındaki bu ayrım, 1924 Anayasası döneminde yürürlükte olan 6761 sayılı Kanun’da da yerini bulmuştur. Bu Kanun’un 5. maddesinin son hükmüne göre “gösteri yürüyüşünde nutuk söylenmez, umumi konuşma ve propaganda yapılamaz; ancak yürüyüşün mevzuu ve maksadı dövizlerle belirtilebilir”. Bu yönüyle toplantılarda fikirlerin iç değişimi söz konusuysa, gösteri yürüyüşlerinde dışa dönük bir fikir açıklaması olduğunu söylemek mümkündür⁵⁰. Ayrıca yukarıda belirttiğimiz gibi tek kişi toplantının mümkün olmamasına karşın,

⁴⁷ FÖRSTER, s. 14’den aktaran ATALAY, s. 7.

⁴⁸ AKIN, İlhan F., Temel Hak ve Özgürlükler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1968, s. 148.

⁴⁹ Gösteri yürüyüşünün tanımını veren ilk kanun olan 2911 sayılı Kanun’un 2/b maddesine göre gösteri yürüyüşü, “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşleri” ifade etmektedir.

⁵⁰ ÜNAL, s. 285.

doktrinde⁵¹ tek kişilik gösteri veya gösteri yürüyüşünün mümkün olduğu savunulmuştur.

Doktrinin tek kişilik gösteri ve yürüyüş olabileceği görüşüne karşın AİHM, toplantıda olduğu gibi, kişisel olarak yapılan bir gösteri yürüyüşünü de Sözleşme'nin 10. maddesinde düzenlenen "ifade özgürlüğü" kavramı altında ve 9. maddede düzenlenen düşünce ve vicdan özgürlüğü kavramı altında incelemektedir.

1980 senesinde Lapon etnik kökenine ait iki Norveç'linin, yaşadıkları vadide gerçekleştirilecek ve vadinin bir kısmının su altında kalması sonucunu doğuracak hidroelektrik santrali inşasını protesto etmek amacıyla, Norveç parlamentosunun girişine çadır kurması ve bu eylemin dördüncü saat sonunda polis tarafından durdurulması olayı nedeniyle yapılan başvuru kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, eylemin bir protesto gösterisi olmakla beraber, kolektif karaktere sahip olmamasından dolayı, başvuruyu, Sözleşme'nin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen 11. maddesi altında değil, ifade özgürlüğüyle alakalı 10. maddesi altında incelemiştir⁵².

C. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Çeşitleri

Toplantı ve gösteri yürüyüşü çeşitleri, genel ve özel; ani ve planlı; açık yer ve kapalı yer toplantıları olarak üç başlık altında incelenebilir.

1. Genel ve Özel Toplantılar

Toplantıların, genel ve özel toplantılar şeklinde ikiye ayrılması, toplantı çeşidine göre kamu otoritelerinin müdahalesinin sınırlarının belirlenmesi ve bu

---

⁵¹ MÜLLER'den aktaran ATALAY, s. 8; İŞGÖREN, s. 62.

⁵² E./İsviçre, 10279/83, 7 Mayıs 1984 tarihli kabul edilebilirlik kararı aktaran TANYAR, s. 603-604.

toplantılara uygulanacak hukuki rejimlerin farklı olması nedeniyle oldukça büyük önem taşımaktadır⁵³.

Genel toplantıdan amaçlanan kamuya açıklıktır. Kamuya açıklık ise toplantının herhangi bir sınır söz konusu olmaksızın herkesin görüp işitebileceği, herkesin katılmasına, yararlanmasına imkân tanıyacak şekilde yapılmasıdır⁵⁴. Herhangi bir toplantının toplanma özgürlüğü kapsamına girebilmesi için, özel alanın ötesine geçmesi ve kamusal olana yönelmesi gerekir⁵⁵.

Özel toplantılar, kamu düzenini ilgilendirmedikleri ve pek bir tehlike de oluşturmadıkları için konut dokunulmazlığı ve kişi güvenliğine ilişkin hükümlere tabiyken, genel toplantılar tam tersine ciddi bir kolluk rejimine tabi tutulmaktadır. Özel toplantılar için söz konusu olmayan izin, bildirim, erteleme, yasaklama, zaman ve yer sınırlamaları, genel toplantılarda oldukça büyük önem taşımakta ve bu nedenle Kanun'da da ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir⁵⁶. Buradaki ayrımlar; yer, sayı, üyelik ve kişisel davet ölçütlerine dayanmaktadır⁵⁷.

---

⁵³ AİHK, hem genel hem de özel toplantılar, toplanma hakkı içinde yer vermektedir. “Rassemblement jurassien–İsviçre davasında (Başvuru No. 8191/78, 10 Ekim 1979 tarihli karar, Decisions and Reports 17, s. 119, paragraf 3), Komisyon şöyle demiştir: Komisyon öncelikle, bu maddede yer alan barışçı toplanma hakkının demokratik toplumda temel bir hak olduğunu ve ifade özgürlüğüne benzer biçimde, bu hakkın da demokratik toplumun temellerinden biri olduğunu belirtmek ister (Handyside davası, 7 Aralık 1976 tarihli karar, Seri A, paragraf 49). Bu hak bu niteliğiyle hem özel toplantıları, hem de cadde, yol ve geçitlerdeki toplantıları kapsar” (DUTERTRE, Gilles, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarından Alıntılar, Avrupa Konseyi, 2005, s. 387).

⁵⁴ ATALAY, s. 55.

⁵⁵ ALPKAYA, s. 4.

⁵⁶ İŞGÖREN, s. 66.

⁵⁷ Anayasa Mahkemesi'ne göre ise, bu ölçütler, “yer”, “sayı”, “konu ve gaye”dir. AYM, 08.04.1963, 1963/16 E., 1963/83 K., “Kayıtlamalara aykırı davranışların suç niteliği alması için bu davranışların (...) toplanılan yer veya toplantıya katılanların adedi veya toplantının konusu ve gayesi itibarıyla özel mahiyeti haiz olmayan bir toplantıda işlenmiş olması şarttır.” (AMKD, S. 1, s. 166-167).

a. Yer Ölçütü

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün özel konut, özel araç gibi özel mekânlarda yapılması durumunda özel toplantı ve gösteri yürüyüşünden; kamuya açık genel mekânlarda yapılması durumundaysa genel toplantı ve gösteri yürüyüşünden söz edilecektir. Ancak, bu ölçüt, soruna kısmen açıklık getirmekle beraber mutlak bir çözüm sunmamaktadır. Bir genel toplantı ve gösteri yürüyüşünün özel bir yerde; bir özel toplantı ve gösteri yürüyüşünün de kamuya açık bir mahalde yapılması mümkündür⁵⁸.

Burada toplantı çeşidi konusunun içinde doğrudan yer almamakla birlikte önemi açısından değinilmesi gereken bir başka konu ise toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarına sağlanan korumanın sadece kamuya ait yerlerde olup olmadığı ve özel mülkiyete konu olan yerlerde bu hakkın ne derece koruma bulacağı sorunudur. Burada toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkıyla, özel mülkiyetin korunması hakkı arasında bir çatışma olduğu görülmekte, hangi hakka öncelik verileceği ve iki hak arasında nasıl bir dengeleme yapılacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

AİHM, Appleby/İngiltere kararında⁵⁹ bu konuyu incelemiştir. Belirtilen olayda, çevreci bir aktivist olan başvuru ailesiyle beraber büyük bir alışveriş merkezinde yeşil alanların korunmasıyla alakalı bildiri dağıtmak ve yeşil bir alana yapılacak olan binayı protesto etmek amacıyla imza toplamak istemektedir. Ancak alışveriş merkezi ve ek binaları özel mülkiyete tabidir ve alışveriş merkezi sahibi bu eyleme izin vermemektedir. Başvuruculara göre olaydaki gibi büyük alışveriş merkezleri, özel mülkiyette olsalar bile, “yarı kamusal alan” sayılmalı ve devlet ifade

---

⁵⁸ YARSUVAT, s. 36.

⁵⁹ Bkz. Appleby/İngiltere kararı aktaran TANYAR, s. 603.

özgürlüğünün buralarda da garanti altına alınması için gerekli tedbirleri almalıdır. AİHM ise bu savı desteklememiştir. AİHM bu konuda Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin içtihadı ile benzer karar vermiştir.

Nitekim, Amerikan Yüksek Mahkemesi, bir alışveriş merkezi sahibinin bu alışveriş merkezinde bildiri dağıtılmasının yasaklamasını ifade ve toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını ihlal olarak değerlendirmemiştir. Ancak, yine Amerikan Yüksek Mahkemesi'ne göre tüm belediye hizmetlerinin özel bir şirket tarafından yürütüldüğü ve şehrin tamamının bir özel şirkete ait olduğu (company town) durumlarda ise durum farklıdır ve ifade ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakları korunmalıdır. Çünkü bu durumda özel kişi tarafından getirilecek genel bir yasak ifade özgürlüğü hakkının (ve bu arada toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarının) özüne zarar verecektir⁶⁰.

Söz konusu olayda ise AİHM'nin tespitlerine göre başvuru her ne kadar alışveriş merkezinin içinde bildiri dağıtıp imza toplamak imkânından yoksun kalmışlar ise de, merkezin girişlerinde veya dükkan sahiplerinin izinleriyle dükkanların içinde bildiri dağıtabilmiş ve imza toplayabilmişlerdir. Bunun haricinde başvuru yerel radyo ve televizyonlarda seslerini duyurabilmişlerdir. Şu şartlar altında AİHM'e göre, söz konusu kısıtlamaya rağmen, başvuru ifade özgürlüklerini kullanabilmiştir ve olayda hak ihlali vuku bulmamıştır.

b. Sayı Ölçütü

Toplantıya katılanların sayısında herhangi bir sınırlamanın olmaması durumunda toplantı genel; aksi halde özeldir.

---

⁶⁰ Bkz. Appleby/İngiltere kararı §26'da zikredilen Amerikan Yüksek Mahkemesi Kararı, aktaran TANYAR, s. 603.

Ancak bu ölçüt de, toplantı ve gösteri yürüyüşünün genel ya da özel olduğuna ilişkin bir fikir verse de bu konuda konuyu kesin bir çözüme kavuşturamamaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların sayısının fazla olması, toplantı ve gösteri yürüyüşünün genel olduğuna bir karine teşkil etse de, tek başına yeterli olmayacaktır⁶¹. Beş-on kişilik bir genel toplantı yapılabileceği gibi, yüz kişiyle özel bir toplantının yapılması da mümkündür.

c. Üyelik Ölçütü

Bu konudaki bir diğer ölçüt olan üyelik ölçütüne göre, “özel toplantılar, sadece bir derneğin üyelerinin yaptığı toplantılardır”⁶². Burada toplantı, dernek kavramına dayandırılmaktadır⁶³.

“Ancak, bazı siyasi partilerin toplantılarında olduğu gibi, herkese açık ve tahditsiz yapılan toplantılar, genel toplantı niteliğindedir”⁶⁴.

d. Kişisel Davet (Çağrılmış Olma) Ölçütü

Bu konudaki son ölçüte göre, bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün özel kabul edilebilmesi için, katılacak olan kişilerin yazılı ya da sözlü olarak şahsen davet edilmiş olmaları gerekmektedir. Ancak, yine bu ölçüte göre, bu davetin, davetliyi (ve bazen ailesini) açıkça belirtmesi yani şahsi olması; davet sahibinin istek ve iradesinin ürünü olması ve toplantıya girişin kontrol altında bulundurulması gerekir⁶⁵. Kontrol den kasıt ise üst araması değil, kişinin davetli olup olmadığının tespitidir.

---

⁶¹ İŞGÖREN, s. 66.

⁶² 1944 yılında Fransa’da yürürlükten kaldırılan, siyasi topluluklar veya partiler tarafından yapılan toplantılar ile ilgili Kanun’un 1. maddesi aktaran İŞGÖREN, s. 67.

⁶³ YARSUVAT, s. 36.

⁶⁴ İŞGÖREN, s. 67.

⁶⁵ İŞGÖREN, s. 67.

Az sayıda insanla ve özel bir mekânda gerçekleşmiş olsa bile davet edilmeksizin her isteyen katılabildiği bir toplantı, genel toplantıdır. Ayrıca genel toplantılara katılım parasızdır⁶⁶.

2. Ani ve Planlı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Toplantıya ilişkin diğer bir ayırım çeşidi de, toplantının meydana gelme şekline ilişkindir. Toplantılar ve gösteri yürüyüşleri, Kanun'da belirtildiği üzere, düzenleme kurulu oluşturma, bildirimde bulunma gibi yasal formalitelere uyularak gerçekleştirilebileceği gibi; aniden meydana gelen veya yeni öğrenilen konularda gösterilen ani tepkilerin sonucunda hiçbir formaliteye uyulmaksızın, plansız olarak da ortaya çıkabilir.

Önceden herhangi bir şekilde kararlaştırılmamış ve bu nedenle kanunda bildirim zorunluluğu olsa dahi bu zorunluluğun yerine getirilmemiş olduğu toplantılara ani toplantı denir⁶⁷. Ani toplantı kendiliğinden gerçekleşir.

1982 Anayasası hem ani toplantı ve ya gösteri yürüyüşünü hem de planlı toplantı ve gösteri yürüyüşünü güvence altına almaktadır. Anayasanın sadece yazılış şekline yola çıkarak, düzenlemenin kelime anlamı ile planlamayı gerektirdiği ve bu nedenle ani toplantıların koruma altında olmadığı yorumunu yapmak da mümkündür. Ancak anayasanın amacı dikkate alındığında bu yorumun anayasanın ruhuna aykırı olduğu sonucuna varılacaktır. Çünkü bu durumda anayasanın güvence altına almadığı yığınlar veya diğer toplantılar bir anda anayasal güvence altında bulunan toplantılara dönüşebilir⁶⁸.

---

⁶⁶ ŞEKER, s. 3.

⁶⁷ ANAYURT, s. 26.

⁶⁸ ANAYURT, s. 26.

Diğer taraftan 2911 sayılı Kanun sadece planlı toplantıları düzenlemektedir. Bu durum, Kanun'un 10. maddesinden açıkça anlaşılmaktadır. Bu madde ile toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılabilmesi için düzenleyicilere bildirim yükümlülüğü getirilmiştir. Fakat ani toplantıların kanunda düzenlenmemiş olması, yukarıda açıkladığımız sebeplerle, anayasal güvence altına alınmadığı sonucunu doğurmamalıdır⁶⁹.

3. Açık ve Kapalı Yer Toplantıları

Toplantılar, yapıldıkları yerlere göre de ayrılmaktadır. Söz konusu ayrımın nedeni, hem kapalı yerde gerçekleştirilen toplantıların kamu düzeni bakımından daha az tehdit oluşturması hem de kapalı yerde çıkabilecek olayları kontrol altına almanın daha kolay olmasıdır.

Halkın “muayyen maksat ve gaye için, aleni olarak açıkta ve muayyen arazi üzerinde yaptığı toplanmalar”⁷⁰ açık yer toplantıları; “üstü örtülü (musakkaf) ve yüzeysel bakımından da sınırları belli olan, yani dışı kapalı olan mekan”⁷¹ larda yapılan toplantılar da kapalı yer toplantıları olarak adlandırılmaktadır⁷².

2911 sayılı Kanun'da açık ve kapalı yerin tanımı yapılmamaktadır. 1924 Anayasası döneminde yürürlükte olan, 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

---

⁶⁹ ATALAY, s. 55.

⁷⁰ YARSUVAT, s. 39.

⁷¹ FÜSSLEİN'den aktaran ATALAY, s. 57.

⁷² 2911 sayılı Kanun'da açık ve kapalı yerin tanımı yapılmamaktadır. 1924 Anayasası döneminde yürürlükte olan 6761 sayılı Kanun'da ise, kapalı yer, “her tarafı muhkem şekilde kapatılmış olan, insan topluluğunun barınabileceği muhkem yerlerdir” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkarak Tanyeri, ahır, mahzen, bodrum, kalorifer ve kazan daireleri gibi yerlerin kapalı yer sayılamayacağını söylemektedir (TANYERİ, Salih, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Rejimi”, TİD, Y. 1959-30, S. 259, s. 78).

Kanunu'nun 20. maddesinde kapalı yer "her tarafı muhkem şekilde kapatılmış olan, insan topluluğunun barınabileceği muhkem yerlerdir" şeklinde tanımlanmıştır⁷³.

Aralarındaki farklılıklara rağmen iki toplantı çeşidini ayırt etmek her zaman kolay değildir. Doktrinde, etrafı duvarlarla çevrili bir fabrika bahçesi, cami avlusu veya spor sahası tribününde yapılan toplantının hangi toplantı çeşidi kapsamında ele alınacağı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Kapalı yer kavramının geniş yorumlanması gerektiğini, her tarafı kapalı olmasa bile girişin kontrol edilip edilmediği, katılanların niteliği ve dışarıyla ilişkisinin kesilip kesilmediği gibi noktalar dikkate alınarak her somut durum için ayrı ayrı değerlendirme yapılması lazım geldiğini ileri süren görüş⁷⁴ olduğu gibi; niteliği tartışmalı bu tür yerlerde kapalı yer toplantısı yapılamayacağı görüşünü savunanlar⁷⁵ da mevcuttur. Buna göre, tutukevi, ceza infaz kurumu, metro istasyonu, hastahane ve okullar gibi alanlarda yapılan toplantılar, birinci görüş doğrultusunda kapalı yer toplantısı olarak kabul edilecekken diğer görüşe göre kapalı yer toplantısı kabul edilemeyecektir.

2911 sayılı Kanun açık hava toplanmaları ve kapalı yer toplanmaları ayırımına yer vererek iki toplantı türünü farklı kurallara tabi kılmış olsa da⁷⁶ 1982 Anayasasında toplantı özgürlüğü düzenlenirken bu ayırım yapılmamıştır. Bu durumda

---

⁷³ Bu tanımdan yola çıkarak Tanyeri, ahır, mahzen, bodrum, kalorifer ve kazan daireleri gibi yerlerin kapalı yer sayılamayacağını söylemektedir (TANYERİ, s. 78).

⁷⁴ GERAY, Cevat, "Türkiye'de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi", AÜSBFM, Y. 1959, C. XIV, S. 9, Ankara, s. 105; YARSUVAT, s. 40; İŞGÖREN, s. 66.

⁷⁵ TANYERİ, s. 79-82; OZANALP, s. 37.

⁷⁶ 2911 sayılı Kanun'un 7/2. maddesine göre, açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler, ancak güneşin batısından bir saat önceye kadar; kapalı yer toplantıları ise, gece saat 23:00'e kadar devam edebilmektedir. Ayrıca, 26/4. madde, kapalı yer toplantılarında ses yükseltici alet ve araçlarla dışarıya yayın yapılmasını yasaklamaktadır. Kanun'un 4/a maddesine göre, siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, demeklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları, bu Kanun'un hükümlerine tabi değildir. Yine Kanun'un 6. maddesinde, toplantı yer ve güzergâhının tespiti yetkisi idareye tanınmış iken, kapalı yer toplantılarında idarenin böyle bir yetkisi bulunmamaktadır.

gerek açık hava toplantıları gerekse kapalı yer toplantıları anayasa tarafından koruma altında olacaktır⁷⁷.

D. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü ve Benzer Özgürlüklerle İlişkileri

1. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Temel Hak Ve Özgürlükler İçindeki Yeri

Türk hukuk mevzuatında, doktrinde çoğunluk tarafından Jellinek'in geleneksel hak ve özgürlükler (negatif statü hakları), sosyal haklar (pozitif statü hakları) ve siyasal haklar (aktif statü hakları ayrımı benimsenmektedir. Bu ayrım çerçevesinde 1982 Anayasası'nda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı geleneksel (negatif statü) hak ve özgürlükleri içeren "kişinin hakları ve ödevleri" başlığı altında düzenlenmiştir. Toplantı hakkı bireylerin bir araya gelme ihtiyacını karşıladığından ve yine bireyin düşüncelerini açıklama yolunda bir araç niteliğinde olduğundan kişisel hak ve özgürlükler arasında düzenlenmesi yerindedir⁷⁸. Ancak toplanma özgürlüğünün bireylere kamu işlerinin görülmesine katılma imkân verdiğini bu nedenle hem negatif hem de aktif statü hakkı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirten görüşler de mevcuttur⁷⁹.

Tarihsel gelişime göre yapılan hak ve özgürlükler ayrımı çerçevesinde toplantı özgürlüğü, bu sınıflandırmayı yapanlar tarafından birinci kuşak haklar tarafından görülmektedir.

---

⁷⁷ ATALAY, s. 57.

⁷⁸ ATALAY, s. 8.

⁷⁹ GERAY, s. 100.

Hak ve özgürlüklerin kullanım şekillerine göre yapılan ayırmda toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü kolektif özgürlükler arasında yer almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin de benimsediği yaptırım gücü bulunan ve program niteliğinde olan temel hak ve özgürlükler ayrımı çerçevesinde de toplantı gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, yaptırım gücü bulunan temel hak ve özgürlükler arasında yer almakta, kişiler bu özgürlüğün sağlanması için gereken tüm önlemlerin devlet tarafından alınması hakkına sahip olmaktadır.

Hak ve özgürlükler yukarıda incelediğimiz gibi gruplandırılrsa da çoğu zaman dâhil oldukları grubun sınırlarını aşmaktadır⁸⁰. Toplantı özgürlüğü de bir yönüyle devlete müdahale etmeme yükümlülüğü yüklerken bir yönüyle de toplantı ve gösteri yürüyüşünü engellemek isteyenlere karşı korunmasına yönelik tedbirler alınmasını yükler⁸¹. Bunun yanında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kişisel değil siyasal bir hak olduğu da ileri sürülmüştür⁸².

2. Düşüneyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü ile İlişkisi

Toplanma özgürlüğünün düşüneyi açıklama ve yayma özgürlüğüyle bağlantısı, toplantıların düşüncenin oluşum yollarından birisi olmasının doğal sonucudur. Toplantı, "bir konuyu tartışmak", "düşünce değişiminde bulunmak", "bir fikir ya da amacı açıklamak" için yapıldığına göre, katılanlarda ve toplantıdan haberdar olan diğerlerinde bir düşüncenin belirmesini ya da gelişmesini sağlama, toplantının başlıca işlevlerinden biridir⁸³.

---

⁸⁰ ATALAY, s. 9.

⁸¹ ANAYURT, s. 77.

⁸² ATALAY, s. 10.

⁸³ ALPKAYA, s. 4.

İki özgürlük arasındaki hukuki ilişkinin ortaya konmasında ise çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki olan fikri içtima görüşünü ilk ortaya koyan Füsslein'ine göre toplantı ve düşünce özgürlüklerinden birisi için geçerli olan sınırlama, diğerinin kullanılmasını da imkânsız hale getiren fikri içtima şeklinde bir çakışma halindedir⁸⁴.

Diğer bir görüşe göre ise toplantı özgürlüğü düşünce özgürlüğünün bir parçasıdır⁸⁵.

İleri sürülen bir diğer görüş düşünce ve toplantı özgürlüklerini tek bir bağımsız gösteri özgürlüğüne bağlama yolundaki görüştür⁸⁶.

Toplantı özgürlüğü ile düşünce özgürlüğü arasında özel hüküm–genel hüküm ilişkisi olduğu da ileri sürülmüştür. Buna göre Anayasa'nın 26. maddesinde düşünce özgürlüğüne yer verilirken 34. maddede düşünce özgürlüğünün bir aracı olan toplantı özgürlüğü özel olarak düzenlenmiştir⁸⁷.

Son olarak toplantı özgürlüğü ile düşünce özgürlüğü arasındaki hukuki ilişki sorunun vakıa ayrımı ile çözümlenebileceği görüşünü savunanlar da mevcuttur. Vakıa ayrımı “farklı temel hakların garanti kapsamlarının birbirinden ayrılması ve tek bir somut olayın değişik görünümünün, bu garanti alanlarından kendisine uygun olana bağlanmasını”⁸⁸ ifade eder.

Diğer taraftan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de birçok olayda iki özgürlüğü birlikte değerlendirmekte toplanma ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü ile

---

⁸⁴ ATALAY, s. 14.

⁸⁵ TANİLLİ, Servet, “Devlet ve Demokrasi-Anayasa Hukukuna Giriş”, 5. Bası., Say Yay., İstanbul 1982, s. 125.

⁸⁶ ATALAY, s. 15.

⁸⁷ ATALAY, s. 16.

⁸⁸ ATALAY, s. 16-17.

ilgili yapılan tanımlamalarda ifade özgürlüğüne, çoğu zaman, yer vermektedir “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde toplanma özgürlüğü, örgütlenme ve özellikle ifade özgürlüğünün özel bir görünümü olarak mütalaa edilmektedir. Bu husus, ‘Young, James ve Webster v. Birleşik Krallık’ kararında, Komisyonun 14.12.1979 tarihli Raporundan ve aynı vakada Mahkemenin 13.08.1981 tarihli kararından bu yana yerleşik bir içtihat haline gelmiştir”⁸⁹.

3. Dernek Kurma Özgürlüğü İlişkisi⁹⁰

Kolektif özgürlüklerden olan dernek özgürlüğü, bireye, düşüncelerini benzerleriyle paylaşma, fikir ve görüşlerini açıklamak suretiyle kanaat oluşturma olanağını sağlar⁹¹. Dernek kurma da esas itibariyle bir çeşit toplanma anlamını taşır. Dernekte de insanların belli bir amaç için bir araya gelme, toplanma durumu söz konusudur⁹².

Bu iki kavram arasında ortak özelliklerinin yanında farklılıklar da bulunmaktadır. Ortak amacın yerine getirilmesi bakımından dernekte uzun bir birliktelik, toplantıda ise güncel bir amaca yönelik anlık birliktelik söz konusudur. Dernek bir tüzel kişiliğe haiz iken, toplantıda, toplantı kavramı gereği böyle bir tüzel kişilik yoktur. Yukarıda da belirtildiği gibi toplantıda üyelerin bir araya gelmelerini sağlayacak uzun süreli bir organizasyona ihtiyaç yok iken derneklere üyeler her zaman bir arada olmasa da, belirli bir organizasyon içerisinde ortak amaca yönelik faaliyette bulunurlar. Yine derneğe girmek için amaca ulaşmaya yönelik

---

⁸⁹ GEMALMAZ, Mehmet Semih-GEMALMAZ, Haydar Burak, Türkiye’de Bilgi Edinme, Düşünce, İfade ve İletişim Mevzuatı, Yazıhane Yayınları, İstanbul, 2004, s.

⁹⁰ Dernekler Kanunu’nda göre dernek, kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları olarak tanımlanmıştır

⁹¹ AKIN, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 167.

⁹² ARSEL, s. 418.

faaliyette bulunmak üzere bazı formalitelere uyarak üye olmak gerekirken toplantıda ise uzun süreli ortak faaliyet gerektirmeyen güncel bir birliktelik yeterlidir⁹³.

Bu konuda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesine de değinmek gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile dernek kurma hakkı aynı madde altında düzenlenmiştir. Bunun nedeni, bu iki hakkın birbirinden bağımsız olmakla birlikte, iki hakkın da, aslında, bireylerin ortak fikirlerini savunmak ve bunları ifade edebilmek için biraraya gelebilmeleri imkânını korumak amacına hizmet etmeleridir⁹⁴.

4. Sivil İtaatsizlik ile İlişkisi

Sivil itaatsizlik, hukuk devletini kurulu bir pozitif hukuk düzeni ya da kanun devleti olmaktan çıkarıp gerçek amacı olan adalet devletine dönüştürmek inancıyla, yönetim politikalarında ya da mevzuatta değişikliğe gidilmesi istemiyle girişilen, kamuya açık olarak yapılan, toplumun sağduyusuna seslenen, şiddete yer vermeyen, bilinçli olarak yaptırımına katlanmak sureti ile bir hukuk kuralının ihlali ile sonuçlanan, bireysel ya da kolektif, ikincil ve barışçıl bir protesto eylemidir⁹⁵.

Sivil itaatsizlik eylemleri, protesto edilen devlet ediminin diğer üçüncü kişilerce de görülebilmesi, anlaşılabilmesi ve kamuoyu yaratılabilmesi amacı ile gerçekleştirilirler⁹⁶. Bu niteliği ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile sivil itaatsizlik eylemleri ile bir açıdan paralellik göstermektedir. Ancak toplantı ve gösteri yürüyüşleri sadece kamuoyu yaratmak değil aynı zamanda fikir alışverişinde

---

⁹³ ATALAY, s. 19.

⁹⁴ Bkz. D. J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick'den aktaran TANYAR, s. 598,

⁹⁵ ÖKÇESİZ, Hayrettin, Sivil İtaatsizlik, Afa Yayınları, İstanbul 1993, s. 83.

⁹⁶ ÖKÇESİZ, s. 109.

bulunmak amacıyla da gerçekleştirilen eylemler olma özelliği ile sivil itaatsizlik eylemlerinden ayrılmaktadır⁹⁷.

Oturma eylemleri, iş bırakma eylemleri, kendini zincirleme eylemleri, genel olarak pasif mukavemet⁹⁸, şiddet içermeyen, kamuya açık klasik sivil itaatsizlik eylemlerine örnek olarak verilebilir.

5. Dilekçe Hakkı İle İlişkisi

Tarihsel olarak toplanma özgürlüğü ile dilekçe hakkı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim Anglosakson hukuk sisteminin egemen olduğu ülkelerde toplanma özgürlüğü ile ulaşılmak istenen amaca dilekçe hakkı ile ulaşılmıştır⁹⁹.

Günümüzde ise her iki özgürlük birlikte anılmamakta, farklı düzenlemelere tabi kılınmaktadır. Her ikisi de baskı aracı olmakla birlikte toplanmaların yönetimleri üzerinde baskısı daha etkilidir. Dilekçe hakkını kişi tek başına kullanabilirken toplantı hakkının kullanılmasında birden fazla kişinin bir araya gelmesi gerekir. Dilekçe hakkının kullanılmasında yazılı şekil şartken¹⁰⁰ toplantı özgürlüğünde şekil şartı yoktur¹⁰¹.

---

⁹⁷ KARA, s. 49.

⁹⁸ 765 sayılı TCK'nın 260. maddesinde yer alan ve mukavemet konusunu işleyen "Kanun ve nizam hükümlerinden birinin icrasına muhalefet için nüfuz ve müessir kuvvet sarfedenler bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır." şeklindeki hüküm, 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle yerini 265/1. maddede yer alan "Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." hükmüne bırakmıştır. Böylece, pasif mukavemet suç olmaktan çıkarılmış; sivil itaatsizlik olarak kabul edilmiştir.

⁹⁹ ANAYURT, s. 23.

¹⁰⁰ Anayasanın dilekçe hakkını düzenleyen 74. maddesi şu şekildedir: "Vatandaşlar ve karşılıklılık esaslı gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir."

¹⁰¹ ANAYURT, s. 23.

III. Uluslararası Belge ve Sözleşmelerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğünün tarihsel gelişimi

A. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğünün Tarihçesi

İnsan doğası gereği birarada yaşamak istemektedir. İnsanın toplumla içiçe olması onu, düşüncelerini başkalarına aktarmaya, başkalarıyla tartışma isteği ile hareket etmeye, birlikte bir amaç etrafında toplanmaya götürür. İnsanların bu faaliyetleri ise iktidarlar tarafından, ilk zamanlarda, bir hak ve özgürlük olarak kabul edilmemiş ve kişiler bu nedenle çeşitli baskılara maruz kalmıştır¹⁰².

Ortaçağ ve ardından gelen Aydınlanma hareketi neticesinde XVII. ve XVIII. Yüzyılda ortaya çıkan Tabii Hukuk Okulu, bireylerin devletten üstün ve bağımsız, devredilmez, doğuştan gelen haklara sahip olduğunu ortaya koymuştur¹⁰³. Bu okulun ve devamında bunu etkileyen hukuk okullarının meydana getirdiği uluslararası belgelerle toplantı hakkının tarihsel gelişimine konunun önemi açısından ayrıntılı olarak değinilecektir.

B. Uluslararası Belgeler

1. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

Bu Bildirinin 2. maddesi “Her siyasal birliğin amacı, insanın doğal ve zamanaşımına uğramaz haklarını korumaktır. Bu haklar; özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir” hükmünü getirmiştir.

Bildiri'nin 11. maddesinde, “ Düşünce ve kanıların özgürce açığa vurulması, insanın en değerli haklarından biridir, bundan ötürü her yurttaş serbestçe konuşabilir,

---

¹⁰² GÜLHAN, Ozan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kapsamında Suçlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 13.

¹⁰³ ANAYURT, s. 53.

yazabilir, düşünebilir. Yasayla belirtilen durumlarda, bu özgürlüğün kötüye kullanılmasından sorumlu olma istisnadır”, 4. maddesinde, “ Özgürlük bir başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilme gücüdür; bundan ötürü her insanın doğal haklarının kullanılmasının sınırı, toplumun diğer üyelerine aynı haktan faydalanmayı sağlayan sınırdır; bu sınırlar ancak yasayla belirlenebilir”, 5. maddesinde, “Yasa, yalnız toplum için zararlı eylemleri yasaklayabilir. Yasanın yasak etmediği hiçbir şeyin yapılmasına engel olunamaz ve yasanın emretmediği bir şeyi yapmağa kimse zorlanamaz” hükümlerine yer verilmiştir¹⁰⁴.

Doktrinde, bu maddelere dayanılarak bildiride toplantı özgürlüğünden açıkça bahsedilmemekle birlikte varlığının zımnen kabul edildiği görüşü¹⁰⁵ bulunmakla birlikte bu görüşün tam aksini savunan yazarlar¹⁰⁶ da bulunmaktadır.

Bize göre de, Fransa’da 1789 Devrimi toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının başlangıcıdır. 14 Aralık 1789 tarihli Kanun’un 62. maddesi de, vatandaşların idari makamlara dilekçe ve bildiri vermeyi kararlaştırma ve bunları vermek üzere silahlı ve silahsız olarak toplanma hakkını tanımıştır¹⁰⁷. Devrimin ardından yapılan 1791 tarihli Fransız Anayasası’nda da toplantı hakkı tabii ve medeni bir hak olarak yerini bulmuştur. Toplumsal düzeni ilgilendiren hükümler ve toplantı özgürlüğü, söz konusu Anayasa ile kez düzenlenmiştir¹⁰⁸.

---

¹⁰⁴ SARICA, Murat, “Siyasal Tarih” Filiz Kitabevi, İstanbul 1980 s. 30-31; MUMCU, Ahmet-KÜZECİ, Elif, “İnsan Hakları Kamu Özgürlükleri”, Savaş Yay., 3. Baskı, Ankara 2003, s. 23.

¹⁰⁵ KARA, s. 17.

¹⁰⁶ Bkz. ANAYURT, s. 54; İŞGÖREN, s. 23.

¹⁰⁷ AKIN, İlhan F., Kamu Hukuku, Beta Yayınları, 6. Basım, İstanbul 1993, s. 297.

¹⁰⁸ KABOĞLU, Kolektif, s. 50.

2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

10 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin yayınlanmasıyla, devredilemeyen, devletten önce de var olduğu kabul edilen insan hakları anlayışı uluslararası düzeye çıkarılmış ve uluslararası bir bildirme ile güvence altına alınmıştır¹⁰⁹. Bildirme’de, bireylerin yaşamsal, hukuksal, iktisadi, toplumsal, kültürel, dini, vicdani, siyasal vs. özgürlükleri ile birlikte, toplanma ve örgütlenme hakkı da belirtilmiştir.

Bildirgenin, toplanma ve örgütlenme hakkını düzenleyen 20. maddesine göre, “Her şahıs barışçı amaçlarla toplanma ve örgütlenme hakkına sahiptir. Hiç kimse bir örgüte katılmaya zorlanamaz”. Toplanma özgürlüğü, bu bildirme ile ilk kez uluslararası bir insan hakları belgesinde yer almıştır.

Ancak Bildirme’de yer alan haklar 29. ve 30. maddelerde yer alan bazı genel sınırlandırmalara da tabi tutulmuştur. Bildirme’nin 29. maddesine göre, herkesin içinde yaşadığı topluluğa karşı ödevleri bulunmaktadır (29/1); herkes haklarını kullanmak ve özgürlüklerden istifade etmek konusunda ancak kanun ile sırf başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla ve demokratik bir toplumda ahlak, düzen ve genel refahın gereklerini karşılamak için, tespit edilmiş sınırlandırmalara tabidir (29/2); bu hak ve özgürlükler hiçbir şekilde Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerine aykırı olarak kullanılamaz (29/3). Bildirme’nin 30. maddesine göre ise bildirinin hiçbir hükmünün bildiride yer alan hak ve özgürlüklerinin kişi, devlet ve zümre tarafından yok

---

¹⁰⁹ RG. 27.05.1949/7217. Bildirme’nin tam metni için bkz. SENCER, Muzaffer, İnsan Hakları-Ana Kuruluşlar ve Belgeler, TODAİE Yayınları, Ankara 1986, s. 67-79.

edilmesine yönelik bir eylem ve işleme girişme hakkı verir şekilde yorumlanamayacağını hükme bağlamıştır¹¹⁰.

3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ardından, uluslararası alanda insan hak ve özgürlüklerini belirleyen ikinci belge olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹¹. Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi olan devletlerin dışişleri bakanlarınca 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanarak 3 Kasım 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹¹². Türkiye de 18 Mayıs 1954'te Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onaylayarak iç hukukuna dâhil etmiştir.

Toplantı özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Fıkraya göre, “Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkaları ile birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir”. Bu hakkın sınırları ise, aynı maddenin ikinci fıkrasında gösterilmiştir. Buna göre, “Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı güçler ve güvenlik güçleriyle devletin idari mekanizmasında görevli olanlar hakkında yasal sınırlamalar konmasına engel değildir”.

---

¹¹⁰ ÖZMAN, Aydoğan, İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler, BM İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Sağlama ve Koruma Türk Grubu Yayınları, Ankara 1967, s. 35.

¹¹¹ Sözleşme'nin tam metni için bkz. ÖZMAN, s. 41-59; YENİSEY, Feridun-NUHOĞLU, Ayşe, Uyum Kanunları ile Değişen Yeni Ceza Hukuku, Değişiklik Yapan Kanunlar (1 Ocak 2001-1 Ekim 2004), Beta Yayınları, C. 1, İstanbul 2004, s. 489-501.

¹¹² RG. 19.03.1954/8662.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin gösteri yürüyüşlerini içerip içermediği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Sözleşme metninde “gösteri” yahut “gösteri yürüyüşünden” bahsedilmemiş olması nedeniyle Sözleşme'nin sadece toplantı özgürlüğünü tanımakla yetindiği şeklinde yorum yapılabilirse de¹¹³ Divan kararlarında toplanma özgürlüğüne, gösteri yürüyüşlerini de kapsayacak şekilde yer verildiği görülmektedir¹¹⁴.

4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi

18 Temmuz 1978 tarihinde yürürlüğe giren Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden geniş ölçüde etkilenmiştir¹¹⁵.

Sözleşme'nin 15. maddesinde, herkesin barışçıl ve silahsız toplanma hakkı olduğu ifade edilmiştir. Ancak, bu hakkın kanuna uygun olarak ve demokratik bir toplumda milli güvenlik, kamu güvenliği veya kamu düzeni için zorunlu olan durumlarda ya da kamu sağlığı, ahlakı ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için sınırlandırılabilmesi belirtilmiştir.

5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı

Afrika Birliği Örgütü devlet ve hükümet başkanları tarafından oybirliği ile 28 Haziran 1981 tarihinde kabul edilen ve 21 Ekim 1981 tarihinde yürürlüğe giren Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı; “bölgesel nitelikte bir metin olarak, kolektif özgürlükler alanını genişletmekte ve bu konuda somut hükümler koymaktadır”¹¹⁶.

---

¹¹³ TANÖR, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, C. I, s. 136.

¹¹⁴ İŞGÖREN, s. 23.

¹¹⁵ Sözleşme'nin tam metni için bkz. GEMALMAZ, Mehmet Semih, Temel Belgelerde İnsan Hakları, Kavram Yayınları, İstanbul 1994, s. 56-69.

¹¹⁶ KABOĞLU, Kolektif, s. 122.

Şart'ın 11. maddesi, toplanma özgürlüğünü düzenlemektedir. Buna göre, maddenin ilk fıkrasında herkesin başkalarıyla serbestçe toplanma hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra ikinci fıkrada bu hakkın, kanunla sayılan sebeplere dayalı olmak kaydıyla, milli güvenlik ve başkalarının sağlık, ahlak ve güvenlikleri ile hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından yarar bulunan durumlar nedeniyle sınırlandırılabilmesi belirtilmektedir¹¹⁷.

6. Kopenhag Belgesi ve Paris Şartı

1 Ağustos 1975 tarihli Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı¹¹⁸ Nihai Belgesi (Helsinki Nihai Senedi), insan hakları üzerine önemli hükümler içermektedir. Helsinki Belgesi, bir uluslararası antlaşma olmamakla beraber belgeyi akdeden devletler arasında, siyasal ve moral etkili iradeler birliğinin sağlamaktadır¹¹⁹.

AGİK sürecinde, toplanma özgürlüğü ilk kez 1990 tarihli Kopenhag Belgesi'nde yer almıştır. Bu Belge'nin 9/2. paragrafına göre, herkes barışçıl toplantı ve gösteri hakkına sahip olup, bu hakkın kullanılmasına getirilebilecek bütün sınırlamaların kanunla gösterilmesi ve ortaklaşa kabul edilen uluslararası normlarla bağdaşması gerekmektedir¹²⁰.

AGİK'in kurumsallaşması yolundaki en önemli aşama ise, 19-21 Kasım 1990'da Paris'te gerçekleştirilen zirve konferansında 34 devletin imzaladığı, Yeni

---

¹¹⁷ Şart'ın tam metni için bkz. KABOĞLU, İbrahim Özden ve DÖNMEZ, Oğuz, Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı, DÜHFD, Y. 1985, S.3, s. 401-418.

¹¹⁸ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) resmi adı, 01.01.1995 tarihinden itibaren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olmuştur.

¹¹⁹ KABOĞLU, Özgürlükler, s. 121.

¹²⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ALPKAYA, Gökçen, AGİK Sürecinden AGİT'e İnsan Hakları, İstanbul, Kavram Yayınları, İstanbul 1996, s. 79.

Bir Avrupa İçin Paris Şartı ile olmuştur. Paris Şartı ile yeni bir yapılanma sağlayan ve yeni kurumlara yer verilmiştir¹²¹.

7. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

16 Aralık 1966 yılında kabul edilerek imza ve katılıma açılan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 3 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme'nin 21. maddesinde toplantı hakkı ve sınırlanması yer almaktadır. Buna göre, "Herkes barışçı toplantı hakkı tanınmıştır. Anılan maddeye göre, bu hakkın kullanılması, ancak demokratik bir toplumda milli güvenliği, kamu emniyetini, kamu düzenini veya genel sağlık ve ahlakı veya başkasının hak ve özgürlüklerini korumak için zorunlu olan nedenlerle ve yasa ile öngörülmüş olma kaydıyla kısıtlanabilir".

8. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır¹²².

Sözleşme'de, Birleşmiş Milletler'in temel ilkeleri ile insan hakları anlaşmalarının ve bildirgelerinin bazı özel hükümlerine atıfta bulunulmakta ve savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel bir duyarlılığa ve korunmaya muhtaç oldukları teyid edilerek, çocuğa bakım ve koruma sağlayacak olan ailenin bu

---

¹²¹ Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı'nın tam metinleri için bkz. TAŞKENT, Savaş, İnsan Haklarının Uluslararası Dayanakları, Basisen Yayınları, İstanbul 1995, s. 338-395; Ayrıntılı bilgi için bkz. KAPANİ, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, s. 71-80.

¹²² RG. 27.01.1995/22184.

konudaki sorumluluğu ile çocuk haklarının güvenceye alınmasında uluslararası işbirliğinin belirleyici rolü vurgulanmaktadır.

Sözleşme'nin çocukların toplama özgürlüğü ile ilgili güvence alanını belirleyen 15. maddesine göre, "Taraf devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. Bu hakların kullanılması, ancak yasa ile zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanamaz".

IV. Osmanlı-Türk Hukukunda Kolektif Hak Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

A) 2911 sayılı Kanunun Öncesi Tarihsel Süreç

İlk iktidarı sınırlandıran belge olarak kabul edilen 1808 yılında imzalanan Sened-i İttifak'ta Toplanma özgürlüğü ve benzeri kişi özgürlüklerine değinilmemiştir. Bundan, 1839 yılında ortaya çıkan Gülhane Hatt-ı Hümayunu'unda da toplanma özgürlüğü gibi kolektif hakların yer almadığını görmekteyiz. Gerek Tanzimat fermanında gerekse de Islahat fermanında da yine kolektif haklara yine yer verilmemiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk yazılı anayasası olan 1876 Kanun-u Esasi'de Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinde kabul edilmiş olan kişi hak ve özgürlüklerinden

çoğuna yer verilmiş¹²³ ise de toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir¹²⁴.

1876 Kanun-u Esasisi'deki bu eksiklikler 1909 değişiklikleri ile giderilmeye çalışılmış nitekim bireylere tanınan hak ve özgürlüklere 1909 değişiklikleriyle yenileri eklenmiştir¹²⁵. Anayasada, kolektif haklar olan toplanma ve dernek kurma haklarına yer verilmiştir¹²⁶. Bu düzenleme toplanma ve dernekleşme eylemleri yasallaştırılmış.

İkinci Meşrutiyet döneminde Anayasa'ya eklenen 120. madde ile “Osmanlılar”ın toplanma hakkı güvence altına alınmıştır. Madde Osmanlı'ların toplanma hakkını, “Kanun-u Mahsusuna tebaiyet şartı ile Osmanlı'lar hakkı içtimaa maliktir” şeklindeki ifadesi ile kanuna bağlı olarak kullanma şartına bağlamıştır. Sözü edilen “Kanun-u Mahsusa”, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu (Genel Toplantılar Kanunu) adı ile 09.06.1909 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İçtimaat-ı Umumiye Kanunu 1881 tarihli Fransız Kanunu esas alınarak hazırlandığından, oldukça özgürlükçü düzenlemeler getirmiştir¹²⁷. Kanun'un 1. maddesine göre “Osmanlılar gayri müsellağ olmak üzere umumi içtimalar aktinde hürdür. Mevadı atiyede münderiç ahkâma riayet edilmek şartıyla istihsaline hacet yoktur”¹²⁸ denilerek toplantı için izin alınmasına gerek olmadığı açıkça düzenlenmiştir. Ancak

---

¹²³ VELİDEDEOĞLU, Hıfzı V., “Toplumsal Yasam ve Hukuk”, Hil Yay., İstanbul 1983, s. 109.

¹²⁴ ANAYURT, s. 108.

¹²⁵ ABADAN, Yavuz-SAVCI, Bahri, Türkiye'de Anayasal Gelişmelere Bir Bakış, AÜSBF Yayınları, Ankara 1959, s. 326.

¹²⁶ 1876 Kanun-u Esasisi'ne eklenen 120. maddenin ilk fıkrası, toplantı özgürlüğünü; ikinci fıkrası ise, dernek kurma hakkını düzenlemekteydi: “Kanun-u Mahsusa tebaiyet şartile Osmanlılar hakk-ı içtimaa maliktir. Devlet-i Osmaniye'nin tamamaiyet-i mülkiyesini ihlal ve sekil meşrutiyet ve hükümeti tağyir ve Kanun-u Esasi ahkamı hilafında hareket ve anasırı osmaniye'yi siyaseten tefrik etmek maksatlarından birine hadim veya ahlak ve adabı umumiye'ye mugayir cemiyetler teşkili memnu olduğu gibi alelittlak hafi cemiyetler de memnudur”.

¹²⁷ ANAYURT, s. 104; ATALAY, s. 35-36.

¹²⁸ GÜNGÖR, Şener, “Toplantı ve Gösteri Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, Yargıtay Dergisi, Cilt 13, S. 1-2, Ocak-Nisan 1987, s. 61.

mahallin en büyük mülki amirine verilecek bir beyannameyle toplantı gün, yer, saat ve amacının gösterilmesi zorunluluğu, yani bildirim esası benimsenmiştir. Kanun'da ayrıca bu hakkın kullanılmasına ilişkin tedbirlere de yer verilmiştir. Örneğin Kanun'un 7. maddesinde genel yollar üzerinde ve güneşin batışından doğuşuna kadar geçen süre içinde toplanma yasaklanmıştır¹²⁹.

Bununla birlikte Kanun, sadece toplantılardan bahsetmekte, gösteri ve yürüyüşlerden söz etmemektedir. Ayrıca Kanunda ertelemeyen bahsedilmemekte, yasaklama gerekçesi olarak sadece bildirimsiz ve tutanaksız toplantılar gösterilmektedir¹³⁰.

İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'nda kanunsuz toplanmalarla ilgili bir hükmün yer almaması ve bu Kanun'un ihtiyacı karşılayamadığı düşüncesiyle, hicri 03.03.1328 tarihli Tecemmuat Hakkında Kanun-u Muvakkat adlı ek kanun¹³¹ kabul edildi¹³². On iki maddeden oluşan Kanun ile silahlı veya kamunun huzur ve rahatını bozacak surette silahsız toplantılar yasaklanarak; hükümet kuvvetlerine bunların zorla dağıtılma yetkisi verildi¹³³. Söz konusu kanun, genel yollar üzerindeki toplantıların yasaklanmasına, dağıtılma biçimine ve yaptırımlara ilişkindir. Ayrıca kanunda yaptırımlar, suçun durumuna göre, on beş gün ile beş yıl arasında hapis veya kürek cezası olarak değişmekte; propaganda yaparak halkı toplantılara katılmaya kışkırtanlar cezalandırılmakta. Bundan başka, tek maddelik İçtimaat-ı Umumiye Kanunu Müzeyyel Kanunu Muvakkat çıkarılarak hükümete, emniyet ve

---

¹²⁹ ANAYURT, s. 104.

¹³⁰ ŞEKER, s. 27.

¹³¹ RG. 2. Tertip Düstur, C.4, s. 363.

¹³² OZANALP, s. 14.

¹³³ ATALAY, s. 36; YARSUVAT, s. 87; OZANALP, s. 14.

asayiş bakımlarından sakıncalı bulunan toplantıları yasaklama yetkisi tanınmıştır. Böylece, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'nun hükümleri sınırlandırılmıştır¹³⁴.

Kanun-u Esasi'nin toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü düzenleyen 120. maddesi, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na aykırı olmadığından bu dönemde de geçerliliğini korumuştur¹³⁵.

İkinci TBMM tarafından 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda¹³⁶ Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü, sadece toplanma (içtima) olarak tanınmış ve diğer haklar arasında yer almıştır¹³⁷.

1946 yılına kadar devam eden tek partili dönemde, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu ile Tecemmuat Hakkında Kanunu Muvakkat hükümleri yürürlükte kaldı. Bu sürecin sonunda, 10.06.1946 tarihli bir Kanun ile İçtimaat-ı Umumiye Kanununa Müzeyyel Kanunu Muvakkat kaldırılmıştır. Böylece, izin sistemi ve yasaklama sisteminden daha özgürlükçü olan bildirim sistemine geçilmiştir¹³⁸. Ancak yurt çapında geniş ölçekli toplantıların yapılmasına imkân veren bu özgürlük ortamı 24.07.1953 tarihinde 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun'un kabulüne kadar sürmüştü, 27.06.1956 tarihinde kabul edilen 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile bu özgürlük fiilen sona erdirilmiştir¹³⁹. 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesine kadar, idarece konulan

---

¹³⁴ OZANALP, s. 14.

¹³⁵ İŞGÖREN, s. 35-36.

¹³⁶ RG. 3. Tertip Düstur, C. 5, s. 576.

¹³⁷ Anayasa'nın özgürlükleri düzenleyen 70. maddesi şu şekildeydi: "Şahsi masuriyet, vicdan, tefekkür, kelam, nesir, seyahat, akit, sayü amel, temellük ve tasarruf içtima, cemiyet, şirket, hak ve özgürlükleri Türklerin tabii hukukundadır".

¹³⁸ ANAYURT, s. 108.

¹³⁹ AKIN, Toplanma Özgürlüğü, s. 557.

çeşitli kısıtlamalarla toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkının kullanılması imkânsız hale sokulmuştur¹⁴⁰.

24.07.1953 tarihinde kabul edilen, yürürlük ve yürütme maddeleriyle birlikte toplam altı maddeden oluşan bu Kanun'un, laiklik karşıtı eylemlerin önüne geçmek için çıkarıldığı ileri sürülmektedir¹⁴¹. Gerçekten de Kanun'un ilk üç maddesi ile din üzerinden propaganda yapan veya telkinde bulunanlar cezalandırılmakta ve cemiyet ya da mensuplarının ilişkisi için yaptırımlar yer almaktaydı¹⁴².

Kanun'un 4. maddesinde muayyen maksatlı açık ve kapalı yer toplantılarında, her ne suretle olursa olsun kavlen ve fiilen hakaret ve tecavüzde bulunulması veya toplantının huzur ve sükûnunun ihlal edilmesi hallerinde failer hakkında cezai kovuşturma yoluna gidileceği yolundaki hükme yer verilerek ve oldukça geniş ifadeler kullanılarak idarenin her türlü suiistimaline kapı açılmaktaydı. Kanun, 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu¹⁴³ ile yürürlükten kaldırıldı.

Daha sonraki yıllarda 27.06.1956 tarih ve 6761 sayılı Kanun kabul edildi¹⁴⁴. Bu Kanunun 20. maddesi ile İçtimaat-ı Umumiye Kanunu ile Tecemmuat Hakkında Kanun-u Muvakkat'ı yürürlükten kaldırılmış, özgürlüğün kullanımı birçok yönden kısıtlanarak pratikte toplantı özgürlüğü ortadan kaldırılmıştır¹⁴⁵. 6761 sayılı Kanun ile bildirim sisteminden vazgeçilerek yeniden izin sistemine dönülmüştür¹⁴⁶. Mülki

---

¹⁴⁰ TOMRUK, Mehmet, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti ve Polise Düşen Görev, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1989, s. 109.

¹⁴¹ DÜNDAR, Coşkun, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve 171 Sayılı Kanun", Askeri Adalet Dergisi, Y. 1970-14, S. 54-55-56, s. 23.

¹⁴² RG. 29.07.1953/8470, GÜLHAN, s. 27.

¹⁴³ RG. 12.04.1991/20843 Mükerrer.

¹⁴⁴ RG. 30.06.1956/9346.

¹⁴⁵ ATALAY, s. 37; YARSUVAT, s. 90.

¹⁴⁶ ARTUKMAÇ, Sadık, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu", TİD, Y. 1964-34, S. 298, s. 9; ANAYURT, s. 111; YARSUVAT, s. 90.

makama ret sebeplerini bildirme konusunda yükümlülük de getirilmeyerek yetkili makama tam bir serbestlik tanınmıştır.¹⁴⁷

Kanun'un 13. maddesi ise, hükümet komiserine kanunsuz toplantı yapıldığını belirlemesi durumunda "hedef gözetmeksizin" ateş ettirerek topluluğu dağıtma yetkisi tanımıştır.

Söz konusu yasanın birçok hükmü 1924 Anayasası'na aykırı olmasına rağmen¹⁴⁸, aynı anayasanın düzenlediği hak ve özgürlükler için bir güvence sistemi getirmemesi nedeniyle bu hükümlerin iptali mümkün olamamıştır¹⁴⁹.

1961 Anayasası toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü 28. maddede düzenlemiştir. Buna göre; "Herkes, önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir. Bu hak, kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir"¹⁵⁰. Böylece, "izin sistemi" terk edilerek, bir kez daha bildirim sistemi kabul edilmiştir.

Anayasa'da, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yer almayan kamu yararı, milli güvenlik, genel ahlak, genel sağlık gibi kavramlara bolca yer verilerek temel hak ve özgürlüklere bazı sınırlamalar da getirilmiştir. Ayrıntılı tanım ve güvencelerle yasamanın takdir alanının hak ve özgürlükler aleyhine genişletilmesi engellenmeye çalışılmış¹⁵¹; ancak 12 Mart 1971 darbesinin ardından gerçekleştirilen 1971 değişiklikleri ile sınırlamalar muğlaklaştırılarak hak ve özgürlüklerin kısıtlanması yoluna gidilmiştir.

---

¹⁴⁷ YARSUVAT, s. 93.

¹⁴⁸ ANAYURT., s. 112; YARSUVAT, s. 90.

¹⁴⁹ İŞGÖREN, s. 41.

¹⁵⁰ İkinci fıkraya eklenmek istenen "Kanun toplantının veya gösteri yürüyüşünün yapılmasını ve yönetimini güçleştirici, maksadını engelleyici ve etkisini azaltıcı kayıtlamalar koyamaz" cümlesi, Milli Birlik Komitesi'nde Tasarı'dan çıkarılmıştır.

¹⁵¹ TANÖR, Osmanlı, s. 382.

1961 Anayasası'nın 28. maddesi ile izin sisteminin terk edilip yerine bildirim sisteminin getirilmesi, 6761 sayılı Kanun'un bazı maddelerini Anayasa'ya aykırı hale getirdi. Kanun, 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra ancak kısa bir süre yürürlükte kaldı. Bu dönem içerisinde 6761 sayılı Kanun'un toplantı ve gösteri yürüyüşü için izin alma şartını içeren hükmü de dâhil olmak üzere bazı maddeleri, Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildi¹⁵². Kısa süre içinde de 171 sayılı Kanun yürürlüğe girdi.

1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü konusunda, Anayasa'nın hükümleri doğrultusunda 171 sayılı Kanun kabul edildi¹⁵³.

171 sayılı Kanun'un ilk maddesine göre, "Herkes önceden izin almaksızın bu kanun hükümleri dairesinde; silahsız ve saldırısız olarak belli maksatlarla toplantılar veya gösteri yürüyüşleri yapma hakkına sahiptir". Bu madde 1961 Anayasası'nın 28. maddesinin tekrarı niteliğindedir. Kanun'un 7. maddesi ile de izin sistemi terk edilerek yeniden, anayasaya da uygun bir şekilde, bildirim sistemi getirildi. Bu madde ile toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu en büyük mülkiye amirliğine,

---

¹⁵² AYM, 04.01.1963, 1962/208 E., 1963/1 K., (AMKD, S.1, s.74). Kanun'un 4. maddesine göre, "mülkiye amiri, toplantıya veya gösteri yürüyüşüne müsaade edilip edilmediğini, beyanname yazılı olan saatten önce, tertip heyetine bildirmekle mükelleftir". Bu hüküm tam anlamıyla bir izin sistemi öngörmekteydi. En büyük mülki amir, izin verip vermemekte tam bir serbestiye sahip olduğu gibi, ret sebeplerini bildirmek zorunda da değildi. Kanun'un 12. maddesinin (f) bendine göre ise, "her nerede olursa olsun tezahürat veya gösteri veya protesto maksadiyle yahut maksadı mahsus müstenit olarak toplanılması veya böyle bir toplantıya bilerek sebebiyet verilmesi veya hazırlanması yahut bu hususta zabıtaca alınan tedbirlere riayet olunmaması" kanunsuz toplantı ve yürüyüş olarak kabul edilmişti. Maddede geçen "maksadı mahsus" teriminin, oldukça belirsiz ve her türlü keyfilik ve kötüye kullanımlara uygun olduğu açıktır. Her iki madde de, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

¹⁵³ RG. 18.02.1963/11337.

tertip heyetinden en az üç üyenin imzalayacağı bir beyannamenin verileceği hükmü getirilmiştir.

Kanunun mülki amire çok geniş yetki veren 4. maddesi de toplantı yerinin kararlaştırılmasında, gidiş-gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak surette, toplantıların genel olarak yapıldığı, varsa elektrik tesisatı olan yerlerin tercih edileceğini hükme bağlamış, ancak tavsiye niteliğindeki bu hüküm uygulamada yetersiz kalmıştır¹⁵⁴.

Kanun hükümlerinde, idarenin toplantı yeri belirleme yetkisi objektif ölçülere bağlamışsa da, bu hükümler, idarenin toplantı özgürlüğünü genel olarak sınırlayıcı tutum içine girmesine engel olamamış; zira idareye, herhangi bir yürüyüşü etkisiz hale getirme olanağı tanımıştır¹⁵⁵.

12 Mart 1971 askeri muhtırasının ardından Anayasa'da olduğu gibi Kanun'da da değişiklik yapma yoluna gidildi. 19.06.1973 tarih ve 1742 sayılı Kanun¹⁵⁶ ile 171 sayılı Kanun'un üç maddesi değiştirilip, bir maddesine de yeni fıkralar eklendi. Bu değişikliklerle, beyanname verme süresi kırk sekiz saatten dört güne çıkarılıp; tertip heyetini oluşturacak kişilerde belli niteliklerin aranması yoluna gidilirken ilgili valiliğin gerekçeli önerisi üzerine İçişleri Bakanlığı'nın toplantının yapılmasını otuz güne kadar erteleyebilmesi yolu açıldı. Ancak 1742 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesi tarafından biçim yönünden iptal edildi¹⁵⁷. Bu iptalden iki yıl kadar sonra, bu kez 19.01.1976 tarih ve 1932 sayılı Kanun¹⁵⁸ ile değişiklik yapılmış; idareye on günü aşmamak üzere toplantı ve gösteri yürüyüşlerini erteleme yetkisi tanınmış;

¹⁵⁴ ATALAY, s. 40; YARSUVAT, s. 109.

¹⁵⁵ AKIN, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 174; AKIN, Toplanma Özgürlüğü, s. 567; ATALAY, s. 41.

¹⁵⁶ RG. 30.06.1973/14580.

¹⁵⁷ AYM, 14.03.1974, 1973/33 E., 1974/9 K., (AMKD, S. 12, s. 87 vd.).

¹⁵⁸ RG. 29.01.1976/15483.

toplantının devamını imkânsız kılacak, genel sükûn ve düzeni bozacak sözlü veya fiili saldırılar nedeniyle toplantıların dağıtılabileceği düzenlenmiş; Kanun'un 18. maddesine yeni cezalar eklenmiş; hapis ve para cezaları artırılmıştı. Yine Anayasa Mahkemesi tarafından söz konusu on günlük erteleme yetkisini içeren hüküm; ölçsüz, keyfiliğe açık ve hakkın özüne dokunucu bulunarak iptal edildi¹⁵⁹. Daha sonra da 12.06.1979 tarih ve 2248 sayılı Kanun¹⁶⁰ ve 19.02.1980 tarih ve 2261 sayılı Kanun¹⁶¹ ile değişiklikler yapılarak Kanun'da yer alan ceza miktarları artırıldı.

Önemli dönüşümlerin yaşandığı olağanüstü dönemlerde gerçekleştirilen anayasalarda toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü konusunda en ayrıntılı düzenlemeyi yapan ve en çok sınırlama ve yasaklamayı öngören anayasa, 1982 Anayasası'dır¹⁶². 1982 Anayasası'nın 34. maddesinde, toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasında oldukça yasakçı bir rejim öngörmekteydi¹⁶³. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, Anayasa'da ayrıntılı tek madde ile düzenlenmiş; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi muğlak ifadelerle bağlanırken, dernek, vakıf, sendika ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı açık bir biçimde sınırlandırılmıştı¹⁶⁴. Söz konusu

¹⁵⁹ AYM, 18-22.11.1976, 1976/27 E., 1976/51 K., (AMKD, S. 14, s. 344).

¹⁶⁰ RG. 22.06.1979/16674.

¹⁶¹ RG. 23.02.1980/16909.

¹⁶² ŞAHİN, Müslüm, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s. 57-58.

¹⁶³ YÜZBAŞIOĞLU, s. 122.

¹⁶⁴ 1982 Anayasası'nın "Toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkı" başlıklı 34. maddesi, 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun'un yaptığı değişiklikten önce şu şekildeydi:

"Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idari merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun aynı sebeplere

madde, çoğulcu anlayışı reddeden sınırlayıcı bir yaklaşımın tipik sonucudur¹⁶⁵. Darbe sonrasındaki senelerde, önce sıkıyönetim, ardından da uzun bir sürece yayılan ve birçok ili kapsayan olağanüstü hal uygulamaları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün kâğıt üzerindeki bu eksik halinin dahi uygulanamamasına neden olmuştur.

Bu döneme özgü olarak gerek ulusal anayasa ve kanunlarda gerekse de uluslararası belge ve sözleşmelerde, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünü düzenleyen maddelerin ilk fıkrasında verilen özgürlük; ikinci fıkrada, ulusal güvenlik, kamu güvenliği, barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi, genel sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi sınırı belirsiz amaçlarla kısıtlanmakta ve yasaklanmaktadır¹⁶⁶.

B) 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

Anayasa'nın 34. maddesinde gösterilen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile ilgili uygulanacak şekiller, şartlar, usuller, yasaklar, cezaların düzenlenmesi amacıyla hazırlanan 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 06.10.1983 tarihinde kabul edildi¹⁶⁷. Söz konusu Kanun ile 171 sayılı Kanun da yürürlükten kaldırıldı.

---

dayalı olarak bir ile bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.”

¹⁶⁵ SOYSAL, s. 288.

¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi, temel hakları sınırlayan yasal düzenlemenin kişisel anlayış ve takdire olanak vermeyecek açıklık ve kesinlikle somut olarak belirlenmesi gerektiğini (AYM, 18-22.11.1976, 1976/27 E., 1976/51 K.; AMKD, S.14, s.364-365); “millî güvenlik”, “kamu düzeni” ve “gecikmesinde sakınca bulunan haller” kavramlarının, uygulayıcıların kişisel görüş ve anlayışlarına göre genişleyebilecek, öznel yorumlara elverişli, bu nedenle de keyfiliğe dek varabilir çeşitli ve aşamalı uygulamalara yol açacak kadar belirsiz, genel kavramlar olduğunu söylemektedir (AYM, 25.04.1974, 1973/41 E., 1974/13 K.; AMKD, S.12, s.152).

¹⁶⁷ RG. 08.10.1983/18185.

Kanun'da, Anayasa'nın 34. maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine getirilen sınırlamalar başta olmak üzere birçok kısıtlama yer almış; ceza miktarları olarak da 171 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikler sonrasındaki artırılmış miktarlar esas alınmıştır. Kanun incelendiğinde, toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda idareye olağan dönem için olağanüstü döneme has yetkilerin verildiği görülmektedir¹⁶⁸. Bu da, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelmektedir. Uygulamada ise, bu durum katlanarak artmaktadır. Kolluğun şiddet kullanmayı gerektiren hallerde müdahale etmemesi, şiddet kullanmayı haklı gösterebilecek hiçbir nedenin olmadığı hallerde ise orantısız bir şekilde güç kullanması sıkça karşılaşılan bir durum haline gelmiştir¹⁶⁹.

1982 Anayasası ve 2911 Sayılı Kanun'da Yapılan Değişiklikler

1982 Anayasası'nın 34. maddesinde, 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun'un 13. maddesi ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı yeniden elden geçirildi¹⁷⁰.

Değişikliklerle, idarenin şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı belirleme, erteleme ve yasaklama yetkileri¹⁷¹ ile birlikte dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki

---

¹⁶⁸ GÜLHAN, s. 35.

¹⁶⁹ Aksi görüşte olan Selen'e göre ise, polis toplantı ve gösteri yürüyüşlerini engellemede oldukça gelişmiş olup, buna rağmen teşkilat üzerinde olumsuz spekülasyonlar yapılmaktadır (SELEN, İhsan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinde Meydana Gelen Sosyal Kazaların Önlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999, s. 2).

¹⁷⁰ **RG. 17.10.2001/24556 (Mükerrer). Anayasa ve Kanun'da yapılan değişiklikler için bkz. YENİSEY-NUHOĞLU,**

¹⁷¹ "Barışçı bir siyasal eylem amacını taşıyan toplantının kısıtlanıp kısıtlanmayacağı belirlenmesi, toplantının kimin himayesinde yapılacağı ve amacının ne olduğu veya orada ifade edilecek sözlerin konuşma özgürlüğünün sınırlarını aşıp aşmadığı konularından bağımsızdır. Toplantıya katılan bireylerin başka yerde suç işlemiş olmaları veya kamu barışını bozmak için aralarında gizli anlaşma yapmaları halinde, bu gizli anlaşma ve geçerli yasaları ihlal etmeleri nedeniyle haklarında soruşturma yapılabilir. Fakat devlet mezkur soruşturma yerine, barışçı bir

meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemeyeceklerine ilişkin hüküm de madde metninden çıkarıldı¹⁷². Yeni düzenleme ile Anayasa, AİHS'nin 11. maddesi ile uyumlu hale getirildi¹⁷³. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının önündeki sınırlardan bazıları kaldırılırken yerine başkaları konuldu.

2911 sayılı Kanun da, Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun adı altındaki kanunlarla altı kez değişikliğe uğradı. 30.07.1998 tarih ve 4378 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile "yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma" da toplantı veya yürüyüşü kanuna aykırı hale getirmek için yeterli sayıldı¹⁷⁴. 26.03.2002 tarih ve 4748 sayılı Kanun'un 6. maddesi ile düzenleme kurulu üyesi olma yaşı yirmi birden on sekize indirilmiş, haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı kimseler ile yasama dokunulmazlığı bulunanlara da bu hak verilmiş; toplantıyı yasaklama ve erteleme yetkisinin uygulanma kriterlerinde ekleme ve çıkarmalar yapıldı¹⁷⁵. Kanun'un 7. maddesi ile de, Anayasa değişikliğine uyum amacıyla, dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının

---

toplantıya veya yasaya uygun kamuya açık tartışmaya katılmaktan ötürü suçlamada bulunursa, bu AİHS ile MSHİUS'a aykırı bir davranış olacaktır." (BÜAÇM, s. 109).

¹⁷² Değişiklikten sonra 1982 Anayasası'nın 34. maddesi şu şekilde olmuştur:

"Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir."

¹⁷³ YÜZBAŞIOĞLU, s. 125.

¹⁷⁴ RG. 02.08.1998/23421.

¹⁷⁵ RG. 09.04.2002/24721.

kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemeyeceklerine ilişkin 21. madde mülga edildi. 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanun'un (6. Uyum Paketi) 5. maddesi ile¹⁷⁶, yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerinin istisnaları kaldırılarak; düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev almaları konusunda izin sisteminden bildirim sistemine geçildi¹⁷⁷. Toplantı öncesinde bildirim verilmesi gereken süreç yetmiş iki saatten kırk sekiz saate indirildi¹⁷⁸. Kanun'da, 30.07.2003 tarih ve 4963 sayılı Kanun'un (7. Uyum Paketi) 22. maddesi ile, toplantı veya yürüyüşleri erteleme süreleri, üç aydan bir aya indirilirken, valilerin yasaklama yetkisi, suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlikenin mevcut olması haliyle sınırlandırıldı¹⁷⁹. Kanun'da yapılan değişikliklerin, yeterli görülmemesi ve uygulamada yaşanan sıkıntılar nedeniyle 08.02.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun ile, Kanun'un 28, 29 ve 30. maddelerinde yer alan para cezaları kaldırılmış ve Kanun'un 31 ve 32. maddelerinde, birazdan ayrıntılı olarak değineceğimiz gibi, maddelerin içerik ve ceza miktarlarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Son olarak, Kanunda 25.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun ile, Kanunun 32 ve 33. maddelerinde yer alan direnme ve toplantı ve yürüyüşe silahlı katılmak suçlarında içerik ve ceza miktarları itibari ile değişiklik yapılmış ve Kanuna çocuklar hakkında uygulanmayacak hüküm olan 34/A maddesi eklenmiştir. Kanımızca, iyileştirmeler olumlu olmakla birlikte

---

¹⁷⁶ RG. 09.08.2002/24841.

¹⁷⁷ AKTAN, Hamdi Yaver, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü ve Özgürlüğü ile İlgili Değişiklikler ve AIHM ve Yargıtay Uygulaması", Türkiye Barolar Birliği İHAUM Sempozyumu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2004, s. 526.

¹⁷⁸ Değişiklikten önce doktrinde de yetmiş iki saatlik sürenin ölçüsüz olduğu ifade edilmekteydi. "Bugünün mevcut modern haberleşme, ulaşım imkan ve araçları sayesinde idari otoriteler çok daha kısa süre içerisinde gerekli güvenlik tedbirlerini alabilir ve bu konuyla ilgili her türlü hazırlığı tamamlayabilir. Fakat bu kadar uzun bir süre çağdaş demokrasilerin özü olan özgürlüğü en az sınırlayıcı tedbire başvurma ilkesi ile bağdaşmaz." (GÜRAN, Sait, İfade Hürriyeti Üzerinde İdarenin Yetkileri, Doktora Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1969, s. 446). Kanımızca, aynı nedenle kırk sekiz saatlik süre de uzun olup ölçsüzlük kapsamında değerlendirilebilir.

¹⁷⁹ RG. 07.08.2003/25192.

yeterli değildir; çünkü Anayasa'da yapılan değişiklikler Kanun'un bütününe yansıtılmamıştır¹⁸⁰.

---

¹⁸⁰ YÜZBAŞIOĞLU, s. 125.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU

KAPSAMINDAKİ SUÇLAR

I. Genel Açıklamalar

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından hazırlanmıştır. Kanunun amacı 1982 Anayasası'na ve Anayasa'nın temel mantığına uyum sağlamaktır. Bu nedenle hazırlanan ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun'u yürürlükten kaldıran Kanun, özgürlükler açısından 171 sayılı Kanun'dan daha geri düzenlemeler içermektedir. Bu nedenle Kanun yürürlüğe girmesinin ardından altı kez değişikliğe uğramıştır.

Kanun, sistematik açıdan sekiz bölümden oluşmaktadır. Kanun kapsamındaki yasaklar, "Yasaklar ve Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" başlıklı altıncı bölümde; suçlar ise, "Ceza hükümleri" başlıklı yedinci bölümde, 28 ila 34. maddeler arasında yer almaktadır.

2911 sayılı Kanun kapsamında yer alan suçlar sırasıyla, Kanun'un 28. maddesinde "Yasaklara aykırı hareket" başlığı altında düzenlenen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak (1. fıkra) düzenleme kurulu üyelerinin gerekli nitelikleri taşımaması (2. fıkra); düzenleme kurulu üyelerinin görevlerini yerine getirmemesi (3. fıkra); devlet görevlilerine toplantı veya yürüyüşle ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak (4. fıkra); Kanun'un 29. maddesinde "toplantı veya yürüyüşünü engelleyenler" başlığı altında toplantı ve gösteri yürüyüşünü engellemek; Kanun'un 30. maddesinde

“Huzur ve sükûnu bozanlar” başlığı altında düzenlenen huzur ve sükûnu bozmak; Kanun’un 31. maddesinde “Kanuna aykırı propaganda vasıtaları ve suç işlemeye teşvik” başlığı altında kanununa aykırı propaganda vasıtaları kullanmak (1. fıkra), bu propaganda araçları ile halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek (2. fıkra), teşvik ve tahrik neticesinde suç işlenmesi (3. fıkra); Kanun’un 32. maddesinde “Direnme” başlığı altında direnme suçu (1. fıkra) ve görevini yaptırmamak için direnme suçu (2. fıkra); Kanun’un 33. maddesinde “Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar” başlığı altında toplantı ve yürüyüşe silahlı katılmak (1. fıkra), toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması ve dağılmamak için direnilmesi durumunda cezada artırım nedeni (2. fıkra); Kanun’un 34. maddesinde “Tahrikçiler ve suç ortakları” başlığı altında düzenlenen kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirme ve kışkırtma ve son olarak Kanun’un 34/A maddesi ile “Çocuklar hakkında uygulanmayacak hüküm” başlığı altında kanuna çocuklar yönünden getirilen sınırlama hükmüdür.

Aynı zamanda 2911 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı davranışların yaygın örgütlü suç ve suçluluk olacağı da kabul edilmektedir¹⁸¹.

Bu derece çeşitlilik arz eden incelememiz konusu olan suçların tüm unsurlarıyla ortaya konulabilmesi için bu suçların doğru bir yöntemle tahlili şarttır. Suçun bir bütün olarak incelenmesi için izlenecek en doğru yöntemin ise, o suçu unsurlarına ayırarak inceleme yöntemi olduğu kanısındayız¹⁸².

---

¹⁸¹ HAFIZOĞULLARI, Zeki, KURŞUN, Günal, “Türk Ceza Hukukunda Örgütlü Suçluluk”, TBB Dergisi, Sayı 71, 2007, s. 33-36.

¹⁸² TOROSLU, Nevzat Ceza Hukuku Genel Hükümler, Savaş Yayınları, Ankara 2005, s. 105

Ancak suçun unsurlarının neler olduğu hususunda doktrinde görüş birliği oluşmamıştır. Bilindiği üzere suçun unsurlarına ilişkin doktrinde farklı tasnifler olmakla birlikte, suç genelde iki ya da üç unsura ayrılarak incelenmektedir.

Geleneksel doktrine göre suç, “kusurlu irade ile işlenen bir fiildir”, dolayısıyla suçun biri maddi (objektif), diğeri de manevi (sübjektif) olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır¹⁸³. Buna göre, her suçta davranış, sonuç ve bunlar arasındaki nedensellik bağından oluşan bir maddi unsur vardır. Bununla birlikte, suçta yer alan bir diğer unsur da psişik mahiyetteki unsurdur ve buna göre maddi fiilin kaynağını oluşturan irade veya daha doğru bir deyişle, iradenin ortaya koyduğu davranıştır. Bu bakımdan, suç '*maddi unsur*' adı verilen fiil ve '*manevi unsur*' adı verilen kusurluluk olmak üzere iki unsurdan oluşur¹⁸⁴.

Üçlü ayırım adı verilen ve Almanya'da doğup İtalya'da büyük taraftar bulan görüşe göre ise “suç, hukuka aykırı ve kusurlu bir insan fiilidir¹⁸⁵”. Bu nedenle suçun üç unsuru vardır: Tipik fiil, hukuka aykırılık ve kusurluluk. Burada, fiilden, objektif ve sübjektif bütünlüğünde geniş anlamda fiil değil, sadece maddi fiil, yani objektif unsurlar (hareket, netice, illiyet bağı); hukuka aykırılıktan, fiili objektif ve sübjektif olarak tümünden kapsayan, dolayısıyla suçun esasını/özünü oluşturan “ihlal” değil, ama

---

¹⁸³ “Burada, hukuka aykırılık, maddi ve manevi tüm unsurlarında fiili bütünü itibariyle içine alan bir nitelendirmedir. Bu yüzden, hukuka aykırılık, suçun maddi ve manevi unsuruyla aynı düzeye konabilecek bir unsur değildir, tersine, ünlü bir deyişle, suçun özü suçun kendisidir” HAFIZOĞULLARI, Zeki-ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara Eylül 2001, s. 189.

¹⁸⁴ EREM, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Cilt I, Genel Hükümler, Ankara, 1973, s. 20; TOROSLU, s. 107.

¹⁸⁵ Türk hukuk doktrininde üçlü ayırımı benimseyenler ise, suçun unsurlarını tipikliği de içerecek şekilde tipe uygun eylem, hukuka aykırılık şeklinde üçe ayırmaktadır. Bkz. İÇEL, Kayhan, Suç Teorisi, 2. Kitap, İstanbul 1999, s. 53 vd; ÖZBEK, Veli Özer-BACAKSIZ, Pınar-DOĞAN, Koray, Ceza Hukuku Bilgisi, Genel Hükümler, Ankara 2006, s. 202. ÖZGENÇ ise suçun kurucu unsurlarını, maddi unsurlar, manevi unsur ve hukuka aykırılık unsuru olarak üç alt unsura ayırmakta, ancak maddi unsurları, hareket, netice, nedensellik bağı, fail suçun konusu ve mağdur şeklinde ele almaktadır. Bkz. ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku, GH, 4. Basım, Ankara 2009, s. 167 vd.

sadece maddi fiilin hukuk düzeniyle çatışması, yani fiilin “objektif haksızlığı”; kusurluluktan, kasıt veya taksir biçiminde tezahür eden kınanabilir irade anlaşılmaktadır¹⁸⁶. Başka bir deyişle üçlü ayırım, suçun objektif ve sübjektif unsurlarının arasına bağımsız bir kavram olarak hukuka aykırılığı da unsur olarak yerleştirmiştir¹⁸⁷.

Doktrinde ikili ayırımın tutarlılığı savunulmakla birlikte¹⁸⁸; biz incelememize konu olan suçları fiilsiz suç olmaz, ihlalsiz suç olmaz, kusursuz suç olmaz ilkelerinden hareketle üç unsur çerçevesinde, genel açıklamalar, fail, hukuki konu ve mağdur, fiil, hukuka aykırılık, kusurluluk, hukuka özel aykırılık hali, özel görünüş şekilleri ve ceza başlıkları altında ayrı ayrı ele alacağız.

II. Yasaklara Aykırı Hareket Etmek (m. 28)

A. Genel Açıklamalar

Kanun’un 28. maddesinde “Yasalara aykırı hareket etmek” üst başlığıyla düzenlenen suç, kendi içerisinde, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak; düzenleme kurulu üyelerinin gerekli nitelikleri taşımaması; düzenleme kurulu üyelerinin görevlerini yerine getirmemesi ve devlet görevlilerine toplantı veya yürüyüşle ilgili görevlerini

---

¹⁸⁶ “Ancak, hukuka uygunluk nedenlerinin sistemli bir açıklamasına ulaşmak amacıyla maddi fiil ve kusurluluk yanında “hukuka objektif aykırılığı” unsur sayan bu düşünce eleştirilmiştir. Denmektedir ki, unsurlar arasında bir homojenlik bulunmamaktadır, yani algılama ile değerlendirme bir tutulmuştur., çünkü fiil ve kusurluluk unsurları maddi bir muhtevaya sahipken, yani algılanabilir şeylerken, “hukuka objektif aykırılık” ve “iradenin kınanabilirliği” yalnızca maddi bir olgu üzerine verilen bir değer hükmüdürler, yani bir değerlendirmedirler. Bunu kanıtlamak zor değildir. Gerçekten, suç fiili ayrıştırıldığında, beşeri maddi bir fiil ve failin psikik bir davranışı ortaya çıkmakta, ama hukuka aykırılık denen algılanabilir bir değer ortaya çıkarmamaktadır. Çünkü hukuka aykırılık, diğer iki unsurdan ayrılabilen, bunların dışında varlığı olan bir şey değildir, ama bunların birlikte bir niteliğidir; suçun özü, kendisi ve içkin niteliğidir” HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 189.

¹⁸⁷ EREM, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, s. 20; JESCHECK, Hans-Heinrich, Alman Ceza Hukukuna Giriş, Çev. Feridun Yenisey, İstanbul, 2007, s. 29 vd.; Keyman, s. 461.

¹⁸⁸ Mantovani'den aktaran: HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 190.

yaptıkları sırada mani olmak şeklinde sınıflandırılabilir dört ayrı suçtan meydana gelmektedir.

B. Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşleri Düzenlemek, Yönetmek, Bu Hareketlere Katılmak (m. 28/1)

1. Genel Açıklamalar

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak suçu, Kanun'un 28. maddesinin ilk fıkrasında düzenlenmiştir. Kanun'un birinci fıkrasında 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğe göre, "Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

Kanun'un değişiklikten önceki hali ise Şu Şekildedir: "Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve onbin liradan yirmibeşbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır". Grldği üzere, yapılan değişiklikle, maddenin içeriğinde esaslı değişiklik yapılmamakta sadece cezada ngrlen para cezası kaldırılmaktadır.

Aynı suçu düzenleyen 171 sayılı Kanun'un 18. maddesi ise, "Kanuna aykırı toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri tertip ve idare edenlerle bunların hareketlerine bilerek iştirak edenler, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği

takdirde, altı aydan bir yıla kadar hapis ve beşyüz liradan bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır” şeklindeydi¹⁸⁹.

2911 sayılı Kanun ile 171 sayılı Kanun'un aynı maddesine ilişkin aralarında mevcut olan farklılık 2911 sayılı Kanun'da 171 sayılı Kanun'da yer alan iştirake ilişkin “bilerek” ibaresinin madde metninden çıkarılmasıdır.

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

İncelenen suçun faili, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyenler, yönetenler ya da bunların hareketlerine katılanlardır. Bu noktada, sayılan hareketleri gerçekleştiren herkes suçun faili olabilir. Failin sayısı konusunda kanunda özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Suçun faili bir ya da birden fazla kişi olabilir. Ancak doktrinde Kanun hükmünden hareketle, suçun ancak birden çok kişinin toplanarak işleyebileceği bir suç olduğunu kabul eden görüşler de bulunmaktadır¹⁹⁰.

İncelenen suçun hukuki konusu¹⁹¹, kamu düzenidir. Kamu düzeni kavramı, oldukça geniş ve soyut bir kavramdır¹⁹². Genel olarak kamu düzeni, bozulduğunda kamu yararını olumsuz yönde etkileyen ve bozulmasının önlenmesiyle de kamu yararı gerçekleşen bir düzendir. Kamu düzenin öğeleri; güvenlik, dirlik ve esenlik ve toplumun genel sağlığıdır.

---

¹⁸⁹ 171 sayılı Kanun’un 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 24. maddelerindeki ceza miktarları, 1932 ve 2261 sayılı Kanunlar ile artırılmış olup, söz konusu artırımlar madde metnine işlenmemiştir. 1932 sayılı Kanun’un 9. maddesi, belirtilen maddelerde yazılı hapis cezalarını beş yılı geçmemek şartıyla üçte bir oranında, para cezalarını da üç misli artırılmıştır. Daha sonra kabul edilen 2261 sayılı Kanun’un 4. maddesi ise, bu maddeyi değiştirerek, hapis cezalarının beş yılı geçmemek şartıyla iki katı oranında artırılacağına hükmetmiştir.

¹⁹⁰ HAFIZOĞULLARI, KURŞUN, s. 133.

¹⁹¹ “Suçun hukuki konusu, hukukça korunan, tabii bundan ötürü, kendisine “hukuki değer” veya “hukuki menfaat” denen varlık, yani ceza normunun bir ceza tehdidi ile olası saldırılardan korumayı amaçladığı “şey” anlaşılmaktadır” HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 225.

¹⁹² SAĞLAM, Fazıl, 1982 Anayasası’nın Temel Hak ve Hürriyetler Bakımından Getirdiği Sorunlar, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1988, s. 434.

Anayasa Mahkemesi de bir kararında kamu düzeni kavramının; “toplumun dirlik ve düzenliğinin sağlanmasını, devletin ve devlet kuruluşlarının korunmasını hedef tutan her şeyi ifade ettiği(ni), bir başka deyimle toplumun her sahadaki düzeninin temelini oluşturan bütün kuralları kapsadığı(nı)” vurgulamıştır¹⁹³.

Bu bilgiler ışığında açıkça anlaşılmaktadır ki kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, ilk olarak, devletin güvenliği sağlama, dirlik ve esenliği sağlama gibi en temel görevlerini yerine getirmesini güçleştirmekte yahut engellemekte ayrıca diğer kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile toplanma özgürlüğüne karşı da açık bir tehdit oluşturmaktadır.

İncelenen suçun mağduru asıl olarak görevlerini yerine getirmesi engellenen, düzeni bozulan kamudur. Toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlükleri ihlal edilen fertler yahut suç sonucunda doğrudan doğruya zarar gören kişiler de suçun mağdurlarından sayılabilecektir.

3. Fiil

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek ya da bunların hareketlerine katılmak, suçun maddi unsurunu oluşturmaktadır. Suç kanunda belirtilen hareketlerin yapılması ile gerçekleşir. Bunlara “serbest hareketli suç kategorisi” içerisinde yer verilmektedir¹⁹⁴. Failin, düzenlemek, yönetmek veya katılmak hareketlerinden birini yapmış olması cezalandırılması için yeterlidir.

---

¹⁹³ E. 1976/27, K. 1976/51, 18-22, RG. 16.5.1977, AMKD, S.14, s. 344.

¹⁹⁴ Seçimlik hareketli suç konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide-ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Yayınları, 3. Bası, İstanbul 2005, s. 258-259; DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.I, Beta Yayınları, 13. Bası, İstanbul 1997, k. no. 508; KUNTER, Nurullah, Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1955, s. 16.

a. Düzenlemek

Sözlük anlamıyla düzenlemek, yapmak, hazırlamaktır¹⁹⁵. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenlemek ise, hazırlıklar da dâhil olmak üzere toplantı veya yürüyüşün yapılabilmesi için gerekli her türlü işlemi yapmaktır¹⁹⁶. Buna göre toplantı veya yürüyüşün ön hazırlıklarını yapmak, gösteri veya yürüyüşün gerçekleşmesi için gerekli araç gereçleri temin etmek, toplantı ya da gösteri yürüyüşünün yapılacağı yeri temin etmek yahut bunun ön hazırlığını yapmak, organizasyonunu yapmak, gerekli usuli işlemleri gerçekleştirmek, katılımcıları davet etmek ve bu amaçla gereken her hareketin yapılması bu kapsam içinde değerlendirilmelidir¹⁹⁷.

Kanuna uygun bir şekilde toplantı veya yürüyüş düzenlemek için öncelikle, toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen kişilerin Kanun'un 9. maddesine uygun olarak bir düzenleme kurulu¹⁹⁸ oluşturması gerekmektedir. Düzenleyenin, mutlaka toplantı veya gösteri yürüyüşünde bulunması gerekmez. Ancak bu durum yalnızca düzenleme usul ve şartlarına uyularak gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşleri için geçerli olacaktır. Kanuna uygun olarak yapılmayan ve dolayısıyla düzenleme kurulu oluşturulmadan gerçekleştirilen toplantı ya da gösteri yürüyüşünde kim ya da kimlerin o toplantı ya da gösteri yürüyüşünü düzenleyen olarak tespit edileceği hususu burada karşımıza sorun olarak çıkmaktadır¹⁹⁹.

---

¹⁹⁵ TDK, C. 1, s. 426.

¹⁹⁶ YARSUVAT, s. 134.

¹⁹⁷ GÜLHAN, s. 40.

¹⁹⁸ Kanun'un 9. maddesi şu şekildedir: “Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul, kendi aralarından birini başkan seçer. Diplomatik dokunulmazlıkları bulunan kişiler, düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamazlar.

Tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, yetkili organlarının kararına bağlıdır”.

¹⁹⁹ Kanuna uygun şekilde düzenlenen bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulunun oluşturulması zorunlu iken, bu usul ve şartlara uyulmadan düzenlenen

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin türlerini açıklarken belirttiğimiz gibi, bütün toplantı ve gösteri yürüyüşleri planlanarak gerçekleştirilmemektedir. Bazı toplantı veya gösteri yürüyüşleri plansız bir şekilde kendiliğinden gerçekleşebildiği için bu durumda bunların düzenleyeni bulunmamaktadır²⁰⁰.

Toplantı ya da gösteri yürüyüşünün kim ya da kimler tarafından düzenlendiğinin bilindiği, sonradan tespit edilebildiği, düzenleyenin suçunu itiraf ettiği durumlarda bu kişiler suçun faili olarak cezalandırılabilir²⁰¹. Doktrinde toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmamış olsa da, buranın hâkimiyetini elinde tutan kişinin düzenleyen sayılacağı yönünde görüş bulunmaktadır²⁰². Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir²⁰³. Sözü edilen kişi, aşağıda da inceleyeceğimiz üzere, toplantı veya yürüyüşü yöneten kişidir. Bu durumda eğer toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen kişi her türlü kuşkudan uzak şekilde tespit edilemiyorsa kimsenin kanuna aykırı toplantı veya yürüyüş düzenlemek suçlamasıyla cezalandırılmasına imkân yoktur²⁰⁴. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir. Düzenleyen ve yönetenin aynı kişi olması ile ilgili bir engel ise bulunmamaktadır²⁰⁵.

---

toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde düzenleyenler birden fazla olabileceği gibi, tek bir kişiden de ibaret olabilir.

²⁰⁰ Bu konudaki Yargıtay uygulaması hakkında bkz. AKTAN, s. 525-534. “Yönetilmeyen ve bilinçli olmaksızın kendiliğinden oluşan topluluk hakkında 171 sayılı yasa hükümleri uygulanamaz” (GÜNGÖR-KAVALLI, s. 233).

²⁰¹ Yrg. 8. CD., 29.04.1982, 1982/590 E., 1982/2439 K., “Sanığın önceden yasal yollardan izin almaksızın gazete ve haber ajanslarını da haberdar ederek TRT Genel Müdürlüğü önünde, TRT yayınlarını protesto amacıyla toplantı yapacağını duyurmuş olmasına, olay günü de iki sayfalık yazılı metni oluşan topluluğa okuyarak ve yanında önceden hazırlatıp getirdiği televizyon maketini benzin dökerek yakmış olmasına göre yasa dışı toplantı düzenleyip gösteriye dönüştürdüğüünün anlaşılmasına (...)” (ALASU, Yılmaz, Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suumuameleler- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara 1993, s. 152).

²⁰² Bu konuda bkz. YARSUVAT, s. 135.

²⁰³ GÜLHAN, s. 40.

²⁰⁴ Yrg. 9. CD. 29.02.2012 T., 2011/9506 E. 2012/2684 K. sayılı kararında “...2911 sayılı Kanunun 28/1. maddesi ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanların cezalandırıldığı, dosya kapsamına göre sanıkların kanuna aykırı olarak yapılan ve kolluk kuvvetlerinin uyarılarına rağmen devam eden toplantı ve gösterileri düzenledikleri, yönettikleri veya düzenleyen ve yöneten kişilerin fiillerine iştirak ettiklerinin kabul

b. Yönetmek

Sözlük anlamıyla yönetmek, birinin bir konudaki etkinliğine, çalışmasına yön vermek, birini yönlendirmektir²⁰⁶. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü yönetmek ise, topluluğun dağılmaması, toplantı veya yürüyüşün bitmemesi, amaçlanan doğrultuda devam etmesi için topluluğa ya da etkin bazı kişilere gerekli talimatları vermek, duruma göre inisiyatif geliştirmek, topluluğu hareketlendirmek, yönlendirmek ve gerekli idare işlemlerini yapmaktır²⁰⁷.

Bir toplantı veya yürüyüşü yönetecek kişi önceden belli olabilir. Bu durumda, kitleye toplantı veya yürüyüş öncesinde bu kişinin talimatları doğrultusunda hareket edileceği söylenebilir ya da yöneten kişi gerektiğinde kitlenin kontrolünü eline alabilir. Toplantı veya yürüyüşe katılan kitlenin çoğu zaman inisiyatif sahibi olmadan yığınsal bir şekilde hareket ederek topluluğa uyduğu ve bu psikolojideki topluluğun

---

edilemeyeceği, ancak ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar eden sanıkların hüküm tarihinden sonra yürürlüğü giren 6008 sayılı Kanun ile değişik 2911 sayılı Kanunun ilgili hükümleri de tartışılarak lehe yasanın ve hukuki durumlarının yeniden tayin ve takdirinde zorunluluk bulunması” gerekçesi ile yerel mahkeme kararını bozduğu görülmektedir.

Yine Yrg. 8. CD. 14.10.1991, 8-241/271 sayılı kararına göre “..... Üniversitenin değişik fakültelerinde öğrenci olan sanıkların Üniversite kampüsünde toplu olarak buldukları sırada Nevruz gününü kutlamak amacı ile kalabalık arasında türkü, marş, şiirler söyleyerek, saz çalıp oyun oynadıkları anlaşılmaktadır.....

Yerel Mahkeme sanıkların toplantıda türkü söylemek, şiir okumak, saz çalmaktan ibaret hareketlerin toplantının yönetici veya düzenleyicisi oldukları biçiminde değerlendirmektedir. Halbuki bu tür toplantı ve gösterilerle, 2911 sayılı Yasanın 28. maddesinde düzenlenen suçun faili, her türlü kuşku dan uzak biçimde bu toplantı veya gösteriyi 2911 sayılı Yasanın 9. maddesinde açıklandığı üzere düzenleyen veya 12. maddede belirtildiği biçimde yöneten konumda bulunmalı veya bunların hareketlerine katılmalıdır.

Toplu olarak bulunulması doğal olan Üniversite kampüsünde kendiliğinden oluşan toplantı veya gösterinin yönetici veya düzenleyicilerinin, toplantı veya gösterideki konumlarına bakılarak belirlenmesi de söz konusu olamaz.....

Sanıkların eyleminde bu koşul da gerçekleşmediğinden, yasadışı toplantı veya gösterinin yöneticisi veya düzenleyicisi oldukları kuşku dan uzak biçimde saptanamayan sanıkların üzerine suç yüklenemez” (MEŞE İçtihat Programı).

²⁰⁵ GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 201.

²⁰⁶ TDK, C.2, s. 1643.

²⁰⁷ Yrg. 8. CD., 13.07.1998, 1998/8555 E., 1998/10918 K. (YKD., C.25, S.1, Ocak 1999, s. 124).

da tek bir kişi tarafından yönetilebileceği düşünüldüğünde, yöneten açısından kontrolün sağlanmasının çok zor olmayacağı sonucuna varılabilir²⁰⁸.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünü yönetenler, düzenleyen kişiler olabileceği gibi bunların dışındaki kimseler de olabilir. Kişinin yalnızca toplantı veya yürüyüşte bulunduğu yere göre yöneten sayılması ise mümkün değildir²⁰⁹. Kanımızca, kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşte yalnızca konuşma yapmak da kişinin toplantı veya yürüyüşü yönettiği anlamına gelmemektedir²¹⁰. Burada önemli olan husus, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşün failin yönetiminde olmasıdır²¹¹.

c. Düzenleyenlerin ve Yönetenlerin Hareketlerine Katılmak

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünde düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılmak, bu toplantı veya yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaşmaktır²¹².

---

²⁰⁸ Selen, topluluğun öne çıkan psikolojik özelliklerini, irade zayıflığı, duygusallık, özenti, telkin, taklit, yayılma, tesir altında kalma ve isimsizlik olarak gruplandırmakta; bu nedenlerle topluluğun, yönetenin istediklerini rahatlıkla yaptığını söylemektedir (SELEN, s. 6-9). Aksu da, benzer bir çerçeve sunmaktadır (AKSU, Osman Sulhi-OKÇUOĞLU, Yaşar, Toplum Psikolojisi ve Toplantı-Gösteri Yürüyüşleri, Tipo Neşriyata ve Basımevi, İstanbul 1972, s. 30-34).

²⁰⁹ Yrg. 8. CD., 04.05.1984, 1984/2535 E., 1984/2540 K., “Tüm okul öğrencilerinin katıldığı topluluğun başında ve ortasında olmanın yönetici sayılmak için yeterli sayılamayacağı (...)” (ALASU, s.138); Yrg. 8. CD., 24.02.1983, 1983/350 E., 1983/557 K., “500 kişilik topluluğun başında veya ortasında olmanın da yönetici sayılmak için yeterli olmadığı (...)” (ALASU, s. 144).

²¹⁰ Yargıtay bir kararında bu düşüncenin aksi yönünde bir yorumla cezaya hükmetmiştir: Yrg. 8. CD, 19.06.1980, 1980/3976 E., 1980/4520 K., “Yasal olmayan toplantıda konuşma yapmak 171 sayılı Kanun’un 18. maddesindeki suçu oluşturur.” (ALASU, s. 154), Benzer görüş için bkz. GÜLHAN, s. 41.

²¹¹ Yrg 8. CD., 11.12.1996, 13877/15995, “Sendika yöneticisi olan sanıkların olay günü sabahı belediye işyerlerinde yasal olarak alınan grev kararını uygulamaya koymak amacıyla büyükşehir belediyesine ait bina önüne geldikleri, burada toplanan işçilere grev kararını açıklayarak ve binaya grev pankartı asarak grevi başlattıktan sonra alt belediyelere ait işyerlerinde ve kararı uygulamak amacıyla yaya olarak yürüyüşleri sırasında peyderpey ve tesadüfen grup grup katılımı oluşan işçi topluluğunun da kendiliğinden arkalarından yürümeleri şeklinde gelişen olayda sanıkların yasadışı yürüyüşü sevk ve idare ettiklerini kabule yeter kanıt bulunmadığı gözetilmeden unsurları oluşmayan 2911 sayılı Yasanın 28/1. Maddesi uyarınca mahkumiyetlerine karar verilmesi” (MEŞE İçtihat Programı).

²¹² YARSUVAT, s. 136; GÜNGÖR-KAVALLI, s. 202.

Doktrinde suçun oluşabilmesi için katılan kişilerin, düzenleme ve yönetme eylemine katılımının yanında toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılımının da gerekli olduğu görüşü kabul edildiği takdirde, incelenen madde ile, aynı Kanun'un 32/1-2. maddesinde yer alan toplantı ve yürüyüşlerde dağılma emrine karşı gelmek suçu arasında çelişki ortaya çıkmaktadır. Kanun'un 32/1-2 maddesinde, kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların ancak Kanun'un 24. maddesine uygun olarak yapılacak dağılma emrine uymamaları durumunda cezalandırılacakları belirtilmekte²¹³ incelenen suçun meydana gelmesi için ise 24. maddedeki ihtarın yapılması aranmamaktadır²¹⁴. Bu konuya, aşağıda dağılma emrine karşı gelmek suçu işlenirken tekrar değinilecektir²¹⁵.

Kanun maddesinde katılan terimi ile anlatılmak istenen, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılarak kitleyi oluşturan, bu kitle ile hareket eden kişiler değil²¹⁶ kanunda da ifadesini bulduğu gibi düzenleme ve yönetme doğrultusunda bu kişiler

---

²¹³ Yrg. 8. CD., 14.04.1992, 1992/1359 E., 1992/4965 K., "Daha evvel Uludağ Üniversitesinde olaylarla ilgili duruşmanın yapıldığı eğitim araçları salonunun ve tiyatronun önünde toplanan sanıkların salona alınmalarını protesto amacıyla gösteri yürüyüşü ve toplantı yaptıkları, çeşitli sloganlar attıkları güvenlik görevlilerinin dağılım ihtarına rağmen dağılmadıkları oluş ve kabulden anlaşıldığı halde eylemlerine uyan 2911 sayılı kanunun 32. maddesi yerine yazılı şekilde suçun nitelendirilmesinde yanlıya düşülerek tüm sanıkların kanunsuz toplantının yönetim, tertipleycisi kabulüyle yazılı madde ile cezalandırılmış olması, bozmayı gerektirmiştir." (ALASU, s. 124); Yrg. 8. CD., 27.01.1983, 1982/4265 E., 1983/255 K. (ALASU, s. 142); Yrg. 8. CD., 27.01.1983, 1982/4285 E., 1983/252 K. (ALASU, s. 143); Yrg. 8. CD., 27.01.1983, 1982/4266 E., 1983/253 K. (ALASU, s. 143); Yrg. 8. CD., 07.10.1982, 1982/3348 E., 1982/3902 K. (ALASU, s. 149).

²¹⁴ Yrg. 8. CD., 08.05.1979, 1979/2367 E., 1979/3579 K., "171 sayılı kanunun 18. maddesindeki suçun oluşması için, aynı kanunun 14. maddesinde yazılı ihtar ön koşul değildir." (ALASU, s. 156); Yrg. CGK., 04.11.1980, 1980/8-195 E., 1980/340 K. (ALASU, s. 120-121).

²¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, VI, B.

²¹⁶ Aynı görüş için bkz. GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 267, GÜLHAN, s. 41. Aksi görüş için bkz. YARSUVAT, s. 136. Yarsuvat'a göre, "Katılanlar, toplantı veya yürüyüşün maddi unsuru olan kitleyi meydana getirenler; toplantıda fikirleri kabul eden veya etmeyen kimselerdir. Toplantıda söz alanlar, konuşanlar, takdim edenler, gösteriye katılanlar, kitle ile hareket edenler, idareci ve tertipçi grubu dışında kalır ve iştirakçi sayılır." Ancak, Yarsuvat'ın ifade etmek istediğinin aksine, bu kişiler yalnızca katılan olup, düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılanlardan sayılamazlar.

ile birlikte hareket ederek konuşma yapan, söz alan, slogan attıran, talimatları aktaran kişilerdir²¹⁷.

Düzenleyicileri ve yöneticisi bilinmeyen ya da olmayan toplantı veya yürüyüşlerde düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılmak da söz konusu olmayacaktır²¹⁸.

Yapılan toplantı veya gösteri yürüyüşündeki hareketlerin, suç oluşturmaman slogan atmak²¹⁹, açlık grevi yapmak veya açlık grevi yapanları ziyaret etmek²²⁰, konuşma yapmak²²¹, telgraf çekmek²²², dilekçe vermek²²³, bildiri okumak²²⁴, çelenk koymak²²⁵, basın açıklaması yapmak²²⁶, trafiği aksatmadan sessiz bir şekilde yürümek²²⁷, kısmen yol kapatmak²²⁸, oturmak²²⁹ ya da oturma eylemi yapmak²³⁰,

---

²¹⁷ Yrg. 8. CD., 08.03.1985, 1985/726 E., 1985/1159 K., “Anılan günde saat 16-17.30 saatleri arasında, adı geçen üç sanıkla birlikte olayın en yakın görgü tanığı bekçi Mehmet Pehlivan’ın açıkladığı üzere, Behiç Tan, Sabri Bergama, Yasar Pire, İbrahim Top, Mehmet Devrim Sahin’in de bilerek katılmaları sonucu, Eskişehir asfaltının gidişgeliş yolu üzerine, gazyağı ile karıştırılmış kereste talaşı dökerek hep birlikte ateşe verdikleri ve bu arada sol içerikli sloganlar attıkları sabit olmakta ve bu nedenle de adı geçen sanıkların üzerlerine atılan yasa dışı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek ve bu eyleme bilerek katılmak suçları oluşmakta (...)” (ALASU, s. 133).

²¹⁸ Yrg. 8. CD., 09.12.1983, (Esas numarası bilinmiyor), 1983/2814 K., “(...) düzenleyicisi ve yöneticileri kesin olarak saptanamayan toplantıda tertip etmek, sevk ve idare etmek eylemlerine bilerek katılmaktan da söz edilemeyeceğinden (...)” (ALASU, s. 145).

²¹⁹ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 03.02.2000, 1996/19782 E., 2000/1554 K. (YKD., C.26, S.6, Haziran 218 2000, s.980-981); Yrg. 8. CD., 03.02.2000, 1999/19782 E. 2000/1554 K. (İŞGÖREN, s. 73).

²²⁰ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 31.03.1983, 1983/691 E., 1983/1088 K. (ALASU, s. 144).

²²¹ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 15.04.1999, 1999/1921 E., 1999/5266 K. (İŞGÖREN, s. 171).

²²² Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 22.01.1991, 1990/8750 E., 1991/149 K. (ALASU, s. 126).

²²³ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 13.02.1990, 1990/10734 E., 1990/1423 K. (ALASU, s. 128).

²²⁴ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 02.05.2002, 2002/1414 E., 2002/5788 K. (YKD., C.29, S.9, Eylül 2003, s. 1454); Yrg. 8. CD., 25.06.2001, 6391/12193 (İŞGÖREN, s. 160-161); Yrg. 8. CD., 06.11.1995, 10115/12144 (İŞGÖREN, s. 178).

²²⁵ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 06.03.2002, 2001/9056 E., 2002/2381 K. (YKD., C.28, S.7, Temmuz 2002, s. 1116-1117); Yrg. 8. CD., 06.03.2002, 2001/9056 E., 2002/2381 K. (İŞGÖREN, s. 171); Yrg. 8. CD., 29.1.1991, 1990/10831 E., 1991/617 K. (ALASU, s. 126).

²²⁶ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 14.06.2004, 2003/956 E., 2004/5340 K. (İŞGÖREN, s. 168); Yrg. 8. CD., 20.11.1990, 1990/8747 E., 1990/9674 K. (ALASU, s.128 Yrg. 8. CD., 25.06.2001, 2001/3289 E., 2001/12211 K. (İŞGÖREN, s. 169); Yrg. 8. CD., 16.11.2000, 2000/14183 E., 2000/18951 K. (İŞGÖREN, s. 169); Yrg. 8. CD., 10.03.1999, 2087/2962 (İŞGÖREN, s. 179); Yrg. 8. CD., 14.05.1998, 4988/7108 (İŞGÖREN, s. 175).

²²⁷ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 25.04.2002, 2002/486 E., 2002/5488 K. (YKD., C.29, S.6, Haziran 2003, s. 998-999); Yrg. 8. CD., 27.06.2002, 2002/949 E., 2002/7518 K. (İŞGÖREN, s. 171); Yrg. 8. CD., 18.12.1990, 1990/9397 E., 1990/10846 K., (ALASU, s. 130); Yrg. 8. CD., 20.12.1979, 1979/6932 E., 1979/7845 K. (GÜNGÖR-KAVALLI, s. 234).

alkışlamak²³¹, pankart açmak²³², protesto etmek²³³, oyun sahnelemek²³⁴, çiğ yumurta yemek²³⁵ gibi demokratik tepki kapsamının dışına çıkmadığı, kamuoyunun ilgisini çekmenin amaçlandığı durumlarda, incelenen suç meydana gelmeyecektir²³⁶.

Kanuna aykırı bir toplantı veya yürüyüşte konuşma yapmak, slogan atmak, şarkı söylemek, saz çalmak, şiir okumak, saygı duruşuna davet etmek gibi davranışlarda bulunan²³⁷, kolluğun uyarılarını kalabalığa intikal ettiren²³⁸ kişilerin, bu toplantı veya yürüyüşü düzenleyen, yöneten ya da bunların hareketlerine katılan kişiler olduğundan bahsedilemez. Yine toplantı veya yürüyüş ile ilişkisi olmayıp tesadüf eseri²³⁹, görevi gereği ya da merak saiki ile²⁴⁰ orada bulunan kişiler de suçun faili olamaz. Merak saikiyle veya tesadüfen iştirak edenlerin fiillerinin suç teşkil edebilmesi için ihtara rağmen çekip gitmemeleri gerekmektedir²⁴¹. Bu durumda da, ancak Kanun'un 32/1. maddesindeki toplantı ve yürüyüşlerde dağılma emrine karşı gelmek suçu nedeniyle sorumluluk doğacaktır.

Toplantı ve yürüyüşün kanuna uygun olmasına rağmen yenilenen bir kasıt ile toplantı veya yürüyüşü düzenleyen, yöneten ve bunların hareketlerine katılanların

---

²²⁸ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD. 09.09.1997, 1997/10518 E., 1997/11621 K. (YKD., C. 24, S. 10, Ekim 1998, s. 1567).

²²⁹ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 11.12.1990, 1990/9476 E., 1990/10557 K. (ALASU, s. 129).

²³⁰ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 02.12.1996, 14160/15364 (İŞGÖREN, s. 179).

²³¹ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 05.10.1994, 9724/10585 (İŞGÖREN, s. 197); Yrg. 8 CD., 13.12.1990, 1990/8804 E., 1990/10692 K. (ALASU, s. 129-130).

²³² Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 27.03.1998, 1998/26 E., 1998/4491 K. (YKD., C.24, S.8, Ağustos 1998, 1246-1247); Yrg. 8. CD., 12.06.1997, 1997/8068 E., 1997/9593 K. (İŞGÖREN, s. 172); Yrg. 8. CD., 30.10.1987, 1987/8035 E., 1987/9547 K. (ALASU, s. 132).

²³³ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 23.01.2004, 2002/12823 E., 2004/323 K. (İŞGÖREN, s. 171).

²³⁴ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 19.12.1995, 13569/17562 (İŞGÖREN, s. 178).

²³⁵ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 02.02.2000, 1999/12623 E., 2000/1357 K. (YKD., C.26, S.5, Mayıs 2000, s. 793).

²³⁶ GÜLHAN, s. 43-44.

²³⁷ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 19.02.1991, 1990/11565 E., 1991/1585 K. (ALASU, s. 127); Yrg. CGK., 14.10.1991, 1991/241 E., 1991/271 K., (ALASU, s.115-116).

²³⁸ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 30.06.1987, 1987/4687 E., 1987/6627 K. (ALASU, s. 130).

²³⁹ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 29.04.1982, 1982/7044 E., 1982/2451 K. (ALASU, s. 151).

²⁴⁰ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 29.04.1982, 1982/7036 E., 1982/2450 K. (ALASU, s. 151).

²⁴¹ GÜNGÖR-KAVALLI, s. 184.

istemi dışında bir suç işlenmesi halinde incelediğimiz suç oluşmayacak sadece suç işleyen kişi hakkında, işlediği suça göre ceza uygulanacaktır²⁴².

4. Hukuka Özel Aykırılık

Belirtilen suçun oluşabilmesi için öncelikle, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü bulunmalıdır. Bu noktada toplantı ve gösteri yürüyüşünün hangi şartlar altında kanuna aykırı olacağını açıklamak gerekmektedir. Buradaki teorik tartışmamız kast unsurunu da incelerken değineceğimiz “hukuka aykırılık” halinin kastın kapsamına dâhil olup olmadığıdır. Klasik suç teorisine göre failin kastı suçun hukuka aykırılık unsurunu kapsamaması gerekmektedir. Hukuka özel aykırılık hallerinde ise, yani hukuka aykırılığın suç tanımında, incelediğimiz suç tipinde olduğu gibi özel olarak belirtildiği durumlarda failin kastının özel olarak belirtilen hukuka aykırılık hallerini içermesi aranmakta ve somut yargılamada faile herhangi bir ceza yaptırımının uygulanabilmesi için bu hususun kanıtlanması gerekmektedir²⁴³.

a. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşünün Kanuna Aykırı Olması

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle teminat altına alınmış olmakla birlikte, bu özgürlüğün kamu düzenine ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine zarar vermeyecek şekilde kullanılabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin şartları kanunlarca belirlenmiş ve bu şartlara uygun düşmeyen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Kanunun 28. maddesinin 1. fıkrasında yer alan ve yukarıda unsurlarını inlediğimiz bu suçun

²⁴² Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 03.06.1982, 1982/1317 E., 1982/3069 K. (ALASU, s. 147).

²⁴³ DÖNMEZER-ERMAN, I, no. 694

oluşabilmesi için söz konusu toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması gerekmektedir²⁴⁴.

Kanuna aykırılıktan ne anlamamız gerektiği ise Kanun'un 23. maddesinde, belirtilmektedir²⁴⁵. Bu madde, 171 sayılı Kanun'un aynı içerikli 13. maddesi ile farklılıklar göstermektedir²⁴⁶. Yani Kanun'da, Eski Kanun'da yer alan (e) bendinin

²⁴⁴ Hukuka özel aykırılık konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 298-299; DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.II, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 1999, k. no.692-694; ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II-III, İstanbul 1992, s. 138 vd.; KUNTER, Nurullah, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949, s. 159-160.

²⁴⁵ 2911 sayılı Kanun'un "Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri" başlıklı 23. maddesi şu şekildedir:

"a) 9 ve 10 uncu madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra;

b) (30.07.1998 tarih ve 4378 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile değişik bent) Ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak,

c) 7 nci madde hükümleri gözetilmeksizin,

d) 6 ve 10 uncu maddeler gereğince belirtilen yerler dışında,

e) 20 nci maddedeki yöntem ve şartlara ve 22 nci maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın,

f) 4 üncü madde ile Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak,

g) Kanunların suç saydığı maksatlar için,

h) Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak,

i) Toplantı ve yürüyüşün 14, 15, 16, 17 ve 19 uncu maddelere dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden,

j) 13 üncü maddenin 3 üncü fıkrasına göre hükümet komiserince toplantının sona erdirildiği halde,

k) 21 inci madde hükmüne aykırı olarak,

l) 3 üncü maddenin 2 nci fıkrası hükmüne uyulmadan,

Yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri Kanuna aykırı sayılır."

²⁴⁶ Aynı hususu düzenleyen 171 sayılı Kanun'un 13. maddesi ise şu şekildeydi:

"a) 7 nci madde hükümlerine uygun şekilde beyanname vermeksizin veya toplantının geri bırakıldığı gün 10 uncu maddeye göre merciine bildirilmeksizin veyahut toplantı veya yürüyüş için tesbit edilen gün ve saat beklenmeksizin;

b) Ateşli silâhlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar gibi bereleyici araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü sis, gaz maddelerini hâmil olarak;

c) 3 üncü madde hükümleri gözetilmeksizin;

ç) (19.01.1976 tarih ve 1932 sayılı Kanun ile ek bent) 4, 7 ve 11 inci maddeler gereğince belirtilen yerler dışında;

d) 11 inci maddedeki usul ve şartlara ve 12 inci maddedeki yasaklara uyulmaksızın;

e) 12 inci maddede sayılan yasak yerlerde gürültü ile veya kamunun huzur ve istirahatını ihlâl edecek şekilde toplanmak ve yürümek suretiyle;

çıkarılmasına karşın, eklenen (f), (j), (k) ve (l) bentleriyle 23. madde daha geniş bir hal almıştır. Ancak, aşağıda ilgili bölümde de açıklayacağımız üzere, bunlardan (k) bendinin uygulanmasına imkân bulunmamaktadır²⁴⁷.

Maddenin (a) bendinde sözkonusu Kanun'un 9. ve 10. madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden ya da bildirim verilmesine rağmen toplantı veya gösteri yürüyüşünün bildirimde belirtilen gün ve saatte yapılmaması halinde toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olacağı belirtilmektedir. Bu çerçevede kanuna aykırılığı tespit edebilmemiz için öncelikle 9. maddede yer alan “düzenleme kurulu” kavramına açıklık getirmemiz gerekmektedir.

Kanuna uygun bir toplantı ve gösteri yürüyüşü için kanunun bu maddesinde öngördüğü şartlara haiz kişilerin düzenleme kurulunu oluşturması gerekir. 171 sayılı Kanun, düzenleme kurulu (tertip heyeti) için medeni hakları kullanma yetkisine sahip bir kişinin yetkisine sahip üç kişiyi ve bu üç kişiden en az birinin toplantının yapılacağı yerde ikametgâhının bulunmasını yeterli saymakta iken 2911 sayılı Kanun hem düzenleme kurulunun oluşumu için gerekli sayıyı yediye çıkarmış, hem de aranan vasıflara yenilerini eklemiştir²⁴⁸. Daha sonra bu Kanun'da 26.03.2002 gün ve

---

f) Kanunların suç saydığı maksatlar için;

g) (19.01.1976 tarih ve 1932 sayılı Kanun ile ek bent) Toplantı ve yürüyüşün 10 uncu maddeye dayanılarak valilik yahut İçişleri Bakanlığınca ertelenmesi halinde bu kararı veren mercilerce tesbit edilen erteleme süresi sona ermeden;

Yapılan toplantılar veya yürüyüşler kanuna aykırı sayılır.”

²⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, B, 6, a, (11).

²⁴⁸ Anılan Kanun'un 26.03.2002 gün ve 4748 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önceki 9. maddesi medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve 21 yaşını dolduran en az yedi kişi tarafından oluşturulan bir düzenleme kurulu öngörmekteydi. Bu düzenleme kurulu, kendi aralarında bir başkan seçmekteydi. Yine değişiklikten önce düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin, toplantının yapılacağı yerde sürekli ikametgâh sahibi olması ve bunları belgelendirmesini de aramaktaydı. Düzenleme kurulunda yer alacak kişilerin, haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı kimselerden olmaması ve diplomatik dokunulmazlıklarının bulunmaması gerekiyordu. Kanunda ayrıca düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin kovuşturması izne tabi şahıslardan olmaması ve herhangi bir dokunulmazlıktan yararlanmamaları da aranmaktaydı. Bunun nedenleri ise kanunun gerekçesinde şu şekilde ifade edilmekteydi: “... suç işlenmesi halinde toplantı veya yürüyüş sorumlularının takipsiz kalmaması, kamu düzeninin bu sebeple bozulmaması ve suçüstü

4748 sayılı Kanun ile yapılan değişikle düzenleme kurulu üyesi olabilmek için fiil ehliyetine sahip olmak ve 18 yaşını doldurmak yeterli duruma getirilmiştir. Bu düzenleme ile sadece diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişiler yönünden sınırlama getirilerek diğer sınırlamalara son verilmiştir²⁴⁹.

Kanuna aykırılığın tespiti için diğer bir şart ise toplantı ve gösteri yürüyüşünün Kanun'un "Bildirim verilmesi" başlıklı 10. maddesine²⁵⁰ uygun bir şekilde bildirilip bildirilmediğinin tespitidir. Özgürlüklerin kötüye kullanılması ve kanuna aykırı hareket edilmesi halinde sorumluları tespit edebilmek, kamu düzenini korumak ve özgürlüğün kullanılabilmesine olanak sağlamak amacıyla önbildirim sistemiyle, özgürlüğün kullanılması, ilgililerin kamu makamlarını önceden bilgilendirmesi koşuluna tabi tutulmuştur. Türk hukuk sisteminde, 6761 sayılı Kanun döneminde kısa süreli izin sistemi uygulanmış olsa da, uygulanan sistem genel olarak

---

hükümlerinin uygulanabilmesi için yasama ve diplomatik dokunulmazlıkları bulunanlarla haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı olan kimseleri düzenleme kuruluna katılmaları uygun görülmemiştir. (GÜNGÖR- KAVALLALI, s. 29.)

²⁴⁹ 2911 sayılı Kanun'un (26.03.2002 tarih ve 4748 Sayılı Kanun'un 6. maddesi ile değişik) "Düzenleme Kurulu" başlıklı 9. maddesi şu şekildedir:

"Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul, kendi aralarından birini başkan seçer. Diplomatik dokunulmazlıkları bulunan kişiler, düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamazlar.

Tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, yetkili organlarının kararına bağlıdır."

²⁵⁰ 2911 sayılı Kanun'un "Bildirim verilmesi" başlıklı 10. maddesi şu şekildedir:

"(03.08.2002 tarih ve 4771 Sayılı Kanun'un 5. maddesi ile değişik fıkra) Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.

Bu bildirimde;

a) Toplantının amacı,

b) Toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri,

c) Düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri, ikametgahları ve varsa çalışma yerleri,

Belirtilir ve bildirime yönetmelikte gösterilecek belgeler eklenir.

Bu bildirim karşılığında gün ve saati gösteren alındı belgesi verilmesi zorunludur.

Bu bildirim, valilik veya kaymakamlıkça kabul edilmez veya karşılığında alındı belgesi verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılır. İhbar saati bildirim verilme saati sayılır.

Aynı yerde, aynı gün toplantı yapmak üzere ayrı ayrı düzenleme kurullarınca bildirim verilmişse ilk verilen bildirim geçerlidir. Diğerlerine durum hemen yazılı olarak bildirilir".

“önbildirim sistemi” olmuştur. AİHM’nin klasik içtihatlarına göre izin veya bildirim sistemlerinin tek başına varlığı, toplantı ve gösteri yürüyüşünü kısıtlayan bir hukuki durum olarak görülmez²⁵¹. Ancak AİHM’e göre de izin veya önceden haber verme sisteminin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını ortadan kaldırmaya yönelik gizli bir engel olarak kullanılmaması gerekir²⁵².

Kanun'un 10. maddesinde bildirimün geçerliliği için kimler tarafından imzalanması, ne zaman, nereye ve hangi içerikle verilmesi gerektiği ve bildirimün sonucunda olabilecekler açıklanmaktadır²⁵³.

Buna göre, bildirimde, toplantının amacı, yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri, düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri, ikametgâhları ve varsa çalışma yerleri belirtilmelidir²⁵⁴. Ayrıca, Toplantı ve Gösteri

---

²⁵¹ TANYAR, s. 618.

²⁵² “Ziliberg/Moldova kararında başvurunun önceden izin alma şartı yerine getirilmeden düzenlenen bir gösteri yürüyüşüne katılmasından dolayı idari para cezasına çarptırılması, AİHM tarafından, cezanın düşük miktarı da göz önünde bulundurularak, Sözleşme’ye uygun kabul edilmiştir. Bu kararda Mahkeme, izin sisteminin başlı başına Sözleşme’ye aykırı olmadığını ve böyle durumlarda devletin bu idari usuli gerekliliği yerine getirmeden toplantı ve gösteriye katılanlara belirli bir müeyyide uygulamasının anlaşılır olduğunu, aksi takdirde bu iç hukuk düzenlemesinin etkinliğini kaybedeceğini söylemiştir” TANYAR, s. 618.

²⁵³ Anayasa Mahkemesi’ne göre, “bildirim şartının aranmasının temelinde, kolluk makamlarınca gerekli kamu düzeni ve güvenlik tedbirlerinin alınması ve gösteri yürüyüşlerini başkalarının saldırılarına karşı koruyarak bireylerin fikir ve düşüncelerini açıklamaya elverişli bir ortam sağlamak düşüncesi yatmaktadır.” AYM, 04.01.1963, 1962/208 E., 1963/1 K. (AMKD, S.1, s.61). AİHM’ne göre ise, “Kamuya ait bir alanda yapılmasına karar verilen bir toplantı için polise önceden bilgi verme gereği her zaman toplantı yapma özgürlüğüne aykırı değildir. Ancak böyle bir gereklilik, normal olarak ulusal güvenlik, sağlığın korunması, kamu ahlakı veya başkalarının hak veya özgürlüklerinin korunması nedenleri için olabilir. (Kivenmaa-Finlandiya, BM İnsan Hakları Komitesi, Karar No. 41+2/1990, 31 Mart 1994). Yetkili makamların bu şekildeki bir uygulaması, toplantı veya gösterinin barışçıl olmasını sağlamak açısından gerekli olabilir (Rassemblement Jurassien and Unite Jurassien-İsviçre, AİHK Başvuru no. 8191/78, 1980). Ancak düzenleme yalnızca her vatandaşın toplanma hakkını güvence altına almak için devreye girer, Devlet toplantı ve gösterileri yasaklama sonucunu doğuracak bir kural getiremez. Toplantı yapma hakkının gelişigüzel kontrol edilmesi bu hakka aykırıdır, çünkü temel bir hakkın kullanılmasında bir yetkilinin keyfi denetimine tabi olamaz. Bu hakla ilgili kısıtlamalar, ancak Sözleşmenin 11. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen, istisnaî hallerde olanaklıdır” (BÜAÇM, s.109-110). Yukarıda da belirtildiği üzere, “Rassemblement jurassien-İsviçre davasında (Başvuru No. 8191/78, 10 Ekim 1979 tarihli karar, Decisions and Reports 17, s. 119, paragraf 3, tamamı)

²⁵⁴ Esen’e göre, önceden amacın bildirimde ifade edilmesi, düşünce ve kanaatlerin açıklanmasına zorlama teşkil etmektedir (ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Mahkemesine Göre Türk Anayasa Hukuku Anlayışı, AÜHF Yayınları, Ankara 1966, s. 77). Aksi görüşte olan Yarsuvat’a göre ise,

Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'in 5. maddesinde ayrıntılı bir şekilde bildirim nasıl yapılacağı belirtilmektedir²⁵⁵.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kanuna uygun olarak kullanılabilmesi için gereken belgelerin yönetmelikle belirlenmesinin kanunilik ilkesi açısından sakıncalı olduğu görüşü dile getirilmektedir²⁵⁶. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği suç oluşturacak eylemin kanunda açık ve anlaşılır bir şekilde belirtilmesi gerekir. Yan ceza kanunlarıyla veya detaylı yönetmeliklerle suçu oluşturan unsurları işlemek belirlilik açısından kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edebilecektir. Bu durumda “hata”nın nasıl değerlendirileceği önem arz etmektedir. Bilindiği üzere ceza hukukunda hata kişiyi ceza sorumluluğundan kurtarıp kurtarmamasına göre “fiil üzerindeki hata” ve “kural üzerindeki hata” olarak ayrılır. Kural üzerindeki hata, istisnai haller dışında, TCK madde 4'te yer alan “Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz” hükmü nedeniyle kişiyi sorumluluktan kurtarmazken, fiil üzerinde yapılan hata TCK madde 30'daki şartları barındırıyorsa mazeret sayılmakta ve hataya düşen kişiyi cezaen sorumlu olmaktan kurtarmaktadır. Bu bakımdan kanundaki ve yönetmelikteki bildirim şartlarını yerine getirdiği inancıyla hareket eden bir toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyeni, yöneteni yahut katılanı bu hatasından yararlanıp yararlanmayacağı hukuki sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanaatimizce

---

Kanun'un amacının kamu düzenini korumak olması nedeniyle, “Beyanname toplantısının maksadı ne olursa olsun gösterilmesi icap eder. Meselâ iktidara bağlılığı göstermek için yapılmış olsa dahi, önceden haber verilmesi gerekir.” (YARSUVAT, s. 140). Diğer bir görüşe göre ise olayların nerede, ne zaman, kimler tarafından, ne amaçla ve ne şekilde olacağını önceden bilinmesi, alınacak önlemler için kolaylık sağlayacaktır (AKSU-OKÇUOĞLU, s. 52).

²⁵⁵ Bu madde gereğince, düzenleme kurulu başkan ve üyelerince sağlanacak nüfus cüzdan örneği, adli sicil kaydı, ikametgah belgesi, fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş olduklarına dair şahsi beyan belgesi, düzenleme kurulunda yer alacak yabancılar için ilgili valilik kanalıyla İçişleri Bakanlığı'ndan alınan izin belgesi, Kanun'a göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap edecek, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşıyacaklar için mahallin en büyük mülki idare amirliğine toplantıdan en az kırk sekiz saat önce bildirimde bulunulduğunu gösteren belge ve tüzel kişilerce düzenlenecek toplantı ve gösteri yürüyüşleri için yetkili organlarının buna ilişkin kararı da bildirimde eklenecektir.

²⁵⁶ ATALAY, s. 112; İŞGÖREN, s. 107.

düzenleme kurulunda yer alan ve/veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleyen ve yöneten kişiler ilgili mevzuatı bilmek durumunda oldukları için “bilmeme” durumu bu kişiler için mazeret sayılmayacaktır. Ancak bu kişilerin hareketlerine katılanlar ve diğer katılanlar için bu tarz eksikliklerden dolayı toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırılığından doğan sonuçlardan “bilmeme” mazeret olarak kabul edilecek ve cezai sorumlulukları doğmayacaktır.

Toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra yapılan toplantı veya yürüyüşler de kanuna aykırı sayılmaktadır. Belirtilen gün ve saatte düzenlenmemekle birlikte düzenlendiği gün ve saatte toplantıya ilişkin idare önleyici tedbirleri almışsa, örneğin toplantı veya yürüyüş fiilen emniyet mensupları da katılmışsa, toplantının artık kanunsuz sayılıp sayılmayacağı sorunu, bu noktada, karşımıza çıkmaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre tespit edilen gün ve saatlerin haricinde yapılan toplantı ve yürüyüşler sonucunda kamu otoritelerinin sürprizlerle karşılaşabileceği; bunların kanun dışı sayılma nedeninin de, devletin bu sürprizlerle karşılaşmayı mümkün mertebe önlemek istemesi olduğu; ancak, yukarıda belirtilen halde artık toplantının sürpriz niteliğinin söz konusu olamayacağı dolayısıyla bu durumda toplantının kanuna uygun sayılması gerektiğini ileri sürmektedir. Beyanname karşılığında alındı belgesinin alınması, daha sonra çıkabilecek ihtilaflarda idareye müracaat yapıldığını gösteren bir delil niteliğinde ve bu açıdan sanık lehine konulmuş bir tedbirdir²⁵⁷. Biz de toplantı özgürlüğünü geniş yorumlaması açısından bu görüşe katılmaktayız

---

²⁵⁷ YARSUVAT, s. 141.

Maddenin (b) bendi ile toplantı veya yürüyüşün silahlı olması halinde ve içeriğinde yasal olmayan unsunların bulunması halinde hangi durumlarda kanuna aykırılık teşkil edeceği düzenlenmektedir²⁵⁸.

Buna göre, toplantı ve gösteri yürüyüşünde, silah olmamakla birlikte silah amacıyla kullanılmadıkça pankartların ve dövizlerin taşınması için kullanılan sopaların, demir ve lastik çubukların bu madde kapsamında değerlendirilmemesi gerekmektedir.

Doktrindeki bir görüşe göre, bent kapsamındaki araçların sadece taşınmaları yeterli olmamakta, toplantı veya yürüyüşün silahlı olup olmadığını somut olaya göre, taşıyan kişilerin kastlarına göre tayin etmek gerekmektedir²⁵⁹. Bu görüşe, kanunun lafzından yola çıkarak katılmak mümkün değildir. Gerçekten silah veya benzeri alet taşıyanların sayı ve davranışları, bunların gruptan koparılarak etkisiz hale getirilmelerini imkânsız kılacak boyutta ise, toplantı yahut gösteri kanuna aykırı hale gelmiş olacaktır²⁶⁰.

Maddenin (c) bendine göre, 7. madde hükümleri gözetilmeksizin yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmaktadır. Kanun'un "Toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı" başlıklı 7. maddesi, toplantı ve yürüyüşün başlangıç ve

---

²⁵⁸ Kanun'un 23. maddesinin b bendinde, ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü şiş, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır.

²⁵⁹ YARSUVAT, s. 145. Yarsuvat bu duruma örnek olarak şu durumu göstermektedir: "bir toplantı veya yürüyüşte, iştirakçilerin, ceplerinde kapalı birer çakı bulunması halinde, böyle bir toplantı veya yürüyüşün kanunsuz olduğu söylenemez. Buna karşılık, çakılar açık ve hazır vaziyette, gösterinin bir anında kullanmak üzere ellerinde bulunuyorsa, aynı sonuca varmak mümkün olmaz".

²⁶⁰ ÜNAL, s. 34; İŞGÖREN, s. 103.

bitiş saatleri konusundaki sınırı göstermektedir. Buna göre, toplantı ve yürüyüşler ile bu amaçla toplanmalar, ancak güneşin doğumu ile başlar. Toplantıların bitiş saati açısından ise kanunda açık yer toplantıları ile kapalı yer toplantıları arasında farklı düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre, açık yerlerdeki toplantılar ve yürüyüşler güneşin batışından bir saat önceye, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 23.00'e kadar sürebilir²⁶¹. Güneşin doğma ve batma vakti, toplantı veya yürüyüşün yapıldığı yerin coğrafi durumuna göre takvim ve saatle belirlenecektir²⁶². Söz konusu saatlere aykırılık, kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne vücut verecektir.

Maddenin (d) bendine göre, 6 ve 10. maddeler gereğince belirtilen yerler dışında yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmaktadır²⁶³. Buna göre, tüm il veya ilçe sınırları içerisinde, şehirlerde, kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde vali ve kaymakamlarca kararlaştırılacak meydanlarda, açık yerlerde veya yollarda toplantı veya yürüyüş yapılabilir. 2911 sayılı Kanun'da, 171 sayılı Kanun'dan farklı olarak, şehir ve kasabalara ilave olarak "gerekli görülen diğer yerlerde" ifadesi eklenmiş ve böylece yerle ilgili kısıtlamaların ve tartışmaların

---

²⁶¹ 2911 sayılı Kanun'un "Toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı" başlıklı 7. maddesi şu şekildedir: "Toplantı ve yürüyüşlere ve bu amaçla toplanmalara güneş doğmadan başlanamaz. Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler güneşin batışından bir saat önceye, kapalı yerlerdeki toplantılar saat 23.00'e kadar sürebilir".

²⁶² GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 143.

²⁶³ 2911 sayılı Kanun'un "Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahı" başlıklı 6. maddesi şu şekildedir:

"Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il veya ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.

Şehir ve kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantı veya yürüyüş yapılabileceği ve bu toplantı ve yürüyüş için toplanma ve dağılıma yerleri ile izlenecek yol ve yönler vali ve kaymakamlarca kararlaştırılarak alışımlı araçlarla önceden duyurulur. Bu yerler hakkında sonradan yapılacak değişiklikler duyurudan on beş gün sonra geçerli olur. Toplantı yerlerinin tespitinde gidiş gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak biçimde, toplantıların genel olarak yapıldığı, elektrik tesisatı olan yerler tercih edilir".

önüne geçilmiştir²⁶⁴. Belirtilen yer ve güzergâh haricinde yapılacak toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı olacaktır.

Ayrıca, belirtilmesi gereken bir başka husus, Kanun'un 8. maddesine göre, toplantının yapıldığı yerin, toplantı süresince umuma açık yer sayılacağıdır. Bu maddeyi yetersiz bulan, gösteri yürüyüşleri kavramının da maddede yer alması gerektiğini düşünen yazarlar da bulunmaktadır²⁶⁵.

Bildirimde belirtilen yer dışında toplanılması da, toplantının kanunsuz sayılması için yeterlidir.

Maddenin (e) bendine göre, 20. maddedeki yöntem ve şartlar ile 22. maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın yapılan toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmaktadır²⁶⁶. Buna göre ertelenmiş yahut yasaklanmış toplantının yapılması da toplantıyı kanuna aykırı hale getirir.

Kanun'un "Yasak yerler" başlıklı 22. maddesinde ise, toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılamayacağı yerler belirtilmektedir²⁶⁷. Buna göre, genel yollar ile

---

²⁶⁴ Aynı hususu düzenleyen 171 sayılı Kanun'un 4. maddesi ise şu şekildeydi:
"Şehir ve kasabalarda hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantılar veya yürüyüşler yapılabileceği, Vali ve Kaymakamlarca kararlaştırılarak, mütad vasıtalarla ilân edilir. Bu yerler hakkında yapılacak değişiklikler, ilândan 15 gün sonra muteberdir.

Toplantı yerinin kararlaştırılmasında gidiş-geliş, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olamayacak surette toplantıların genel olarak yapıldığı, varsa elektrik tesisatı olan yerler tercih edilir".

²⁶⁵ Bu konuda bkz. GÜNGÖR-KAVALLI, s. 142.

²⁶⁶ 2911 sayılı Kanun'un "Gösteri yürüyüşlerinde uygulanacak hükümler" başlıklı 20. maddesi şu şekildedir:

"Gösteri yürüyüşlerinin şekil ve şartları ile ertelenmesi veya yasaklanması hakkında da bu Kanunun 3 üncü ve 4 üncü bölümlerindeki hükümler uygulanır.

Şehir ve kasaba içindeki genel yollar üzerinde yapılacak yürüyüşlere ait bildirimlerde, 6 ncı madde gereğince ilan olunan yol ve yönlere uyulmak şartıyla, yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yeri ile izlenecek yol ve dağılma yerinin belirtilmesi zorunludur".

²⁶⁷ 2911 sayılı Kanun'un "Yasak yerler" başlıklı 22. maddesi şu şekildedir:

"Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez.

Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarla yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur".

parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde, bunların eklentilerinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez. Bu yasaklara aykırı olarak yapılacak toplantı veya yürüyüşler kanuna aykırı sayılmaktadır. Kanun'un 4. maddesinde istisnalar arasında sayılan toplantıların 22. maddede açıklanan yerlerde yapılmasına yasal engel yoktur²⁶⁸.

Eski ve Yeni Kanun arasında, yasak yerler bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Yeni Kanun ile Eski Kanunda bulunan "gar, iskele ve hava meydanlarında yapılacak karşılama ve uğurlamalar" ifadesi çıkarılırken, "şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşü düzenlenmesi" konusundaki yasak maddeye eklenmiştir²⁶⁹. Söz konusu uğurlama ve karşılamaların maddeden çıkarılmasının nedeni, esasen bunların Kanun'un 4. maddesinin (b) bendinde yer alan istisnalar arasında sayılması ve kendi kural ve sınırları içinde kalmadıkları, kanunlara uyulmadığı takdirde 23. maddenin (f) bendinin yollamasıyla bu davranışların 28. maddedeki suçu oluşturmasıdır²⁷⁰. Kısacası, bu yerler kapsamdan çıkarılmamış; yalnızca Kanun içerisinde yer değiştirmiştir²⁷¹.

Kanunda yasak yerlerin belirtilmesine karşın birçok gösteri ve toplantı belirtilen yerlerde yapılmaktadır. Her ne kadar, Kanunda yasak yerlerde toplantı ve gösteri yapmak o toplantı ve gösteriyi kanuna aykırı hale getirirse de, sırf bu nedenle

---

²⁶⁸ YARSUVAT, s. 108.

²⁶⁹ 171 sayılı Kanun'un aynı hususu düzenleyen "Yasak yerler" başlıklı 12. maddesi şu şekildeydi: "Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz.

Genel meydanlardaki toplantılarda, gar, iskele ve hava meydanlarında yapılacak karşılama ve uğurlamalarda halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur".

²⁷⁰ GÜNGÖR-KAVALLI, s. 255.

²⁷¹ GÜLHAN, s. 55.

suç oluşmayacağı Yargıtay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında açıkça belirtilmektedir²⁷².

Maddenin (f) bendine göre, 4. madde ile Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmaktadır. Kanun'un "İstisnalar" başlıklı 4. maddesi, Kanun hükümlerine tabi olmayan toplantı ve faaliyetleri sıralamaktadır²⁷³. Buna göre, siyasi partilerin²⁷⁴, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların²⁷⁵, vakıfların, derneklerin²⁷⁶, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları; kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun²⁷⁷ veya

²⁷² Yrg. 8. CD., 11.12.2006, 2006/1660 E., 2006/9142 K., "... Sağlık Emekçileri Sendikası başkan ve üyeleri olan sanıkların 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü kutlamak amacı ile Valilikten izin verilmemesi üzerine sendika binasından İlhan Koman Parkına kadar trafiği aksatmadan yolun kenarından yürüyerek şiir okuduktan ve bildiri dağıttıktan sonra kendiliklerinden dağılmaları şeklinde gerçekleşen eylemlerinin 2911 sayılı Yasanın 28. maddesinde tanımlanan suçu oluşturmayacağı...".

²⁷³ 2911 sayılı Kanun'un "İstisnalar" başlıklı 4. maddesi şu şekildedir:

"Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu Kanun hükümlerine tabi değildir.

a) Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları,

b) Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar,

c) Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar,

d) Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanların Devlet ve Hükümet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler".

²⁷⁴ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 09.05.1985, 1985/2053 E., 1985/2489 K. (ALASU, s. 135); Yrg. 8. CD., 02.11.2000, 2000/18222 E., 2000/17921 K. (İŞGÖREN, s. 110). Danıştay bir kararında, "Temyizen incelenen kararda belirtilenin aksine, davacı siyasi partinin, kuruluş yıldönümü dolayısıyla ülke sorunlarına ilişkin parti görüşlerini açıklamak amacıyla Sultanahmet Meydanında yapmak istediği toplantı açıklanan istisna hükmünün kapsamı dışında kalmakta, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımını düzenleyen 2911 sayılı Yasaya tabi bulunmaktadır." demektedir. Danıştay 10. Daire, 24.09.1992, 1990/2741 E., 1992/3233 K. (DD, S. 83, 1993).

²⁷⁵ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 31.05.1990, 1990/3447 E., 1990/5340 K. (YKD., C. XVI, S. 11, Kasım 1990, s. 1740-1741); Yrg. 8. CD., 12.02.1996, 1995/17577 E., 1996/2011 K. (YKD., C. 22, S. 6, Haziran 1996, s.1002- 1003); Yrg. 8. CD., 31.05.1990, 1990/2347 E., 1990/3340 K. (ALASU, s. 128).

²⁷⁶ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 27.01.1988, 1982/3833 E., 1983/254 K. (ALASU, s. 141-142).

²⁷⁷ "Yasalar gereğince yapılacak toplantılara, 23 Nisan, 29 Ekim, 30 Ağustos, 19 Mayıs bayramları misal olarak gösterilebilir." (GÜNGÖR-KAVALLI, s. 152).

gelenek ve göreneklere göre yapılacak²⁷⁸ toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar²⁷⁹; spor faaliyetleri²⁸⁰ ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar; cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanların devlet ve hükümet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile TBMM üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler 2911 sayılı Kanun hükümlerine tabi değildir²⁸¹. Ayrıca belirtmek gerekir ki, istisnalar kapsamında yer alan toplantı veya yürüyüşler, kastın yenilenmesi ile 2911 sayılı Kanun'a aykırı hale dönüşebilir²⁸².

Maddenin (b) bendine, 2911 sayılı Kanun ile “kendi kural ve sınırları içinde kalmak” ifadesi ilave edilmiştir. Madde gerekçesinde, bu ilavenin zaman zaman ideolojik istismar konusu yapıldığı görülmüş olan cenaze törenleriyle benzerlerinin kötüye kullanılmasını önlemek için yapıldığı belirtilmiştir. Doktrinde bu ilavenin suç tanımını kolaylaştırdığı görüşü bulunmaktadır²⁸³.

²⁷⁸ “Örf ve adete göre yapılacak merasim ve şenlikler içinde gelin alma merasimleri, gelin adayları, cenaze merasim ve törenleri, düğünler, nisan merasimleri, hacı kabilelerini karşılama ve uğurlamalar, yağmur duası tertibi ve yağmur duasına çıkmalar, hasat şenlikleri, yerel geleneksel şenlikler, folklor düzenlemeleri, festivaller gösterilebilir” (GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 152).

²⁷⁹ “Yasanın 5/B maddesinde istisna edilen merasim ve şenliklerle, karşılama ve uğurlamalarda 171 sayılı yasa hükümleri uygulanmayacak ise de, T.C. Yasasının ve ceza hükümlerini içeren özel yasa hükümlerinin ihlali halinde, bu suçları isleyenler hakkında kovuşturma yapılacağı kuskusuzdur. Bunların yasa kapsamı dışında bırakılmaları esasen örf ve yerleşen adetlere göre kamunun bunları benimsemiş olması ve kamu düzeninin bu nedenlerle bozulmayacağı varsayımına dayanılmasındandır” (GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 152-153).

²⁸⁰ “Yasa, kapalı spor salonları ile stadyum, kort, havuz, hipodrom gibi spor yapılan açık yerlerdeki her türlü spor faaliyetleri nedeniyle yapılan toplantıları ve bu yerlerde yapılan gösterileri de 171 sayılı yasa kapsamı dışında bırakmış bulunmaktadır. Bu yerlerdeki yarışmalar, sportif faaliyetler klüplerin bağlı oldukları federasyonlar Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne ve Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı bulunmaktadır” (GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 153).

²⁸¹ GÜLHAN, s. 54-55.

²⁸² Yrg. 8. CD., 08.05.1980, 1980/2429 E., 1980/3340 K., “Sendikalar kanununa aykırı biçimde oluşan kanunsuz direniş, kast yenilenerek 171 sayılı yasaya aykırı gösteri yürüyüşüne dönüşebilir” (ALASU, s. 154).

²⁸³ Güngör, konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Ceza uygulaması açısından mahkemeleri ve Yargıtayı en çok düşündüren, zorlayan olay türünün, olaylara karışanlar veya siyasi amaçla öldürülenlerin cenazelerinin kaldırılması sırasında gerçekleşenler olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Buna dini vecibelerin yerine getirilmesi zorunluluğu, bunun için de bir arada toplu olarak bulunulması, namaz kılınması gereği ve çoğu yerde cenazenin omuzda taşınması alışkanlığı, topluluğun büyük ölçüde acıyı paylaşması nedenleri ile bir tür toplantının gösteriye dönüşmesinde toplantı düzenlemekten söz edilememekte, sonuç itibarıyla toplantı düzenleme hareketlerine bilerek katılmaktan da bahsedilemediğinden, 171 sayılı kanunun 18. maddesindeki

Bu noktada ayrıca Kanun'un 5. maddesine değinmek gerekmektedir. Kanun'un "Seçim zamanına ilişkin hükümler" başlıklı 5. maddesine göre, "Seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantıları ile ilgili kanun hükümleri saklıdır". Buna göre, suç seçim zamanında işlenmişse, ancak 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun uygulanabilecektir²⁸⁴.

Dini toplantıların bu madde kapsamında yer alıp Kanun'un istisnalarından birini oluşturup oluşturmadığı konusu tartışmalıdır. 171 sayılı Kanun'un TBMM'deki görüşmeleri sırasında dini toplantıların da istisnalardan sayılarak 171 sayılı Kanun'un kapsamı dışında bırakılması teklif edilmiş; ancak bu teklif reddedilmiştir²⁸⁵. Hem teklifin reddedilmesi hem de hem de istisnaları sayan madde içerisinde dini toplantıların açıkça sayılmaması nedeniyle, kanımızca dini toplantılar, gösteri yürüyüşleri, mezhep ayinleri, 2911 sayılı Kanun'un kapsamı içerisinde yer almaktadır²⁸⁶. Doktrindeki genel görüş de bu yöndedir²⁸⁷.

Maddenin (g) bendine göre, kanunların suç saydığı maksatlar için yapılan toplantı ve yürüyüşler kanuna aykırı sayılmaktadır. Bentte, "kanunların" suç saydığı maksatlardan söz edildiği için Türk Ceza Kanunu gibi genel ceza kanununun yanı sıra özel kanunlar tarafından suç kabul edilen eylemlerin de bu madde kapsamına

---

suç oluşmamakta, geriye anılan yasanın 22. maddesinin uygulanması söz konusu olmakta, bu maddenin uygulanması için ihtar koşulu bulunduğu ancak ihtara rağmen çekilip gitmezlerse suç oluşabilmektedir. Halbuki bu tür olaylarda kolluk görevlileri yeni olaylara neden olmamak kaygısı, görevlilerin yetkili olmaması vs. gibi gerekçelerle topluluğa müdahale etmekten kaçındıkları, izlemekle yetindikleri ve suç tutanağı sonradan düzenlenmekte olduğu görülmekte idi. 2911 sayılı Kanunla bu istisna hükmüne açıklık getirilmiş olmakta, ileride ceza hükümleri kısmında görüleceği gibi suçun da tanımı kolaylaştırılmış bulunmaktadır." (GÜNGÖR, Şener, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması", I, YD., Ocak-Nisan 1987, C. 13, S. 1-2, s. 65).

²⁸⁴ GÜLHAN, s. 55.

²⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D. 1, T. 2, C. 8, 1962, s. 94.

²⁸⁶ GÜLHAN, s. 56-57.

²⁸⁷ GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 156-157; YARSUVAT, s. 215-216. Güngör ve Kavalalı, aynı eserlerinin 185. sayfasında ise, sanırım bir maddi hata sonucunda, dini toplantıların Kanun'un istisnaları arasında sayıldığını belirtmektedir.

gireceği açıktır²⁸⁸. Toplantı veya yürüyüşün kanunda belirtilen usul ve şartlara uygun olarak yapılmasının hiçbir önemi bulunmamaktadır. Amacın suç kapsamında olması durumunda, toplantı veya yürüyüş kanuna aykırı sayılacaktır.

Kanun, somut olarak gerçekleşen ya da gerçekleşecek ve suç oluşturacak eylemler nedeniyle değil, suç maksadını yani bir maksadı kanuna aykırı saymaktadır. Bu durum, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı açısından, oldukça sakıncalıdır²⁸⁹. Kanun koyucunun maksadın tespitine ilişkin daha somut kıstaslar kullanması ya da söz konusu maksatları Kanun'da göstermiş olması, hukuka aykırılığın tespiti açısından oldukça yerinde olacaktır²⁹⁰.

Maddenin (h) bendinde, toplantı ve yürüyüşlerin bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak yapılması, (i) bendinde ise toplantı ve yürüyüşün Kanun'un 14, 15, 16, 17 ve 19. maddelerine dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden yapılması durumunda kanuna aykırı sayılacağı düzenlenmektedir²⁹¹. Yine maddenin (j) bendine göre, 13.

---

²⁸⁸ Yarsuvat, örnek olarak kanun dışı grev tertiplenen, genel adaba aykırı olarak nudizm maksadı ile yapılan ve fesat maksatlarla yapılan toplantı ve yürüyüşleri (YARSUVAT, s. 153); Güngör ve Kavalalı, devlete karşı suçları işlemek maksadıyla yapılan toplantı ve yürüyüşleri göstermektedir (GÜNGÖR-KAVALLI, s. 175).

²⁸⁹ GÜLHAN, s. 57.

²⁹⁰ Aynı görüş için bkz. YARSUVAT, s. 153.

²⁹¹ "Mülki amirin toplantıyı erteleme yetkisi, ne 6761 sayılı Kanun'da ne de 171 sayılı Kanun'un ilk halinde bulunmaktaydı. Bu yetki, ilk defa 1973 tarihinde 1742 sayılı Kanun ile verilmiş; ancak Kanun sekil yönünden Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir. 1932 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik, mülki amir ve İçişleri Bakanı'na erteleme yetkisi tanımış; ancak bu hüküm de Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir. 1982 Anayasası ve 2911 sayılı Kanun ise, iptal edilen hükmü, üstelik erteleme sürelerini de artırarak maddeleştirmiştir. Söz konusu hüküm 2001 değişiklikleriyle Anayasa'dan çıkarılsa da, Kanun'daki yerini korumaktadır. Azrak, Kanun'da bu hükmün muhafaza edilmesinin Anayasa'ya aykırılık oluşturduğunu söylemektedir [AZRAK, Ülkü, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Açısından Kolektif Özgürlükler", <http://www.barobirlik.org.tr/yayinlar/makaleler/ulkuazrak.doc> (Erişim: 01.07.2006)]" aktaran GÜLHAN, d. 286.

maddenin 3. fıkrasına göre hükümet komiserince²⁹² toplantının sona erdirildiği halde yapılan toplantı ve yürüyüşler kanuna aykırı sayılmaktadır²⁹³.

Maddenin (k) bendinde, Kanun'un "Amaç dışı toplantı ve gösteri yürüyüşü" başlıklı 21. maddesine aykırılık durumu düzenlenmekte, yani, derneklerin, vakıfların, sendikaların ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerini kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak kabul etmekte, bu nedenle de toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünü kısıtlamaktaydı²⁹⁴. Kanun koyucu, yaptığı değişiklikle 21. maddeyi ortadan kaldırırken, 23. maddenin (k) bendine dokunmamış ancak atıf yapılan maddenin mülga olması nedeniyle k bendi uygulanamaz hale gelmiştir.

---

²⁹² Hükümet komiseri, genel toplantılarda idareyi temsilen tayin edilen gözlemcidir. Kanun'un 13. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; "Valilik ve kaymakamlıkça; hakim ve savcılar ve bu sınıftan sayılanlar ile Silahlı Kuvvetler, adalet, genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, il veya ilçelerdeki mülki idare amirliği hizmetleri sınıfına dahil memurları ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya bunların yardımcıları arasından bir kişi, hükümet komiseri olarak ve gerektiğinde iki kişi de hükümet komiseri yardımcısı olarak görevlendirilir. Hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir. Hükümet komiseri, 12. maddede öngörülen durumlarda düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkansız kılacak derecede genel sükun ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırlı bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirmeye yetkilidir".

²⁹³ Söz konusu fıkrada, düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkansız kılacak derecede genel sükun ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırlı bir biçim alması halinde, hükümet komiserinin toplantıyı sona erdirmeye yetkisi yer almaktadır 2911 sayılı Kanun'un "Hükümet komiseri ve yetkileri" başlıklı 13. maddesi şu şekildedir:

"Valilik ve kaymakamlıkça; hakim ve savcılar ve bu sınıftan sayılanlar ile Silahlı Kuvvetler, adalet, genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, il veya ilçelerdeki mülki idare amirliği hizmetleri sınıfına dahil memurları ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya bunların yardımcıları arasından bir kişi, hükümet komiseri olarak ve gerektiğinde iki kişi de hükümet komiseri yardımcısı olarak görevlendirilir. Hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir.

Hükümet komiseri, 12 nci maddede öngörülen durumlarda düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkansız kılacak derecede genel sükun ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırlı bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirmeye yetkilidir".

²⁹⁴ GÜLHAN, s. 61.

Maddenin (1) bendi ise yabancıların durumunu düzenlemektedir. Buna göre, yabancıların bu Kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlıyken; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülki idare amirliğine toplantıdan en az kırk sekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkün olmaktadır. Bu düzenlemeye uyulmaması ise, toplantı ve yürüyüşleri kanuna aykırı hale getirmektedir²⁹⁵.

b. Katılmak İçin Geçerli Olan “Bilerek” İbaresinin Maddeden Çıkarılması

Söz konusu maddenin 2911 sayılı Kanun'daki düzenlemesinde, 171 sayılı Kanun'dan farklı olarak katılanlar için kullanılan “bilerek” ibaresi maddeden çıkarılmıştır²⁹⁶. Doktrinde, bu değişikliğin nedeninin uygulamada hareketlere katılmanın bilerek yapıldığının ispatındaki güçlükler sebebiyle faillerin ceza almaması olduğu; bunun için de sanığın kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşün düzenleyicisi ya da yöneticisi gibi davranması durumunda katılımın bilerek olup olmadığı tartışmasına ve ihtara gerek kalmaksızın suçun oluştuğunun kabul edilmesi gerektiğini söyleyen yazarlar bulunmaktadır²⁹⁷. Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında da bu görüş kabul edilmektedir²⁹⁸. Kanımızca, birazdan suçun manevi unsuru başlığı

²⁹⁵ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 30.04.1991, 1797/4621 (İŞGÖREN, s. 179).

²⁹⁶ Yarsuvat, adı geçen tezini değişiklikten önce yazdığı için, yürürlükte olan maddedeki “bilerek” ibaresini hukuka özel aykırılık hali içerisinde incelemektedir. Bu konuda bkz. YARSUVAT, s. 153-156.

²⁹⁷ GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 267-268.

²⁹⁸ Yrg. CGK., 14.10.1991, 1991/240 E., 1991/270 K., “Üzerinde durulması gereken bir başka sorun da, yasadışı toplantı veya gösteriye katılan kişinin, bu hareketlere bilerek katılıp katılmadığının sonuca etkisidir. 171 Sayılı Yasada bu gibi hallerde bilerek katılma aranmakta idi, ancak bu durumun saptanmasında birçok zorluklar bulunduğunu gören yasa koyucu son yasal düzenlemede bilerek sözcüğünü çıkarmıştır. Bu durumda fail yasadışı sayılan toplantı ve gösterinin yönetici veya düzenleyicisi olmadığı halde, düzenleyici gibi davranıyor veya yönetici gibi toplantı veya gösteriye katılanları yönlendirmeye çalışıyor, slogan attırıyor veya benzeri davranışta bulunuyorsa

altında da göreceğimiz üzere, failin cezalandırılabilmesi için kast ile hareket etmesi gerekmektedir. Kast da fiili ve sonucu bilmeyi ve istemeyi içerdiğine göre suçun oluşabilmesi için zaten bilerek hareket etme gerekecektir. Bu nedenle maddeden bu ibarenin çıkarılmasında bir isabetsizlik bulunmamaktadır²⁹⁹.

5. Kusurluluk

Suçun manevi unsuru genel kasttır³⁰⁰. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü düzenleyenlerin, yönetenlerin ve bunlara katılanların, toplantı ve yürüyüşlerin kanunsuz olduğunu ya da kanuna uygun başlayıp kanuna aykırı hale dönüştüğünü bilmeleri ve buna rağmen düzenlemeyi, yönetmeyi ve bu hareketlere katılmayı istemesi gerekir³⁰¹.

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunun fail tarafından bilinmemesi durumunun kabulü, yani hukuki hata hali yukarıda da belirttiğimiz gibi ancak içinde bulunduğu şartlara göre kanuna aykırılığı bilmesinin imkânsız olması ve kendisine atfedilebilecek bir kusurun bulunmaması halinde söz konusu olabilecektir³⁰². Nitekim fail işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşmeli; fail içinde bulunduğu koşullarda, bir yanlış yapmadığına inanmalı, fiilin doğru olduğunu kabul etmelidir. Eğer failde böyle bir zan yoksa ortada sakınılmayan bir hata olsa dahi, fiil kınanabilir olduğundan, kanunu

---

bilerek katılma halini aramaya gerek yoktur. Kendisine ayrıca ihtar yapılması aranmadan 28. maddedeki suç oluşur” (ALASU, s. 116-117).

²⁹⁹ GÜLHAN, s. 63.

³⁰⁰ Genel ve özel kast konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 276 vd.; CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 402-403; DÖNMEZER-ERMAN, C. II, k. no. 940.

³⁰¹ Aynı doğrultuda bkz. Yrg. 8. CD., 23.11.2000, 2000/15833 E., 2000/19456 K. (YKD., C.27, S.2, Şubat 2001, s. 294); Yrg. 8. CD., 08.02.1990, 1990/8 E., 1990/1259 K. (ALASU, s. 129); Yrg. 8. CD., 06.07.1982, 1982/1653 E., 1982/2005 K. (ALASU, s. 146-147); Yrg. 8. CD., 12.06.1980, 1980/3805 E., 1980/4366 K. (ALASU, s. 154).

³⁰² YARSUVAT, s. 155.

bilmeme mazeret sayılmamalı ve hukuki hata mazur görülmemelidir³⁰³. Yani toplantının kanuna aykırı düzenlendiğini bilemeyecek bir katılımcının kusuru bu bilmeme durumundan yararlanarak belirlenebilecekken, toplantı ve gösteri yürüyüşünü düzenleyenler ve yönetenler açısından böyle bir bilmeme durumunun mazaret olarak görülmesi istisnai bir durum olarak kalacak hatta çoğu kez mümkün olmayacaktır. Zira toplantı ve gösteri yürüyüşünü düzenleyecek ve yönetecek kapasitedeki insanların ceza kanununun yanlış da olsa belirttiği “ceza kanunlarını” ve/veya ilgili kanunu bilmeme durumunun izahı zordur.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Suçu oluşturan kanuna aykırılık, ihmali ya da icrai bir hareketten kaynaklanabilir³⁰⁴. Kanunda belirtilen usul ve şartlara uyulmadan kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlerin düzenlenmesi, yönetilmesi ve bu hareketlere katılımın gerçekleşmesi halinde ihmali bir hareket söz konusudur. Örneğin, beyanname verilmemesi, bildirimde bulunulmaması durumunda ihmali hareketle suç gerçekleştirilmektedir. Ancak ihmali hareketler sınırlıdır. Bunların dışındaki ve çoğunluğu oluşturan hallerde ise, icrai bir hareketle suç gerçekleştirilmektedir. Örneğin, silahlı şekilde ya da kanunun suç saydığı maksatlar için toplantı veya yürüyüş düzenlenmesi ya da yönetilmesi halinde durum böyle olacaktır³⁰⁵.

Burada, neticesi harekete bitişik bir suç söz konusudur³⁰⁶. Suçun tamamlanması için, ister ihmali isterse icrai olsun bu hareketlerin sonucunda toplantı veya yürüyüşün yapılması gerekmektedir. Zaten düzenlemek eylemi için bir toplantı

³⁰³ HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 320.

³⁰⁴ İcrai ve ihmali suç konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 194-200, CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 251-253; DÖNMEZER-ERMAN, C.I, k. no.612.

³⁰⁵ GÜLHAN, s. 63.

³⁰⁶ Neticesi harekete bitişik suçlar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 259- 260; DÖNMEZER-ERMAN, C.I, k. no.516-518; ÖNDER, s. 48-49.

veya yürüyüşün mevcudiyeti zorunludur. Yönetmek eyleminde de suç, toplantı veya yürüyüşün yapılması ile tamamlanmaktadır. Aynı durum, düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılmak fiili için de geçerlidir. Suç, ani olabileceği gibi, toplantı veya gösteri yürüyüşünün devam etmesi halinde mütemadi olarak da işlenebilir³⁰⁷.

Burada, teşebbüs konusuna da değinmek gerekmektedir³⁰⁸. Neticesi harekete bitişik bir suçun varlığı nedeniyle suça genel olarak teşebbüs mümkün değildir³⁰⁹.

Maddede, “fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde” denilerek ancak böyle bir durumda fiilin incelenen suç kapsamında cezalandırılacağı belirtilmiştir³¹⁰. İncelediğimiz suçun, bir başka suçun unsuru veya ağırlatıcı sebebi olması halinde, bileşik (mürekkep) suç kaideleri gereğince, o suç için tespit edilen ceza uygulanır³¹¹. Görüldüğü üzere, burada bir içtima durumu söz konusudur³¹².

³⁰⁷ YARSUVAT, s. 137. Mütemadi suç konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 214 vd; CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 264-267; DÖNMEZER-ERMAN, C. I, k. no.519-524; KUNTER, Maddi, s. 94; ÖNDER, s. 69.

³⁰⁸ 5237 sayılı TCK ile 765 sayılı Kanunda yer alan, tam teşebbüs-eksik teşebbüs ayrımı ortadan kaldırılmıştır. TCK'nın “Suça teşebbüs” başlıklı 35. maddesine göre, “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.

Suça teşebbüs hâlinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onüç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hâllerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.” Teşebbüs konusunda ayrıca bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 327 vd.

³⁰⁹ Neticesi harekete bitişik suçlara teşebbüs konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 344; CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 475; DÖNMEZER-ERMAN, C.I, k. no.587.

³¹⁰ Yarsuvat, “fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmemesi”ni suçun ön şartı olarak açıklamaktadır (YARSUVAT, s. 132-134). Kanımızca, burada ön şart değil, bir özel içtima kuralı söz konusudur. Önşart konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 171; DÖNMEZER-ERMAN, C.I, k. no.451-454.

³¹¹ 5237 sayılı TCK'nın “Bileşik suç” başlıklı 42. maddesine göre, “Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz.” Bileşik suç konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 509-510; DÖNMEZER-ERMAN, C.I, k. no. 543-546.

³¹² İçtima konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 374-375; CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 488-497; DÖNMEZER, Sulhi ve ERMAN, Sahir, Nazaî ve Tatbikî Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. III, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 1997, k. no.1766-1803; DÖNMEZER-ERMAN, C. II, k. no. 1116-1134.

7. Ceza

Suçun cezası, bir yıl altı aydan üç yıla kadar haptir. Kanunda yapılan değişiklikten önce hapis cezasının yanında ayrıca on bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para³¹³ cezası öngörölmekteydi. Ancak para cezası belirtildiği gibi kaldırılmıştır. Ayrıca, söz konusu fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmesi halinde ise, faile daha ağır cezayı gerektiren suçtan ceza verilecektir³¹⁴.

³¹³ 04.11.2004 tarih ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Sekli Hakkında Kanun'un "Diğer kanunlardaki para cezalarının artırılması ve usulü" başlıklı 4. maddesi ile, "5237 sayılı Türk Ceza Kanununun dışındaki kanunlarda yer alan para cezalarından nispi nitelikteki vergi ve resim cezaları, nispi para cezaları ve tazminat kabilinden değişen orana bağlı bulunan para cezaları hariç olmak üzere, kanun ve tüzüklerde alt ve üst sınırları veya bunlardan birinin gösterildiği veya hiç gösterilmediği veya sabit bir rakam olarak gösterilmiş bulunan para cezalarından (...) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunup da (...) 1.1.1981 tarihinden 31.12.1987 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlardaki para cezaları bindörtüyüzotuz katına çıkarılmıştır." (RG. 13.11.2004/25642).

Aynı Kanun'un "Ağır para cezasının dönüştürülmesi" başlıklı 5. maddesi ile, "... kanunlarda öngörölen 'ağır para' cezaları, 'adli para' cezasına dönüştürülmüştür.

Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıştır. Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıştır. Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıştır. Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıştır. Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıştır. Bu kanunlarda Türk Ceza Kanununda belirlenen cezalar sistemine uygun değişiklik yapılmıştır.

(11.05.2005 tarih ve 5349 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile ek fıkra) Ağır para cezasından dönüştürölen adli para cezasının ödenmemesi halinde, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesi hükümlerine göre hapis süresinin belirlenmesinde bir gün karşılığı olarak yüz milyon Türk Lirası esas alınır".

28.01.2004 tarih ve 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin para biriminin Yeni Türk Lirası olması nedeniyle, bu Kanun'un 3. maddesine göre, kanunlarda Türk Lirasına veya liraya yapılan atıflar, "bir milyon Türk Lirası (1.000.000 TL) eşittir bir Yeni Türk Lirası (1 YTL)" değişim oranı esas alınarak Yeni Türk Lirasına yapılmış sayılmaktadır (RG. 31.01.2004/25363).

³¹⁴ Yrg. 8. CD., 17.02.1984, 1984/237 E., 1984/358 K., "Sanıkların 171 sayılı yasanın 18. maddesinde yazılı 'gösteri ve yürüyüşü tertip ve idare etmek veya bunların hareketlerine bilerek katılmak' kasıtları olay öncesinde ve olay içerisinde gerçekleşmediği gibi aynı madde içinde (fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde) ceza tayin edilebileceğinin belirtildiği, olayımızda ise sanıkların fiillerinin daha ağır cezayı gerektiren toplu ızrar suçunu oluşturduğu ve bu suçtan dolayı da aynı mahkemenin 1978/59 esasında kayıtlı kamu davası açıldığı, bu nedenlerle üzerlerine atılan 171 sayılı yasaya aykırılık suçunun oluşmadığı gözetilmeden (...)" (ALASU, s. 139-140); Yrg. 8. CD., 03.02.1983, 1982/3639 E., 1983/336 K. (ALASU, s. 141).

C. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Gerekli Nitelikleri Taşımaması (m. 28/2)

1. Genel Açıklamalar

Düzenleme kurulu üyelerinin gerekli nitelikleri taşımaması suçu, Kanun'un 28. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Kanun'un bu fıkrasında 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır. Buna göre, "10 uncu madde gereğince verilecek bildirimde düzenleme kurulu üyesi olarak gösterilenlerden 9 uncu maddede belli edilen nitelikleri taşımayanlar, toplantı veya yürüyüşün yapılması hâlinde, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

Görüldüğü üzere, 28. maddenin 2. fıkrasında Kanun'un 9 ve 10. maddelerine atıf yapılmaktadır. Her iki maddeyi de yukarıda ayrıntılı olarak incelemiştik³¹⁵. Burada sadece belirtilen suçun unsurlarını ele alacağız.

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

İncelenen suçun faili, Kanun'un 10. maddesi gereğince valilik veya kaymakamlığa verilen bildirimde düzenleme kurulu üyesi olarak gösterilenlerden Kanun'un 9. maddesinde aranan nitelikleri taşımayanlardır.

İncelenen suçun hukuki konusu, burada da öncelikle kamu düzenidir.

Suçun mağduru kamudur. Kamu, gerçeğe aykırı beyanlarla aldatılmakta ve bunun sonucunda, düzeni koruma, bireylere toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünü sağlama görevlerini yerine getirmesi engellenmektedir. Toplantıdan dolayı olarak zarar gören kişilerin mağdur olarak değerlendirilmesiyle beraber

---

³¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, B, 6, a, (1).

toplantıya bu suçun işlendiğini bilmeden dahil olan kişilerin mağdur olup olmayacağı somut olaya göre tartışılabilir.

3. Fiil

Suçun maddi unsuru, düzenleme kurulu üyeleri için aranan niteliklerin taşınmamasına rağmen düzenleme kurulu üyesi olarak bildirim verilmesidir. Failin taşınması gereken nitelikleri ve bildirmesi gereken bilgileri yukarıda suçun faili başlığı altında inceledik. Bu niteliklerin taşınması ve buna uygun bildirim yapılması, toplantı veya yürüyüşün geçerliliği için olmazsa olmaz koşullardandır. Bu şartlara uyulmaması neticesinde kanuna aykırı toplantı veya yürüyüş yapılmasına neden olmaktadır. Bu noktada, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'in 7. maddesine de değinmek gerekmektedir³¹⁶. Kanımızca bu düzenleme, gerekli nitelikleri taşımadığını bilen düzenleme kurulu üyesini korumayıp, yalnızca kanuna uygun olmayan yer, zaman, amaç için toplantı veya yürüyüş talebinde bulunan ya da eklenmesi gereken belgelerin tamamını içermeyen bildirimler için geçerlidir.

4. Kusurluluk

Suçun manevi unsuru genel kasttır. Burada, failin bilerek ve isteyerek taşımadığı nitelikleri taşıyormuş gibi gerçeğe aykırı bildirimde bulunması aranmaktadır.

---

³¹⁶ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'in 7. maddesi şu şekildedir: "Kanunda belirtilen hususları kapsamayan veya yanlış bilgi ihtiva eden veya belgeleri eksik olan bildirimler düzenleme kurulu başkan veya üyelerinden birine yazı ile duyurularak düzeltilir veya tamamlattırılır. Yapılan duyuruya rağmen eksikliklerin tamamlanmaması halinde bildirim geçersiz sayılır."

5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç, neticesi harekete bağlı, icrai bir suçtur. Suçun gerçekleşmesi için düzenleme kurulu üyesinin nitelikleri konusunda gerçeğe aykırı beyanların bulunduğu bildirim valilik ya da kaymakamlığa verilmesi yeterlidir. Burada, suçun tamamlanması için söz konusu bildirim dayanılarak bir toplantı veya yürüyüşün yapılması aranmamaktadır. Suç bildirim verildiği anda oluşmaktadır. Bu nedenle incelenen suçta teşebbüs mümkün değildir³¹⁷.

Burada, değinilmesi gereken bir başka husus, söz konusu bildirim dayanılarak yapılan toplantı veya yürüyüşün kanuna aykırı sayılıp sayılmayacağı sorunudur. Yani düzenleme kurulunun gerekli koşulları taşımaması durumunda sadece bu nedenle toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü olacak mıdır?

Kanun'un 23. maddesinin (a) bendinde açıkça 9 ve 10. madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı sayılacağı belirtilmektedir. Burada her ne kadar kanuna uygun bir bildirim verilmediğinden bahsedilebilse de, kanımızca bu durumda bildirimdeki usulsüzlüğün ne zaman öğrenildiğine bakmak gerekir. Usulüne uygun bir beyan verilmemesi, toplantı veya yürüyüşün kanuna aykırı olacağı konusunda karine teşkil etmektedir. Bu nedenle, usulsüzlüğün toplantı veya yürüyüşün bitmesinden önce öğrenilmesi, idareye, gerekli önlemleri alma ve toplantı veya yürüyüşün yapılmasını/devamını engelleme yetkisi verecektir. Eğer toplantı veya gösteri yürüyüşü olaysız bir şekilde yapılmış ve de bitirilmişse, bu durumda kanuna

---

³¹⁷ GÜLHAN, s. 70.

aykırılıktan bahsedilerek toplantı veya gösteriyi düzenleyenlerin, yönetenlerin ve bunların hareketlerine katılanların cezalandırılması yerinde olmayacaktır³¹⁸.

Suçun, düzenlenen sahte evrakla işlenmesi durumunda ise, fail, kanunun bu hükmü dışında ayrıca TCK'nın 204. maddesinde yer alan resmi belgede sahtecilik suçundan dolayı da cezalandırılabilir³¹⁹.

6. Ceza

İncelediğimiz suçun cezası, bir yıla kadar hapis cezasıdır. Kanunda yapılan değişiklikten önce suçun cezası, bir aydan bir yıla kadar hapis ve beşbin liradan onbin liraya kadar ağır para cezası³²⁰ idi.

D. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Görevlerini Yerine Getirmemesi (m.28/3)

1. Genel Açıklamalar

Düzenleme kurulu üyelerinin görevlerini yerine getirmemesi suçu, Kanun'un 28. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Kanun'un bu fıkrasında da 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır. Buna göre "11 ve 12 nci maddelerde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

³¹⁸ Benzer görüşler için Bkz. GÜLHAN, s. 70-71; GÜNGÖR-KAVALLI, s. 268.

³¹⁹ 5237 sayılı TCK'nın "Resmi belgede sahtecilik" başlıklı 204. maddesi şu şekildedir:

"Bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmî belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu resmî bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmî belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Resmî belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması hâlinde, verilecek ceza yarısı oranında artırılır."

³²⁰ Maddedeki para cezası, 5252 sayılı Kanun ile bin dört yüz otuz katına çıkarılmış; 5083 sayılı Kanun ile de Yeni Türk Lirası'na çevrilmiştir.

Görüldüğü üzere, 28. maddenin 3. fıkrasında Kanun'un 11. ve 12. maddelerine atıf yapılmaktadır. Kanun'un "Toplantının yapılması" başlıklı 11. maddesine göre, "Toplantı, 6 ncı madde hükümlerine uymak suretiyle bildirimde belirtilen yerde yapılır. Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dâhil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür. Bu husus, katılanların kimlikleri belirtilmek suretiyle hükümet komiserince bir tutanakla tespit edilir". Kanun'un "Düzenleme kurulunun görev ve sorumlulukları" başlıklı 12. maddesine göre ise, "Düzenleme kurulu, toplantının sükûn ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. Alınan önlemlere rağmen sükûn ve düzenin sağlanamaması halinde, kurul başkanı toplantının sona erdirilmesini hükümet komiserinden isteyebilir. Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer"³²¹.

---

³²¹ 171 sayılı Kanun'un (19.01.1976 tarih ve 1932 sayılı Kanun ile ek) "Toplantının yapılması, toplantının yöneticilerinin görev ve sorumlulukları" başlıklı 8. maddesi ise şu şekildeydi: "Beyannameye ekli belgede toplantı yöneticisi olarak bildirilenlerden en az üçü, yöneticilerin tümü tertip heyeti dışından seçilmişse, yöneticilerle birlikte tertip heyeti üyelerinden en az birinin toplantı yerinde bulunması zorunludur. Toplantı yöneticileri, toplantının sükûn ve düzenini ve beyannamede yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludurlar. Bunun için gereken tedbirleri alır ve icabında zabitanın yardımını isterler. Alınan tedbirlere rağmen sükûn ve düzenin sağlanmaması halinde toplantının dağıtılmasını Hükümet Komiserinden isteyebilirler. Tertip heyeti, yöneticilerden en az üçünün toplantı yerinde bulunmasını sağlamak, bunun için gereken hallerde kendi üyeleri arasından veya dışından, yöneticilerde aranan niteliğe sahip kişilerle yönetici sayısını tamamlamak ve sonradan görevlendirilen bu kişilerin açık kimlik ve imzalarını taşıyan belgeyi Hükümet Komiserine vermek zorundadır. Tertip heyetinin ve toplantı yöneticilerinin sorumlulukları toplantı sona erinceye kadar devam eder. 10 Şubat 1963 tarihli ve 171 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkında kanunun diğer maddelerinde geçen 'İdare Hey'eti' deyimini, bu kanunda yükümlülük ve sorumlulukları belirtilen toplantı yöneticilerini ifade eder."

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

İncelenen suçun faili, görevini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleridir. Düzenleme kurulu üyesi olabilmek için Kanun'un 9. maddesindeki nitelikleri taşımak ve 10. maddeye uygun olarak bildirimde bulunmak gereklidir. Bu hususları yerine getirerek düzenleme kurulu üyesi olan herkes suçun faili olabilir.

Burada, değinilmesi gereken bir husus da, Kanun'daki gerekli nitelikleri taşınamasına rağmen taşıyormuş gibi bildirimde bulunan, yani Kanun'un 28/2. maddesindeki suçu işleyen düzenleme kurulu üyesinin incelenen suçun faili olup olamaması sorunudur. Bu kişilerin gerekli nitelikleri taşımadıkları için düzenleme kurulu üyesi sayılamayacaklardır. Bu nedenle, belirtilen kişiler, düzenleme kurulu üyesi sıfatını hukuken hiç kazanamadıklarından, bu kişilerin düzenleme kurulu üyelerine ilişkin kanunen belirlenen görevleri de olmayacaktır. Bu nedenle, kanımızca söz konusu kişiler incelenen suçun faili olamayacaktır³²².

Düzenleme kurulu üyelerinin görevleri ve sorumlulukları, toplantı veya yürüyüşün sükûn ve düzenini sağlamaktır. Bunun yerine getirilmemesi durumunda, kamu düzeni de bundan zarar görecektir. Bu nedenle, bu suça Kanun'da yer verilmesi ile korunmak istenen hukuki yarar, öncelikle kamu düzeninin sağlanması ve korunmasıdır.

Suçun mağduru öncelikle kamudur. Burada, hem kamu düzeni bozulmakta hem de kamunun görevlerini yerine getirmesi engellenmektedir. Ayrıca, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlükleri ihlal edilen kişiler de, suçtan doğrudan zarar görmeleri durumunda mağdur sıfatını kazanacaklardır.

---

³²² GÜLHAN, s. 73.

3. Ön Şart³²³

İncelenen suçta, düzenleme kurulu üyelerinin görev ve sorumluluklarının, bu madde bağlamında oluşabilmesi için, öncelikle kanuna uygun bir toplantı veya yürüyüşün mevcut olması gerekmektedir. Düzenleme kurulu üyelerinin en önemli görevi, sükûn ve düzeni sağlamak, toplantının kanuna aykırı bir duruma gelmesini önlemektir³²⁴. Toplantı veya yürüyüşün mevcut olmaması durumunda ise, düzenleme kurulu üyelerinin görev ve sorumluluklarından da bahsedilemeyecektir.

4. Fiil

Suçun maddi unsuru, düzenleme kurulu üyesi olmaktan kaynaklanan görevleri yerine getirmemektir. Düzenleme kurulu üyelerinin görev ve sorumlulukları, Kanunun ilgili maddelerinde belirtildiği üzere, toplantının yapıldığı yerde bulunmak, başkan dâhil en az yedi üyeyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmamak, bu hususu katılanların kimliklerini belirtmek suretiyle hükümet komiserine tespit ettirmek, toplantının sükûn ve düzenini ve bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamak, bu konuda gereken önlemleri almak, gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını istemek, alınan önlemlere rağmen sükûn ve düzenin sağlanamaması halinde, kurul başkanınca hükümet komiserinden toplantının sona erdirilmesini istemektir³²⁵.

³²³ Doktrinde suçun önşartı ve fiilin önşartı ayrımı bulunmaktadır. “Buna göre, bir kısım doktrinde, yokluğunda suçun varlığını imkânsız kılan, bu niteliği ile suça takaddüm eden bazı şartların bulunduğu iddia edilmiştir. Kurucu unsurların dışında varlığına işaret edilen suçun bu olmazsa olmaz şartlarına “suçun önşartı” denmektedir”. “Öte yandan, doktrinde “fiilin önşartı kavramından söz edilmektedir. Bundan maksat, bazı suçların işlenebilmesi için gerekli olan cürmi fiilden önceki ve ondan bağımsız tabii veya hukuki unsurlardır” (HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 191). Burada belirtilen önşart da suçun değil fiilin önşartıdır.

³²⁴ GÜLHAN, s. 74.

³²⁵ Yrg. 8. CD., 06.04.1979, 1979/1903 E., 1979/2837 K., “Yasaya uygun olarak düzenlenen toplantıya sonradan katılan bir grubun getirdiği, ülke bütünlüğünü bozucu ve ulusal duygulan yok etmeye ve zayıflatmaya yönelik ve suç oluşturan yazıların taşınmamasının yüksek sesle topluluğa

Suç, kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere, ihmali davranışla gerçekleştirilmektedir. Düzenleme kurulu üyeleri, öncelikle toplantının yapılmaya başlamasını sağlamakla sonrasında ise toplantının huzur ve sükûnunu sağlamakla yükümlüdür. Buna göre, suçun maddi unsurları, toplantının akıbetine göre değişmektedir³²⁶. Sorunsuz geçen bir toplantı veya yürüyüşte üyenin görevleri, toplantının yapıldığı yerde bulunmak ve başkan ile birlikte yedi üyeyi toplantının yapılacağı yerde bulundurmamak, bu hususu hükümet komiserine tespit ettirmek, toplantının sükûn ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamak, bu konuda gereken önlemleri almak iken; sükûn ve düzenin bozulması durumunda, güvenlik kuvvetlerinin yardımını talep etmek, alınan önlemlere rağmen sükun ve düzenin sağlanamaması halinde ise, kurul başkanınca hükümet komiserinden toplantının sona erdirilmesini istemektir³²⁷. Bu görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda ise, suçun maddi unsuru gerçekleşmiş olacaktır.

2911 sayılı Kanun, 171 sayılı Kanun'dan farklı olarak, düzenleme kurulu üyelerine, idari makam ve polisin görevlerini de sorumluluk olarak yüklemektedir³²⁸.

---

duyurulduğu ve toplantının amaç dışına itilmek ve baltalanmak istendiği belirtilerek görevlilerin uyarıldığı kabul edildiğine göre, bu uyarıların görevlilere başvurma olduğunun kabulü gerekir.

Belirtilmek suretiyle toplantı görevlilerinin uyarıldığı ve hatta nedeni kesinlikle bilinmemekle beraber kuvvet yetersizliğinden veya toplulukta biriken gerilimin yaratacağı ters tepkiden kaçınma olasılığıyla, topluluk içine karışan güvenlik kuvvetlerinin özellikle görünür yerlere çekilmelerinin istendiği, bu arada birbirine giren iki grubun çatışması sanıkların caydırıcı ve yatıştırıcı konuşma, uyarma, çağrı ve çabalarıyla bastırıldığı ve mahkemece de olayın bu doğrultuda geliştiğinin kabul edildiği görülmüştür.

Bu durumda, sanıkların bu konuşma ve uyarıların, 171 sayılı Yasanın 20 maddesine aykırı davranan kişileri kovuşturmak ve yakalamak, toplantı özgürlüğünü korumak ve toplantının güvenlik kuvvetlerine ve yasanın 9. maddesi uyarınca görevlendirilen ve gerektiğinde maddede yazılı yetkileri kullanmak üzere olay yerinde bulunan hükümet komiserine böylece bir ölçüde başvurmuş olduklarının kabulü doğal ve zorunlu iken mücerret sanıkların görevlilere toplantının dağıtılması için müracaat etmediklerinden bahisle yazılı şekilde mahkûmiyetlerine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir.” (ALASU, s. 155-156)

³²⁶ GÜLHAN, s. 75.

³²⁷ Şeker, düzenleme kurulu üyelerinin tüm görevlerinin “toplantının düzenini sağlamak” başlığı altında toplanabileceğini söylemektedir (ŞEKER, s. 58).

³²⁸ TOMRUK, s. 110.

Kanun'un 12. maddesinin 2. fıkrasında belirtildiği üzere, düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer.

5. Kusurluluk

Suçun manevi unsuru genel kasttır. Suçun gerçekleşebilmesi için, failin bilerek ve isteyerek görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi aranmaktadır. Örneğin, düzenleme kurulu üyelerinin sayısının yediden fazla olması durumunda, toplantının yapıldığı yerde zaten en az yedi üye bulunduğu düşüncesiyle toplantıya gidilmemesi; toplantının sükûn ve düzenini sağlayacağı düşünülen tedbirlerin alındığı düşüncesi ile bu konuda ihmalde bulunulması ve buna rağmen veya bu nedenle toplantının huzur ve sükûnunun sağlanamaması; olayların çıkmasına ve güvenlik kuvvetlerinden yardım talep edilmesine rağmen sükûn ve düzenin sağlanabileceği zannedilerek uzun süre hükümet komiserinden toplantının sona erdirilmesinin istememesi gibi durumlarda, üyenin görev ve sorumluluklarını bilerek veya isteyerek yerine getirilmediğinden söz edilemeyeceği için suçun manevi unsurunun gerçekleştiğinden bahsedilemez.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç, ihmali bir suçtur. Suçun maddi unsurunu işlerken yaptığımız ikili ayırım, suçun tamamlanması anının tespitinde de önem arz etmektedir. İncelenen suç, neticesi harekete bitişik bir suç olduğu için sorunsuz bir toplantıda, toplantının başından sonuna kadar toplantının yapıldığı yerde bulunulmaması, belli sayıda üyenin bulundurulmaması, bu hususun hükümet komiserine tespit ettirilmemesi, toplantının sükûn ve düzeninin, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasının sağlanamaması, bu konuda gereken önlemlerin alınmaması durumunda suç meydana

gelecektir. Toplantının sükûn ve düzenin bozulması halinde ise, güvenlik kuvvetlerinin yardımının istenmemesi, alınan önlemlere rağmen sükun ve düzenin sağlanamadığında kurul başkanınca hükümet komiserinden toplantının sona erdirilmesinin istenmemesi ile suç tamamlanacaktır³²⁹. İhmali hareketlerle meydana gelen suça, teşebbüs mümkün değildir³³⁰.

Düzenleme kurulu üyelerinin görevlerini yerine getirmemeleri nedeniyle, kanuna uygun olan toplantı veya yürüyüşün toplantı veya yürüyüşün başlamasından sonra kanuna aykırı hale gelmesi durumunda üyeler, Kanun'un 28/1. maddesinde yer alan kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak suçundan değil, incelenen suçtan dolayı cezalandırılacaktır³³¹.

Toplantı veya yürüyüşün başlangıçtan itibaren kanuna aykırı olduğu durumlarda ise, kanuna uygun bir toplantı ve yürüyüşten söz edilemeyeceğinden düzenleme kurulu üyeleri Kanun'un 28/1. maddesinde yer alan kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak suçundan cezalandırılacaktır³³².

7. Ceza

İncelenen suçun cezası, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıdır. 23.01.2008 gün ve 5728 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce ise suçun cezası, dokuz aydan

---

³²⁹ GÜLHAN, s. 76.

³³⁰ İhmali suçlarda teşebbüs konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 475; DÖNMEZER-ERMAN, C. I, k. no.589.

³³¹ Yrg. 8. CD., 26.04.1983, 1983/804 E., 1983/1194 K., “Yerel yönetimce, yapılmasına yasal olarak izin verilen toplantı ve yürüyüşün düzenleyicileri olup, aynı zamanda yönetim görevini de üstlenen sanıkların, 171 sayılı yasanın 8/2. maddesinde gösterilen yükümlülükleri yerine getirmeyerek, amaç dışına çıkan toplantı ve yürüyüşte tedbir almadıkları, zabıadan yardım istemedikleri gibi, dağıtılması için hükümet komiserine de başvurmadıkları anlaşıldığından, (...) anılan yasanın 18/3. maddesi yerine, olayda uygulanma yeri bulunmayan 1. fıkra ile ceza tayini, bozmayı gerektirmiştir.” (ALASU, s. 142-143).

³³² GÜNGÖR-KAVALLI, s. 268.

bir yıl altı aya kadar hapis ve on bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası³³³ idi.

E. Devlet Görevlilerine Toplantı veya Yürüyüş İle İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak (m. 28/4)

1. Genel Açıklamalar

Devlet görevlilerine toplantı veya yürüyüş ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu, Kanun'un 28. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiştir. Kanunun bu maddesinde de, 23.01.2008 gün ve 5728 sayılı Kanunla değişiklik yapılmıştır. Buna göre, “Güvenlik kuvvetlerine veya hükümet komiserine veya yardımcılara veya hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit için görevlendirilenlere bu görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek suretiyle mani olanlar hakkında, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası hükmolunur”. Sonraki yıllarda Kanunda yapılan değişiklik ile madde içeriğinde bir değişiklik yapılsa da cezanın alt sınırı, iki yıldan bir yıl altı aya indirilmiş ve para cezası kaldırılmıştır.

2911 sayılı Kanun, 171 sayılı eski kanun ile karşılaştırıldığında 2911 sayılı Kanun ile mani olunabilecek kamu görevlilerinin kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca incelenen suç, aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği şekilde, TCK'nın 265. maddesinde yer alan görevi yaptırmamak için direnme suçunun özel bir halini oluşturmaktadır³³⁴.

³³³ Maddedeki para cezası, 5252 sayılı Kanun ile bin dört yüz otuz katına çıkarılmış; 5083 sayılı Kanun ile de Yeni Türk Lirası'na çevrilmiştir.

³³⁴ TCK'nın “Görevi yaptırmamak için direnme” başlıklı 265. maddesi şu şekildedir:

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Suçun faili; güvenlik kuvvetlerine, hükümet komiserine, yardımcılara ya da hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilenlere, bu görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek suretiyle mani olanlardır. Toplantı veya yürüyüşe katılan ya da katılmayan herkes suçun faili olabilir.

İncelenen suçun hukuki konusu, kamu düzenidir. Burada, devletin denetim ve güvenlik faaliyetlerine, otoritesine, kamu düzenine, fertlerin toplanma özgürlüklerine ve maddede sayılan devlet görevlilerinin şahsi özgürlüklerine yönelik tehditlerin önlenmesi amaçlanmaktadır³³⁵.

Suçun mağduru faaliyetleri engellenen, otoritesi sarsılan, düzeni bozulan kamu ile görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek suretiyle mani olunan güvenlik kuvvetleri, hükümet komiseri ile yardımcıları veya hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit için³³⁶ görevlendirilenlerdir³³⁷. Ayrıca, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü kısıtlanan fertler de mağdur konumundadır.

“Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Suçun yargı görevi yapan kişilere karşı işlenmesi hâlinde, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hâle koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır.

Suçun, silâhla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Bu suçun işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

³³⁵ GÜLHAN, s. 77.

³³⁶ AİHM’ne göre bu durum Sözleşme’ye aykırıdır. “Bir toplantıya davet edilmemiş olan ve konuşulanları kayıt eden polisin bulunması toplantı yapma özgürlüğüne aykırıdır. Çünkü polisin varlığı ve davranışı, bireylerin kamuya açık olarak toplanmasını caydıran bir etkidir, hatta toplantının bütünüyle iptaline yol açabilir (Friedl- Avusturya, AİHM kararı, 1995). Evsizlerin

3. Ön Şart

Suç, ancak maddede sayılan devlet görevlilerinin görevlerini yaptıkları sırada meydana gelebilecektir. Bu nedenle, öncelikle görevlilerin görevlerini yapabilecekleri kanuna uygun bir toplantı veya yürüyüşün mevcut olması gerekmektedir. Kanuna aykırı toplantılar, Kanun'un 24. maddesine göre dağıtılacağından ve bu esnada görevlilere mani olmak Kanun'un 32/3. maddesinde bulunan ayrı bir suçu oluşturacağından, mevcut toplantı veya yürüyüşün kanuna uygun olması sonucuna ulaşılmaktadır.

4. Fiil

Suçun maddi unsuru, maddede sayılan görevlilere görevlerini yaptıkları esnada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek suretiyle mani olmaktır.

Görüldüğü üzere suç, seçimlik hareketli bir suçtur. Maddede sınırlı olarak sayılmış bulunan hareketlerden herhangi birinin yapılması ile görevlilere mani olunması sonucunda, belirtilen suç gerçekleşecektir.

İncelenen suç bakımından cebir ve şiddet, maksada elverişli, hissedilecek derecede karşı koyma oluşturacak bir kuvvetin kullanılmasıdır³³⁸. Bu kuvvet, bir şahsa, suç itibarıyla, güvenlik kuvvetleri, hükümet komiseri ile yardımcıları veya hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve

---

çinde bulunduğu kötü durum hususunda kamunun dikkatini çekmek üzere düzenlenmiş barışçı bir toplantı sırasında polis fotoğraf çekmiş, kimlik sormuş, kayıt yapmıştır.

Katılımcılardan birinin şikâyetinde bulunarak bu şekilde toplanma özgürlüğü hakkının ihlâl edildiğini öne sürmesi üzerine hükümet, bütün fotoğrafların imha edilmesini ve şikâyet sahibine tazminat ödenmesini kabul etmiştir" (BÜAÇM, s. 109).

³³⁷ 2911 sayılı Kanun'un 13/2. maddesine göre, "Hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir".

³³⁸ YARSUVAT, s. 197.

gereçlerle tespiti için görevlendirilenlere karşı yapılabileceği gibi, bu kimselerin kullandıkları eşyalara ve araçlara karşı da yapılabilir. Örneğin, doğrudan güvenlik kuvvetlerine karşı kuvvet kullanılabilmesi gibi, bunların kalkanlarına, kullandıkları araçların cam ve lastiklerine karşı da kuvvet kullanılabilir. Burada kastedilen cebir ve şiddet şahsın iradesini etkilemeye yöneliktir³³⁹.

Tehdit ise, cebri faaliyetin bildirilmesi yoluyla bir kimse üzerinde korku meydana getirmek üzere iradesinin zorlanmasıdır³⁴⁰. Başka bir ifadeyle, bir şeyin yapılması veya yapılmamasına müsaade edilmesi, aksi takdirde bir zarara uğratılacağı bildirilmesidir³⁴¹. Tehdit hareketinde, bir ikaz değil, mağdurun üzerinde tesir yaratacak bir korkunun mevcudiyeti gerekmektedir³⁴². Burada, tehdidin devlet görevlilerinin toplantı veya yürüyüşle ilgili görevlerini yapmalarına engel olacak düzeyde olması gerekmektedir. Tehdit olarak söylenen, uzak ya da yakın gelecekte gerçekleştirileceği ifade edilen hareketlerin yerine getirilmesi ise gerekmez. Burada, cebir ve şiddetteki gibi fiziki bir zarar söz konusu değildir³⁴³.

Nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek, bir işin yapılması veya yapılmaması doğrultusunda, yöneltildiği kişi üzerinde psikolojik ya da fiziki bir etki yaratmaktır. Sarf edilen nüfuz ve müessir kuvvetin, devlet görevlilerine mani olmaya elverişli bulunması gerekmektedir.

---

³³⁹ GÜLHAN, s. 79.

³⁴⁰ YARSUVAT, s. 228.

³⁴¹ EREM, Faruk, Türk Ceza Hukuku (Hususi Kısım), C.II, Ankara 1965, s. 245. “Tehdit, kişinin başına ileride gelecek kötülüktür” (SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2005, s. 196).

³⁴² YARSUVAT, s. 228.

³⁴³ PECARARO, Ablini Antonio’dan aktaran YARSUVAT, s. 228.

5. Kusurluluk

Maddeye göre, suçun oluşabilmesi için genel kast yeterli değildir ayrıca özel kast gerekmektedir. Buna göre, maddede sayılan hareketlerin bilerek ve isteyerek yapılmasının yanı sıra, devlet görevlilerinin görevlerini yapmasına mani olmak amacıyla hareket edilmesi de kanunen gereklidir. Bu bağlamda, suçun taksirle işlenmesi ise mümkün değildir.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç, icrai ve aynı zamanda seçimlik hareketli bir suçtur. Kanunda sayılan kişilerin görevlerini yapabilmelerine mani olmak için maddede sayılan fiillerinden herhangi birisinin yapılması bu suçun oluşması için yeterlidir. Suçun tamamlanması içinse, mani olma kastı taşıyan seçimlik hareketlerin yapılmasının yanı sıra, güvenlik kuvvetleri, hükümet komiseri ile yardımcıları veya hükümet komiseri tarafından toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit için görevlendirilenlerin görevlerini yapmalarına mani olunması gerekmektedir. Suçun maddi bir suç olması nedeniyle teşebbüs söz konusu olabilmektedir.

Suçun oluşması için, bir süreliğine de olsa maddede sayılan görevlilerin görevlerini yapmalarına engel olunması yeterlidir. Eğer mani olma durumu devam edecek olursa, bu durumda kesintisiz suç söz konusu olacaktır.

Burada, bileşik suç³⁴⁴ söz konusudur. Şöyle ki; cebir, şiddet, tehdit, nüfuz veya müessir fiil sarf etmek fiilleri, ayrıca Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak düzenlenmiştir. Bu kanun kapsamına giren fiillerin gerçekleşmesi durumunda,

---

³⁴⁴ “Kanunda her biri başlı başına bir suç olarak tanımlanmış olan fiiller, kanundan ötürü, bir suçun veya bir suçun ağırlaştırıcı nedeni olabilmektedir. Buna bileşik suç denmektedir” HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 377. Türk Ceza Kanunu'nun 42. maddesinde ayrıca bileşik suç tanımlanmıştır. Buna göre: “Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz”.

sadece bu Kanuna göre kişiler sorumlu tutulmaktadır. İncelenen suç, bu fiiller neticesinde meydana gelen suçların ağırlaştırılmış halini oluşturmaktadır.

7. Ceza

İncelenen suçun cezası, 23.01.2008 gün ve 5728 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, iki yıldan beş yıla kadar hapistir. Buna göre Kanunda yapılan değişiklik ile, madde içeriğinde bir değişiklik yapılmamış cezanın alt sınırı, iki yıldan bir yıl altı aya indirilirken ayrıca para cezası kaldırılmıştır.

Söz konusu fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmesi halinde ise, faile daha ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı ceza verilecektir. Örneğin, karşı koyulurken, yaralama, öldürme gibi daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç işlenmişse, o zaman fail, yalnızca daha ağır olan bu suçlara dayanılarak cezalandırılacaktır. TCK'nın 265. maddesindeki suçun cezasının incelenen suçun cezasından daha hafif olması nedeniyle, burada TCK hükmü uygulanmayacaktır.

III. Toplantı veya Yürüyüşü Engellemek (m. 29)

A. Genel Açıklamalar

Toplantı veya yürüyüşü engellemek suçu, Kanun'un 29. maddesinde 171 sayılı eski kanuna paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, "Toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olan veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kimse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

B. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Suçun faili herkes fail olabilir. Kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılmasına engel olan veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kişiler suçun failidir. Suç, bir ya da birden fazla kimse tarafından işlenebilir. Fail, sivil olabileceği gibi, devlet görevlilerinden de olabilir.

Toplantı veya yürüyüşü engellemek suçunun hukuki konusu, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinden olan ve Anayasa tarafından teminat altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğüdür.

Suçun mağduru, öncelikle toplantı veya yürüyüş nedeniyle toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlükleri ihlal edilen kişilerdir. Diğer taraftan, kişi hak ve özgürlüklerini koruma altına alması gereken, Anayasa ve kanunlarca kendisine tanınan toplanma ve gösteri yürüyüşünü kullanmasını temin etmekle yükümlü olan kamu da bu suçun mağdurudur.

C. Ön Şart

Maddede, “toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olan veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kimse” denilerek öncelikle bir toplantı veya yürüyüşün mevcut olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak maddede düzenlenen suçun oluşabilmesi için, öncelikli olarak, toplantı veya yürüyüşün ayrıca usul ve şartlara uyularak hazırlanması, kanuna uygun olması gerekmektedir³⁴⁵. Bu gereklilik, kanun koyucunun kanuna aykırı toplantı veya

---

³⁴⁵ “Kanuna aykırı toplantı ya da gösteri yürüyüşünün engellenmesi suç değildir.” (GÜNAY, Erhan, Özel Ceza Yasalarında Adli ve İdari Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara 1998, s. 238).

yürüyüşleri bir hak olarak korumaması ve güvenlik kuvvetleri tarafından dağıtılmasına hükmetmesinden anlaşılmaktadır³⁴⁶.

Burada değinilmesi gereken önemli bir konu da, 2911 sayılı Kanun'un 4. maddesi gereğince Kanun kapsamı dışında bırakılan toplantılarla ilgili 29. maddenin uygulanıp uygulanamayacağıdır. Yani, örneğin, Kanun kapsamı dışında bulunan, derneklerin yapacağı kapalı yer toplantılarına yahut spor faaliyetleri ile ilgili yapılan toplantılara engel olunması veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşün ihlal edilmesi durumunda, 29. madde uygulanacak mıdır?

Bu konuya ilişkin doktrinde savunulan iki görüş vardır. İlk görüşe göre, bu tür toplantılar Kanun'da düzenlenmeyerek tamamen serbest bırakılmıştır ancak Kanun'un koruma yetkisi saklı tutulmuştur. Buna göre, Kanun'un "İstisnalar" başlıklı 4. maddesinde, söz konusu toplantılar, sadece düzenleme hükümleri açısından Kanun kapsamı dışında tutulmuştur ancak Kanun tarafından tanınan bu tür toplantılar Kanun'un koruyucu hükümlerinden yararlanmalıdır. Bu nedenle bu tür toplantılara engel olunması veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşün ihlal edilmesi hallerinde, 29. madde uygulanmalıdır.

Doktrinde savunulan diğer görüşe göre ise, Kanun'un kapsamı dışında kalan bu toplantılar, Kanun'un düzenleyici hükümlerinin dışında olduğu gibi koruyucu hükümlerinin de kapsamı dışında kalmalıdır. Aksi durumu koyucunun amacına da aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü söz konusu toplantılar istisna addedilerek Kanun'un hem düzenleyici hem de koruyucu hükümlerinin uygulama alanının dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, bu tür toplantılara, korumak için dahi olsa 2911 sayılı Kanun'un ilgili maddeleri uygulanamaz. Bu durumda, somut olaya göre, Türk

---

³⁴⁶ GÜLHAN, s. 83.

Ceza Kanunu ve diğere ceza kanunlarındaki hükümler uygulanmalıdır. Örneğın, eğer siyasi nitelikte bir toplantı engellenmişse, TCK'nın 114. maddesinde yer alan siyasi hakların engellenmesi suçı; bir üniversite üyesinin verdiği konferansa mani olunması halinde ise, bu kimse memur sayılacağından TCK'nın 265. maddesinde yer alan görevi yaptırmamak için direnme suçu oluşacaktır³⁴⁷.

Kanımızca, ilk görüş, kanunun sınırlarını aştığından ve kanun koyucunun amacına aykırı olduğundan yerinde değildir. Bu nedenle bu tür toplantılara engel olunması veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşün ihlal edilmesi hallerinde, Türk Ceza Kanunu'nun ya da özel ceza kanunlarının ilgili maddeleri uygulanmalıdır³⁴⁸.

D. Fii

İncelenen suçun maddi unsuru, toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olmak veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal etmektir. Görüldüğü gibi, burada seçimlik hareketli bir suç söz konusu olup, bu hareketlerden herhangi birinin yapılması ile suç meydana gelmektedir. Bu suç, neticesi hareketten ayrılabilen (maddi) bir suçtur.

1. Engel Olmak

Bir toplantı veya yürüyüşe engel olmak, kanuna uygun bir toplantı veya yürüyüşün amacına uygun olarak tamamlanmasını önlemek veya bir süre için yapılmasına ara vermektir³⁴⁹. Bu durum, toplantı veya gösteri yürüyüşünün

---

³⁴⁷ Bu konuda bkz. YARSUVAT, s. 221-222.

³⁴⁸ GÜLHAN, s. 84.

³⁴⁹ YARSUVAT, s. 223.

başlamasının, devam etmesinin, tamamlanmasının önlenmesi gibi şekillerde görülebilir³⁵⁰.

Suç, toplantı veya yürüyüş esnasında meydana gelebileceği gibi, toplantı veya yürüyüşün başlamasından önce de gerçekleşebilir³⁵¹. Toplantının yapılacağı yerin giriş kapısının açılmasını engellemek, konuşmacıları alana sokmamak gibi eylemler bu duruma örnek olarak verilebilir.

Suçun oluşabilmesi için, engel olma fiilinin tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunarak yapılmaması gerekmektedir. Zira bu hallerde, Kanun'un 30. maddesinde yer alan huzur ve sükûnu bozmak suçu meydana gelmektedir³⁵².

2. İhlal Etmek

Suçu oluşturacak diğer bir fiil de, devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal etmektir. İhlaller, toplantı veya yürüyüşün normal şekilde yapılmasını engelleyen ya da karışıklığa sebep olan hareketlerdir³⁵³. Burada büyük bir karışıklığın oluşması aranmamaktadır. Toplantı veya yürüyüşün yapılmasının zorlaştırılması dahi kapsam içerisinde değerlendirilebilir³⁵⁴. Yine, ihlal etmek durumunda da, engel olmak fiilindeki gibi, fiilin tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunularak yapılmaması gerekmektedir. Aksi takdirde, söz konusu eylem, yine Kanun'un 30. maddesi kapsamına girecektir.

Engel olmaktan farklı olarak, ihlal etmek fiilinin, ancak toplantı veya yürüyüşün başlamasından sonra yapılması durumunda suç meydana gelmektedir.

---

³⁵⁰ GÜLHAN, s. 84.

³⁵¹ YARSUVAT, s. 223.

³⁵² TBMM Tutanak Dergisi, D. 1, T. 2, C. 8, 1962, s. 155. Günay, engelleme eyleminin ileri boyuta varması durumunda Kanun'un 30. maddesinin uygulanabileceğini söylemektedir (GÜNAY, s. 238).

³⁵³ MANZİNİ, Vincenzo'den aktaran YARSUVAT, s. 223.

³⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, D. 1, T. 2, C. 8, 1962, s. 155.

Kanun koyucu, “devamına imkân vermeyecek tertipler ile” diyerek bu durumu belirtmiştir. Bu ifadeye göre, anılan suçun oluşması için ayrıca tertiplerin varlığı da gerekmektedir. Bu da, önceden bir hazırlığın gerektiği anlamına gelmektedir. İhlalin oluşması için suçu oluşturmaya yetecek herhangi bir araç kullanılabilir³⁵⁵. İhlale örnek olarak, ses sistemini bozmak, elektriği kesmek, gürültü yapan araçlar kullanmak verilebilir³⁵⁶.

E. Kusurluluk

Suçun meydana gelebilmesi için genel kast yeterli değildir ayrıca özel kast da aranmaktadır. Engel olmak ve ihlal etmek fiillerinin bilerek ve isteyerek yapılmasının yanında, bu fiillerin toplantı ve yürüyüş yapma hakkının kullanılmasına mani olmak saiki ile yapılması da gereklidir. Fail, eğer bu amaçla hareket etmemişse, yaptığı fiil incelenen suçu oluşturmaz³⁵⁷. Örneğin, toplantıya yakın bir yerde yapılan düğün nedeniyle toplantıya engel olunması durumunda incelenen suç meydana gelmeyecektir.

F. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç, icrai ve seçimlik hareketli bir suçtur. Engel olmak ya da ihlal etmek fiillerinden herhangi birisi ile suç gerçekleştirilebilir. Suçun tamamlanması içinse, engel olucu veya ihlal edici fiillerin yanı sıra, engel olma ve ihlal etme

---

³⁵⁵ YARSUVAT, s. 223-224.

³⁵⁶ GÜLHAN, s. 85.

³⁵⁷ Yrg. 8. CD., 05.05.1992, 1992/3777 E., 1992/5974 K., “Oluşa, kanıtlara ve savunmalarına göre, olay günü Devlet Eski Bakanı Kasım Oksay’ın katıldığı Erzurum Millet Vekili Sebahattin Aras’ın konuşma yaptığı Hınıs Belediyesi önünde yapılan toplantıda sanıklardan Ayhan Deniz’in tabut içinde olduğu halde diğer sanıkların Bayrağa sarılı tabutla meydana geldikleri Hınıs’a gerekli hizmetlerin yapılmadığını vurgulamak ve yetkililerin dikkatini çekmek için tabuttan sanık Ayhan Deniz’in çıktığı ve ‘Hınıs ölmüştür, başınız sağolsun’ yazılı pankartı çıkardıkları bu şekilde gelişen eylemde yasal toplantıyı engellemek devamını imkansız kılmak ve toplantıyı ihlal etmek kasdının söz konusu olmadığı gözetilmeden yazılı şekilde sanıkların mahkumiyetine karar verilmiş olması, bozmayı gerektirmiştir” (ALASU, s. 124).

durumunun gerçekleşmesi de gerekmektedir. Suçun, maddi bir suç olması nedeniyle, suça teşebbüs söz konusu olabilecektir.

Suçun oluşması için, bir süre için de olsa hak sahibinin toplanma ve yürüyüş yapma hakkından mahrum bırakılması yeterlidir. Eğer toplanma ve yürüyüş hakkından mahrum bırakılma bir süre devam edecek olursa, bu durumda kesintisiz suç söz konusu olacaktır.

Faillerin askeri şahıslar olması halinde, haklarında Askeri Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri; kamu görevlisi ve kolluk mensubu kişiler olması ve görevleri gereği ellerinde bulundurdukları araç ve gereçleri kullanmaları halinde ise, TCK'nın 266. maddesindeki artırım³⁵⁸ uygulanacaktır³⁵⁹.

G. Ceza

İncelenen suçu işleyen fail, dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Söz konusu fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmesi halinde ise, faile daha ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı ceza verilecektir.

IV. Huzur ve Sükûnu Bozmak (m. 30)

A. Genel Açıklamalar

Huzur ve sükûnu bozmak suçu, Kanun'un 30. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede yer alan düzenlemeye göre, "Yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunanlar veya başka bir suretle huzur ve sükûnun bozulmasına

---

³⁵⁸ TCK'nın "Kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma" başlıklı 266. maddesine göre, "Görevi gereği olarak elinde bulundurduğu araç ve gereçleri bir suçun islenmesi sırasında kullanan kamu görevlisi hakkında, ilgili suçun tanımında kamu görevlisi sıfatı esasen göz önünde bulundurulmamış ise, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır."

³⁵⁹ GÜNGÖR-KAVALLI, s. 210.

sebebiyet verenler, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”.

B. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunan veya başka bir suretle huzur ve sükûnun bozulmasına sebebiyet veren herkes suçun faili olabilir. Bu kişinin toplantı veya yürüyüşe katılması gerekmeyip dışarıdan müdahale etmesi durumunda da fail olması mümkündür³⁶⁰.

Suçun hukuki konusu, öncelikli olarak kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma özgürlüğüdür³⁶¹.

Suçun mağdurlarından biri, huzur ve sükûnu bozulmaya çalışılan ve bozulan toplantı veya yürüyüş nedeniyle toplanma ve yürüyüş yapma hakları ihlal edilen fertlerdir. Diğerleri ise, huzur ve sükûnun ve daha geniş olarak da kamu düzeninin bozulması, güvencesi altındaki toplantı ve yürüyüş yapma hakkının engellenmesi nedeniyle kamudur³⁶².

---

³⁶⁰ 171 sayılı Kanun'un 20. maddesinin gerekçesinde, “Huzur ve sükûnu bozmak isteyenler veya bozanlar toplantı veya yürüyüşün içinde veya dışında olabilirler. Her iki halde de cezalandırılırlar” denilmektedir. Ayrıca bkz. TBMM Tutanak Dergisi, D. 1, T, 2, C. 7, 1962, s. 278,

³⁶¹ “Bir gösteri, göstericilerin destekledikleri fikirlere karşı olanları gücendirebilir veya kızdırabilir. Bununla birlikte gösteriye katılanlar, karşıtları tarafından gelebilecek fiziksel bir şiddete maruz kalma korkusu taşımadan, gösterilerini korkusuzca yapabilmelidirler. Fiziksel bir şiddete maruz kalma korkusunun genelde yol açtığı eğilim, ortak ideal ve çıkarları destekleyen toplulukları, toplumu etkileyen tartışmalı konular üzerindeki düşüncelerini özgürce ifade etmekten caydırmasıdır (Platform ‘Arzte für Das-Avusturya, AİHM, 1998).” (BÜAÇM, s. 108).

³⁶² Devletin yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin huzur ve sükununu sağlama yükümlülüğü AİHM tarafından pozitif yükümlülük adı altında ifade edilmektedir.

“Toplantı özgürlüğünü askıya alma veya kısıtlama olanağına karşılık, Devletin bu hakkın etkili biçimde kullanılabilmesini sağlama konusunda pozitif yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülük özellikle göstericilerin hasımlarıyla çatışmaya girdiği durumlarda geçerlidir. Platform “Arzte für das Leben”-Avusturya davasında (21 Haziran 1988, Seri A No. 139, s. 12, paragraf 32 ve 34) AİHM şuna işaret etmiştir:

Bir gösteri yürüyüşü, yaymaya çalıştığı düşünce veya iddialara karşı olan kişileri rahatsız veya rencide edebilir. Ancak göstericiler hasımlarının fiziksel şiddetine maruz kalma korkusuna

C. Ön Şart

Suçun oluşabilmesi için öncelikle, kanuna uygun olarak yapılan bir toplantı veya yürüyüşün mevcut olması gerekmektedir. Kanuna uygun toplantı veya yürüyüş, daha önce de açıkladığımız üzere, Kanun'da belirtilen usul ve şartlara uyularak hazırlanmış bir toplantı veya yürüyüşdür. Burada toplantı veya yürüyüşün mevcut olması ile kastedilen ise, bunların başlamış olmasıdır. Henüz hazırlık aşamasında bulunan ya da hazırlıkları bitmekle birlikte başlamamış olan bir toplantı veya yürüyüşün mevcudiyeti durumunda bu suçun işlenmesi söz konusu olamayacaktır³⁶³.

D. Fiil

İncelenen suç, seçimlik hareketli bir suçtur. Yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunmak veya başka bir suretle huzur ve sükûnu bozmak, suçun maddi unsurunu oluşturmaktadır. Bu fiillerden herhangi birinin varlığı, diğer unsurların da gerçekleşmesiyle suç meydana getirecektir.

---

kapılmaksızın gösterilerini gerçekleştirebilmelidir; bu tür bir korku, dernekleri veya ortak düşünce veya çıkarları savunan diğer grupları, toplumu etkileyen son derece tartışmalı konularda kendi kanaatlerini ifade etmekten caydırabilir. Bir demokraside karşı gösteri düzenleme hakkı gösteri yapma hakkının kullanılmasını baskı altına alacak kadar geniş tutulamaz.

Dolayısıyla, gerçek ve etkili bir barışçı toplanma hakkı, Devlet açısından yalnızca müdahale etmeme görevine indirgenemez; sorunu yalnızca negatif yükümlülük açısından kavrayan bir anlayış 11. maddenin konu ve amacıyla bağdaşmaz. 8. maddeye benzer biçimde 11. madde de gerekli olduğu takdirde, bireyler arasındaki ilişkilerde bile pozitif tedbirlerin alınması şartını getirir (bkz. gerekli değişikliklerle X. ve Y.–Hollanda davası kararı, 26 Mart 1985, Seri A No. 91, s. 11, paragraf 23).

AİHM ayrıca şunu belirtmiştir:

Her ne kadar yasal gösteri yürüyüşlerinin barışçı biçimde gerçekleşmesini olanaklı kılmak için makul ve uygun tedbirler almak Sözleşmeciler Devletlerin görevi olsa da, devletler bunu mutlak biçimde garanti edemezler; kullanılacak araçlar konusunda devletlerin geniş bir takdir payları vardır (bkz. gerekli değişikliklerle, Abdulaziz, Cabales ve Balkandali davası kararı, 28 Mayıs 1985, Seri A No. 94, s. 33-34, paragraf 67 ve Rees davası kararı, 17 Ekim 1986, Seri A No. 106, s. 14-15, paragraf 35-37). Bu alanda, Sözleşmeciler devletlerin AİHS'in 11. Maddesi ile üstlendikleri yükümlülük, elde edilecek sonuçlara değil, alınacak tedbirlere ilişkin bir yükümlülüktür.

Bu davada, AİHM Avusturya Devletinin "makul ve uygun tedbirler" almış olduğuna hükmetmiştir (bkz. Ayrıca Stankov and the United Macedonian Organisation Inlinden–Bulgaristan davası kararı, 2 Ekim 2001, Başvuru No. 29221/95, paragraf 76-112)." (DUTERTRE, s. 388-389).

³⁶³ YARSUVAT, s. 226.

1. Yapılmakta Olan Toplantı veya Yürüyüşte Huzur ve Sükûnu Bozmak Maksadıyla Tehdit, Hakaret, Saldırı veya Mukavemette Bulunmak

İncelenen suçta, huzur ve sükûnu bozmak amacıyla yapılacak hareketler örnek verilerek sayılmıştır. Ancak huzur ve sükûnu bozacak hareketler kanunda sayılanlarla sınırlı değildir. Huzur ve sükûnu bozmak suretiyle tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunmak suçun oluşması için yeterlidir³⁶⁴. Burada önemli olan netice değil, amaçtır.

a. Huzur ve Sükunun Tespiti

Sözlük anlamıyla huzur, dirlik, gönül rahatlığı, rahatlık³⁶⁵; sükûn ise, durgunluk, dinginlik, hareketsizlik, huzur, rahat³⁶⁶ demektir. Maddede yer alan “huzur ve sükûn”dan ne anlaşılması gerektiği ise, çok açık değildir. Burada, toplantının veya yürüyüşün huzur ve sükûnundan bahsedildiğine göre, azınlık teşkil eden bir veya birkaç kişinin huzurunun bozulmasının suçun oluşumu için yeterli olmadığı sonucuna varılabilir³⁶⁷. Örneğin, ekonomik zirve toplantılarında devletler aleyhine atılan sloganlar, toplantıya katılan devlet yanlısı kişilerde rahatsızlık yaratabilir. Ancak, bu hallerde, toplantı veya yürüyüşün huzur ve sükûnunun bozulduğundan bahsedilemeyecektir.

Madde ile cezalandırılan, topluluğun küçük bir kısmının değil, topluluğu oluşturan genel grubun huzur ve sükûnunun bozulmasıdır. Bir toplantıda toplantıyı düzenleyenlere hakarete bulunulması, genel adaba aykırı hareketler yapılması,

³⁶⁴ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 16.05.2001, 2000/1903 E., 2001/10622 K. (İŞGÖREN, s. 182).

³⁶⁵ TDK, C. 1, s. 792.

³⁶⁶ TDK, C. 2, s. 1295.

³⁶⁷ ERMAN, Sahir, “Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanuna Dair Bazı Mütalaalar”, İBD, Y. 1953, C. XXVI, S. 7-8, s. 339; YARSUVAT, s. 230.

topluluğa saldırılması, ağır tecavüz oluşturarak toplantı veya yürüyüşün huzur ve sükûnunu bozacaktır³⁶⁸.

b. Tehdit³⁶⁹.

Maddeye göre tehdidin toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla yapılması gerekmektedir.

c. Hakaret

Maddede sadece “hakaret” ibaresi kullanılmış olsa da, bunun geniş anlamda yorumlanması ve bunun sövme, sözlü ya da yazılı araçlar, el hareketleri, bağırma, slogan, çığlık, marş söyleme gibi şekillerde topluluğun tahrik edilmesini de içine alması kanun koyucunun amacına daha uygun olacaktır³⁷⁰. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda bulunan hakaret ve sövme suçu ayrımı kaldırıldığından bu hususta bir çekince kalmamıştır. Netice itibariyle, hangi şekillerde olursa olsun, toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla yapılan hakaret suçun maddi unsurunu oluşturacaktır.

d. Saldırı

Tehditten farklı olarak, burada kişilerin vücut dokunulmazlığı yahut malvarlıklarına yönelik fiili bir tecavüz söz konusudur. Saldırı, kişiler üzerinde yapılabileceği gibi, eşyalar üzerinde de yapılabilir³⁷¹. Toplantı ve yürüyüşü düzenleyen, yöneten, kitle içerisinde bulunan bir veya birkaç kişiye ya da kitlenin tümüne saldırılabileceği gibi, bu kişilerin araçlarına, sahnelerine ya da toplantının yapıldığı yerin cam veya kapılarına da saldırılabilir. Burada da önemli olan husus,

---

³⁶⁸ ERMAN, s. 340.

³⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, E, 6.

³⁷⁰ ERMAN, s. 339; YARSUVAT, s. 229.

³⁷¹ YARSUVAT, s. 229.

tüm bu saldırıların³⁷² toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla yapılmasıdır.

Dağılmakta olan, ya da kanuna uygun olarak başlayıp kanuna aykırı bir hal alan toplantıların güvenlik görevlileri tarafından dağıtılması durumunda dağılmak için hareket eden toplantıya dâhil olanlara uygulanan saldırının bu maddedeki suça vücut verip vermeyeceği sorusu akla gelebilir. Örneğin yasal sınırlar içerisinde gerçekleştirilen bir gösteri yürüyüşünün dağılma esansında ara sokaklarda yahut toplantı yerine yakın konumlarda gruplar halinde yürüyen katılımcılara kişi veya kişilerce saldırı gerçekleştirilmesi kanaatimizce bu suça vücut verecektir.

e. Mukavemette Bulunmak

Toplantılarda veya yürüyüşlerde mukavemetin söz konusu olabilmesi için ise, öncelikle toplantı veya yürüyüşün huzur ve sükûnunu bozma amacıyla bir hareketin yapılması ya da bu yönde davranılacağı düşünülmesi gerekmektedir. Bu hareket, tehdit, saldırı ya da hakaret biçiminde olabilir. Bu durumlarda düzenleme kurulu, Kanun'un 12. maddesinde kendisine verilen yetkiye dayanarak toplantının sükûn ve düzenini sağlamak için gereken önlemleri alabilir. Bu kapsamda, huzur ve sükûnu bozan ya da bozacağı düşünülen kişi ya da kişilerin toplantı veya yürüyüşten uzaklaştırılabilir. Kişinin bu tedbire karşı gelmesi durumunda ise mukavemet oluşur. İlk durumda kişi zaten huzur ve sükûnu bozduğu için mukavemetine gerek kalmadan suç oluşacaktır.

Mukavemet, pasif mukavemet ve aktif mukavemet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Örneğin toplantıyı terk etmesi istenen ya da uzaklaştırılmaya çalışılan kişinin yere yatması, gitmemek için direnmesi durumlarında pasif mukavemet söz

---

³⁷² GÜLHAN, s. 91.

konusu olacakken, kişinin kendisini toplantı yapılan yerden çıkarmaya çalışan kişilere tepki göstererek saldırması halinde aktif mukavemet söz konusu olacaktır³⁷³. Burada, mukavemetin toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla yapılıp yapılmadığı araştırılarak buna göre suçun oluşup oluşmadığı tayin edilecektir. Suçun oluşabilmesi için aktif mukavemet gereklidir, pasif mukavemet durumunda suç oluşmayacaktır.

2. Bunlardan Başka Bir Suretle Huzur ve Sükûnun Bozulmasına Sebebiyet Vermek

Toplantı veya yürüyüşün huzur ve sükûnunun tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunmaktan başka bir suretle bozulması halinde de incelenen suç oluşacaktır. Huzur ve sükûnun bozulmasına sebebiyet verecek hareketler sınırlı sayıda değildir. Burada önemli olan amaç değil, neticedir. Madde kapsamında incelenen diğer hareketlerde yalnızca toplantı veya yürüyüşün huzur ve sükûnunu bozmak maksadının varlığı suçun oluşumuna sebebiyet verirken, burada huzur ve sükûnun bozulması aranmaktadır³⁷⁴.

E. Kusurluluk

İncelenen suçta, suçun oluşumu için gerekli manevi unsuru ikiye ayırarak incelemek gerekmektedir. Buna göre, suçun tehdit, saldırı, hakaret ve mukavemette bulunarak gerçekleştirenler için genel kast yeterli değildir, ayrıca özel kast gerekmektedir. Buna göre, öncelikle, madde kapsamında sayılan hareketlerin bilerek ve istenerek yapılması gerekmektedir. Kanun koyucu, ayrıca, “huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla” ibaresine yer vererek özel kastın varlığını da aradığını

---

³⁷³ GÜLHAN, s. 92.

³⁷⁴ YARSUVAT, s. 230.

belirtmiştir. Buna göre, failin huzur ve sükûnu bozmak neticesini istemesi bu saikle hareket etmiş olması gerekmektedir. Bu saikle hareket edilmemiş olması durumunda ise, yapılan fiil, şartlarını gerçekleştirmek suretiyle TCK'daki suçların kapsamına girer.

Kanun'un, madde kapsamında bulunan başka bir suretle huzur ve sükûnun bozulmasına sebebiyet verilmesi hali için ise, sadece genel kast yeterlidir. Burada, kanun koyucu "huzur ve sükûnu bozmak maksadıyla" ifadesini kullanmamıştır. Bu nedenle, sadece huzur ve sükûnun bozulmasına sebebiyet verecek eylemlerin yapılmasını bilmek ve istemek yeterlidir³⁷⁵

F. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Bu kısımda suçları incelerken, tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunmak suretiyle huzur ve sükûnun bozulması ile bunların dışında kalan başka bir suretle huzur ve sükûnun bozulması durumlarını ayrı ayrı incelemek gerekmektedir.

Kanun'a göre, toplantı ve yürüyüşün huzur ve sükûnunu bozmak amacıyla tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemet hareketinin yapılması, suçun tamamlanması için yeterli olmakta, amacın gerçekleşmesi, istenilen neticenin ortaya çıkması aranmamaktadır³⁷⁶. Görüldüğü üzere, burada bir tehlike suçu mevcuttur³⁷⁷.

Burada, ayrıca bileşik suç söz konusudur. Tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunulmak fiilleri, Türk Ceza Kanunu'nda ayrıca suç olarak

---

³⁷⁵ Benzer görüş için bkz. YARSUVAT, s. 231. GÜLHAN, manevi unsurun incelenmesinde, belirtilen ayrımı yapmadan madde kapsamındaki eylemler için özel kastı aramıştır (GÜLHAN, s. 93).

³⁷⁶ GÜLHAN, s. 93.

³⁷⁷ "Günümüz ceza hukukları, geçmişten farklı olarak, beşeri bir davranışı cezalandırırken, onun sadece bir zarar doğurmuş olmasının göz önüne almakla kalmamakta, aynı zamanda bir zarar tehlikesi doğurmuş olmasını da göz önüne almaktadır" HAFIZOĞULLARI- ÖZEN, s. 229 vd; ayrıca tehlike suçu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 260-264; ÖNDER, s. 54-55.

düzenlenmiştir. Kanun'daki bu düzenleme neticesinde, toplantı ve yürüyüşün tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunma fiilleri ile yapılması durumunda, bu suçlardan dolayı faile ayrıca ceza verilmeyecektir.

Başka bir suretle huzur ve sükûnun bozulmasına sebebiyet verilmesi halinde ise, neticenin, yani huzur ve sükûnun bozulmasının meydana gelmesi aranmaktadır. Bu durumda suça teşebbüs mümkündür.

G. Ceza

Suçun failleri, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar Söz konusu fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmesi halinde ise, faile daha ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı ceza verilecektir.

V. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanmak ve Bu Vasıtalarla Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik Etmek (m. 31)

A. Genel Açıklamalar

Kanun'un 31. maddesinde "Kanuna aykırı propaganda vasıtaları ve suç işlemeye teşvik" üst başlığıyla düzenlenen suç, kendi içerisinde, kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanmak ve kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeğe teşvik ve tahrik etmek şeklinde iki ayrı suçtan meydana gelmektedir.

B. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanmak (m. 31/1)

1. Genel Açıklamalar

Kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanmak suçunu inceleyebilmek açısından öncelikle Kanun'un 26. maddesinde "Çağrı ve propaganda araçları" başlığı

altında düzenlenen, zorunlu araç olan propaganda vasıtalarını irdelemek gerekmektedir. Maddeye göre, “Toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlarda düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin adları, soyadları ve imzalarının bulunması; bunlardan asılması gerekenlerin, Kanunun 6 ncı maddesinde belirtilen yöntemde de uyulmak şartıyla valilik veya kaymakamlıklarca önceden tespit edilmiş yerlere asılması zorunludur.

Bu propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasaktır.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı tarihten bir önceki günden toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlayacağı saate kadar, güneşin doğuşundan batışına kadarki zaman içinde olmak kaydıyla ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile çağrı yapılabilir. Bu süre dışında çağrı için sözü geçen alet veya araçlar kullanılamaz.

Kapalı yer toplantılarında, ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılamaz”.

Maddede belirtilen şartlara ve yasaklara uyulmaması neticesinde meydana gelen kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanmak suçu ise, Kanun’un 31. maddesinin ilk fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan 26 ncı maddede yazılı propaganda vasıtalarını hazırlayanlar, yazdıranlar, bastıranlar, propaganda maksadıyla kullananlar veya sair surette 26 ncı maddedeki yasak ve şartlara uymayanlar altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Eski ve Yeni Kanun arasında önemli farklılıklar mevcuttur. İlk olarak, Yeni Kanun'da propaganda araçlarını düzenleyen maddeye, bu araçların çağrı amacıyla kullanılması da dâhil olmak üzere, birçok yasak eklenmiştir³⁷⁸. Böylece, suçun kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca, yeni düzenleme ile “yazanlar” ibaresi yerine “yazdıranlar” getirilmiş; “basanlar” ibaresi de maddeden çıkarılmıştır. Yine farklılıklardan bir tanesi de, eski Kanun'da düzenleme heyetini oluşturanlardan yalnızca birinin adı, soyadı ve imzası yeterli iken; yeni düzenlemede, düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin ad, soyad ve imzasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad, soyad ve imzalarını taşımayan, önceden tespit edilmesi gereken yerlere asılması gerekirken asılmayan, toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanları hazırlayanlar, yazdıranlar, bastıranlar, propaganda maksadıyla kullananlar, Kanun'da açıklanan süreler dışında çağrı için ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç kullananlar veya kapalı yer toplantılarında bu alet veya araçlarla dışarıya yayın yapanlar, suçun faili durumundadır. Bu hareketleri yapan herhangi bir kimse suçun faili olabilir.

---

³⁷⁸ 171 sayılı Kanun'a uygun olarak Yargıtay, bundan önceki kararlarında vasıtaların çağrı amacıyla mı, yoksa propaganda amacıyla mı kullanıldığını tespit etmekte, buna göre cezaya hükmetmekte ya da beraat kararı vermektedir. Yrg. 8. CD., 28.09.1984, 1984/3847 E., 1984/4133 K., “İtfaiye eri olarak görevi basında bulunan sanığın eylemi, Ankara Devlet Mimarlık, Mühendislik Yüksek Okulu derneğince düzenlenen A.D.M.M.Y.O. da son durum konulu, Makine Mühendisleri Odasında yapılacak panele çağrı niteliğindeki bez üzerine yazılmış pankart'ı nöbetçi müdür muavinin emri üzerine kendilerine bildirilen yere asmak istedikleri sırada toplum zabıtası görevlilerince yakalanmış olmasından ibarettir.

171 Sayılı Kanun'un 16. maddesinde propaganda maksadıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış levha ve ilanlarda tertip heyetini teşkil edenlerden en az birinin ad ve soyadı ile imzasının bulunması şartı getirilmiş olup, 21. maddesinde de propaganda vasıtalarını hazırlayanlardan söz etmektedir. Suça konu pankartta ise propagandadan söz etmeye olanak yoktur. Su hale göre sanığın eyleminde müsnet suçun öğelerinin oluşmadığı düşünülmeden yazılı gerekçe ile hükümlendirilmesi, bozmayı gerektirmiştir.” (ALASU, s. 139).

İncelenen suçun hukuki konusu, kamu düzenidir. Kanun'da, kamu düzeninin sağlanması amacıyla belirlenen usul ve şartlara uyulmaması kamu düzenine açık aykırılık teşkil etmektedir.

Suçun mağduru otoritesine karşı gelinen, düzeni bozulmaya çalışılan kamudur.

3. Ön Şart

Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad, soyad ve imzalarını taşımayan 26. maddede yazılı çağrı ve propaganda araçlarının mevcut olması, suçun yazılı propaganda vasıtaları ile işlenmesi bölümü için ön şart olarak kabul edilmektedir.

4. Fiil

Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad, soyad ve imzalarını taşımayan, önceden tespit edilen yerlere asılması gerekirken asılmayan, toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanları hazırlamak, yazdırmak, bastırmak, propaganda maksadıyla kullanmak, Kanun'da açıklanan süreler dışında çağrı için ses yükselten ya da ileten herhangi bir alet veya araç kullanmak ya da kapalı yer toplantılarında bu alet veya araçlarla dışarıya yayın yapmak suçun maddi unsurunu oluşturmaktadır³⁷⁹.

---

³⁷⁹ Yrg. 8. CD., 17.03.1999, 935/3521, "Vilayetin izniyle Kütahya'da yapılacak olan mitinge ait ve miting düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin ad, soyadı ve imzasını taşımayan çağrı kâğıtlarını, Aslanapa ilçesindeki dükkanının camlarına dışarıdan görünecek biçimde asan sanığın eyleminin 2911 sayılı Yasanın 26/1. madde ve fıkrasında tanımlanan suçu oluşturduğu gözetilmeden, yazılı gerekçelerle beraatına karar verilmesi," (İŞGÖREN, s. 169).

Görüldüğü üzere, incelenen suç, seçimlik hareketli bir suçtur. Suçtan oluşabilmesi için kanunda sayılan hareketlerden bir tanesinin yapılması yeterlidir. Ancak bu seçimlik hareketler konusunda Eski Kanun ile Yeni Kanun arasında bir farklılık bulunmaktadır. 171 sayılı Kanun'da maddede “yazmak” ve “basmak” fiilleri bulunurken, 2911 sayılı Kanun ile “yazmak” fiili, “yazdırmak” haline gelmiş ve “basmak” fiili maddeden çıkarılmıştır. Kanımızca, yazmak ve basmak fiilleri hazırlığa yönelik hareketler olduğundan bunlar, hazırlamak fiili içerisinde de düşünülebilecektir³⁸⁰.

Yukarıda sayılan hareketlerin yapılması, suçun gerçekleşmesi için yeterli değildir. Suçun oluşabilmesi için ayrıca propaganda vasıtalarının, toplantı ve gösteri yürüyüşüyle ilgili olması ve halka ulaştırılmış olması aleniyetin sağlanmış olması gerekmektedir. Aleniyetten kasıt, halkın yapılandan haberdar olması ya da haberdar olabilecek konumda bulunmasıdır. Aksi takdirde bu suçun varlığından bahsedilemez³⁸¹. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili olmaktan kasıt ise, gerek yazılı gerekse sesli propaganda vasıtalarının toplantı ve gösteri yürüyüşüne davet etme ve toplantı ve gösteri yürüyüşünün amacını belirtme niyetiyle kullanılmasıdır³⁸².

---

³⁸⁰ GÜLHAN, s. 99.

³⁸¹ YARSUVAT, s. 171.

³⁸² Yrg. 8. CD., 23.03.2004, 3369/2600, “... H.. Partisinin 1 Eylül 2001 tarihinde Ankara’da barış, demokrasi ve kardeşlik mitingi yapmak için miting tarihinden önce gönderdiği davetiyeleri sanıkların mitinge katılacak şahısların sayısını belirlemek amaçlı olarak dağıtmaktan ibaret eylemlerinde suç kastının bulunmadığı, bu nedenle 2911 sayılı Yasada belirtilen suçun oluşmayacağı gözetilmeden, sanıkların beraatleri yerine yazılı biçimde mahkumiyetlerine karar verilmesi,” (İŞGÖREN, s. 184); Yrg. 8. CD., 12.05.1999, 2604/7118, “Suç tarihinde sanıkların 8 yıllık Temel Eğitim Yasa Tasarısını protesto amacıyla ‘Kitabıma ve okuluma dokunma’ isimli amblem ile ‘Aziz Milletimize’ başlıklı bildiriye izinsiz olarak bazı işyerlerinin camlarına yapıştırıp, yine bazı ev ve işyerlerinin girişlerine bırakmaları biçimindeki eylemlerinin TCK’nın 536. maddesinde tanımlanan suçu oluşturacağı gözetilmeden, suç vasfının tayininde yanılığa düşülerek yazılı biçimde uygulama yapılması,” (İŞGÖREN, s. 184); Yrg. 8. CD., 08.02.1985, 1985/271 E., 1985/504 K., “2234 sayılı Yasa ile değişik 298 sayılı Yasanın 57. maddesi, el ilanı ile propagandayı, oy verme gününden önceki günün saat onsekizden sonra yasaklanmış olduğu, bu

Kanun'un 31. maddesinin ilk fıkrasında yer alan "veya sair surette 26 ncı maddedeki yasak ve şartlara uymayanlar" şeklindeki ifade nedeniyle, 26. maddedeki tüm yasaklara aykırılık incelenen suçun konusunu oluşturacakmış gibi görünse de, 26. maddesinin 2. fıkrasında yer alan propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasağına aykırılıkta durum böyle değildir. Bunun nedeni ise, birazdan açıklayacağımız üzere, söz konusu yasağa aykırı davranışların Kanun'un 31. maddesinin 2 ve 3. fıkralarında yer alan ayrı bir suça sebebiyet vermesidir.

5. Kusurluluk

Burada, faillerin kastını inceleyebilmek açısından, maddede yazılı hareketleri ikiye ayırmamız gerekmektedir. Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad, soyad ve imzalarını taşımayan, önceden tespit edilen yerlere asılması gerekirken asılmayan, toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanları hazırlamak, yazdırmak, bastırmak, Kanun'da açıklanan süreler dışında çağrı için ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç kullanmak veya kapalı yer toplantılarında bu alet veya araçlarla dışarıya yayın yapmak fiilleri için genel kast yeterlidir.

Burada öncelikle kast aranmaktadır.. Bu yazılı vasıtaları propaganda maksadıyla kullanmak fiilinde ise, genel kastın yanında özel kastın da varlığı aranmaktadır. Yani, kullanma hareketi bilerek ve isteyerek yapıldığı gibi ayrıca,

---

tarihten önce, belediye başkan adaylığı için tanıtım amacıyla el ilanı niteliğinde kart dağıtan sanıkların eylemlerinin seçim suçunu oluşturmadığı gibi, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 26. maddesinde tanımlanan suç öğelerinin de bulunmadığı gözetilmeden, beraatleri yerine yazılı şekilde hükümlülüklerine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş (...)" (YKD., C. XI, S. 8, Ağustos 1985, s. 1256).

kanunda belirtilen vasıtalar, “propaganda amacıyla” kullanılmalıdır. Bu vasıtaların propaganda saikiyle dışında maddi bir çıkar sağlamak amacıyla ya da yapılan işin farkında olmadan yapılması durumunda suç oluşmayacak ve bu fiilleri yapanlar bu suçtan dolayı sorumlu tutulamayacaklardır³⁸³.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanmak suçu, icrai ve seçimlik hareketli bir suçtur. Hazırlamak, yazdırmak, bastırmak, kullanmak, yayın yapmak hareketlerinde bulunulması ile netice gerçekleşmektedir. Suçun oluşması için aleniyet şart olarak kabul edildiğinden, bu şartın gerçekleşmesi durumunda suç tamamlanacaktır³⁸⁴. Aksi takdirde suç teşebbüs aşamasında kalacaktır. Burada, neticesi harekete bitişik bir suç söz konusudur. Maddede sayılan propaganda vasıtalarının propaganda maksadıyla kullanılması halinde ise, kesintisiz suç söz konusu olacaktır³⁸⁵.

Maddede belirtilen yazılı propaganda vasıtalarını hazırlayanlar, yazdıranlar, bastıranlar, propaganda maksadıyla kullananlar veya diğer surette 26. maddedeki yasak ve şartlara uymayanlar suçun faili durumundadır. Bu kişiler haricinde kalan, ancak eylemlere katılanlar ise, katılma derecelerine bağlı olarak TCK'nın “Suça iştirak” başlıklı bölümünde yer alan genel hükümlere göre cezalandırılırlar³⁸⁶.

İncelenen suçun failinin, söz konusu eylemi dışında ayrıca kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşü düzenleyen, yöneten ve bunların hareketlerine katılanlardan

---

³⁸³ GÜLHAN, s. 100.

³⁸⁴ YARSUVAT, s. 172.

³⁸⁵ YARSUVAT, s. 172.

³⁸⁶ YARSUVAT, s. 173. Suça iştirak hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. HAFIZOĞULLARI-ÖZEN, s. 345 vd.

birisi olması durumunda, faile hem 28/1 hem de 32/1. maddeleri ayrı ayrı uygulanacaktır³⁸⁷.

7. Ceza

Suçun failleri, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

C. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeğe Teşvik ve Tahrik Etmek (m. 31/2-3)

1. Genel Açıklamalar

Kanun'un "Çağrı ve propaganda araçları" başlıklı 26. maddesinin 2. fıkrasında belirtildiği üzere, "Bu propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendirilen veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasaktır."

Bu hükme aykırı davranışın cezası ise, yine Kanun'un 31. maddesinin 2 ve 3. fıkralarında belirtilmiştir. Maddenin 3. fıkrası, 2. fıkrasının ağırlaştırılmış halidir. Maddenin 2. fıkrasına göre, "Bu propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde failleri bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" maddenin 3. fıkrası ise, "Teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç

---

³⁸⁷ GÜNGÖR ve KAVALLALI'ya göre, "171 sayılı yasanın 18. maddesinin uygulanması, unsurları mevcutsa ayrıca 16. madde yolu ile 21. maddenin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir. (...) Maddedeki 'veya bu maksatla başka araçlar kullanılması' tümcesini baslı başına müstakil bir unsur kabul etmek iktiza eder. Buradaki başka araçlardan amaç, tertip heyetini teşkil edenlerden en az birinin ad ve soyadı ile imzasını taşımayan araçlardır. Bu hallerde tertip heyetinin sorumluluğu kaideten düşünülmeğe iktiza eder. Ancak tertip heyetinin de bu maksatla başka araç kullanılması istediği, göz yumduğu, manen desteklediğinin kanıtlanması halinde yaptırımları onlar hakkında da uygulamaya yasal engel bulunmamaktadır" (GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 196-197).

teşkil etmediği takdirde teşvik veya tahrikte bulunanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” şeklindedir.

Eski ve yeni kanun arasında bazı farklılıklar söz konusudur. Yeni Kanun ile tahrik edici olarak belirtilen yazı ve resmin yanına “işaret” de eklenmiştir. Ayrıca, teşvik veya tahrik neticesinde “istenilen” suçun işlenmesi zorunluluğu da kaldırılmıştır.

İncelenen suç, TCK’nın 214. maddesinde yer alan suç işlemeye tahrik suçunun³⁸⁸ özel bir şeklini oluşturmaktadır³⁸⁹. Burada, yani özel bir kanunda suçun düzenlenmesinin nedeni, bireylere oranla kitleleri suça kışkırtmanın daha kolay olması, suçun böyle özel bir durumda işlenmesine rağmen genel kanunda suça daha düşük bir ceza verilmesinin önlenmek istenmesidir³⁹⁰.

Her iki suçta da teşvik ve tahrik fiili cezalandırılmakta olup, suçların maddi ve manevi unsurları, suçun özel görünüş şekilleri gibi konularda da herhangi bir fark bulunmamaktadır. Buna rağmen, iki ayrı kanunda düzenlenen suçlar, birbirinden ayrı suçlardır. TCK’nın 214. maddesinde genel olarak, bir suçun işlenmesinin aleni olarak tahrik edilmesi durumu cezalandırılmakta ve tahrik edilen suçun gerçekleşmesine ve suçun niteliğine göre ceza miktarı artırılmaktadır. İncelenen maddede ise, genel

---

³⁸⁸ TCK’nın “Suç işlemeye tahrik” başlıklı 214. maddesi şu şekildedir:

“Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Halkın bir kısmını diğer bir kısmına karşı silâhlandırarak, birbirini öldürmeye tahrik eden kişi, onbeş yıldan yirmidört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Tahrik konusu suçların işlenmesi hâlinde, tahrik eden kişi, bu suçlara azmettiren sıfatıyla cezalandırılır”.

³⁸⁹ “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkındaki Kanunun çeşitli maddelerinde özgürlüğün düzenlenişi gerçekleştirilmiş ve 21/2. maddesinde de, suç işlemeğe teşvik hali özel olarak öngörülmüştür. Böylece suça tahrik ile korunan hukuki menfaat, Anayasada toplanma özgürlüğünün sınırı olarak belirtildikten sonra, bu özgürlüğü çeşitli yönlerden düzenleyen ve sınırlayan özel kanunda da tahrik durumu müeyyideye bağlanarak, sınır olma niteliği açık olarak tespit edilmiştir” (BAYRAKTAR, Köksal, Suç İşlemeye Tahrik Cürmü, Doçentlik Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1977 s. 120).

³⁹⁰ YARSUVAT, s. 175

olarak toplantı veya yürüyüşlerde, yazı, resim, işaretler veya başka araçlar kullanılarak halkın suç işlemeğe teşvik ve tahrik edilmesi cezalandırılmakta ve fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde belli bir miktarda ceza verilmektedir³⁹¹.

Teşvik ve tahrik fiilleri, gaye edinilen suça ait hazırlık hareketi, iştirak şekli yahut teşebbüs durumu değil, müstakil bir suçtur. 214. maddede ve 31. maddede iştirak öncesi bir durum söz konusudur. Bu nedenle, burada icra hareketi ya da hazırlık hareketi yahut iştirak iradesi yoktur. Ancak 5237 sayılı Kanun'da teşvik ve tahrik neticesinde suçun meydana gelmesi halinde teşvik ve tahrikte bulunan kişinin azmettiren sıfatıyla cezalandırılacağını düzenleyerek bu durumda iştirakın varlığını kabul etmiştir. Bu açıdan 765 sayılı Kanun ile farklılık arz etmektedir. Ancak 2911 sayılı Kanun açısından teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenmesi veya suçun icrasına teşebbüs edilmesi halinde teşvik veya tahrikte bulunanlar için ayrı cezalar öngörüldüğüne ve teşvikçinin fiili ile failin fiili arasında 214. maddedeki gibi bir ilginin bulunmadığına göre, 31. maddede iştirak durumu da söz konusu değildir. 214. maddeden farklı olarak 31. maddenin son fıkrasında, “Teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde” teşvik veya tahrikte bulunanların belirtilen cezalarla cezalandırılacağı ifade edilerek kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeğe teşvik etmek suçunun ayrı bir suç olduğu kabul edilmektedir³⁹².

---

³⁹¹ YARSUVAT, s. 175-176.

³⁹² YARSUVAT, s. 176-177.

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Suçun faili herhangi bir kimse olabilir. Bu kimsenin söz konusu kanunsuz propaganda vasıtalarını hazırlayan, yazdıran, bastıran veya propaganda maksadıyla kullanan kişi olması gerekmektedir.

İncelenen suçun cezalandırılması ile korunan hukuki yarar, kamu düzeninin bozulmasının ve toplumun zarar görmesinin engellenmesidir. Halkı suça kışkırtan fiiller, hem kamu düzenini bozmakta hem de halk arasında huzursuzluk ve güvensizlik yaratarak topluma zarar vermektedir.

Suçun mağduru, düzeni bozulan kamu ile huzursuzluğa, güvensizliğe uğrayan toplumdur.

3. Fiil

Suçun maddi unsuru, propaganda vasıtalarında yazı, resim veya işaret bulundurmak veyahut da başka araçlar kullanmak suretiyle halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmektir.

“Tahrik, bir hususun gerçekleştirilmesi ya da gerçekleştirilmemesi veya mevcut bir durumun devam etmesi için kişinin iradesi üzerine etki yapılmasını, iradesinin harekete geçirilmesini, belirli bir yöne itilmesini ifade etmektedir”³⁹³.

“Ceza hukuku sistemimizde, suça yöneltme bakımından tahrik ile teşvik arasında bir fark bulunmamakta ve bunlar eş anlamlı olma özelliğini taşımaktadırlar”³⁹⁴. Halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek, halk üzerinde bir suçun işlenmesi düşüncesinin meydana getirilmesidir.

---

³⁹³ BAYRAKTAR, s. 4.

³⁹⁴ BAYRAKTAR, s. 23. Aynı görüşte bkz. DÖNMEZER, Sulhi, Matbuat Suçları, İstanbul 1949, s. 28.

Teşvik ve tahrikin suç oluşturabilmesi için propaganda vasıtalarının da uygun olması gerekmektedir³⁹⁵. Suç, ancak toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlarda halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa meydana gelecektir. Resim, yazı, işaret içeren basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlar ile birlikte “başka araçlar” kapsamına giren sesli hareketler de suçun oluşmasını sağlayabilecektir. İçinde “dinsizlere ölüm”, “vatan hainlerini burada barındırmayalım” gibi suç işlemeye teşvik ve tahrik edici ifadeler bulunan ilanlar, dövizler, duvar yazıları, resimler, hareketler, sloganlar, konuşmalar, bu suç kapsamında değerlendirilecektir.

Suçun oluşabilmesi için suç işlemeye teşvik ve tahrike uygun bir teşvik ve tahrik hareketinin olması gerekmektedir. Bunun anlamı, söz konusu hareketin kamu düzeni, toplum ya da toplum özgürlükleri için tehlike yaratmaya elverişli olmasıdır³⁹⁶. Eğer fiil, halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etme gücüne sahip bulunmuyorsa, netice doğurmaya elverişli ve yeterli değilse suçun oluşmasına imkan yoktur. Yapılan teşvik ve tahrik içeren konuşmanın halk tarafından duyulacak kadar güçlü olmaması, yazıların yeterli büyüklükte bulunmaması veya görülememesi gibi durumlarda yapılan fiiller, bu suçu meydana getiremeyecektir.

---

³⁹⁵ YARSUVAT, s. 178.

³⁹⁶ YARSUVAT, s. 179.

Söz konusu yazı ya da konuşmalar, suça teşvik ve tahrik edilenlerin anlayabileceği herhangi bir dilde olabilir. Önemli olan bunların hangi dilde oldukları değil, anlaşılması ve etki sağlamasıdır³⁹⁷.

Bu teşvik ve tahrikin suç oluşturabilmesi için ayrıca yer şartına da uygun olması gerekmektedir. Kanun'da suç işlemeye teşvik ve tahrikin mutlaka, toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında yapılması aranmaktadır. Suç, ancak belirtilen propaganda vasıtalarının kapalı veya açık yer toplantıları ile gösteri yürüyüşlerinde kullanılması durumunda işlenebilecektir³⁹⁸.

Son olarak, teşvik ve tahrik edilen fiilin Türkiye'de yürürlükte olan kanunlarda suç kabul edilen bir fiil olması gerekmektedir³⁹⁹. Burada, teşvik ve tahrik edilen suçun takibinin re'sen ya da şikâyete bağlı olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Teşvik ve tahrik fiilleri, maddi bir zararın oluşmasını amaçlamalıdır. Manevi ya da hukuki bir zarar oluşturma amacını güden teşvik ve tahrik fiili, burada suçun oluşmasını sağlamayacaktır⁴⁰⁰.

4. Kusurluluk

Fiilin suç teşkil etmesi için genel kastın bulunması yeterlidir. Suçun oluşabilmesi için, söz konusu propaganda vasıtalarındaki yazı, resim, işaret veya başka araçlarla bilerek ve isteyerek halkın suç işlemeye teşvik ve tahrik edilmesi gerekmektedir.

---

³⁹⁷ YARSUVAT, s. 178.

³⁹⁸ Yrg. 8. CD., 27.09.1985, 1985/3590 E., 1985/3897 K., "Olay günü, yasal veya yasa dışı toplantı ve gösterinin yapıldığı yolunda iddia bulunmadığı gibi dosya içerisinde bilgi ve belgeye de rastlanılmadığı, ayrıca bildiri metninde toplantı ve yürüyüş çağrısının yapılmadığı ve bunun için tahrikte bulunulmadığı açıkça görülmektedir. (...) yazılı şekilde 171 sayılı Kanununun 21/2. maddesi ile hükümlülük kararı kurulması, bozmayı gerektirmiş(...)" (YKD., C.12, S.2, Şubat 1986, s. 304).

³⁹⁹ YARSUVAT, s. 179.

⁴⁰⁰ YARSUVAT, s. 178.

5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suçun oluşabilmesi için teşvik ve tahrik neticesinin gerçekleşip gerçekleşmemesinin, failin arzu ettiği etkiyi yaratıp yaratmamasının bir önemi yoktur. Burada somut tehlike suçu söz konusudur⁴⁰¹. Teşvik ve tahrik neticesinde suç işlenirse de, suç, hareketle birlikte neticenin ortaya çıkmasından önce tamamlanmış olacaktır. Suçun tamamlanma anı, teşvik ve tahrik hareketinin yapıldığı andır. Maddede de, “teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse” failin ayrıca cezalandırılacağı açıklanarak neticenin aranmadığı belirtilmektedir. Tehlike, teşvik ve tahrikin yapıldığı anda mevcuttur. Eğer toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde halkı suç işlemeğe teşvik ve tahrik edici propaganda vasıtalarının kullanılması üzerine teşvik ve tahrik edilen suçun işlenmesiyle kamu düzeninin bozulduğu, halk arasında huzursuzluk ve güvensizliğin oluştuğu kabul edilecek olsaydı, işlenen suça, teşvik ve tahrik edenin iştirak ettiğinin söylenmesi gerekirdi⁴⁰².

İncelenen suç, şekli, neticesi harekete bitişik bir suç olduğu için kural olarak teşebbüs mümkün değildir. Ancak, toplantı ve yürüyüşlerde afiş, pankart ve dövizlerin hazırlanması, bildiri ve ilanların dağıtılması suretiyle halkın suça teşvik ve tahrik edilmek istendiği haller gibi hareketin parçalara bölünebileceği durumlarda teşebbüs söz konusu olabilir.

Burada, müstakil bir suç söz konusu olduğuna göre, bu suça iştirak de mümkündür. İştirak, bilerek ve isteyerek söz konusu propaganda araçlarını hazırlayan, yazdıran, bastıran veya propaganda maksadıyla kullanan kimselerde

---

⁴⁰¹ Somut tehlike suçu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 263.

⁴⁰² YARSUVAT, s. 167.

olduğu gibi maddi Şekilde ya da tahrik ve teŐvike azmettiren, plan yapan kimselerde olduğu gibi manevi Şekilde görülebilir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus da, suÇların iŐtimalı konusudur. Propaganda vasıtaları ile teşvik ve tahrik edildikten sonra, teşvik ve tahrik edilen suÇun işlenmesi veya icrasına teşebbüs edilmesi halinde, failin nasıl cezalandırılacağı konusunda çıkabilecek ihtilaflar, maddeye eklenen “fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suÇ teşkil etmediği takdirde” ibaresiyle çözülmüŐtür. Bu durumda fail aleyhine ancak tek suÇtan dolayı cezaya hükmedilecektir. Buna göre, teşvik ve tahrik sonucunda işlenen suÇun cezasının daha ağır olması halinde bu ceza, aksi durumda asgari ceza olarak fıkroda tespit edilmiş olan  yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilecektir.

6. Ceza

Kanun koyucu, söz konusu propaganda vasıtalarında halkı suÇ işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulundurulmasını veya bu maksatla başka araçlar kullanılmasını bir yıl altı aydan  yıla kadar hapis cezası ile cezalandırmaktadır. Teşvik ve tahrik neticesi olarak suÇ işlenir veya suÇun icrasına teşebbüs edilirse, teşvik veya tahrikte bulunanlar,  yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca, her iki halde de, incelenen suÇtan ceza kurulabilmesi için fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suÇ teşkil etmemesi gerekmektedir.

VI. Direnme (m. 32)

A. Genel Açıklamalar

Kanun'un 32. maddesinde 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile suçun "hükümet emrine karşı gelme" şeklindeki üst başlığı "Direnme" olarak değiştirilmiştir, Eski Kanunda bulunan iki fıkra birleştirilerek maddedeki iki fıkra yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, aşağıda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz üzere, maddede yer alan hapis cezası miktarları değiştirilerek maddede yer alan para cezaları da kaldırılmıştır. Sistematik olarak inceleyebilmek için biz suçu, toplantı ve yürüyüşlerde dağılma emrine karşı gelmek ve dağıtma sırasında karşı koymak şeklinde iki gruba ayıracağız.

B. Direnme Suçu (m. 32/1)

1. Genel Açıklamalar

Kanun'un 32. maddesinde 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile suçun "hükümet emrine karşı gelme" şeklindeki üst başlığı "Direnme" olarak değiştirilmiştir. Kanun'un 1. fıkrasındaki düzenlemede, dağılma emrine karşı gelme suçu düzenlenmiş, 2. fıkrasında ise, birazdan inceleyeceğimiz üzere, görevini yaptırmamak için direnme suçu atıf yapılmıştır. Biz de ilk fıkrada düzenlenen suçu direnme, ikinci fıkrada düzenlenen suçu ise görevini yaptırmamak için direnme başlığı altında inceleyeceğiz. Buna göre Kanun'un 1. maddesinin ilk fıkrası şu şekildedir: "Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin

işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur”.

Kanunda, toplantı ve yürüyüşlerde dağılma emrine karşı gelmek suçu, failin silahlı ya da silahsız olmasına göre Kanun’un iki ayrı maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu suçun diğer parçası, Kanun’un “Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar” başlıklı 33. maddesinde yer almaktadır. Bu madde, 32. maddenin 1. fıkrasındaki durumun silahlı faillerce gerçekleştirilmesi halini düzenlemektedir. Sistematiği bozmamak amacıyla bu bendi aşağıda “toplantı ve yürüyüşe silahlı katılmak” başlığı altında, bu bölüme yapacağımız atıflarla inceleyeceğiz⁴⁰³.

Kanunda, öncelikle yapılan değişikliği incelemek gerekmektedir. Kanun’un değişiklikten önceki 32. maddesinin 1. fıkrası, “Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra kendiliğinden dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılsa, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır”; 2. fıkrası ise, “Güvenlik amirinin 24 üncü maddenin 1 inci fıkrası uyarınca yaptığı dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında da yukarıda belirtilen cezalar uygulanır” şeklinde idi.

Görüldüğü gibi, kanunda yapılan değişikliklerde göze çarpan üç husus vardır. Birincisi, öncelikle eski Kanunda iki fıkradaki farklı düzenlemenin değişikliklerde tek madde altına toplanmış olmasıdır. Buna göre, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine silahsız olarak katılıp dağılma emrine karşı gelen ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar eden kişiler ile dağılma emrine karşı gelen kişilerin

---

⁴⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, VI, B.

toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip eden kişiler olması hali tek bir fıkrada düzenlenmiştir.

İkinci olarak madde içeriğinde değişikliğe gidilmiştir. Eski kanunda, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra silahsız olarak dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılsa suç meydana gelecekken, kanundaki düzenleme ile ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse sorumluluk doğacaktır. Burada, her ne kadar ifadeye değişikliğe gidilmiş ise de, bu değişikliğin esasa bir etkisi bulunmadığı kanaatindeyiz. Nitekim değişiklik ile madde metnine getirilen, “ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar eden” ifadesini, eski düzenlemede bulunan zorla dağıtılmaya başlandıktan sonra dağılmama şeklinde anlamak mümkündür. Yine, değişiklikten önce, güvenlik amirinin 24 üncü maddenin 1 inci fıkrası uyarınca yaptığı dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında, ilk fıkrada yer alan suça ilişkin belirtilen cezaların uygulanacağı ifade edilirken, kanun değişikliğinden sonra, yine toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip eden yani düzenleme kurulunda yer alan kişilerin ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri durumunda verilecek cezanın yarı miktarında artırılacağı belirtilmiştir. Buna göre, önceki düzenlemede, düzenleme kurulunun bu suçtan cezalandırılabilmesi için, sadece dağılma isteğinin yerine getirilmemesi yeterliyken, değişiklikten sonra, dağılmama ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etme durumu suç olarak düzenlenmiştir.

Kanunda, üçüncü olarak göze çarpan husus değişiklik ise, kanunda yer alan ceza miktarlarının değiştirilerek para cezalarının kaldırılmasıdır. Özellikle, Kanun'un

1. fıkrasının 1. cümlesinde yer alan cezanın altı sınırının azaltılarak bir yıl altı aydan altı aya indirilmesi oldukça yerindedir.

Kanunda, suç asıl olarak “Direnme” başlığı altında tanımlanmış; “Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar” başlığı altında ise, suçun ağırlaştırılmış hali cezalandırılmıştır.

Kanun değişikliğinden önce yer alan “Hükümet emrine karşı gelenler” başlığı altındaki suç, Kabahatler Kanunu’nun 32. maddesinde yer alan emre aykırı davranış kabahatinin özel bir haliydi⁴⁰⁴. Ancak, değişiklik sonrası suçun başlığı değiştiği ve içeriği ile uyumlu hale getirildiği için, artık direnme başlığı altında yer alan suç için, bu durum söz konusu olmayacaktır.

171 sayılı Kanun’da da toplantı ve yürüyüşlere silahsız katılıp dağılma emrine karşı gelenler, 22. maddenin 1. fıkrasına; silahlı katılanlar ise, 23. maddenin (b) bendine göre cezalandırılmaktaydı. Dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyelerini cezalandıran ayrı bir fıkra ise Kanun’da yer almamaktaydı. 171 sayılı Kanun ile 2911 sayılı Kanun arasında görülen farklar ise, “çekilip gitmezler” ibaresinin “kendiliğinden dağılmazlar” ve sonrasında “dağılmamakta ısrar edenler” olarak değiştirilmesi ve 32. maddeye eklenen fıkra ile dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyelerinin de cezalandırılmasıdır⁴⁰⁵.

---

⁴⁰⁴ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun “Emre aykırı davranış” başlıklı 32. maddesi şu şekildedir: “Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir. Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir. 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesine diğer kanunlarda yapılan yollamalar, bu maddeye yapılmış sayılır.”

⁴⁰⁵ Eski Kanun’un 22. maddesinin 1. fıkrası, “Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız iştirak edenler, emir ve ihtardan sonra çekilip gitmezler ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine silahsız şekilde katılarak ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar eden, emir ve ihtardan sonra dağılmamakta ısrar eden kişiler suçun failidir. Bu suçu, fıkranın ikinci cümlesinde yer alan tertip edenler de dâhil olmak üzere herkes gerçekleştirebilir. Burada, tertip edenlerden anlaşılması gereken şüphesiz ki, gösteri yürüyüşü ve toplantıyı düzenleyen kişiler olan düzenleme kurulu üyeleridir.

Toplantı ve yürüyüşlerde dağılma emrine karşı gelenlerin cezalandırılması suçunun hukuki konusu, kamu düzeninin korunmasıdır. Kamu düzeninin korunması amacıyla söz konusu eylem cezalandırılmaktadır.

İncelenen suçun mağduru kamudur. Ayrıca suçun gerçekleştirilmesi sırasında, suçtan doğrudan zarar gören kolluk kuvvetleri ve üçüncü kişiler de suçun mağduru olabilecektir.

3. Ön Şart

Suçun oluşabilmesi için öncelikle üç ön şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşe katılmak, dağılma emrinin mevcut olması ile toplantı ve gösteri yürüyüşünün zorla dağıtılmasına rağmen dağılmamakta ısrar edilmesidir.

a. Kanuna Aykırı Toplantı veya Yürüyüşe Katılmak

Kanuna aykırı toplantı ve yürüyüş kavramını, bu toplantı ve yürüyüşlerin neler olduğunu, yukarıda kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri

---

dağıtılırlarsa, altı aydan bir yıla kadar hapis ve beşyüz liradan bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır” şeklindeydi. Maddede yer alan ceza, 1932 ve 2261 sayılı Kanunlar ile artırılmış olup, söz konusu artırımlar madde metnine işlenmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. dn. 295.

düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak suçunun hukuka özel aykırılık unsuru içerisinde incelemiştik⁴⁰⁶. Kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlerin tespiti açısından belirtilen bölüme atıf yapmakla yetiniyoruz. Ancak iki madde arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Şöyle ki burada cezalandırılan durum, toplantıya katılma değil; yetkili makamlar tarafından verilen dağılma emrine uyulmamasıdır. Toplantı veya yürüyüşe katılmak incelenen suçun ön şartıdır. Toplantı veya yürüyüş, kanuna aykırı olabileceği gibi, kanuna uygun bir toplantı ve gösteri yürüyüşü sonradan kanuna aykırı hale de gelebilir. Bu suçu gerçekleştiren düzenleme kurulu üyeleri hakkında aynı ceza yarı oranında artırılarak uygulanacaktır.

b. Dağılma Emrinin Mevcut Olması

“Yapılmakta olan bir toplantı veya yürüyüşe katılan bir fert, bu toplantının yasal olup olmadığını bilemez, toplantı veya yürüyüşün yasaya aykırı olduğu idari otoritenin uyarısı ile ortaya çıkar. Ancak bu uyarıdan sonra, katılan eylemine devam ederse bu eylemi suç oluşturur. Bu nedenle 32. maddedeki suç için dağılma emrinin mevcudiyeti suçun unsuru sayılmaktadır”⁴⁰⁷. Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması konusu, Kanun’un 24. maddesinde açıklanmıştır⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, B, 6, a.

⁴⁰⁷ GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 267.

⁴⁰⁸ 2911 sayılı Kanun’un “Toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması” başlıklı 24. maddesi şu şekildedir:

“Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vukubulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü haline dönüşürse:

a) Hükümet komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığı ile topluluğa ilan eder ve durumu en seri vasıta ile mahallin en büyük mülki amirine bildirir.

b) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Bu gelişmeler hükümet komiserince tutanaklarla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük mülki amirine tevdi edilir.

Dağılma emrinin mevcut olması şartını; yetkili makamın emrinin bulunması, emrin kanuna uygun olması ve emrin amacı şeklinde üç grup altında inceleyebiliriz.

(1) Yetkili Makamın Emrinin Bulunması

Yukarıdaki maddeden anlaşılacağı üzere, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtma yetkisi, mahallin en büyük mülki amiri, görevlendireceği mahallin güvenlik amirleri veya mahallin güvenlik amirlerinden birine aittir⁴⁰⁹. Bu noktada Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2. maddesine bakmak gerekecektir. Buna göre, "Mahallin en büyük mülki âmiri; illerde vali, ilçelerde kaymakamı", "Mahallin güvenlik âmirleri; illerde il emniyet müdürü ve jandarma alay komutanını, ilçelerde ilçe emniyet âmiri veya komiseri ve ilçe jandarma bölük komutanını" ifade etmektedir.

(a) ve (b) bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır."

⁴⁰⁹ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 22. maddesinde, "Bu kanunda yazılı vazife ve selâhiyetlerin yapılması ve kullanılması için en büyük mülkiye amirlerinin vereceği emirleri, Dahiliye Vekili res'en verebilir." denilerek, İçişleri Bakanının, söz konusu durumda mahallin en büyük mülki amirinin vereceği emirleri verebileceği belirtilmiştir. Bu da, dağıtma yetkisinin, mahallin en büyük mülki amiri, görevlendireceği mahallin güvenlik amirleri veya mahallin güvenlik amirlerinden biri ile birlikte İçişleri Bakanı da ait olduğunu göstermektedir. Kısacası, dağıtma emri, en büyük mülki amirler tarafından verileceği gibi aynı zamanda sayılanlara ek olarak İçişleri Bakanı tarafından da verilebilecektir.

Kanun'un 13. maddesinin son fıkrasında belirtilen durumlarda hükümet komiserine toplantıyı sona erdirmeye yetkisi verilmiştir⁴¹⁰. Hükümet komiseri, kanuna uygun bir şekilde başlayan, ancak daha sonra düzenleme kurulunun aldığı tedbirlere rağmen çıkan olayların toplantının sürmesini imkânsız kılacak derecede genel sükûn ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırgan bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirebilir. Daha sonra da, 24. maddenin (a) bendinde belirtildiği üzere toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığı ile topluluğa ilan ederek durumu en seri vasıta ile mahallin en büyük mülki amirine bildirir⁴¹¹. Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir. Bu amir de, topluluğa kanuna uyararak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder⁴¹². Buna rağmen topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır⁴¹³.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde ise, güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle birlikte mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alırlar. Olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmalarını, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacaklarını ihtar eder. Topluluğun buna rağmen

---

⁴¹⁰ 2911 sayılı Kanun'un "Hükümet komiseri ve yetkileri" başlıklı 13. maddesinin son fıkrasına göre, "Hükümet komiseri, 12 nci maddede öngörülen durumlarda düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkansız kılacak derecede genel sükun ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırgan bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirmeye yetkilidir."

⁴¹¹ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 15.10.1992, 1992/4234 E., 1992/11693 K. (ALASU, s. 123).

⁴¹² Burada, ihtar konusunda değinilmesi gereken husus şudur. Kanun'un 24. maddesinde yer alan ihtar, dağıtma yöntemi ile ilgili bir ihtardır. Kanun'un 28. maddesindeki suçun oluşması içinse, ihtar bir ön şart değildir. Söz konusu ihtar, Kanun'un 32. maddesindeki suç için bir ön şart iken, 33. maddedeki suçun yalnızca ağırlaştırıcı nedenidir (Bkz. GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 267.).

⁴¹³ Yrg. 8. CD., 22.12.1981, 1981/6279 E., 1981/6775 K., "Okulun dağılması sırasında veya okula girişte mücerret slogan atmak, ihtar koşulu da oluşmamasına göre, 171 sayılı kanuna muhalefet suçunu oluşturmaz" (GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 279).

dağılmaması durumundaysa topluluk yine zor kullanılarak dağıtılır. Toplantının kanuna aykırı bir şekilde başlaması ve kanuna uygun başlayıp sonradan kanuna aykırı hale gelmesi hallerinin ikisinde de güvenlik kuvvetleri amirinin ihtarda bulunması gerekmektedir⁴¹⁴. Bu husus Kanun'un 24. maddesinin 6. fıkrasında da açıkça belirtilmiştir⁴¹⁵.

2911 sayılı Kanun'a göre, hükümet komiserinin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü dağıtma yetkisi yoktur. Hükümet komiseri sadece, toplantı ve gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bildirebilir. Yeni Kanun ile Eski Kanun, bu düzenleme açısından farklılık göstermektedir. Şöyle ki, 171 sayılı Kanun'da toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin en başından itibaren kanuna aykırı olması ile kanuna uygun olarak başlayıp sonradan kanuna aykırı hale gelmesi durumları birbirinden ayrılmaktaydı. Birinci halde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü dağıtma yetkisi, mahallin en büyük mülki amiri veya görevlendireceği en büyük zabıta amiri ya da zabıta amirlerinden birine ait iken; ikinci halde bu yetki hükümet komiserine verilmişti. Böylece, dağıtma yetkisine sahip iki kamu organı arasında bir yetki anlaşmazlığının doğması da engellenmişti. 2911 sayılı Kanun'da ise, 24. maddenin ilk fıkrasına "Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü" ve son fıkrasına da "Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde" bölümleri eklenerek bu ikili ayırım ortadan kaldırılmıştır⁴¹⁶.

---

⁴¹⁴ Benzer görüş için bkz. GÜLHAN, s. 112. Aksi görüş için bkz. GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 247. Güngör ve Kavalalı'ya göre, daha başlangıçta kanunsuz sayılacak bir toplantı veya yürüyüşü dağıtmak için ihtar gerektir. "Unutmamak gerekir ki, toplantının daha başlangıcında kanunsuz sayılması hali, Yargıtay'ın emsal kararlarında belirlendiği üzere, güvenlik görevlilerinin ihtar yapmadan bu toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtmalarına neden olur".

⁴¹⁵ Kanunun 24. maddesinin 6. fıkrası şu şekildedir: "Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarda bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır".

⁴¹⁶ GÜLHAN, s. 113.

Hükümet komiserinin dağıtma yetkisi de, 13. maddede yapılan değişiklik ile alınmış ve yerine toplantıyı sona erdirmeye yetkisi konulmuştur. Bu şekilde dağıtma konusundaki yetki sorunu engellenmiştir.

Yeni Kanun ile mahallin en büyük mülki amiri, görevlendireceği mahallin güvenlik amirleri veya mahallin güvenlik amirlerinden birinin toplantı mahalline gelerek, gelişini “münasip bir şekilde” bildirmesi mecburiyeti de madde metninden çıkarılmıştır.

Burada değinilmesi gereken bir diğer sorun da ihtarın nasıl yapılacağıdır. 171 sayılı Kanun’un 14. maddesinde ihtar biçimi ile ilgili olarak “topluluğun duyabileceği vasıtalarla” tabirini kullanılırken, 2911 sayılı Kanun’un 24. maddesinde bu tabir madde metnine alınmamıştır. Doktrinde, bu konuyla ilgili olarak, Yeni Kanun ile ihtarın yapılış şeklinin görevlinin takdirine ve o anki imkânlarına bırakıldığı; bunun ise, uygulamada bazı sakıncaları beraberinde getireceği belirtilmiştir⁴¹⁷. Her ne kadar 2911 sayılı Kanun’da ihtarın şekli ile ilgili bir açıklama bulunmasa da, konuya ilişkin olarak Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği’ne baktığımızda Yönetmeliğin 25/b-1. maddesine göre, emrin iki ya da üç kez tekrarlanması ve en uzak noktadan bile işitilebilir düzeyde olması gerekmektedir⁴¹⁸. Kanımızca da, bu uygulama toplantı veya yürüyüşe katılanların kanuna aykırılığı öğrenmesini zorunlu kılması nedeniyle yerindedir. Kalabalığın dağılması için yapılan ihtarda topluluğun duyabileceği araçların kullanılması zorunludur. Bu araçlar,

⁴¹⁷ Bu konuda bkz. GÜNGÖR-KAVALLI, s. 262.

⁴¹⁸ 437 Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği’nin 25/b-1. maddesi şu şekildedir:

“b) Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde;

1. Mahallin mülkiye amiri veya görevlendirileceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar aracılığı ile önce kendisini topluluğa tanıtır., sonra ‘kanuna uyarak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı’ ihtarını yapar. Dağılma ihtar olumlu, kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olur. Emir mutlaka iki veya üç defa tekrar edilir ve en uzak noktadan işitildiğine dair görevlilerce tutanak düzenlenir”.

kalabalık bir ortam olması halinde megafon, hoparlör gibi araçlar olabileceği gibi, az kişinin olması ve sesin duyulabilecek olması halinde herkesin duyabileceği bir ses tonuyla bağırarak suretiyle de olabilir⁴¹⁹. Yapılan ihtarın kalabalığın dağılması halinde, başka bir ihtarla gerek kalmaksızın topluluk zorla dağıtılır. Güvenlik kuvvetlerine mukavemet ya da kendilerine veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı halinin mevcut olması durumunda da, ihtarla lüzum olmaksızın zor kullanılabilir.

(2) Emrin Kanuna Uygun Olması

Yetkili makamın dağılma emrinin topluluk için mecburi anlam taşıması için bu emrin kanuna uygun, ihtarında bulunan makam açısından hukuki ve emredici olması gerekmektedir. Bunu Kanun'un 32. maddesinin son fıkrasından çıkarmaktayız. Fıkarda "23 üncü maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24 üncü madde hükmü yerine getirilmeden, yetki sınırı aşılarak, toplantı veya yürüyüşlerin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar dörtte bire kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir" denilmek suretiyle, dağılma emrinin hem şekil hem de içerik bakımından kanuna uygun olması gerektiği belirtilmiştir. İçerikten kasıt, 23. maddede yer alan kanuna aykırı gösteri veya yürüyüşlerden birinin söz konusu

---

⁴¹⁹ Yrg. 8. CD., 01.06.2000, 2000/5246 E., 2000/10192 K., "Üniversitedeki bir kısım olayları protesto amacıyla bir basın bildirisi okumak için şehrin Cumhuriyet Meydanında toplanan sanıkların, bildiri okuduktan sonra kolluğun dağılma ihtarının megafonla yapılmamış olması nedeniyle duymadıklarını ve ihtarın bunun sonucu olarak uymadıklarını savunmuş olmaları savunmanın aksinin kanıtlanmamış bulunması ve ayrıca ihtarın da megafonla yapılmamış olduğunun anlaşılması karşısında; hiçbir saldırı amacı taşımadan ve yasaların suç saydığı sloganlar atılmadan sırf demokratik bir tepkiyi ortaya koymak amacıyla toplanan sanıkların, bu oluş içerisinde eylemlerinin atılı suçu oluşturmadığı gözetilmeden, oluşa ve dosya içeriğine uymayan ve savunmayı gözardı eden bir kabulle yazılı, şekilde beraatleri yerine mahkumiyetlerine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş (...)" (YKD., C.27, S.1, Ocak 2001, s.139); Yrg. 8. CD., 09.03.2004, 2003/2309 E., 2004/1968 K. (İŞGÖREN, s. 180).

olmasıdır. Şekille anlatılmak istenirse, Kanun'un 24. maddesinde belirtilen prosedüre uygun hareket edilmesidir.

(3) Emrin Amacı

Dağılma emrinin kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması amacıyla verilmesi gerekmektedir. Bu noktada, önce ihtar yapılmalı; yalnızca ihtara rağmen topluluğun dağılmaması durumunda topluluk zorla dağıtılmalıdır⁴²⁰.

c. Toplantının veya Gösteri Yürüyüşünün Zor Kullanılmasına Rağmen

Dağılmamakta İsrar Edilmesi

Dağılma emrine uymayanların cezalandırılabilmesi için son olarak ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri gerekmektedir⁴²¹. Kanunda yapılan değişiklik ile sanıkların sadece dağılmamakla kalmayıp dağılmamakta ısrar etmeleri gerekmektedir. Burada saptanması gereken husus şahısların hangi durumda dağılmamakta ısrar ettikleridir. Kanımızca, kolluk kuvvetleri tarafından şahıslara ihtar yapıldığı ve ardından zor kullanmaya başladığı anda, şahıslar eylemleri sürdürmekten vazgeçip dağılırlarsa bu durumda incelenen suçun unsurları oluşmayacaktır. Ayrıca kolluk kuvvetleri toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılan kişilere dağılmaları için makul bir süre tanımamışsa bu durumda suçun varlığından söz edilemeyecektir⁴²².

---

⁴²⁰ YARSUVAT, s. 189

⁴²¹ Yrg. 8. CD., 25.10.1990, 1990/6607 E., 1990/8546 K. (ALASU, s. 129); Yrg. 8. CD., 15.12.1987, 1987/10048 E., 1987/11046 K. (ALASU, s. 131); Yrg. 8. CD., tarihsiz, 1987/3558 E., 1987/4712 K. (ALASU, s. 132); Yrg. 8. CD., 13.05.1982, 1982/6830 E., 1982/2737 K. (ALASU, s. 150).

⁴²² Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 09/02/2010 T., 2007/9352 E., 2010/1550 K. tarihli kararında "YÖK Yasa Tasarısını ve Kamu Reformu Yasa Tasarısını protesto etmek ve sırf demokratik tepki ortaya koymak için basın açıklaması yapmak üzere Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsünde toplanan yaklaşık 100 kişilik grubun, ellerinde suç oluşturmayan bazı pankartlar taşıyarak marşlar ve sloganlar eşliğinde kaldırım üzerinden Kolej kavşağına kadar yürüdüğü, kavşakta ellerindeki pankart ve flamaları açıp Kızılay istikametine yürüyüşe geçtikleri sırada güvenlik güçlerinin grubu barikat içine alıp dağılmaları yönünde ihtarla bulunmasına rağmen makul süre

Şahısların, kendiliğinden dağılmama halinde mukavemet söz konusu olacaktır. Topluluğun, yetkili makamın emir ve ihtarından önce ya da sonra kendiliğinden dağılması halinde, incelenen suç oluşmayacağı için şahıslara ceza da verilmeyecektir⁴²³. Bu düzenleme ile kişiler dağılmaya teşvik edilmektedir⁴²⁴.

Bu noktada, polisin zorla dağıtma konusunda Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 16. maddesinde 02.06.2007 tarih ve 5681 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe de değinmek gerekmektedir. Polisin zor ve silah kullanma yetkisini düzenleyen 16. maddesinde yapılan değişiklik ile polisin, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkili olduğu belirtilmiştir. Kanunda yapılan değişiklik ile polise direnişi kırmak amacıyla yapacağı eylemlerde ölçülü olma zorunluluğu getirilmiştir. Hukukun genel ilkelerinden çıkararak varılabilecek aynı sonucun, kanunda zorunluluk olarak öngörülmesi yine de yerinde bir düzenlemedir. Buna göre, polis, zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir. Ancak, silah, gerçek ve mutlak bir zorunluluk halinde kullanılmalıdır⁴²⁵.

---

tanyıp dağılmalarına fırsat vermeden grubu gözaltına almaya başladığı anlaşılma; sanığa yüklenen 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32. maddesinde tanımlanan suçun maddi ve manevi unsurlarının oluşmadığı ve beraatine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı biçimde mahkumiyet hükmü kurulması” gerekçesi ile yerel mahkeme kararının bozulmasına karar verilmiştir (UYAP Yargıtay Karar Arama).

⁴²³ Yrg. 8. CD., 25.06.1992, 1992/6174 E., 1992/8407 K. (ALASU, s. 124).

⁴²⁴ YARSUVAT, s. 189.

⁴²⁵ Kanun'un “silah ve zor kullanma” başlıklı 16. maddesi şu şekildedir: “(Değişik: 02.06.2007-5681/4 md.) Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.

Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

4. Fiil

Suçun maddi unsuru, yetkili makamların kanuna uygun olarak vermiş olduğu dağılma emrine karşı gelmektir.

İhtar üzerine dağılma için münasip mehil verilmesinin maddeye eklenmesi teklifi reddedilmiştir⁴²⁶. Bu nedenle, münasip bir süre verme zorunluluğu kanunda bulunmamaktadır. Ancak Yargıtay bu konuda makul bir süre verilmesi gerektiğini aksi halde suçun oluşmayacağını kabul etmektedir. Dağılma emrine uyma konusundaki süre, dağılma emrinde belirtilip belirtilmemesine göre ikiye ayrılır. Dağılma emrinin yerine getirilmesi için herhangi bir süre verilmemişse, bu, emrin gereğinin derhal yerine getirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir⁴²⁷. Ancak dağıtma

---

a) Bedenî kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü,

b) Maddî güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını, ifade eder.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtar yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.

Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.

Polis, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunur.

Polis;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanılarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir.

Polis, yedinci fıkranın (c) bendi kapsamında silah kullanmadan önce kişiye duyabileceği şekilde "dur" çağrısında bulunur. Kişinin bu çağrıya uymayarak kaçmaya devam etmesi halinde, önce uyarı amacıyla silahla ateş edilebilir. Buna rağmen kaçmakta ısrar etmesi dolayısıyla ele geçirilmesinin mümkün olmaması halinde ise kişinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde silahla ateş edilebilir.

Polis, direnişi kırmak ya da yakalamak amacıyla zor veya silah kullanma yetkisini kullanırken, kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, silahla saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılmak ölçüde duraksamadan silahla ateş edebilir⁴²⁷.

⁴²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, B. 133, 19.10.1962, O. 2, s. 173.

⁴²⁷ YARSUVAT, s. 191.

başlamadan önce gecikmeli de olsa ihtar uyulması halinde incelenen suç meydana gelmeyecektir⁴²⁸. Eğer emrin yerine getirilmesi için bir bekleme süresi tanınmışsa ve geç de olsa bu süre aşılmadan emir yerine getirilmişse, bu durumda suç gerçekleşmeyecektir. Ancak her iki durumda da makul süre aranması gerektiği unutulmamalıdır.

Dağılma emri sonrasında, bu emre uyan veya uymayan katılanların başka bir yerde yeniden toplanılması hali de birbirinden ayrılarak incelenmelidir. Dağılma emrine uyan topluluk eğer daha sonra başka bir yerde tekrar toplanmışsa, bu durumda yeni toplanmanın da kanuna uygun olup olmadığına bakmak gerekecektir. Eğer kanuna aykırılık devam ediyorsa aynı prosedür yeniden işletilebilir. Diğer bir olasılık da, dağılma emrine uymayan bir topluluğun ilk dağıldıkları yerden başka bir yerde tekrar toplanması durumudur. Bu halde, dağıtmaya sebep olan şartların değişmediği, kamu düzeni ve güvenliğine yönelik tehlikenin devam ettiği düşünülerek, suçun meydana geldiği kabul edilecektir⁴²⁹. Böylece, ihtar gerek kalmaksızın topluluk yeniden dağıtılabilecektir.

5. Kusurluluk

Suçun oluşabilmesi için genel kast yeterli değildir ayrıca özel kast da aranmaktadır. Suçun oluşabilmesi için bilerek ve isteyerek dağılma emrine uyulmaması yanında, toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların dağılma emrine, dağılmaya engel olmak saiki ile uymamaları lazımdır⁴³⁰. Bu nedenle suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir. Bundan dolayı, dağılma emrini ve ihtarını makul

---

⁴²⁸ Yargıtay da, gecikmeli de olsa ihtar uyulmasının suçun oluşmasını engelleyeceği düşüncesindedir. Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 10.10.1996, 9557/12339 (İŞGÖREN, s. 179).

⁴²⁹ YARSUVAT, s. 191.

⁴³⁰ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 28.04.2003, 2003/2483 E., 2003/937 K. (İŞGÖREN, s. 176).

nedenlerle duymamış olan bir kimse, dağılma emrine karşı gelme kastı olmadığı için cezalandırılmayacaktır.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç, bir tehlike suçudur. Suçun tamamlanması için kamu düzenine ve güvenliğine zarar verilmesi gerekmemektedir. Kanun koyucu, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılanların dağılma emrine uymaması durumunda tehlikenin kabul edilmesi gerektiği düşüncesiyle dağılmama hareketini cezalandırmıştır. Suçun tamamlanma anı, dağılma emrine uyulmama anıdır. Bu nedenle, suça teşebbüs mümkün değildir.

Dağılma emrine uymayıp hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılanların, kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşü düzenleyenlerden, yönetenlerden veya bunların hareketlerine katılanlardan olması halinde ise, fail, hem incelenen suçtan hem de kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak suçundan dolayı ayrı ayrı cezalandırılacaktır⁴³¹.

7. Ceza

Kanunun bu maddesinde yapılan değişikliğe göre, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Yine aynı fıkranın ikinci cümlesine göre, bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemleri halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır. Eski düzenlemede, güvenlik amirinin usulüne uygun dağılma isteğini

---

⁴³¹ Yrg. 8. CD., 13.11.1980, 1980/6233 E., 1980/6785 K., “171 sayılı Kanunun 18 ve 22. maddelerindeki suçlar birlikte oluşabilir.” (GÜNGÖR-KAVALLI, s. 263).

yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında ceza artırımına gidilmemekte, aynı ceza verilmekteydi.

C. Görevi Yaptırmamak İçin Direnme (m. 32/2)

1. Genel Açıklamalar

Kanun'un bu hükmünde, 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanunla değişiklik yapılmıştır. Buna göre, " İhtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı da cezaya hükmolunur".

Kanun'un yeni düzenlemesi ile Türk Ceza Kanunu'nun 265. maddesinde yer alan görevi yaptırmamak için direnme suçuna atıfta bulunulmuştur.

Kanun'un eski düzenlemesine göre dağıtma sırasında karşı koymak, TCK'nın 265. maddesinde yer alan görevi yaptırmamak için direnme suçunun özel bir halini oluşturmakta idi⁴³². Ancak, değişiklik ile ihtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 265. maddesinde yer alan görevliye karşı direnme suçuna göre sorumluluk doğacaktır.

Kanun'un eski düzenlemesinde, dağıtma emrine karşı gelmek ayrı bir suç olarak düzenlendiği için, toplantı ve yürüyüşlerde dağıtma emrine karşı gelmek suçunda olduğu gibi, dağıtma sırasında karşı koymak suçu da, failin silahlı ya da silahsız olmasına göre, Kanun'un iki ayrı maddesinde düzenlenmişti. Söz konusu

---

⁴³² Kanunun eski hali şu şekildedir: "Dağıtma sırasında cebir veya şiddet veya tehdit veya saldırı veya mukavemette bulunanlar fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

suçun diğer parçası, 33. maddenin (c) bendinde yer almakta idi. Bu bent, 32. maddenin 3. fıkrasındaki durumun silahlı faillerce gerçekleştirilmesi halini düzenlemekte idi. Ancak yeni düzenleme ile Türk Ceza Kanunu'na atıfta bulunulduğu için, saldırının silahlı ve silahsız olduğu ayrımı yapılmamış, bu durum görevi yaptırmamak için direnme suçu kapsamı içerisine bırakılmıştır.

171 sayılı Kanun'da da, kanunun eski düzenlemesinde yer alan ayırım yer almaktaydı. Dağıtma sırasında silahsız olarak karşı koyanlar, 22. maddenin 2. fıkrasına; silahlı olarak karşı koyanlar ise, 23. maddenin (c) bendine göre cezalandırılmaktaydı. Eski Kanun'un 22. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenleme, "Dağıtma sırasında, cebir ve şiddet veya tehdit veya taarruz veya mukavemette bulunanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıldan üç yıla kadar cezalandırılır" şeklindeydi⁴³³.

Hükmün Yeni ve Eski Kanun'daki düzenlemesi arasında bazı farklar mevcuttur. Maddede kullanılan dil sadeleştirilmiş; "cebir ve şiddet" yerine "cebir veya şiddet" tabiri getirilmiştir.

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Suçun faili, ihtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk kuvvetlerine karşı cebir veya tehdit kullanarak direnen herhangi bir kişi olabilir⁴³⁴.

---

⁴³³ Maddede yer alan ceza, 1932 ve 2261 sayılı Kanunlar ile artırılmış olup, söz konusu artırımlar madde metnine islenmemiştir.

⁴³⁴ Yrg. 8. CD., 06.12.1975, 1975/6664 E., 1975/7602 K., "Kanunsuz toplantıya bilerek katılanları götürmekte olan kolluk kuvveti mensuplarına, hariçten gelip müdahale 171 sayılı yasaya değil, T.C. K. 258. Maddesine muhalefet suçunu oluşturur." (GÜNGÖR-KAVALLI, s. 269); Yrg. 8. CD., 06.12.1979, 1979/6664 E., 1979/7602 K., "Yasaya aykırı toplantı ve yürüyüşe katıldığı hakkında herhangi bir kanıt bulunmayan ve o sırada kahvehanede oturmakta olan sanık Fazlı'nın toplantıyı zorla dağıtan güvenlik görevlilerinin Hüseyin'i götürmelerine müdahale biçimindeki davranışının TCK.nun 258. maddesi hükümleri içinde kalan bir eylem olduğu düşünülmeden yanlış bir yorumla ancak zorla dağıtılanların direnmesi durumunda uygulanabilecek 22. maddenin ikinci fıkrası ile ceza verilmesi (...)" (ALASU, s. 155).

Failin mutlaka toplantı veya yürüyüşe katılması gerekmemektedir. Kanundaki eski düzenlemede aksi görüşü savunmak mümkündür⁴³⁵. Buna göre, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmayan kişilerin eylemi, eski kanunda bulunan dağıtma emrine karşı gelme suçunu oluşturacak, katılmayanların ise görevini yaptırmamak için direnme suçunu oluşturacaktır. Yeni düzenleme sonrasında ise bu konuda tereddüt bulunmamaktadır⁴³⁶. Toplantı veya yürüyüşe katılanlar arasında sayılamayacağından failin, toplantıda düzeni temin etmekle görevli bir polis memuru olması da mümkün değildir. Bu durumda, polis memuru, yetkisiz ve kanuna aykırı olarak görevli arkadaşlarının faaliyetlerine karşı koymuş olacaktır⁴³⁷.

İncelenen suçun hukuki konusu, kamu düzeni, kişilerin toplanma özgürlüğü ve kamu görevinde bulunan memurların vücut bütünlüğü ile yaşama hakkıdır. Suça konu hareketlerle, devletin sağlamakla yükümlü olduğu kamu düzenine ilişkin faaliyetleri engellenmektedir. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kamu düzenini sağlamak amacıyla dağıtılmak istenmesine karşılık, buna karşı konulması, hem devletin faaliyetlerinin engellenmesi hem de devletin otoritesine karşı çıkılması anlamına gelmektedir.

---

⁴³⁵ Aynı görüş için bkz. GÜNGÖR-KAVALLI, s. 193, 220. Güngör ve Kavalalı'ya göre, "Zira onların toplantı veya gösteri yürüyüşü ile bir ilgileri bulunmamaktadır" ayrıca bkz. GÜLHAN, s. 119. Aksi görüş için bkz. YARSUVAT, s. 195. Yarsuvat'a göre, "Kanunsuz toplantı veya yürüyüşe katılmış olsun olmasın dağıtma sırasında karşı koyan herkes fail olabilir. Burada failin durumunu, Türk Ceza Kanununun 258. maddesinde olduğu gibi düşünmek gerekir; şahsi bir gaye taşınması, yani dağıtma fiiline muhatap olması şart değildir. Toplantıya katılmayan bir kimse dahi, dağıtma faaliyetinde bulunanlara mukavemet edebilir; meselâ o ana kadar seyirci olarak bulunan bir kimse, zabitanın zor kullanmaya başlaması üzerine müdahalede bulunabilir".

⁴³⁶ Bkz. YARSUVAT, s. 195. Yarsuvat'a göre, "Kanunsuz toplantı veya yürüyüşe katılmış olsun olmasın dağıtma sırasında karşı koyan herkes fail olabilir. Burada failin durumunu, Türk Ceza Kanununun 258. maddesinde olduğu gibi düşünmek gerekir; şahsi bir gaye taşınması, yani dağıtma fiiline muhatap olması şart değildir. Toplantıya katılmayan bir kimse dahi, dağıtma faaliyetinde bulunanlara mukavemet edebilir; meselâ o ana kadar seyirci olarak bulunan bir kimse, zabitanın zor kullanmaya başlaması üzerine müdahalede bulunabilir".

⁴³⁷ Aksi görüş için bkz. YARSUVAT, s. 195.

Suçun mağduru, sağlamak zorunda olduğu düzen ve güvenlik aleyhine davranışlar sergilenen kamu ve vücut bütünlüğüne yönelik tehditler oluşan kolluk görevlileridir.

Karşı koyma hareketlerinin yöneldiği şahıslar, asıl olarak kolluk görevlileridir. Ayrıca, 171 sayılı Kanun⁴³⁸ döneminde dağılmanın engellenmesi amacıyla söz konusu hareketlerin yürüyüşe iştirak eden üçüncü kişilere yapılması da suçu meydana getirmekteydi⁴³⁹. Yine kolluk kuvvetlerine karşı yapılan hareketler de aynı sonucu doğuracaktır.

3. Ön Şart

Maddede, “ihtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde” demek suretiyle, sayılan unsurların suçu oluşturabilmesi için bir ön şartın varlığı aranmaktadır. Bu ön şart, fail tarafından gerçekleştirilen hareketlerden önce bir ihtar ve zor kullanma durumunun söz konusu olmasıdır. Ancak dağıtma sırasında kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi durumunda suç oluşabilecektir⁴⁴⁰.

4. Fiil

İncelenen suç, seçimlik hareketli bir suçtur. İhtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi suçun maddi

---

⁴³⁸ Kanun ilgili maddesinin gerekçesinde, “gerek hükümet kuvvetlerine karşı gerekse toplantı veya yürüyüşe iştirak edenlere karşı” ifadelerine yer verilmekteydi.

⁴³⁹ YARSUVAT, s. 199.

⁴⁴⁰ Yrg. 8. CD., 27.12.1990, 1990/9717 E., 1990/11326 K., “Oluş ve kabule göre okul bahçesinde toplanan ve slogan atan topluluk içerisindeki sanıklara kapı önündeki mağdur polislerin ve sonradan gelen ekibin yasanın öngördüğü biçimde her hangi bir ihtar yapılmadan taş ve sopa atma olaylarının gerçekleşmiş olması karşısında 2911 sayılı yasadaki suç unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden sanıkların anılan yasaya aykırılıktan yazılı şekilde ayrı ayrı mahkumiyetlerine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir” (ALASU, s. 130).

unsurunu oluşturmaktadır. 171 sayılı Kanun'dan farklı olarak yürürlükte bulunan Kanun'da "cebir ve şiddet" yerine "cebir veya şiddet" tabiri getirilmiştir.

Genel olarak suçun maddi unsuru direnmektir. Direnmenin kanunen cebir veya tehdit ile birlikte gerçekleştirilmesi gerektiğinden bizde, fiili üç başlık altında inceleyeceğiz.

a. Cebir

Cebir tanımını, yukarıda devlet görevlilerine toplantı veya yürüyüşle ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçunu incelerken vermiştik⁴⁴¹. Burada ise, cebir eyleminin kolluk görevlilerinin, görevleri olan, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü dağıtmalarını engellemek maksadıyla yapılması gerekmektedir.

İncelenen suç bakımından cebir maksada elverişli, hissedilecek derecede karşı koyma oluşturacak bir kuvvetin kullanılmasıdır⁴⁴². Bu kuvvet, bir şahsa yani incelenen suçta kolluk görevlilerine karşı yapılabileceği gibi, bu kimselerin kullandıkları eşya ve araçlara karşı da yapılabilir. Örneğin, doğrudan polise karşı kuvvet kullanılabileceği gibi, polis arabasının camlarına, lastiklerine, polis kalkanlarına karşı da kuvvet kullanılabilir. Burada amaçlanan, şahsın iradesini etkilemektir.

b. Tehdit

Tehdidin tanımını da, yukarıda, yine aynı suçu incelerken vermiştik⁴⁴³. Burada ise, tehdidin görevini yapan kolluk görevlilerine görevlerini yapmalarını engellemek için yapılması gerektiğini belirtmekle yetinelim.

---

⁴⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, E, 6, a.

⁴⁴² YARSUVAT, s. 197.

⁴⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, E, 6, b.

c. Direnme

Direnme, mukavemet ile aynı anlama gelmektedir. Mukavemetin tanımı da, yukarıda, huzur ve sükûnu bozmak suçu incelenirken verilmişti⁴⁴⁴. Yine aynı şekilde, direnmenin söz konusu olabilmesi için karşılıklı uygulanan iki ayrı kuvvetin varlığı gerekmektedir. İncelenen suç bakımından bu iki karşı kuvvet, zorla dağıtma ve bunun neticesinde kolluk görevlilerine karşı konulmasıdır⁴⁴⁵. Kolluk görevlilerinin faaliyetlerini engellemek şeklinde olmayan mukavemet bu suçu oluşturmayacaktır. Bu nedenle, kolluk görevlilerince bir dağıtma fiilinde bulunulmaması ya da bulunmuş olmasına rağmen bu fiilin devam etmemesi durumlarında direnmenin varlığı kabul edilemeyecektir.

Diğer önemli bir husus da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun aksine pasif mukavemet suç olarak düzenlenmemiştir. Buna göre, pasif direnme halinin cebre dönüşmemesi, yani aktif direnme halini almaması durumunda, bu tür direnme, suçun oluşması için yeterli olmayacaktır. Cebir veya tehdit içermeyen hareketler, pasif direnme teşkil edeceğinden, dağıtma sırasında karşı koymak suçu meydana gelmeyecektir⁴⁴⁶.

5. Kusurluluk

Suçun manevi unsuru, genel ve özel kasttır. Genel kast kapsamında, failin cebir ve tehdit ile direnme iradesi taşıması, bu hareketleri bilerek ve isteyerek yapması şarttır. Ayrıca, özel kast kapsamında da, bunların toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtmak isteyen kolluk görevlilerine karşı koyma iradesiyle ve

⁴⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, IV, F, 1, e.

⁴⁴⁵ CARRARA, Francesco, Programa del corso di diritto Criminale, C.V, Firenze 1923, no.2743, s. 400'den aktaran YARSUVAT, s. 198.

⁴⁴⁶ YARSUVAT, s. 198

dağılmaya engel olmak amacıyla yapılıyor olması gerekir. Fail tarafından karşı konulan kişinin kalabalığı dağıtan kolluk görevlisi olduğunun bilinmesi gereklidir. Bu kolluk görevlisinin resmi elbiseli ya da sivil olması fark etmeyip, önemli olan husus, fail tarafından direnilen kişinin sahip olduğu sıfatın bilinmesidir⁴⁴⁷.

6. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç, icrai mahiyette bir tehlike suçudur. Suçun tamamlanması için topluluğun dağıtılmasına engel olmak amacıyla maddede belirtilen hareketlerden herhangi birinin yapılması yeterlidir. Hareketlerin yapıldığı anda suç tamamlanır. Bu nedenle, suça teşebbüs söz konusu olamaz. Ancak, hareketlerin bölünebildiği durumlarda, teşebbüsten bahsedilebilir.

Kanunda, değişiklik sonrası, dağılma emrine karşı koyma suçu kaldırıldığı için suçun başlangıç ve bitiş anı önem taşımamaktadır. Eski düzenlemede ise, suçun başlama anı, ihtar sonrası zorla dağıtma fiili başlatıldığı an; suçun bitiş anı ise, kolluk görevlilerinin hareketlerinin son bulduğu, yani topluluğun dağıtıldığı andı ve bu başlangıç ve bitiş anları arasında değil de, bunun öncesinde ya da sonrasında yapılan hareketler ise, diğer şartların da gerçekleşmesiyle TCK'nın 265. maddesinde yer alan görevi yaptırmamak için direnme suçu meydana gelecekti.

Kanuna aykırı toplantıya katılanların kolluk kuvvetlerine karşı çevreden yardım istemeleri ise, ayrı bir suç oluşturmayacaktır⁴⁴⁸.

---

⁴⁴⁷ YARSUVAT, s. 200.

⁴⁴⁸ Yrg. 8. CD., 14.02.1980, 1980/446 E., 1980/1164 K., "Kanunsuz toplantıya katılanların kolluk kuvvetlerine karşı çevreden yardım istemesi ayrı bir suç ve TCK'nın 311. maddesindeki suçu oluşturmaz" (GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 269).

7. Ceza

Görevini yaptırmamak için direnme suçunun cezası, altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıdır. Ayrıca kanunun, diğer fıkralarında, cezanın ağırlaştırıcı nedenleri bulunmaktadır. Kanunun ikinci fıkrasında yer alan, suçun yargı görevlilerine karşı işlenmesi durumunun bu suç açısından uygulanması mümkün değildir. Kanun'un 3. fıkrasına göre, suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılacak, 4. fıkrasına göre ise suçun, silahla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır. Yine kanunun, 5. fıkrasına göre, bu suçun işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanacaktır⁴⁴⁹.

Kanun değişikliğinden önce, suçun cezası, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası idi. Söz konusu fiilin daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmesi halinde ise, faile daha ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı ceza verilecekti. Kanaatimizce, madde metnindeki, cezanın alt ve üst sınırlarının yüksekliği nedeniyle, yeni düzenleme oldukça yerinde olmuştur.

---

⁴⁴⁹ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu Türk Ceza Kanunu'nun 87. maddesinde düzenlenmiştir.

D. Bir Hukuka Uygunluk Sebebi: Toplantı veya Gösteri Yürüyüşlerinin

Kanuna Aykırı Bir Şekilde Dağıtılması (m. 32/4)

1. Genel Açıklamalar

Kanun'un 32. maddesinin 4. fıkrasında, biraz önce incelenen dağıtma sırasında karşı koymak suçu için bir hukuka uygunluk hali yer almaktadır. Buna göre, toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı bir şekilde dağıtılması durumunda, toplantı ve gösteri yürüyüşünde dağıtma emrine karşı koymak ve görevini yaptırmamak için direnme suçlarını işleyenlere verilecek ceza indirilebilecek ya da duruma göre ceza verilmekten vazgeçilebilecektir. Burada, özel olarak düzenlenen haksız tahrik durumu yer almaktadır.

Söz konusu fıkrada yer alan düzenlemeye göre, “23 üncü maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24 üncü madde hükmü yerine getirilmeden yetki sınırı aşılarak toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar, dörtte bire kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir”⁴⁵⁰.

2911 sayılı Kanun'da yapılan değişiklik öncesi de, kanunda benzer bir hüküm bulunmakta idi. Ancak eski düzenlemede, şahsi cezasızlık hali, sadece görevini yaptırmamak için direnme suçunun özel halini oluşturan dağıtma emrine karşı gelme suçunda uygulanırken, yeni düzenlemede, şahsi cezasızlık hali görevini yaptırmamak

---

⁴⁵⁰ Aynı durumu düzenleyen 171 sayılı Kanun'un 22. maddesinin 3. fıkrası şu şekildeydi: “13. maddede yazılı hallerden biri tahakkuk etmeden veya 14. madde hükmü yerine getirilmeden, selâhiyet hududu tecavüz edilerek, toplantı veya yürüyüşlerin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar dörtte bire kadar indirilebileceği gibi, icabına göre ceza, büsbütün de kaldırılabilir.”

Görüldüğü üzere, Kanun'un hem eski hem de yeni halindeki düzenlemeler aynıdır. Yalnızca dil sadeleştirilmiş ve “yukarıdaki fıkralarda” tabiri düzeltilerek “yukarıdaki fıkrada” yapılmıştır. Bunun nedeni, söz konusu indirimin yalnızca 3. fıkrada yer alan dağıtma sırasında karşı koymak suçuna uygulanabilecek olmasıdır.

için direnme suçu ile birlikte dağılma emrine karşı gelme suçunda da uygulama alanı bulmaktadır.

2. Ferdin Karşı Koyma Hakkı

Karşı koyma hakkı ile ilgili sorun, bireylerin kolluk görevlilerinin kendilerine karşı hukuka aykırı olarak uygulanmak istenen eylemlere karşı gelip gelemeyeceği; başka bir ifadeyle, fertlerin devlet iktidarına ve dolayısıyla onu kullananlara mutlak itaat mecburiyetinde olup olmadığının tayinidir. Tabii ki, fertlerin, kanuna aykırı davranışlarla meşru haklarının ihlal edilmesi karşısında hareketsiz kalmaları düşünülemez. Kanun koyucu, bu fıkra ile hem ferde ait olan kamu özgürlüklerini iktidara karşı korumayı hem de devletin fonksiyonlarını yerine getiren organların doğru işlemlerini amaçlamaktadır⁴⁵¹.

Burada, karşı koyma konusunda ikili bir ayırım yapılmaktadır. Hükümet kuvvetlerinin yetki alanı içinde hareket etmesi halinde, bunlara cebir, şiddet, tehdit, saldırı veya mukavemette bulunmak suç teşkil edecektir. Buna karşılık, memurun yetkisi dışında keyfi bir şekilde hareket etmesi veya kanunun mutlak şekilde yasak ettiği bir davranışta bulunması halinde ise, hükümet kuvvetlerine karşı konulabilecektir⁴⁵². Burada, failin hareketi, meşru savunma veya zorunluluk halinden farklı değildir. Ayrıca, subjektif bir ölçütün, hükümet kuvvetlerinin iyi veya kötü niyetle hareket etmelerinin de bir önemi bulunmamaktadır. Keyfi hareketin objektif olarak mevcut olması yeterlidir⁴⁵³.

Kanun koyucu, kolluk görevlilerinin kanuna aykırı hareketine karşı ferdin direnmesini meşru saymaktadır. Bu, bireylere verilmiş olan hukuka uygun olmak

---

⁴⁵¹ YARSUVAT, s. 203.

⁴⁵² MANZİNİ, s. 291'den aktaran YARSUVAT, s. 204.

⁴⁵³ YARSUVAT, s. 207-208.

kaydıyla iktidara karşı direnme hakkının bir parçasıdır. Bu sınırların dışına çıkan direnme eylemleri ise, hukuka aykırı sayılarak cezalandırılmaktadır⁴⁵⁴.

3. Hükümün Hukuki Niteliği

Fıkıradaki, hem ceza indirimi sağlanabilmesi hem de cezanın tamamen ortadan kaldırılabilmesi hükmün hukuki niteliği konusunda karışıklık yaratmaktadır. Ortada haksız bir saldırı olduğuna göre, burada saldırıya karşı koymak için bireylere tanınmış olan bir yasal savunma hakkı, genel anlamıyla bir hukuka uygunluk sebebi⁴⁵⁵ söz konusudur⁴⁵⁶. Fıkıradaki, bazı hallerde azaltılmış dahi olsa bir ceza verileceğinin belirtilmesi bu durumu değiştirmez. Dolayısıyla, mukavemet fiilinin baştan itibaren hukuka uygun olduğu; buna karşılık karşı koymak fiilinde sınırın aşılması halinde ise, faile verilecek cezalarda indirim yapılacağı söylenebilir.

Kanun koyucu, bu hüküm ile mutlak anlamda bir direnme hakkını kabul etmek istememiş ve bu nitelikte bir hakkın tanınmış olmasının toplum düzenini bozacağı görüşünden hareket etmiştir. Hükümet kuvvetlerinin halk nazarında değerlerini korurken orta bir yol takip edilmiş; hâkime cezayı indirmesi ya da tamamen ortadan kaldırması konusunda takdir yetkisi tanınmıştır⁴⁵⁷.

4. Fıkranın Uygulanabilme Şartları

Söz konusu fıkranın uygulanabilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gereklidir.

---

⁴⁵⁴ YARSUVAT, s. 207.

⁴⁵⁵ Hukuka uygunluk sebebi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 307 vd.

⁴⁵⁶ YARSUVAT, s. 205

⁴⁵⁷ YARSUVAT, s. 205.

a. 23. Maddede Yazılı Hallerden Biri Gerçekleşmeden ya da 24. Madde Hükümü Yerine Getirilmeden Toplantı veya Yürüyüşlerin Dağıtılması

(1) 23. Maddede Yazılı Hallerden Birinin Gerçekleşmemesi

Kanun'un 23. maddesinde, yukarıda da incelenen üzere, hangi toplantı ve yürüyüşlerin kanuna aykırı sayıldığı gösterilmiştir⁴⁵⁸. Maddede sayılan hallerden hiçbirisine girmemesine, yani kanuna aykırı olmamasına rağmen toplantı veya yürüyüşün hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılması halinde yetki tecavüzü söz konusu olacaktır.

(2) 24. Madde Hükümünün Yerine Getirilmemesi

Kanun'un 24. maddesi, yine yukarıda incelenen üzere, toplulukları dağıtmada takip edilecek prosedürü göstermektedir⁴⁵⁹. Bu prosedüre uyulmadan, ihtar yapılmadan toplantı veya yürüyüşün dağıtılmaya çalışılması durumunda da yetki tecavüzü mevcut olacaktır⁴⁶⁰. Burada ihtara gerek olmayan durumlara dikkat etmek gerekmektedir. Kanun'un "Suç işleyenlerin yakalanması" başlıklı 25. maddesine göre, "Topluluk içinde suç işleyenleri ve suçluları yakalamak için 24 üncü maddede belirtilen emir ve ihtarların yapılmasına gerek yoktur". Ayrıca, 24/3. maddede de, "(a) ve (b) bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır" denilmektedir. Bu durumlara giren bir olayda gerekli ihtarın yapılmadığı gerekçesiyle hükümet kuvvetlerine mukavemet edilmesi halinde ise, artık 32. maddenin son fıkrasının uygulama alanı yoktur.

⁴⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, II, B, 6, a.

⁴⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, VI, B, 5, b.

⁴⁶⁰ Bu konuda bkz. Yrg. 8. CD., 09.03.2004, 2003/2309 E., 2004/1968 K. (YKD., C. 31, S. 3, Mart 2005, s. 480- 481).

b. Yetki Sınırı Aşılarak Yapılan Dağıtma ile Karşı Koymak Fiili Arasında İlliyet Bağının Bulunması

Kişilerin karşı koymak hareketleri ile kolluk görevlilerinin yetki sınırını aşarak yaptığı hareketler arasında bir illiyet bağının bulunması gerekmektedir. Karşı koymak iradesini doğuran yegâne sebep, yapılan keyfi hareket olmalıdır.

5. Failin Hatasının Etkisi

Dağıtma sırasında karşı koyan kişinin yetki sınırının aşıldığı hakkında hataya düşmesi halinde ne olacağı da ayrı bir sorundur. Bu durumda, genel prensiplere göre sorunun çözülmesi gerekmektedir. Burada, keyfi hareketin varlığı hakkında hataya düşülmesi, hukuka uygunluk sebebinde hata prensiplerine yani TCK m. 30/3 hükümlerine göre halledilmelidir. Yanılmanın kaçınılmaz olduğu hallerde fail, dağıtma sırasında karşı koyma suçundan dolayı sorumlu tutulmayacak ve incelenen hukuka uygunluk sebebinden yararlanacaktır⁴⁶¹.

6. İndirim Miktarı

Maddeye göre, dağıtma sırasında karşı koyan faile verilecek ceza, dörtte bire kadar indirilebileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir. Bu takdir yetkisi, olayın özelliklerini göz önünde bulunduracak hâkime bırakılmıştır⁴⁶².

---

⁴⁶¹ YARSUVAT, s. 209.

⁴⁶² Yrg. CGK., tarihsiz, 1982/8-444 E., 1982/505 K., “Kanunun gerekçesinde bu indirimin hangi oranda olacağı hususunda bir açıklama yapılmamış, sadece vazifelilerin kusurlu olduğu hallerde verilecek cezaların azaltılabileceği gibi tamamen de kaldırılabilceği ifade olunmuştur.

Maddenin açık metnine göre; bu fıkra da belirlenen şartların tahakkuku halinde hâkim, tayin edeceği cezayı dörtte bire kadar mesela; 1/4, 1/3, 1/2 ve en son 3/4 oranında indirebileceği gibi icabında büsbütün kaldırılmasına da takdirden karar verebilir.

TCK.nun 258/son ve 272. maddesinde de benzer düzenlemenin olduğu, Yargıtay’ın kararlılık gösteren içtihatlarında da bu görüşün benimsendiği görülmektedir.” (ALASU, s. 120).

VII. Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılmak (m. 33)

A. Genel Açıklamalar

Kanun'un "Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar" başlıklı 33. maddesi, silahlı olarak katılan toplantı ve yürüyüşlerde işlenen suçları kapsamaktadır. Bu maddedeki suçları, toplantı ve yürüyüşe silahlı katılmak, toplantı ve yürüyüşlerde dağılmamak için direnme olarak sınıflandırabiliriz.

B. Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılmak (m. 33/1)

1. Genel Açıklamalar

Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılmak suçu, Kanun'un 33. maddesinin 1. fıkrasında yer almaktadır. Kanun'un bu maddesinde, 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır. Buna göre, "Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine 23 üncü maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları taşıyarak katılanlar, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Silah veya aracın ateşli silah ya da patlayıcı veya yakıcı madde olması durumunda, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz. Silah veya aracın bulundurulmasının suç oluşturması halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da ilgili hakkında kanun hükümlerine göre cezaya hükmolünür".

Eski düzenlemeye göre ise "Toplantı ve yürüyüşlere, 23 üncü maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları (bunlar ruhsatlı taşınsa bile) taşıyarak katılanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır". Görüldüğü üzere eski düzenlemede silah veya araç taşıyan kişiler hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır şeklinde tek bir hüküm bulunmaktaydı. Değişiklik sonrası, kanunda belirtilen silah veya araçların taşınması durumunda altı aydan üç yıla hapis, silah veya aracın patlayıcı veya yakıcı olması durumunda cezanın alt sınırının bir

yıldan az olamayacağı ve ayrıca silahın veya aracın bulundurulmasının suç oluşturulması durumunda ayrıca bu suçtan cezalandırılacağı belirtilerek, suçun ağırlığına göre farklı cezalar öngörülmüştür. Bu da, özellikle cezanın alt sınırının azaltılması açısından oldukça yerinde bir düzenlemedir.

Hemen belirtmek gerekir ki; incelenen suçun yer aldığı maddenin Yeni ve Eski Kanun'daki düzenlemesi arasında fark bulunmamaktadır⁴⁶³.

2. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Suçun faili, toplantı veya yürüyüşlere Kanun'un 23. maddesinin (b) bendinde yer alan silah veya araçlarla katılan herkes olabilir. Taşıyan kişinin silah taşıma ruhsatına sahip olup olmamasının da herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Silah taşıma ruhsatına sahip olmayan kişilerin ayrıca bu suçtan cezalandırılacağı kanunda düzenlenmiştir. Toplantı veya yürüyüşlere kamu düzenini korumak üzere silahlarıyla görevli olarak katılan kişilerin, bu hükmün kapsamı dışında kalacağı hususunda tereddüt bulunmamaktadır.

İncelenen suçun hukuki konusu, kamu düzeni ve bireylerin toplanma özgürlüğüdür. “Bu hükmün konulmasının sebebi kamu düzeninin can ve mal emniyetinin korunmasını sağlamak olduğu kadar yığın psikolojisi dolayısıyla toplulukların şüursuz hale gelerek suç işlemelerine mani olmaktır”⁴⁶⁴. Toplantı veya yürüyüşlere silahla gelinmesi, bunların sağlanabilmesi açısından potansiyel tehdit olarak kabul edilmektedir.

---

⁴⁶³ Aynı hususu düzenleyen Eski Kanun'un 23. maddenin (a) bendi ise, “Toplantı veya yürüyüşlere, 13. maddenin (b) bendinde sayılan silâh veya araçları – Bunlardan ruhsata tabi olanlar, ruhsatlı olarak taşınsa dahi–hamil olarak iştirak edenler altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar” şeklindeydi.

⁴⁶⁴ AKSU-OKÇUOĞLU, s. 68.

Suçun mağduru, toplanma özgürlükleri ihlal edilen fertler ile bu özgürlüğü, güvenliği ve düzeni sağlama mecburiyeti bulunan kamudur.

3. Fiil

Suçun maddi unsuru, toplantı ve yürüyüşlere, 23. maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları taşıyarak katılmaktır. Bentte söz konusu silah ve araçlar, “ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya tas, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler” şeklinde belirtilmektedir.

Burada belirtilen silah veya araçları taşımak, söz konusu suçun oluşumu için yeterli değildir. Ayrıca bu silah veya araçlarla toplantıya katılmak da gerekmektedir. Eğer silah taşınmış; fakat toplantı veya yürüyüşe katılım olmamışsa, o zaman silahı taşıyan şahıs, bu Kanun’a göre değil; mevcut durum itibariyle 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun’un 13 ya da 15. maddesine göre cezalandırılır⁴⁶⁵. Söz konusu suçun oluşabilmesi için belirtilen silah veya

⁴⁶⁵ 6136 sayılı Kanun’un 12.06.1979 tarih ve 2249 sayılı Kanun’un 8. maddesi ve 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun’un 156. maddesi ile değişik 13. maddesi şu şekildedir:

“Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak ateşli silahlarla bunlara ait mermileri satın alan veya taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve otuz günden yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

Ateşli silahın, bu Kanunun 12 nci maddesinin dördüncü fıkrasında sayılanlardan olması ya da silâh veya mermilerin sayısı veya nitelik bakımından vahim olması halinde beş yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşyüz günden beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

Bu Kanunun 12 nci maddesinin dördüncü fıkrasında sayılanlar dışındaki ateşli silahın bir adet olması ve mutad sayıdaki mermilerinin ev veya işyerinde bulundurulması halinde verilecek ceza bir yıldan iki yıla kadar hapis ve yirmibeş günden yüz güne kadar adli para cezasıdır. Ateşli silahlara ait mermilerin pek az sayıda bulundurulmasının veya taşınmasının mahkemece vahim olarak takdir edilmemesi durumunda hükmolunacak ceza altı aya kadar hapis ve yüz güne kadar adli para cezasıdır.

Kuru sıkı tabir edilen ses veya gaz fişegi ya da benzerlerini atabilen tabancayı, teknik özelliklerinde değişiklik yaparak öldürmeye elverişli silah haline dönüştüren kişi, bu maddenin birinci fıkrası hükümlerine göre cezalandırılır”.

6136 sayılı Kanun’un 12.06.1979 tarih ve 2249 sayılı Kanun’un 10. maddesi ile değişik 15. maddesi şu şekildedir:

araçların taşınması gerekmektedir. Toplantı veya yürüyüşlerde silahlıymiş gibi gözükmenin bu suçu meydana getirmesine imkân yoktur⁴⁶⁶.

Buradaki bir diğer önemli nokta da, silah taşıma ruhsatına sahip olanların bile cezalandırılmasıdır. Toplantı veya yürüyüşün söz konusu silah veya araçlarla yapılması, 23. maddede belirtildiği üzere, toplantı veya yürüyüşü kanuna aykırı hale getirmektedir. Toplantı veya yürüyüşün silahla veya kanunda belirtilen araçlarla düzenlenmemesine rağmen belirtilen silah veya araçları taşıyan kişilerin toplantı veya yürüyüşte yer alması durumuna burada değinmek gerekmektedir. Böyle bir durumda toplantı veya yürüyüşün kanuna aykırı sayılıp sayılmayacağı ve devam edip etmeyeceği hususu, Kanun'un 24. maddesinin 5. fıkrasında şu şekilde açıklanmıştır: “Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır”. Anlaşılacağı üzere, bu durumda failerin sayısı ve davranışına göre, toplantı veya yürüyüşe devam edilecek ya da dağıtılacaktır. Eğer toplantı dağıtılmayıp yalnızca silahlı olarak katılanlar uzaklaştırılacaksa, bu durumda 24. maddede belirtilen ihtarın yapılmasında zorunluluk bulunmamaktadır; ancak sayı ve

---

“Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak 4 üncü maddede yazılı olan bıçak veya diğer aletleri veya benzerlerini satanlar, satmaya aracılık edenler, satın alanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve üçbin liradan onbin liraya kadar adli para cezası hükmolünür.

Bu madde kapsamına giren bıçak veya diğer aletlerin veya benzerlerinin sayı veya nitelik bakımından vahim olması halinde yukarıdaki fıkraya göre hükmolünacak cezalar yarıdan bir katına kadar artırılır.

Bu Kanunun 4 üncü maddesine göre yapımına izin verilen bıçakları veya diğer aletleri veya benzerlerini kullanma amacı dışında satanlar, satmaya aracılık edenler, satın alanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında birinci fıkradaki; o bıçak veya diğer aletlerin veya benzerlerinin sayı ve nitelik bakımından vahim olması halinde de ikinci fıkradaki cezalar hükmolünür”.

⁴⁶⁶ YARSUVAT, s. 212.

davranış dağıtmayı gerektiriyorsa o zaman ihtar mecburidir⁴⁶⁷. Kanımızca, toplantının dağıtılıp dağıtılmamasının failerin sayısı ve davranışı gibi sübjektif bir ölçütlere bağlanması, keyfi uygulamaların ortaya çıkmasına neden olabileceğinden sakınca doğurabilecektir⁴⁶⁸.

Bunlardan başka, 24. maddenin 6. fıkrasında belirtildiği üzere, failleri uzaklaştırma işleminde düzenleme kurulunun güvenlik kuruluna yardım etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Buna göre, “Toplantı veya gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür”.

Görüldüğü üzere, incelenen suçun oluşması, toplantı veya yürüyüşün kanuna aykırı sayılmasından tamamen bağımsızdır. Bu nedenle, failer, toplantı veya yürüyüş kanuna aykırı hale gelmeden buradan uzaklaştırılırsalar ya da kanuna aykırı hale gelen toplantı veya yürüyüş 24. maddedeki prosedüre uygun olarak yapılan dağılma emri ve ihtardan sonra dağılmış olsa bile, toplantı veya yürüyüşe söz konusu silah veya araçlarla katılanlar yine de cezalandırılacaktır. Zira, bu tür bir katılım başlı başına kamu düzenine zarar veren bir durum kabul edilmektedir.

4. Kusurluluk

Suçun manevi unsuru genel kasttır. Failin toplantı veya yürüyüşe silahla katılmanın suç olduğunu bilmesi ve ayrıca bu durumu istemesi gereklidir. Aksi halde

---

⁴⁶⁷ YARSUVAT, s. 212.

⁴⁶⁸ GÜLHAN, s. 132.

suç oluşmayacaktır. Örneğin üzerinde taşıma silahlı ruhsatı bulunan kişinin yanlışlıkla toplantı veya yürüyüşe katılması durumunda suç oluşmayacaktır⁴⁶⁹.

5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

İncelenen suç bir tehlike suçudur. Toplantı veya yürüyüşe sayılan silah veya araçları taşıyarak katılmakla suç tamamlanır. Failin bu silah veya araçla herhangi bir suç işlemesi neticesinin ortaya çıkmasına gerek yoktur. İncelenen suçta teşebbüs mümkün değildir.

6. Ceza

Kanun'da yapılan değişikliğe göre, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine 23. maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları taşıyarak katılanlar, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Silah veya aracın ateşli silah ya da patlayıcı veya yakıcı madde olması durumunda, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz. Silah veya aracın bulundurulmasının suç oluşturması halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da ilgili kanun hükümlerine göre cezaya hükmolunur.

Kanun değişikliğinden önce suçun cezası ise, herhangi bir ayırım yapılmadan, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası idi. Ayrıca, kanunda açıkça yer almasa da kişinin 6136 sayılı Kanun kapsamında yer alan bir silahı veya aracı bulundurması durumunda ayrıca bu suçtan cezalandırılacağı hususunda doktrin ve mahkeme kararlarında görüş birliği bulunmaktaydı⁴⁷⁰.

---

⁴⁶⁹ YARSUVAT, s. 213.

⁴⁷⁰ Aynı doğrultuda bkz. GÜNGÖR-KAVALLALI, s. 182; Yrg. CGK., 25.05.1964, 1964/237 E., 1964/240 K. (YARSUVAT, s. 212 dn. 3).

C. Toplantı ve Yürüyüşlerde Silahlı Olarak Dağılmamak İçin Direnmek (m. 33/2)

Kanun'da 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile eski kanunda yer alan toplantı ve yürüyüşlerde silahlı olarak dağılma emrine karşı gelmek ve dağıtma sırasında karşı koymak suçları kaldırılmıştır. Kanununun 2. fıkrasına göre, "Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde, ayrıca 32 nci madde hükümlerine göre cezaya hükmolunur".

Kanun'un bu düzenlemesini anlamak güçtür. Zira eski düzenlemede, görevi yaptırmamak için direnme suçuna atıfta bulunulmadığı için, kişinin silahlı olarak dağılma emrine karşı gelmesi ve direnmesi durumunda ayrıca cezalandırılacağına dair madde hükmü anlaşılabilir. Ancak, bu düzenleme olmasa dahi, hukuk mantığı ile varılacak sonuç aynı olacaktır.

Buna göre, toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahlı olarak katılımı ve toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması nedeniyle dağıtılması sırasında direnilmesi halinde 32. madde hükümleri uygulanacaktır. Silahlı olarak kolluk görevlilerine direnilmesi Türk Ceza Kanunu'nun 265. maddesinde ayrıca ağırlaştırıcı neden olarak düzenlendiği için bu durumda sanığın cezasında artırıma gidilecektir. Yukarıda, direnme suçları incelendiğinden, tekrara düşmemek amacıyla, yukarıdaki bölüme atıf yapmakla yetineceğiz⁴⁷¹.

Kanun'daki eski düzenlemeye göre ise, toplantı ve yürüyüşlerde silahlı olarak dağılma emrine karşı gelmek suçu Kanun'un 33. maddesinin (b) bendinde, silahlı olarak dağıtma sırasında karşı koymak Kanun'un 33. maddesinin (c) bendinde ayrıca düzenlemiştir. Buna göre, "(a) bendinde yazılı olanlardan 24 üncü maddedeki emir ve

---

⁴⁷¹ Bkz. İkinci Bölüm, IV.

ihbarı müteakip kendiliğinden dağılmayanların, dağıtılmaları için zor kullanıldığı takdirde, bunlar üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Dağılma sırasında 23 üncü maddenin (b) bendinde yazılı silah veya araçlarla mukavemet edenler beş yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Eski Kanun’un 23. maddesinde yer alan silahlı olarak dağılma emrine karşı gelmek (b) bendinde, silahlı olarak dağılmamak için karşı koymak (c) bendinde düzenlenmişti. Buna göre “(a) bendinde yazılı olanlardan, 14. maddedeki emir ve ihtar müteakip çekilip gitmeyenlerin dağıtılmaları için zor kullanıldığı takdirde, bunlar bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Dağılma sırasında 13 üncü maddenin (b) bendinde yazılı silah veya araçla mukavemet edenler üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” şeklindeydi.

Görüldüğü üzere, incelenen suçun yer aldığı maddenin Yeni ve Eski Kanun’daki düzenlemesi arasında fark bulunmamaktadır.

VIII. Kanuna Aykırı Toplantı veya Yürüyüşe Özendirmek ve Kışkırtmak (m. 34)

A. Genel Açıklamalar

Kışkırtma yasağı, Kanun’un 27. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kâğıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe

özendirmek veya kışkırtmak yasaktır. Bu hareketler güvenlik kuvvetlerince derhal men edilir”.

Söz konusu yasağın cezası ise, Kanun’un “Tahrikçiler ve suç ortakları” başlıklı 34. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, “27 nci maddedeki yasağa aykırı hareket edenler toplantı veya yürüyüş vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağıtılmış ise, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan dört yıla, toplantı ve yürüyüş zorla dağıtılmış ise üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”.

Yeni Kanun ile güvenlik kuvvetlerine söz konusu hareketleri derhal men etme yetkisi verilmiştir⁴⁷².

B. Fail, Hukuki Konu ve Mağdur

Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek, seslenerek veya basılmış, çoğaltılmış, elle yazılmış ya da çizilmiş kâğıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak ya da dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendiren veya kışkırtan herkes suçun faili olabilir.

---

⁴⁷² 171 sayılı Kanun’un kışkırtma yasağını düzenleyen 17. maddesinde, “Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya nakleden herhangi bir alet veya vasıta ile söz söyleyerek veya seslenerek yahut basılmış veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış veya çizilmiş kâğıtları duvarlara ve sair yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri vasıta ve yollarla halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe teşvik ve tahrik etmek yasaktır” denilmektedir. Suçun cezası da, yine ayrı bir maddede, Kanun’un 24. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde ise, “17. maddedeki yasağa aykırı hareket edenler toplantı veya yürüyüş vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağıtılmış ise, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde altı aydan iki yıla, toplantı ve yürüyüş zorla dağıtılmış ise bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” şeklindeydi.

İncelenen suçun hukuki konusu, öncelikle, özendirmeler veya kışkırtmalarla toplanma ve yürüyüş yapma hakkı tehlikeye düşürülen fertler ile bu hakka ulaşılmasını sağlama yükümlülüğü altında bulunan kamudur.

C. Fiil

Madde metninde, “halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kâğıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak” denilerek araç ve yolları ile suçun maddi unsuru belirtilmiştir.

1.Suçun Oluşturan Hareketler ve Yapılma Şekilleri

Suçun oluşturan hareketler, halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmaktır. Özendirme ve kışkırtma hareketleri, amaçlanan kanuna aykırı toplanmaların yapılması düşüncesinin halkta yaratılması biçiminde anlaşılmalıdır. Suçun oluşabilmesi için bu hareketlerin bir arada bulunması aranmamaktadır.

a. Özendirmek veya Kışkırtmak

Özendirmek ve kışkırtmak fiillerini, yukarıda, kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeğe teşvik ve tahrik etmek suçunu kapsamında, “tahrik ve teşvik etmek” terimleri ile incelemiştik⁴⁷³. Burada da, özendirmek, teşvik etmek; kışkırtmak ise, tahrik etmek anlamlarında kullanılmaktadır.

---

⁴⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, V, C, 5.

2911 sayılı Kanun, 171 sayılı Kanun'dan farklı olarak “teşvik ve tahrik etmek” yerine “özendirmek veya kışkırtmak” tabirini kullanarak suçun kapsamını genişletmiştir. Daha önce, bu fiillerin her ikisinin birden yapılması gerekirken, kanun koyucu bu durumu yerinde görmeyerek 2911 sayılı Kanun ile değiştirmiş; bu fiillerden yalnız birinin mevcut olmasını fiilin cezalandırılması için yeterli saymıştır. 171 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, suçun oluşabilmesi için iki fiilin birden gerçekleşmesinin aranması doktrinde de yerinde bulunmamıştır⁴⁷⁴.

b. Doğrudan Doğruya ya da Dolaylı Olarak

Özendirme veya kışkırtma hareketleri doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak sonuç meydana getirebilir. Hareket ile sonuç arasında direkt bir bağ olabileceği, neticenin tek sebebinin oluşturabileceği gibi, bu bağın dolaylı olarak kurulması ve hareketin neticenin önemli bir faktörü olması da söz konusu olabilir⁴⁷⁵. Örneğin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünün yeri, zamanı ve nasıl yapılacağı konusunda kesin bilgilerin verilmesi neticesinde sonuç meydana geliyorsa doğrudan bir etkinin varlığı kabul edilebilecekken, geniş ve belirsiz açıklamalarla bir kitle hareketi hazırlanmaya çalışılır ve aynı sonuç elde edilirse dolaylı bir etki söz konusu olacaktır.

---

⁴⁷⁴ Yarsuvat, madde başlığında yalnızca “tahrik” ibaresinin kullanılması gerektiğini söylemektedir: “Diğer yandan kanunda ‘teşvik ve tahrik’ kelimelerinin kullanılmış olması da tenkit edilebilir. Şöyle ki, failin hem teşvik ve hem de tahrik yapması aranacaktır. Bu kelimelerin İtalyanca karşılığı olarak, (istigazione) ve (ecciti), Fransızca’da ise (provocation) ve (excitation) tabirleri kullanılmaktadır. Türkçe’de de teşvik ve tahrik farklı bir anlam taşır. İşlenen suçun hususiyeti göz önüne alınarak, iki tabirden birinin kullanılması daha yerinde olurdu. Aksi halde her iki tabirin arasında ‘ve’ yerine ‘veya’ bağı konmalıydı. Kamu düzenini bozan, toplanma hürriyetini kaldıran suçlar, devletin aleyhine işlenen suçlar gibi bir emosyondan doğar, adî suçlar ise aşağılık ihtiraslardan ileri gelir. Bundan başka, her iki halde de, telkin edici bir fiilin olmasına rağmen, kamu düzeni aleyhine işlenen suçlarda, hitap edilen kitlenin bir kısmının kalbinin kazanılması gereklidir; zira toplumlar teşvik olunamaz; ancak tahrik olunurlar. Adî suçlarda ise kitle içinde, gösterilen fakat yola getirmeğe mütemayil olan kimselerin olması tehlikeyi teşkil eder. Yani, suça teşvik olunma kabiliyetine sahip olanların bulunmasıdır Dolayısıyla, devlet kamu düzeni ve vatandaşların toplanma hürriyetini korumakla, kendi temel nizamını da korumuş olmaktadır. Bu maddede sadece tahrik tabirinin kullanılması, daha da yerinde olurdu” (YARSUVAT, s. 161).

⁴⁷⁵ YARSUVAT, s. 165-166.

c. Hareketlerin Halka Karşı Yapılması

Madde içerisinde yer alan “halka karşı” tabiri, suçu oluşturan hareketlerin hem aleni olarak hem de tehlike yaratmaya yeter sayıda bir insan topluluğunu hedef göstererek yapılması gerektiğini anlatmaktadır⁴⁷⁶.

Diğer taraftan fiillerin aleni olarak işlenmesi gerektiğinden, bu fiillerin yapılacağı yerler, yollar, meydanlar, parklar gibi umuma açık; üniversiteler, tiyatrolar, sinemalar, restoranlar, ulaştırma araçları gibi halka açık olduğu sürece umumi sayılan ya da işyeri veya evlerin bahçe ve avluları gibi arazi olarak halkın bulunması sebebiyle umumi sayılan yerler olabilir⁴⁷⁷.

2. Suçu Oluşturan Hareketlerin Araçları

Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirme ve kışkırtma hareketlerinin araçlarını üçe ayırarak inceleyebiliriz.

a. Hareketlerin Doğrudan Doğruya veya Ses Yükselten veya İleten Herhangi Bir Alet veya Araç ile Söz Söyleyerek veya Seslenerek Yapılması

Şarkı ya da marş söyleyerek, konuşma yaparak, hazırlanmış bir kaydı herhangi bir alet ile dinleterek ve benzeri hareketlerle suç meydana gelebilir. Hareketin aletle veya aletsiz yapılması arasında fark bulunmamaktadır.

---

⁴⁷⁶ YARSUVAT, s. 162.

⁴⁷⁷ YARSUVAT, s. 163.

b. Hareketlerin Basılmış veya Çoğaltılmış veya Elle Yazılmış veya Çizilmiş Kâğıtları Duvarlara veya Diğer Yerlere Yapıştırarak veya Dağıtarak Yapılması

Yazılmış ve çizilmiş kâğıtlar kapsamına, özendirme veya kışkırtmaya müsait her türlü yazı, sembol, şekil, amblem, bayrak resimleri, afişler ve benzerleri girer⁴⁷⁸. Suçun oluşması için basılmış, çoğaltılmış, elle yazılmış veya çizilmiş kâğıtların duvarlara veya diğer yerlere yapıştırılması ya da dağıtılması gerekmektedir.

Yapıştırmak, gösterme ve asılmayı da içine alacak şekilde teşhir etme anlamında kullanılmaktadır. Bir afişin duvar, direk gibi yerlere yapıştırılması veya asılması, özendirme veya kışkırtmaya müsait olması durumunda suç oluşturabilecektir. Burada önemli olan husus, bunların halkın haberdar olması için yapılmasıdır. Bunun için de bu kâğıtların herkesin görebileceği ve girebileceği yerlere yapıştırılması gerekir⁴⁷⁹.

Yukarıda yaptığımız ayrıma göre anlatmak gerekirse, umumi sayılan yerlerdeki duvarlara ve sair yerlere yapıştırılan kâğıtlar, kimse görmemiş olsa dahi suç oluşturabilecektir; çünkü buradaki amaç halkın haberdar olmasıdır. Halka açık olduğu sürece umumi sayılan yerlerde, buraların ancak umuma açık oldukları süre içinde yapılan yapıştırmalar dikkate alınacaktır. Bu tür yerlerin umuma kapatılmasından sonra yapılan yapıştırmalar ise, herkesin girebileceği yer olma vasfını kaybetmelerinden dolayı suç oluşturmayacaktır. Umuma kapalı olunan zaman diliminde yapıştırılan kâğıtların, bu yerlerin umuma açılmasından sonra da varlıklarını aynı şekilde sürdürmeleri halinde, halkın haberdar olması için

---

⁴⁷⁸ YARSUVAT, s. 163.

⁴⁷⁹ YARSUVAT, s. 164

sunuldukları kabul edilmelidir. Arızı olarak halkın bulunması sebebiyle umumi sayılan yerlerde ise, kâğıtların yapıştırıldığı anda, tehlike yaratmaya yetecek sayıda bir insan topluluğunun bulunması ya da bunların bulunacağı zamanlarda kaldırılmamış olması gereklidir⁴⁸⁰.

Dağıtma, satıştan farklı olarak karşılığında bir şey alınmaksızın dağıtılmak istenen şeyin tevzi edilmesidir. Söz konusu olan bir veya birkaç kişi ile ilişki kurmak değil, bir kalabalık oluşturacak sayıdaki şahsı muhatap almaktır. Bu tür kâğıtların gelip geçene verilmesi, havadan halkın toplandığı yerlere atılması, mektup vasıtasıyla gönderilmesi dağıtma kapsamı içinde değerlendirilir. Burada, dağıtmayı geniş yorumlayarak satışı da içine sokmak mümkündür. Aksi halde, suça konu olabilecek bir ilanın ya da gazetenin parasız dağıtılması ile satışa çıkarılması arasında ayırım yapma zorunluluğu ortaya çıkacaktır⁴⁸¹.

c. Hareketlerin Yukarıda Sayılanların Benzeri Araç ve Yollarla Yapılması

Hareketlerin yukarıda sayılanların benzeri araç ve yollarla da yapılabilmesinin kabulünde kanun koyucunun amacı, özendirme veya kışkırtma hareketlerinde kullanılacak araç ve yolları sınırlamamaktır. Böylece her türlü araç ve yollarla yapılan özendirme veya kışkırtmalar cezalandırmaktadır. Yazı, ses ya da görüntü yansıtan projeksiyonlar, yine bu işleve sahip ışıklandırma vasıtaları, yazı ve resimleri içeren plastik, cam, tahta ürünler, üzerine bunların basıldığı giyim eşyaları ve benzeri araçlar kullanılarak da suçun islenmesi mümkündür⁴⁸².

---

⁴⁸⁰ YARSUVAT, s. 162-164.

⁴⁸¹ YARSUVAT, s. 164.

⁴⁸² Yrg. 8. CD., 19.02.1991, 1990/8919 E., 1991/1524 K., "Sanığın, yönetimin 1 Mayıs'ta toplantı ve gösteri yürüyüşüne izin vermemesine tepki olarak, kimi basında değişik başlıklarla yer alan

Burada önemli bir tartışma ise yeni teknoloji ile ortaya çıkan araçların yukarıda ifade edilen suç için kullanılan araçlardan sayılıp sayılmayacağıdır. Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereği kanunların bu ve benzeri düzenlemeleri çok defa tartışma konusu edilmektedir. Nitekim “benzeri araç ve yollarla” ifadesinin kanunilik ilkesinin zorunlu bir sonucu olan kanunların açık ve belirli olmasına aykırılık teşkil edip etmeyeceği sorusu aklımıza gelebilir. Böyle bir ifadeden istifade ederek hükmün etkisini genişletici yorum uygulamak suretiyle arttırmış olacak mıyız? Bu durum kanunilik ilkesine aykırılık teşkil etmez mi? Örneğin kanunda sayılı araçlarla değil de teknolojinin elverdiği diğer imkânlarla (internet, sosyal ağlar...) işlenmesi durumunda katı bir şekilde, bu araçların kanunda sayılmadığı gerekçesiyle suçun olmasında kullanılan araçlardan olmadığını ve bu suretle de suçun oluşmadığını söylemek ne kadar doğru olacaktır? İşte bu tartışmaları önlemek amacıyla kanun koyucu yukarıda yer alan tarzda bir ifade kullanmaktadır. Yine de bu ifadeden hareketle yapılacak uygulamalar kıyas yasağını zedelememeli ve de kanunilik ilkesinin ihlal edilmemesine özen gösterilmelidir. Örneğin sosyal ağlardan olan “twitter” üzerinden yasanın 27. maddesinde yasal olmayan bir toplantı veya yürüyüşe tahrik veya teşvik fiilinin gerçekleşmesi durumunda kanaatimizce bu suçun varlığından söz edilebilecektir. Söz konusu sosyal ağlar suçu oluşturmaya elverişli bir araçtır. Bu durumda failin saiki de önem taşıyacaktır.

D. Kusurluluk

Söz konusu suçun oluşabilmesi için genel kast yeterli değildir, özel kast da gerekmektedir. Failin cezalandırılabilmesi için özendirme ya da kışkırtma hareketlerinin şuarsuzca gerçekleştirilmesi değil; halka, kanuna aykırı toplantı veya

---

demeçlerinin 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasının 27. maddesinde yazılı kışkırtma yasağına aykırılık suçunu oluşturmadığı (...)" (ALASU, s. 127).

yürüyüş yaptırmak saikiyle yapılması gerekmektedir. Şuursuzca yapılan bir tahrik, neticeyi meydana getirirse de, incelenen suçu oluşturmayacaktır⁴⁸³. Bu durumda, TCK'nın 214. maddesinde yer alan suç işlemeye tahrik suçu meydana gelecektir.

E. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Söz konusu suç, tehlike suçu olup icrai bir hareket neticesinde meydana gelir. Suçun tamamlandığı an, korunan kamu düzenini bozabilecek, kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerini engelleyebilecek özendirme veya kışkırtma hareketlerinin yapıldığı andır. Suçun tamamlanması için bu iki hareketten yalnızca birinin yapılması yeterlidir. Kanun'un 34. maddesinden de anlaşılacağı üzere, suçun cezalandırılması için neticenin meydana gelmesi, yani kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşün gerçekleşmesi gerekmemektedir.

Suçta teşebbüs, neticesi harekete bitişik bir suçun söz konusu olması ve hareketlerin yapılması ile suçun tamamlanması nedeniyle esas olarak söz konusu olamaz. Ancak, özendirme veya kışkırtma hareketlerinde kullanılan araca göre mümkün olabilir. Fiilin, basılmış, çoğaltılmış, el ile yazılmış veya çizilmiş kâğıtlarla gerçekleştirilmesi halinde teşebbüsten söz edilebilir⁴⁸⁴; söyleyerek veya seslenerek gerçekleştirilmesi halinde, artık icra hareketleri bölünemeyeceğinden teşebbüs mümkün olmayacaktır.

---

⁴⁸³ YARSUVAT, s. 166.

⁴⁸⁴ Yrg. 8. CD., 09.04.1981, 1981/1176 E., 1981/2140 K., "Olayda basın suçu oluşmamakla birlikte, Tekstil Gazetesinde görevli bulunan sanığın, yetkililerce yasaklanmasına karşın 1 Mayıs işçi bayramını DİSK'e bağlı Tekstil sendikasına mensup işçilerce kutlanması ve bu nedenle kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmaya tahrik etmek amacıyla suç konusu Tekstil Gazetesi özel sayısını Ankara'da basarak özel araçla İstanbul'a gönderip sendika önüne bıraktığı sırada henüz dağıtılmadan Sıkıyönetim Komutanlığınca el konulduğu savunmalarını doğrulayan 9.5.1979 günlü tutanakla doğrulandığı, başlangıçtan bu engellemeye kadar yayım neticesine yönelik bu icrai hareketlerinin mani sebep yönünden tahakkuk etmediği, bölünebilir nitelikteki bu hareketlerin neticesi harekete bitişik olduğu ve 171 sayılı yasanın 17. maddesi yolu ile 24. maddesine uyan fiilin eksik kalkışma derecesinde kaldığı (...)"(ALASU, s. 152).

Ne suçu düzenleyen 27. maddede ne de suçun cezasını düzenleyen 34. maddede, suç için özel iştirak hükümleri konulmamıştır.

Özendirici veya kışkırtıcı kâğıtları, çizen, dizen, klişesini alan, basan kimselerin ne olacağı sorusunu ikiye ayırarak cevaplandırabiliriz. Eğer bu kâğıtlar, Basın Kanunu'nun 2. maddesinde gösterilen “basılmış eserler” kapsamındaysa⁴⁸⁵, bu Kanun'un 11. maddesine göre sorumluluk belirlenecektir⁴⁸⁶. “Meselâ günlük bir gazetede, kanunsuz bir toplantıya halkı davet eden bir ilân yer alsa, gazetenin sorumlularına, aynı maksatla broşür, el ve duvar ilânlarının neşredilmesi halinde, neşredenlere, Basın Kanunu hükümleri tatbik edilecektir”⁴⁸⁷.

Bu durumun dışında kalan, yazılmış ve çizilmiş kâğıtları hazırlayanlar hakkında ise, TCK'nın iştirake ilişkin genel hükümleri uygulanacaktır⁴⁸⁸.

---

⁴⁸⁵ 09.06.2004 tarih ve 5187 sayılı Basın Kanunu'nun “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinin (a) bendine göre, “Basılmış eser: Yayımlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını (...) ifade eder.”

⁴⁸⁶ Basın Kanunu'nun “Cezai sorumluluk” başlıklı 11. maddesi şu şekildedir: “Basılmış eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur. Süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur.

Süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye’de yargılanmaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayım yönetmeni, genel yayım yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir.

Süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye’de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayıncının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye’de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur.

Yukarıdaki hükümler, süreli yayınlar ve süresiz yayınlar için bu Kanunda aranan şartlara uyulmaksızın yapılan yayınlar hakkında da uygulanır.” dolayısı ile kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayıncının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye’de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur.

Yukarıdaki hükümler, süreli yayınlar ve süresiz yayınlar için bu Kanunda aranan şartlara uyulmaksızın yapılan yayınlar hakkında da uygulanır”.

⁴⁸⁷ YARSUVAT, s. 167.

⁴⁸⁸ İştirake ilişkin hükümler, TCK'nın birinci kitap, birinci kısmında, “suça iştirak” başlıklı dördüncü bölümde, 37-41. maddeler arasında yer almaktadır.

Sanal ortam üzerinden işlenen eylemler hakkında sorun iştirak konusunda da devam etmektedir. Örneğin sosyal medya araçlarından biri aracılığıyla aleni olarak halkı kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne özendiren veya kışkırtan fiillerin işlenmesi halinde, bu araçların bahsi geçen suça vücut verebilecek araçlardan olduğu kanaatindeyiz. Zira maddenin lafzında geçen “benzeri araç veya yollarla” ifadesi sanal ortamı da kapsamaktadır. Örneğin twitter üzerinden organize edilmeye çalışılan veya önceden organizasyonu tamamlanmış fakat duyurusu bu kanalla yapılan kanunsuz bir toplantı veya yürüyüş için aleni bir şekilde toplantı yer ve saatini belirten bir iletinin girilmesi söz konusu suçu oluşturmak için uygun bir araç sayılacaktır. Eğer suçun diğer unsurları da tam ise suç vücuda gelmiş sayılacaktır. Bu suretle suçun unsuru sayılan bu iletinin başkaları tarafından da paylaşılması ve yaygınlaştırılması durumunda iştirak halinin ne olacağına ise genel iştirak hükümleri ile çözülmesi gerektiği kanaatindeyiz. Alınması gereken tedbirler için ise bu sefer Basın Kanunu hükümleri değil 5651 sayılı Kanun hükümleri tatbik edilecektir.

F. Ceza

Maddenin Kanun’a konuluş amacı, öncelikle, vatandaşların kanunsuz toplantılara özendirilmesinin veya kışkırtılmasının önlenmesidir. Kanun koyucu, meydana gelen neticeye göre cezayı belirlemiştir. Kamu düzeni bakımından da, kanunsuz bir toplantının yapılmasını özendirmenin veya kışkırtmanın, böyle bir toplantıya katılmaktan daha büyük bir tehlike oluşturduğu düşünülmektedir.

Kışkırtmanın cezası hareketin neticesine göre ikiye ayrılmıştır. 27. maddedeki yasağa aykırı hareket edenler, toplantı veya yürüyüş vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir

suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan dört yıla; toplantı veya yürüyüş zorla dağıtılmış ise, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

IX. Çocuklara Uygulanmayacak Hüküm

Kanunda, 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile Kanun'a yeni bir madde eklenmiştir. "Çocuklara Uygulanmayacak Hüküm" başlığını taşıyan Kanunun 34/A maddesine göre "Bu Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılarak direnme suçunu veya katıldıkları toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında propaganda suçunu işleyen çocuklar hakkında bu suçlara bağlı olarak ayrıca 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 2 nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü⁴⁸⁹ uygulanmaz".

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, 2911 sayılı Kanun'da düzenlenen suçlar dışında başka ceza kanunlarında tanımlanan suçların da işlenmesi zaman zaman söz konusu olabilmektedir. Bunlardan bir tanesi, 2911 sayılı Kanun'da öngörülen suçların gerçekleştirilmesi sırasında ayrıca örgüt üyeliği ve örgüt adına suç işlemek suçunun oluşması durumudur. Özellikle, terör örgütü eylemleri sonrasında düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde veya terör örgütü lehine veya adına düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde ayrıca 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu devreye girecektir.

Öncelikle, belirtmek gerekir ki, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 23. maddesinin (b) bendindeki yasağa paralel bir düzenleme 3713 sayılı

---

⁴⁸⁹ 3713 sayılı Kanun'un "Terör suçlusu" başlığını taşıyan 2. maddesi şu şekildedir: "Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur. Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar".

Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrasında getirilmiştir. Buna göre; “Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır.

Terör örgütünün propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan (...) yayın sorumluları hakkında da bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, yayın sorumluları hakkında, bu cezanın üst sınırı beşbin gündür. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerin gizlenmesi amacıyla yüzün tamamen veya kısmen kapatılması.

b) Terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde, örgüte ait amblem ve işaretlerin taşınması, slogan atılması veya ses cihazları ile yayın yapılması ya da terör örgütüne ait amblem ve işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.

İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde

veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur”.

Bilindiği üzere, terör örgütlerince başvuru yöntemlerinden bir tanesi de, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmaktır. Örgütün, genel çağrısı, örgüt adına faaliyet gösteren yayın kuruluşlarının, derneklerin bilgisi ve istemi üzerine gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin örgüt adına yapıldığı kabul edilmelidir. Buna göre, bu nitelikteki bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanlar, örgüte ait poster ve amblem taşıyanlar, örgüt adına slogan atanlar kişilerin oluşturduğu suçlar, 2911 sayılı Kanun kapsamında belirtilen suçlar dışında örgüt adına gerçekleştirilen eylemlerden sayılacaktır.

Kanunda getirilen bu düzenleme de, bu açıdan önemlidir. Özellikle kamuoyuna “taş atan çocuklar” olarak yansıyan, örgüt lehine düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünde örgüt adına slogan atarak polise direnen 18 yaşından küçük çocuklar hakkında Terörle Mücadele Kanunu’nun 2. maddesi uygulanamayacak ve böylelikle çocuklar terör suçlusu sayılmayacaktır. Bu düzenleme, özellikle, kişilerin terör suçlusu sayılması durumunda, uygulanacak hükümler ve verilecek cezaların ağırlığı açısından oldukça yerindedir.

X. Usul

Kanun’un “Suçüstü hükümlerinin uygulanması” başlıklı 35. maddesine göre, “Bu Kanunda belirtilen suçları işleyenler hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturmalar yer ve zaman kayıtlarına bakılmaksızın, 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanununa göre yapılır”. Maddede her ne kadar 2911 sayılı Kanun’un takibatının 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu’na göre

yapılacağı söylene de 23.03.2005 tarih ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Sekli Hakkında Kanun'un 18/b maddesi ile 3005 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun genel hükümlerine göre yapılacağı kabul edilmiştir.

3005 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde Kanun'un 35. maddesinde iki istisna durum belirtilmekteydi. Buna göre, yapılacak soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde, 3005 sayılı Kanun'daki yer ve zaman kayıtlarına bakılmayacaktı.

Yerle ilgili istisnai durum, 3005 sayılı Kanun'un uygulanmasında Kanun'un 1/A maddesindeki şartın aranmayacağı durumdu⁴⁹⁰. Buna göre, suç ağır ceza mahkemelerinin görev alanındaki belediye sınırlarında işlenirse de, bu Kanun'a göre kovuşturma yapılabilecekti. Zamanla ilgili istisnai durum ise, aynı Kanun'un 4. maddesindeki mecburiyetin aranmaması durumuydu⁴⁹¹. Maddeye göre, failerin aynı gün içinde mahkemeye sevk edilmesi gerekirken; 2911 sayılı Kanun'un koyduğu hüküm ile aynı gün mahkemeye sevk etme zorunluluğu kaldırılmaktaydı. 3005 sayılı Kanun'un hazırlanış amacı, suçüstü yakalanma halindeki ispat kolaylığı nedeniyle, seri muhakeme usulünün uygulanmasıydı. Ancak 2911 sayılı Kanun'a konulan hüküm ile duruşmanın çabuk yapılması engellenmekte olup bu nedenle, bazı yazarlar

---

⁴⁹⁰ 3005 sayılı Kanun'un (27.06.1938 tarih ve 3749 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile değişik) 1/A maddesi şu şekildeydi: "Faili suçu işlediği sırada veya pek az sonra yakalanan: A) Ağır ceza mahkemesinin vazife gördüğü yerlerdeki belediye sınırları içinde işlenen ağır cezalı meşrut cürümler (...) hakkında takip ve duruşma bu Kanun hükümlerine tabidir."

⁴⁹¹ 3005 sayılı Kanun'un (20.12.1939 tarih ve 3749 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile değişik) 4. maddesi şu şekildeydi: "Cumhuriyet Müddeiumumisi yakalanan şahsı sorguya çektikten sonra amme davasını açmağa lüzum görür ve umumi hükümlere göre takibat yapılmasını zaruri kılacak sebepler mevcut bulunmazsa duruşma yapılmak üzere maznunu iddianame ile o gün vazifeli mahkemeye gönderir."

3005 sayılı Kanun'un çeşitli şartlarla uygulanmasının yerinde olmadığı görüşündeydi⁴⁹².

---

⁴⁹² Bu konuda bkz. YARSUVAT, s. 245; aksi görüş için bkz. TOSUN, Öztekin, "Mevzuat Kroniği", İHFM, C. XXX, S. 1-2, 1964, s. 373.

SONUÇ

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü, ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ve diğer birçok temel hak ve özgürlükler ile yakından ilişkili, çoğulcu demokrasi açısından oldukça önem taşıyan bir özgürlüktür. Nitekim AİHM kararlarına bakıldığında sözleşmenin 11. maddesinde düzenlenen bu özgürlüğe ilişkin karar sayısının çok fazla olmadığı, bunun nedeninin ise söz konusu özgürlüğün yine sözleşmenin 9. ve 10. maddelerinde düzenlenen din ve vicdan özgürlüğü⁴⁹³, ifade özgürlüğü⁴⁹⁴ ile sıkı ilişkisinin olması ve de çoğu kez bu maddelerde güvence altına alınan özgürlüklerin içinde değerlendirilmesi olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının tanımına ulaşmaya, diğer haklarla olan ilişkilerine tarihsel süreç içinde değinmeye ve bu suretle de söz konusu hakkın sınırlarını belirlemeye çalıştık. Bundan sonraki aşamada sınırlarını çizerek belirginleştirmeye çalıştığımız toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasında ceza hukuku açısından ortaya çıkan sorunları ve sonuçları ele aldık. Bu aşamada bu hakkı ilk olarak geniş bir çerçevede düzenleyen mülga 171 sayılı Kanunu da göz önünde bulundurmak kaydıyla 2911 sayılı Kanun'un suç ve ceza içeren hükümlerini ceza hukuku biliminin ilkeleri ışığında değerlendirmeye çalıştık. Bu değerlendirmemizde kanunda yapılan güncel değişiklikleri de olabildiğince takip ederek çalışmamıza ekledik.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının diğer özgürlüklerle olan sıkı ilişkisi nedeniyle uygulamada hassas davranılması gereken bir husus olduğunu tespit ettik bu çalışmamızda. Bu tespiti yaparken toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının

⁴⁹³ AİHK, Manoussakis and Others v. Greece, 26.09.1996, 18748/91 <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58071>, erişim tarihi, 01/09/2013.

⁴⁹⁴ AİHK, Platforme Artze für das leben/Avusturya, 17.10.1985, Req No: 1026/82, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57558>, erişim tarihi, 01/09/2013.

kullanımının ihlali durumlarını ve bu ihlallerin ceza hukuku açısından nasıl değerlendirildiğine baktık. Bunu yapmadaki gayemiz açık ve yakın tehlike hali veyahut suç işleme ihtimali yahut da ayrımcılık ve nefret söylemi içerisinde kalmadığı sürece toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ifade özgürlüğü şumulünde otomatikman yasaklanmasının yine ceza hukuku açısından sakıncalarını ortaya koymaya çalışmak oldu. Böyle bir yasaklamanın yasaklamayı getirenler ve bunu uygulayanlar açısından nasıl bir cezai sorumluluk doğurduğunu ve bu haksız halim bu hakkı kullananlar tarafından meşru bir şekilde defedilmesinin koşullarını belirlemeye çalıştık. Yine teknik ceza hukuku açısından önemli olan bir husus olarak “fiil” unsuru üzerinde her bir suç için ayrıntılı şekilde durarak gelişen teknoloji ile suçun fiil unsurunun nasıl çeşitlilik gösterdiğini tespit ettik. Bu bakımdan çalışmamızda sosyal medyanın kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü özendirici ve kışkırtıcı bir araç olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini tartıştık.

Hülasa, çalışmamız bize şunu gösterdi ki; toplantı ve gösteri yürüyüşünün insanların taleplerini ve rahatsızlıklarını dile getirdikleri eylemler olmaları ve özünde muhalif bir duruş sergilemeleri nedeniyle hakkın kullanımı sırasında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki ve dünyadaki tarihsel gelişime ve bugünkü duruma bakıldığında, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün genel olarak bireylerin ihtiyaç ve taleplerinden ziyade devlet otoritesine göre şekillendiği gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile azınlık görüşlerini yansıtmakta azınlık taleplerini dile getirmektedir. Bu da çoğunluğu oluşturan iktidar tarafından hoş karşılanmamakta ve bastırılmaya çalışılmaktadır. Özellikle demokrasi kültürü yerleşmemiş ve başka fikirlere saygı düşüncesi içselleştirilmemiş olan

ülkelerde, gerek yasal düzenlemelerle gerekse de devlet iktidarını temsil eden kurumlar ve bu iktidarı fiilen kullanan kolluk kuvvetleri ile toplantı ve gösteri yürüyüşü adeta bir hak olarak algılanmamakta ve bu hakkın kullanımı gayrimeşru bir alana itilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de uygulamada çok büyük sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye'nin bu hakkın kullanımında ortaya koyduğu tablo da özetle budur.

Türkiye'de toplanma ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün gelişimine baktığımızda bu konuda bir istikrarın olmadığı görülecektir. Osmanlı Devleti'nden bugüne kadarki tarihsel süreçte, siyasi konjonktüre göre kimi zaman bu hakkın kişilere tanınması hususunda özgürlükçü bir duruş sergilenmiş ardından gelişen toplumsal tepkilere göre de tekrar özgürlükler konusunda kısıtlamalara gidilmiştir.

Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün önündeki en büyük sorun demokrasi kültürünün yerleşmemiş olmasıdır. Bu nedenle, yasal düzenlemelerle yapılan iyileştirme çalışmaları uygulamada beklenen sonuçları doğurmamaktadır. Özellikle, son dönemde artan terör eylemleri nedeni ile bireylerin en basit nitelikteki gösteri yürüyüşleri ve toplantıları dahi terör eylemi, gösteri yürüyüşüne ve toplantılara katılanlar ise terörist olarak nitelendirilmekte ve kolluk kuvvetlerinin müdahalesi ise buna göre sertleşmektedir. Kolluk kuvvetlerinin şiddet kullanmayı gerektiren hallerde müdahale etmemesi, şiddet kullanmayı haklı gösterebilecek hiçbir nedenin olmadığı hallerde ise orantısız bir şekilde güç kullanması sıkça karşılaşılan bir durum haline gelmektedir. Yine siyasi iktidarın rengine göre siyasi iktidarın görüşüne yakın konularda yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, ya da toplumun “ahlaki” değerlerine yönelik yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde çoğu zaman kolluk kuvvetlerinin müdahalesi ile

karşılaşmazken toplantı ve gösteri yürüyüşünün rengi siyasi iktidardan farklılık gösterildikçe bayram kutlaması için toplanan kişiler dahi, sert müdahalelere maruz kalmakta ve kanuna uygun eylemleri nedeniyle dahi yargılanabilmektedirler.

Diğer taraftan, toplantı ve gösteri yürüyüşünün demokrasideki önemine gün geçtikçe daha fazla vurgu yapan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu hakkı, gittikçe daha geniş bir yoruma tabi tutmaktadır. Bu bağlamda kolluk kuvvetlerinin “demokratik toplumun gereği” niteliğindeki eylemlere yapılan sert müdahaleleri nedeniyle sürekli Türkiye’yi sözleşmeyi ihlal etmesi nedeniyle suçlu bulmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü konusundaki yasal düzenlemeler genel olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce belirlenen ilkelere uygun olsa da, bu ilkelerin uygulamaya geçirilmesinde sorun ortaya çıkmaktadır. Türkiye aleyhine açılan davalarda çıkan ihlal kararlarının başlıca sebebini mahkemenin en son 23 Temmuz 2013 tarihli İzci/Türkiye kararında da belirttiği gibi müdahaleyi gerektirmeyen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kolluk kuvvetlerinin şiddet kullanarak müdahale etmesi veya orantısız güç kullanılması oluşturmaktadır⁴⁹⁵. Göstericilerin şiddet içeren faaliyetlerde bulunmadığında, AİHS m. 11 tarafından güvence altına alındığı biçimiyle toplantı özgürlüğünün geçerli olabilmesi için, kamu güçlerinin, barış yanlısı toplanmalara hoşgörü ile yaklaşması, müdahale edilecek durum oluşması hallerinde de bu müdahalenin AİHS 3. maddesine aykırı olmayacak şekilde orantılı olarak müdahale etmesi gerekir. Bu bakımdan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce belirlenen ilkelerin gerek kolluk kuvvetlerinin uygulamaları gerekse de yargı organlarının kararları ile yaşama geçirilmesi, Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğü ve Anayasa’nın 90. maddesinin bir gerekliliğidir.

⁴⁹⁵ AİHM, Case of İzci v. Turkey, 42606/05
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-122885>, erişim tarihi, 23.7.2013,

KAYNAKÇA

- ABADAN, Yavuz ve SAVCI, Bahri, Türkiye’de Anayasal Gelişmelere Bir Bakış, AÜSBF Yayınları, Ankara 1959.
- AKIN, İlhan F., Kamu Hukuku, Beta Yayınları, 6. Basım, İstanbul 1993.
- AKIN, İlhan F., Temel Hak ve Özgürlükler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1968 (Temel).
- AKIN, İlhan F., “Toplanma Özgürlüğü”, İHFM, Y. 1964, C. XXX, S. 1-2, s. 545-567.
- AKSU, Osman Sulhi-OKÇUOĞLU, Yaşar, Toplum Psikolojisi ve Toplantı-Gösteri Yürüyüşleri, Tipo Neşriyat ve Basımevi, İstanbul 1972.
- AKTAN, Hamdi Yaver, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü ve Özgürlüğü ile İlgili Değişiklikler ve AIHM ve Yargıtay Uygulaması”, Türkiye Barolar Birliği İHAUM Sempozyumu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2004, s. 525-534.
- ALASU, Yılmaz, Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler-Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara 1993.
- ALPKAYA, Gökçen, AGİK Sürecinden AGİT’e İnsan Hakları, Kavram Yayınları, İstanbul 1996.
- ALPKAYA, Gökçen, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Uygulamasında Toplanma Özgürlüğüne Hak”, AÜSBF Dergisi, Temmuz-Eylül 2001, C. 56, S. 3, s. 1-18.

- ANAYURT, Ömer, Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti, Doktora Tezi, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1998.
- ARSEL, İlhan, Türk Anayasa Hukuku, Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş. Matbaası, Ankara 1959.
- ARTUKMAÇ, Sadık, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu”, TİD, Y. 1964-34, S. 298, s. 3-21.
- ATALAY, Esra, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü, DÜHF Yayınları, Doktora Tezi, İzmir 1995.
- BAYRAKTAR, Köksal, Suç İşlemeye Tahrik Cürmü, Doçentlik Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1977.
- BÜYÜKDÖĞERLİ, Ethem, Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992.
- CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide-ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Yayınları, 5. Bası, İstanbul 2008.
- DÖNMEZER, Sulhi, Matbuat Suçları, İstanbul 1949.
- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.I, Beta Yayınları, 13. Bası, İstanbul 1997.
- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.II, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 1999.
- DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.III, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 1997.

- DUTERTRE, Gilles, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarından Alıntılar, Avrupa Konseyi, 2005.
- DÜNDAR, Coşkun, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve 171 Sayılı Kanun”, Askeri Adalet Dergisi, Y. 1970-14, S. 54-55-56, s. 15-30.
- EREM, Faruk, Türk Ceza Hukuku (Hususi Kısım), C. II, Ankara 1965.
- EREM, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Ankara 1995.
- ERMAN, Sahir, “Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanuna Dair Bazı Mütalaalar”, İBD, Y. 1953, C. XXVI, S. 7-8, s. 337-348.
- ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Hukuku ve Siyasi Hukuk, Nebioğlu Yayınevi, Ankara 1957.
- ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Mahkemesine Göre Türk Anayasa Hukuku Anlayışı, AÜHF Yayınları, Ankara, 1966.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih, Temel Belgelerde İnsan Hakları, Kavram Yayınları, İstanbul, 1994.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih-GEMALMAZ, Haydar Burak, Türkiye’de Bilgi Edinme, Düşünce, İfade ve İletişim Mevzuatı, Yazıhane Yayınları, İstanbul, 2004.
- GERAY, Cevat, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, AÜSBFM, Y. 1959, C. XIV, S. 9, s. 100-118.
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz-GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara 1996.

- GÜLHAN, Ozan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamında Suçlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- GÜNGÖR, Şener, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, 1, YD, Ocak-Nisan 1987, C. 13, S. 1-2, s. 60-71.
- GÜNGÖR, Şener, KAVALALI, A. Mümin, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri. Yetkin Yayınları, Ankara 1990.
- GÜRAN, Sait, İfade Hürriyeti Üzerinde İdarenin Yetkileri, Doktora Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1969.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki, KURŞUN, Günal, “Türk Ceza Hukukunda Örgütlü Suçluluk”, TBB Dergisi, Sayı 71, 2007, s. 25-80.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki- ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara Eylül 2001.
- İÇEL, Kayhan, Suç Teorisi, 2. Kitap, İstanbul 1999.
- İŞGÖREN, Ali, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı Ankara 2011.
- KABOĞLU, İbrahim Özden- DÖNMEZ, Oğuz, Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı, DÜHFD, Y.1985, S.3, s.401-418.
- KABOĞLU, İbrahim Özden, “Dernek ve Toplantı Özgürlükleri”, TODAİE Yayınları, İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri Sempozyumu, Y.1992, C.14, s.109-129.

KABOĞLU, İbrahim Özden, Kolektif Özgürlükler, DÜHF Yayınları, Diyarbakır
1989 (Kolektif).

KABOĞLU, İbrahim Özden, Özgürlükler Hukuku, İmge Kitabevi, Ankara 2002
(Özgürlükler).

KARA, Çağlayan, Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğünün Aracı Olarak
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Antalya 2005.

KAPANİ, Münci, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınları, 2.b.,
Ankara 1991.

KUNTER, Nurullah, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949.

KUNTER, Nurullah, Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1955 (Maddi).

MUMCU, Ahmet-KÜZECİ, Elif, “İnsan Hakları Kamu Özgürlükleri”, Savaş Yay., 3.
Baskı, Ankara 2003.

OZANALP, Şevket, İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti-Toplantılar ve Gösteri
Yürüyüşleri, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957.

ÖKÇESİZ, Hayrettin, Sivil İtaatsizlik, Afa Yayınları, İstanbul 1993.

ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II-III, İstanbul 1992.

ÖZMAN, Aydoğan, İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler, BM İnsan Haklarını ve
Ana Hürriyetlerini Sağlama ve Koruma Türk Grubu Yayınları, Ankara 1967.

SELEN, İhsan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinde Meydana Gelen Sosyal Kazaların
Önlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.

- SUNAY, Reyhan, “Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları”, Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara 2001.
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 1995.
- SAĞLAM, Fazıl, 1982 Anayasası'nın Temel Hak ve Hürriyetler Bakımından Getirdiği Sorunlar, Bahri Savcı'ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1988.
- SARICA, Murat, “Siyasal Tarih” Filiz Kitabevi, İstanbul 1980.
- SENCER, Muzaffer, İnsan Hakları-Ana Kuruluşlar ve Belgeler, TODAİE Yayınları, Ankara 1986.
- SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2005.
- SOYSAL, Mümtaz, Anayasanın Anlamı, 6. Baskı, Gerçek Yayınları (100 Soruda Dizisi), İstanbul 1986.
- ŞAHİN, Müslüm, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.
- ŞEKER, Güven, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Çerçevesinde Polisin Müdahale Sorumluluğu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2002.
- TANİLLİ, Servet, “Devlet ve Demokrasi-Anayasa Hukukuna Giriş”, 5. Bası., Say Yay., İstanbul 1982
- TANÖR, Bülent, İki Anayasa 1961 ve 1982, Beta Yayınları, İstanbul 1986.

- TANÖR, Bülent, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, Der Yayınları, İstanbul 1992
(Osmanlı).
- TANÖR, Bülent, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, C.I., BDS Yayınları, Ankara
1991.
- TANYAR, Ziya Çağa, Avrupa İnsan Hakları mahkemesi İçtihadında Toplantı ve
Gösteri Yürüyüşü Hakkı, AÜHFD, Y. 2011, C. 60, S. 3, s. 593-634.
- TANYERİ, Salih, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Rejimi", TİD, Y.1959-30, S.
259, s. 73-95.
- TAŞKENT, Savaş, İnsan Haklarının Uluslararası Dayanakları, Basisen Yayınları,
İstanbul 1995.
- TOMRUK, Mehmet, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti ve Polise
Düşen Görev, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1989.
- TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Savaş Yayınları, Ankara 2005.
- TOSUN, Öztekin, "Mevzuat Kroniği", İHFM, C. XXX, S.1-2, 1964.
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, (Haz. EREN, Hasan, GÖZAYDIN, Nevzat,
PARLATIR, İsmail, TEKİN, Talât, ZÜLFİKAR, Hamza), Milliyet Yayınları,
İstanbul 1992, C.1 ve 2.
- ÜNAL, Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
ve Civan Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu,
TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara 1995.
- YARSUVAT, Duygun, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve İlgili Ceza
Hükümleri, Doktora Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1968.

YENİSEY, Feridun-NUHOĞLU, Ayşe, Uyum Kanunları ile Değişen Yeni Ceza Hukuku, Değişiklik Yapan Kanunlar (1 Ocak 2001 – 1 Ekim 2004), Beta Yayınları, C.1, İstanbul 2004.

YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, “Dernek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Anayasa ve Yasalarda Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, MÜHFD, Y. 2003, S. 1, s. 115-125.

ÖZET

Şentürk, Nuray, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Cezai Hükümler, Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem Özen, 185 s.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü, örgütlenmeden ifadeye birçok özgürlükle yakında ilişkili olan, bireylerin ortak çıkarlarını korumasını, fikirlerini topluca beyan etmesini ve paylaşmasını sağlayan önemli bir özgürlüktür. Türkiye'deki tarihsel gelişime ve bugünkü duruma bakıldığında, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün ne yazık ki bireylerin haklarından ziyade devlet otoritesinin ihtiyaçlarına göre şekillendiği gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Tarihsel süreçte söz konusu özgürlüğün bazen sınırlandırıldığı, bazense genişletildiği görülmektedir. Bugün de, idareye tanınan olağanüstü yetkiler, özgürlüğün kullanılmasının önündeki en büyük engeldir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, ceza hukuku açısından üzerinde çok fazla çalışılmış bir alan değildir. Bu nedenle, söz konusu özgürlüğün hukuki tanımını, diğer özgürlüklerle ilişkisini, tarihsel gelişimini, sınırlarını, kapsamı içindeki suçları ve cezaları incelemek oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

Tezimizde, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamındaki suçlar, yürürlükten kaldırılan 171 sayılı Kanun'daki düzenlemelere de değinilerek unsurlarıyla incelenmektedir. Ayrıca çalışmamızda toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü uluslararası bir sözleşme olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile birlikte değerlendirilmektedir. Çalışmamızda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Yüksek Mahkeme İçtihatları da incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplantı, Gösteri Yürüyüşü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2911 sayılı Kanun .

ABSTRACT

Şentürk, Nuray, The Law of Assembly and Demonstration, no 2911 and The Crimes, Master Thesis, Advisor: Prof. Dr. Muharrem Özen, 185 p.

Freedom of assembly and the right to protest, in their broadest sense, are closely related with several other rights including that of expression, and enable the individuals to protect their collective interests, and share and express their ideas collectively. Considering the historical process and current situation in Turkey, it becomes obvious that the freedom of assembly and the right to protest have been shaped by the requirements of the state authority rather than the rights of individuals. Looking the historical process it is observed that these rights have been restricted or stretched at different moments. As for today, the extraordinary authority given to the public administration is the major obstacle handicapping the enforcement of the rights.

Studies on the freedom of assembly and the right to protest, in accordance with the Penal Law, are not prevalent. Hereafter, it is very important to study these rights, with reference to their conceptual meaning, interrelationship with other rights, historical development and limits as well as the crimes and penalties included in them.

In evaluating the regulations in the Law no. 171, which is abrogated, as well, this master's thesis examines the crimes included in the Law of Freedom of Assembly and Right to Protest, no. 2911. In our study, we are to evaluate properly the present situation by having examined considered the Freedom of Assembly and Right to Protest in terms of European Convention on Human Rights, which is an international convention, examining them in the frame of legislations and practices. The topic in our study has been discussed within the use of European Human Rights Convention and the Supreme Court cases.

Keywords: the Law of Assembly and Right to Protest, no. 2911, Demonstration, European Human Rights Convention